T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BITHYNIA ET PONTUS EYALETİ'NDE ROMALI ASKERLER (M.ö. 74 – M.s. 284)

Yüksek Lisans Tezi

UZAY CAN ARDAL

İstanbul, 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BITHYNIA ET PONTUS EYALETİ'NDE ROMALI ASKERLER (M.ö. 74 – M.s. 284)

Yüksek Lisans Tezi

UZAY CAN ARDAL

Danışman: DOÇ. DR. HÜSEYİN SAMİ ÖZTÜRK

İSTANBUL, 2022

ÖN SÖZ

Tarih ve dolaylı yollardan sosyal bilimlerin diğer kollarıyla tanışmam henüz altı yaşındayken edindiğim neredeyse sadece yüz sayfa kadar olan eski bir dünya atlası sayesinde olmuştur. Lise yıllarına kadar belki onlarca belki yüzlerce kez okuduğum bu atlasın önümde açtığı dünya ve ufkun sonsuzluğu, beni derin bir araştırma ve öğrenme iştahıyla buluşturdu. Salt olarak yalnızca bilmenin verdiği hazzın ve bu sürecin yüreğimde yarattığı coşkunun bugün de atarak devam ediyor olmasından mutluyum. Bu istek ve kararlılık ile yalnızca sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında yaptığım tercihler ile hazırlandığım üniversite yolculuğuma, öncelikle Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarih bölümünde başladım. Bu süreçte aldığım eğitim ve çok kıymetli hocalarımın teşviki ve ilgisi sayesinde Eski Çağ tarihine büyük bir ilgi ve yakınlık geliştirdim. Dört yıllık lisans hayatımın ardından, lisansüstü eğitimime Marmara Üniversitesi, Eski Çağ Tarihi Anabilim Dalı'nda devam ettim ve bu süreçte ihtisas alanımdaki pek çok konu üzerinde kendimi geliştirme fırsatı yakaladım.

Eski Çağ tarihi alanında bilgi sahibi olduğum zamandan beri çalışmayı hep arzu ettiğim "askerler" hakkında bir tez konusu ararken, hem danışmanım Sn. Doç. Dr. Hüseyin Sami ÖZTÜRK'ün yönlendirmesi, hem de kendi isteklerim doğrultusunda Romalı askerlerin kariyerleri üzerine bir tez yapmaya muvaffak oldum. Konumun çok geniş bir tarihsel, mekânsal ve bağlamsal bir alanı kaplaması sebebiyle ilgili tez konusunu daraltmayı uygun gördük ve yine hocam Sn. Dr. ÖZTÜRK'ün ihtisas alanı ve çalışma sahası olan epigrafik malzemeler üzerinden, Bithynia et Pontus Eyaleti'nin idari hudutları ve M.ö. 74 – M.s. 284 tarihlerini sınırlarımız olarak belirledik. Uzun süren tez konusunun seçimi sürecinde gösterdiği sabır ve anlayış ile kıymetli rehberliği için Sn. Dr. ÖZTÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmanın nihayete ermesini ve benim Eski Çağ tarihinde çalışmamı borçlu olduğum saygıdeğer birçok insan hayatımda bulunmaktadır: herkesten önce henüz lisans aşamasında bana Eski Çağ tarihini sevdiren kıymetli hocam Sn. Doç. Dr. Ferit BAZ'a teşekkürü bir borç bilirim. Marmara Üniversitesi'ne girmem için beni teşvik eden, destek olan ve yüzey araştırması ve kazısına kabul ederek mesleki becerimin artmasını sağlayan Sn. Dr. Öğr. üyesi H. Murat ÖZGEN'e; yine yüksek lisansa girmem konusunda desteklerini esirgemeyen Sn. Araş. Gör. Hazal

AZERİ'ye; çalışmamın başlangıcında kütüphanesini benimle paylaşan ve değerli fikirler veren Sn. Araş. Gör. B. Burak AYKANAt'a ayrıca teşekkür ederim.

En büyük minnetlerimi ve şükranlarımı, hayatımın her alanında beni destekleyen ve yol gösteren, çalışmalarına dahil eden ve kütüphanesi dahil ihtiyacım olan her şeyi içtenlikle paylaşan kıymetli hocam Sn. Doç. Dr. Hüseyin Sami ÖZTÜRK'e ayırmak isterim.

Son olarak hem tez çalışmama hem de tez yazım sürecinde hayatıma katkı sunan insanlara içtenlikle teşekkür etmek isterim. Yüksek lisans eğitimim sırasında tanışma şansına eriştiğim çok kıymetli yol arkadaşlarım Sn. N. Ümit ORAL ve Sn. Ulaş YALVAÇ'a minnettarım. Tez yazım sürecinde yoğunlaşan sıkıntılarımı ve dertlerimi usanmadan dinleyen ve her seferinde yol gösteren arkadaşlarım Sn. Buse TEMİZ ve Sn. Yeşim TANRIVERDİ'ye ayrıca müteşekkirim. Tanımaktan dolayı bahtiyarlığın en büyüğünü yaşadığım ve hayatımı her alanda kolaylaştıran ve güzelleştiren çok kıymetli Çağatay KARA'ya en derin teşekkürü bir borç bilirim. Bu tezi yazma sürecini güzellikleriyle sürekli bölen yeğenlerim Kumsal, Duru, İrem ve Uygar'a ve beni sürekli teşvik eden sevgili ablam Simge Nur BAY ve bir kardeş kadar değerli kuzenim Merve LEBUT'a de ayrıca teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmalarım sürecinde sıklıkla kullandığım Deutsches Archäologisches Institut, Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü kütüphaneleri ile bu üç güzide kurumun yardımsever çalışanlarına ve özellikle de Mine ÖZKILINÇ, İ. Banu DOĞAN, Ö. Ali OKÇUOĞLU VE Serkan DEMİR'E en içten saygılarımla teşekkür etmek isterim. İlaveten Pera Müzesi'nde birlikte çalışma şansına eriştiğim ve epigrafi konusunda değerli bilgiler vererek, benim için yeni fırsatlar yaratan Sn. Y. Selim GÜLER'e en samimi duygularla teşekkür ederim. Bu tez sürecinde beni tek seferlik bir burs ile destekleyen ve bu sayede çalışmalarım için gerekli kaynak eserleri temin etmemi sağlayan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne minnetlerimi ifade etmeyi bir borç bilirim. Tez yazım sürecinde kazandığım ve ancak pandemi sebebiyle gidemediğim ERASMUS hibesini almam konusunda beni teşvik eden ve gerekli işlemleri hallederek bana vakit ayıran değerli hocam Sn. Dr. Ali ÇİFÇİ'ye ve her ne kadar birlikte çalışamasak da üç ay boyunca benimle ilgilenen Almanya'daki Universität Bremen'den Sn. Dr. Ricardo BORRMANN'a ayrıca müteşekkirim. Son olarak ulaşamadığım bazı kaynakları beni tanımadıkları halde e-posta yoluyla

bana gönderen Sn. Prof. Dr. Latife SUMMERER'e ve Sn. Doç. Dr. Bülent ÖZTÜRK'e saygılarımı sunarım.

Biricik annemin sonsuz desteği ve sevgisi olmasa, bu tez çalışması da dahil olmak üzere hayatta hiçbir şeyi başarmam mümkün olamazdı: En büyük ve derin sevgimi ve minnettarlığımı hayatımın ışığı ve yüreğimin "kızıl kanatlı arı kuşu" annem Ferhan ARDAL'a sunmak isterim. Henüz tezimin başında nükseden elim hastalığı sebebiyle, ömrü bu süreci birlikte tamamlamamıza vefa etmedi. Bu vesileyle belirtmek isterim ki bu tezin önemli bir bölümü, annemin tedavisi sebebiyle ikinci evimiz olarak gördüğümüz İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi'nin çeşitli odaları, koridorları ve bahçesinde yazıldı. Dolayısıyla bu süreçte annemi büyük bir ihtimam ve ilgiyle tedavi eden ve aynı zamanda bana çeşitli kolaylıklar sağlayan adlarını burada teker teker zikredemeyeceğim vazifeşinas sağlık çalışanlarımıza minnettarım. Bu tezi, bir gün yeniden kavuşacağımıza dair taşıdığım inanç ile yaşamıma devam ettiğim biricik annem Ferhan ARDAL'a adıyorum.

İstanbul, 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY BELGESİ

Tarih Anabilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora öğrencisi Uzay Can Ardal'ın "Bithynia et Pontus'da Romalı Askerler (M.ö. 74 – M.s. 284)" adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun ……. tarih ve …….. sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans / Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: ……/ …… /…….

Öğretim üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1	Tez Danışmanı		
2	Jüri Üyesi		
3	Jüri Üyesi		
4	Jüri Üyesi		
5	Jüri Üyesi		

ÖZET

BITHYNIA ET PONTUS EYALETİ'NDE ROMALI ASKERLER (M.ö. 74–M.s. 284)

Tezimiz bir Roma *provincia*'sı olarak Bithynia et Pontus Eyaleti'nin, M.ö. 74 – M.s. 284 tarihleri arasındaki sürecinde, bölgeden ele geçen Romalı askere ait askeri yazıtları incelemeyi amaçlamaktadır. Bölge Avrupa kıtasından, imparatorluğun Doğu yarısına geçerken kullanılan iki boğaz geçişinden biri olan, İstanbul Boğazı'nın doğu yakasında yer almaktadır. Bu bakımdan çalışma alanımız hareketliliğin son derece yüksek olduğu bir bölgedir. Bu hareketlilik özellikle imparatorluğun iki önemli sınırı olan Tuna ve Kızılırmak hatlarında, askeri tehlikeler baş gösterdiğinde artmaktadır. Zira iki bölge arasında askeri birlik kaydırıldığında, Bithynia et Pontus Eyaleti'nden geçen yollar, karayolu trafiğinde en kısa ve hızlı seçeneği sunmaktadırlar. Bu yollar bilhassa Parth/Sasani Devleti ile olan savaşlarda, Doğu'ya sevk edilen askerlerin en çok kullandıkları yollardır. Bu bakımdan, her ne kadar Bithynia et Pontus bir Senatus eyaleti olsa da, askeri bakımından son derece hareketli bir profil çizdiği görülmektedir. Aynı zamanda bölge Roma'nın çeşitli koloni kentlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu bakımdan özellikle *veteranus* askerlerin buraya yerleştirildiğini düşünmek için sebeplerimiz vardır. Sonuç olarak tezimiz Bithynia et Pontus Eyaleti'nin kurulduğu M.ö. 74 yılından, Diocletianus'un iktidara geldiği M.s. 284 yılına kadar geçen sürede üretilen askeri yazıtların incelenmesini ve katalog olarak derlenmesini amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Asker, veteranus, Bithynia, Pontus, legio

ABSTRACT

ROMAN SOLDIERS IN PROVINCIA BITHYNIA ET PONTUS (74 B.C. – 284 A.D.)

Our thesis aims to examine the military inscriptions of the Roman soldiers found in Provincia Bithynia et Pontus between 74 BC and 284 AD. The region is located on the eastern side of the Bosphorus, which is one of the two passages used when crossing from the European continent to the Eastern half of the Empire. In this respect, our working area is a region where mobility was extremely high. This mobility increased especially on the Danube and Halys lines when military dangers arose. Since when military units were relocated between the two regions, the roads passing through the Bithynia et Pontus region offered the shortest and fastest option in road traffic. These roads are the roads mostly used by the soldiers dispatched to Armenia, especially in the wars with the Parth/Sassanid Empire. In this regard, although Bithynia et Pontus is a senatorial province, it is seen that it had a very active profile in terms of military. At the same time, there were some Roman colonial cities in Bithynia et Pontus province. In this regard, we have reasons to think that especially veteranus soldiers were placed here. As a result, our thesis aims to examine and compile the last high society military inscriptions from the year 74 BC, when Provincia Bithynia et Pontus was established, to AD 284, when Diocletian came to power.

Keywords: Soldier, veteranus, Bithynia, Pontus, legio

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar Listesi i

GİRİŞ

1. Bithynia ve Pontos Bölgelerinin Tarihleri 1-14
   1.A. Bithynia 1-10
   1.B. Pontos 10-14
2. Konuya İlişkin Modern Literatürün Durumu 14-21
3. Çalışmanın Amacı, Sınırları ve Kuruluş Düzeni 21-22
4. Teknik Noktalar 22-24

GELİŞME

I. PROVINCIA BITHYNIA ET PONTUS 25-33

II. PROVINCIA BITHYNIA ET PONTUS'DA ROMA ASKERİ VARLIĞI 33-40

SONUÇ 41-44

BİBLİYOGRAFYA 45-67
TESTIMONIA 68-187
TABLOLAR 188-190
FİGÜRLER 191-251
HARİTA 252-253

KISALTMALAR LİSTESİ

Bk.: Bakınız
Çev.: Çevirmen
D.: Derinlik
Dn.: Dipnot
Ed: Editör
Eds.: Editörler
Et alii: Diğerleri
Fig.: Figür
G.: Genişlik
Hk.: Hakkında
HY.: Harf Yüksekliği
M.ö.: Milattan Önce
M.s.: Milattan Sonra
No.: Numara
Not.: Notlandıran
Pros.: Prosopographia
Vd.: Ve diğerleri
Y.: Yükseklik
Yor.: Yorumlayan
Cm.: Santimetre
M.: Metre
Cm.: Santimetre

GİRİŞ

1. Bithynia ve Pontos Bölgelerinin Tarihleri

1.A. Bithynia

Antik Çağ'daki Bithynia Bölgesi, coğrafi olarak Küçük Asya'nın kuzeybatısında yer almaktadır[1]. Bithynia Bölgesi kapladığı alan itibariyle son derece küçük olmakla birlikte, Asya ve Avrupa kıtaları arasındaki geçiş için en müsait nokta olması, bölgenin tarihi önemini arttırmaktadır. İlgili bölgenin en önemli nehri olan Sangarios (= Sakarya) doğu sınırı için ideal bir hat oluştursa da, muhtemelen bölgenin sınırları nehrin ötesine geçerek[2], Bithynia'nın engebeli doğu kısmında[3] bulunan Köroğlu ve Bolu Dağlarına kadar uzanıyordu[4]. Bu yönde Çam Dağı ve Akçakoca Dağları arasında akan Hypios Nehri[5] (= Melen Çayı) muhtemelen Paphlagonia ile Bithynia arasındaki hudut çizgisini belirlemekteydi[6]. Bölgenin

---

1 Bölgenin coğrafyası ve sınırları hakkında detaylı bilgi için bk. BRANDIS 1896: 507–10; STROBEL 1996b: 698–700; TIB 13: 97–9.

2 Strabon bölgenin doğu sınırı olarak Sangarios Nehri'ni vermektedir (Strab. xii 3, 7). Ancak genişleyen siyasi sınırlarla birlikte, Bithynia daha geniş bir coğrafyayı tanımlamak için kullanılmış görünmektedir.

3 MAREK 1993: 8.

4 MAGIE 1950: 302.

5 Nehir hakkında detaylı bilgi için bk. STROBEL 1998: 808.

6 Pseudo–Sylaks Mariandynia Bölgesi hakkında çok kısa bir bilgi vermektedir. Ancak buradan Mariandynia'nın batı, Bithynia'nın doğu sınırı ile ilgili bir fikir elde etmek mümkündür (Ps–Sk. xci). Bu açıklamayı destekleyebilecek bir diğer anekdotu Ksenophon vermektedir. Asia Thrakia'sı olarak bahsettiği Bithynia Bölgesi'nin

güneybatı sınırını, Rhyndakos Nehri[7] (= Mustafakemalpaşa Çayı) ve Artynia Gölü (= Uluabat Gölü) ile Olympos Dağı[8] (= Uludağ) oluşturmaktaydı[9]. Bosporos Thrakios'da son bulan batı sınırını ise, bölgenin iki önemli körfezi Kianos Kolpos[10] (= Gemlik Körfezi) ve Astakenos Kolpos[11] (= İzmit Körfezi) tarafından biçimlendirilmiş olan Propontis (= Marmara Denizi) belirlemekteydi. Bithynia'nın kuzey sınırını ise bütünüyle Pontos Eukseinos (= Karadeniz) oluşturmaktadır (Harita 1). Antik Dünya'nın coğrafyası hakkında önemli bilgiler sağlayan Amasealı coğrafyacı Strabon'un da aktardığı üzere, Bithynia Bölgesi'nin güney sınırını belirlemek karmaşık bir iş olarak görünmektedir[12]. Coğrafi sınırlar bu yönde daha belirsizdir ve bu durum kesin bir tarif vermemizin önüne geçer. Sangarios Nehri'nin çizdiği geniş kavis güney sınırı için belirleyici bir unsurmuş gibi görünmekle birlikte, bu su hattının hemen güneyinde 1.818 metrelik zirvesi ile 70 kilometre uzanan Sündiken Dağları daha uygun bir adaydır[13].

---

doğudaki sınırını Herakleia kenti olarak vermektedir. Bu Skylaks'ın anlatımı ile benzerlik göstermektedir (Xen. an. vi 4, 1–2). Ancak bölgenin sınırının Billaios Nehri'ne (= Filyos Nehri) kadar uzandığını söyleyen araştırmacılar da mevcuttur. Ayrıca bk. SEVİN 2013: 31; ÖZTÜRK 2013: 147.

7 Plin. nat. v 40. Ayrıca bk. MAGIE 1950: 302.

8 TIB 13 s.v. Olympos.

9 Strabon Prusa kentinden bahsederken şehrin, Phrygia ve Mysia sınırlarında olduğunu aktarır. Bu bakımdan bir Bithynia kenti olan Prusa ad Olympum ve kentin yamaçlarına kurulu olduğu Olympos Dağı, Bithynia Bölgesi'nin batıdaki sınırı belirleyen unsurlardan birisi gibi görünmektedir (Strab. xii 4, 3).

10 Strab. xii 4, 3. Ayrıca bk. TIB 13 s.v. Kianos Kolpos.

11 Strab. xii 4, 2. Ayrıca bk. TIB 13 s.v. Astakenos Kolpos.

12 Strab. xii 4, 4.

13 INikaia: 21; SEVİN 2013: 32.

Bithynia Bölgesi'ne adını veren Bithynialıların, Thrakialılar ile aralarındaki akrabalık ilişkilerine dair önemli bilgileri Herodotos[14], Thukydides[15], Ksenophon[16], Pseudo–Skylaks[17] ve Diodoros[18] gibi erken dönem Helen tarihçileri ile Roma İmparatorluk devri yazarlarından, Pomponius Mela[19], Strabon[20], Appianos[21] ve Nicomedea'lı tarihçi Flavius Arrianus'tan[22] almaktayız[23]. Bölgedeki

---

[14] Herodotos, tilki derisinden başlıklar takan, zırhlarının üzerine siyaha çalan renkte giysiler giyen ve geyik derisinden çizmeleri olan mızraklı, ufak kalkanlı ve hançerli bu insanların, Asia yakasına göç ettikten sonra Bithyn adını aldıklarını söyler. İlk yurtları olarak ise Strymon Neri'nin (= Struma Nehri) kıyısını işaret eder. Ayrıca onlardan Asia Thrakları şeklinde söz eder: "Θρηίκων δὲ τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ" (Hdt. vii 75).

[15] Ksenophon Anabasis ve Hellenika adlı eserlerinde bölgeden ve bölgede yaşayan halktan "Θράκῃ τῇ ἐν τῇ Ἀσίᾳ", "Θρᾷκες Βιθυνοί", "Βιθυνοὺς Θρᾷκας", "Βιθυνίδα Θράκην" (Xen. an. vi 4, 1–6; Hell. i 3, 2; iii 2, 2).

[16] Thukydides Lamakhos'un felakete uğramasının ardından, "Βιθυνῶν Θρᾳκῶν" arasından yürüyerek geçip, Pontos'un ağzındaki Kalkhedon'a ulaştığını söyler (Thuk. iv 75).

[17] Pseudo–Skylaks onlardan "Θρᾶικες Βιθυνοὶ" şeklinde bahsetmektedir (Ps–Sk. xcii).

[18] Diodoros Bithynialılardan "Θρᾷκας τοὺς περὶ Βιθυνίαν" şeklinde söz etmektedir (Diod. xiv 38, 3.)

[19] Mela, Bithynialıların Hellaspontos'tan Trakya Boğazı'na kadar olan topraklarda yaşadığından bahsederek burası için "Thracium Bosphorum" demektedir (Mela i 14).

[20] Strabon, Bithynialıların bölgeye Trakya'dan daha sonra geldiklerini ifade etmektedir. Çoğu yazarın da bu ifadeyi kullandığına ayrıca dikkat çekmektedir. (Strab. xii 3, 3; 4, 4).

[21] Appianos "Θρᾳκῶν τῶν Βιθυνῶν" ifadesini kullanmaktadır (App. Mithr. i 1).

[22] Arrianus Anabasis adlı kitabında, Phrygia Bölgesi'nden doğan Sangarios Nehri'nin "Θρᾳκῶν τῶν Βιθυνῶν" geçerek Pontos'a döküldüğünü söylemektedir (Arr. an. i 29, 5). Sangarios Nehri için bk. Plin. nat. iv 1.

[23] Ayrıca Diodoros sefere çıkan Pers satrabı Pharnabazos'un Bithynia'daki Thraklara karşı ilerlediğini söylemektedir (Diod. xix 60, 2–3).

arkeolojik çalışmalardan sağlanan veriler ile epigrafik çalışmalarda görülen Thrak kökenli şahıs ve yer adları da antik yazarların iddialarını desteklemektedir[24]. Bithynlerin bölgeye geliş tarihleri konusunda bir fikir birliği olmamakla birlikte araştırmacılar bu halkın muhtemelen Phrygler ve Myslerden sonra bölgeye geldiklerini düşünmektedirler[25].

Çeşitli kabilelere ayrılmış olan Bithynlerin, kentler yerine köyleri iskân ettikleri ve kırsal bir yaşam sürdürdükleri anlaşılmaktadır[26]. Ancak bölgedeki arkeolojik

---

[24] CROSSLAND 2006: 837–8; CORSTEN 2006: 85–6; CORSTEN 2007: 123–6; ÖZLEM–AYTAÇLAR 2010: 506–8.

[25] Strabon, Karyandalı Skylaks'ı referans göstererek Bithynia Bölgesi olarak bilinen coğrafyaya önce Mysialıların yerleştiğini aktarmaktadır (Strab. xii 4, 8). Homeros Ilias'da daha sonra Bithynia adını alacak ilgili bölgeden bahsederken Bithynlerden bahsetmemektedir. Bu bakımdan tarihlendirme konusunda çeşitli fikir ayrılıkları olmasına rağmen Bithynlerin Homeros'un çağında bölgede olmadıkları düşünülmektedir. Arrinus'un Bithyniaka adlı eserinden günümüze kalan ve muhtemelen ilk kitaba ait bir fragmanda belirtildiği üzere Bosporus ve Rhebas arasında yaşayan Bithynler bölgeyi işgal etmişlerdir. Böylece Thynler ile komşu olmuşlardır (FgrHist 156, F 77a). Muhtemelen Bithynler VIII. yüzyıl ile Helen kolonizasyonunun başlangıcından önce bölgeye göç etmişlerdir. Bu konu hk. bk. RAMSAY 1900: 19–21; MAGIE 1950: 304; ÖZLEM–AYTAÇLAR 2010: 508. PAGANONI de bölgeye önce Bebrylerin, sonra Myslerin ve en son Bithynler ile Tynlerin geldiğini söylemektedir. PAGANONI 2019: 4–5.

[26] Ksenophon Anabasis'te Bithynia coğrafyasından bahsederken hiçbir Bithyn kentinden söz etmez. Aksine tarif edilen yerleşim yerlerinin tamamı köylerden oluşmaktadır (Xen. an. vi 3, 2; iv 4, 6; vi 4, 24; vi 5, 7). Bölgenin zenginliği ve ürünlerinin bolluğu ile pastoral yaşamın altını belirgin şekilde çizmektedir (Xen. an. vi 4, 4–6). Aynı zamanda Byzantion'dan Herakleia kentine gemi ile seyahat edecek birinin, bu iki kent arasındaki coğrafyada "ne bir dost kent ne de bir Helen kenti" bulabileceğini aktarır. Bu iki yerleşim arasında Bithynia Thraklarından başka bir şey yoktur (Xen. an. vi 4, 2). Ayrıca bk. SCHOLTEN 2007: 17; ÖZLEM–AYTAÇLAR 2010: 508.

çalışmaların son derece kısıtlı olması ve köy yerleşimlerinin karakteri itibarıyla, Bithynlerin erken dönemlerine ilişkin verilerimiz son derece yetersizdir[27]. Bu bağlamda Bithynialıların farklı kabilelere ayrıldıkları[28] ve merkezî bir örgütlenme gerçekleştiremedikleri anlaşılmakla birlikte[29] ilk kez Kroisos yönetimindeki Lydia Krallığı'nın egemenliği altında birleştikleri düşünülmektedir[30]. Lydia Krallığı'nın, Bithynia üzerindeki bu egemenliği uzun soluklu olmamış, M.ö. 546 senesinde Kroisos'un yönetimindeki Lydia Krallığı ordusu, Kyros'un yönetimindeki Pers ordusu tarafından yenilince, Bithynia toprakları Pers egemenliği altına girmiştir[31]. Bölge resmi olarak Pers İmparatorluğu'nun, Daskyleion merkezli

Benzer şekilde araştırmacı AVRAM, Propontis'e kıyısı olan bölgelerdeki yerleşimleri listelediği çalışmasında Helenistik Dönem öncesine ait bir Bithynia kenti bildirmemektedir. AVRAM 2004: 976.

27 SCHOLTEN 2007: 17; ÖZLEM–AYTAÇLAR 2010: 506; GÜNEY 2014: 407.

28 PAGANONI 2019: 19.

29 SCHOLTEN 2007: 18.

30 Herodotos, Halys Nehri'nin batısında kalan bölgede Kilikialılar ve Lykialılar dışındaki herkesin, Kroisos yönetimindeki Lydia Krallığı'na tabii olduğunu aktarır. Burada sayılan on dört halk arasında Bithynler de vardır (Hdt. i 28). Ancak bahsi geçen bu hâkimiyet muhtemelen fiili değildir. Yine de Lydia kralı Alyattes'in Bithynia topraklarında Alyatta isminde bir kent kurduğunu biliyoruz (Steph. Byzan. s.v. Ἀλύαττα.) PAGANONI, kentin kuruluşunun bölgenin işgaliyle bağlantılı olabileceğini ve yeni ele geçirilen bölgenin kontrolünü sağlamlaştıracağını söylemektedir. PANAGONI 2019: 10.

31 Herodotos Kserkses'in Hellas seferine katılan halklar arasında Bithynialıları da saymaktadır (Hdt. vii 75). Benzer bir bilgiyi Diodoros da vermektedir (Diod. xi 2, 1).

Hellespontiake Phrygia Satraplığı'na[32] bağlı olsa da özerkliğini büyük oranda koruduğunu söylemek mümkündür[33].

Bithynialıların yönetici sınıfına ait ilk isimler Herakleialı tarihçi Memnon tarafından zikredilmektedir ve Pers hakimiyetinin devam ettiği bir dönemde yaşamış olan Dydalsos isminde bir Bithynialı, "Bithynialıların hâkimi" olarak anılmakla birlikte halefleri Boteiras ve Bas'ın adları da ayrıca anılmaktadır[34]. Memnon'un aktardığı üzere, elli bir sene hüküm sürerek Bithynia tarihinin

---

[32] Bk. DEBORD 1999: 91; BRIANT 2002: 697–700.

[33] Ksenophon'un aktardığı üzere; Peloponnessos Savaşı devam ederken, Kalkhedon kenti Atina ile olan ittifakını bozarak Sparta ve Perslerin tarafına geçmiştir. Bunun üzerine Atinalılar, Kalkhedon üzerine Alkibiades'in komutasında bir donanma göndererek kenti muhasara altına alırlar. Muhasara altına alınan kentin sakinleri Atinalılardan korktukları için mallarının ve erzaklarının bir kısmını komşuları Bithynialılara emanet ederler. Ancak Alkibiades bu durumu öğrenince Bithynialıları savaş ile tehdit eder ve saklanan malların kendisine iade edilmesini sağlayarak, Bithynialılar ile bir anlaşma imzalar. Bu bakımdan Bithynialılar Pers hâkimiyetinde olmakla birlikte, düşmanla anlaşma yapabilecek kadar özerk görünmektedir (Xen. Hell. i 3, 17–18). Konu hakkında detaylı bilgi için bk. ARSLAN 2011: 13–4. Yine Ksenophon'un Anabasis'in de aktardığı üzere Bithynialılar "ellerine düşen Helenlere" son derece kötü davranmaktadırlar (Xen. an. iv 4, 2). Aynı bağlamda Bithynialılar Helenlere karşı savaşmak için Perslerden yardım istemişlerdir (Xen. an. vi 5, 7–8). Tarihçi Phylarkhos'a ait bir fragman da bir Helen kenti olan Byzantion'un Bithynialılar, tıpkı Sparta'nın helotlara yaptığı gibi hükmettiğinden bahseder (Phylarkhos FGrHist VII 10a) Ayrıca bk. PAGANONI 2019: 14–5. Bu bakımdan bölge sakinlerinin iki kutup arasında sürekli olarak denge kurmaya çalıştıkları söylenebilir. Ayrıca bk. BRIANT 2002; 699; HEINEN 2006: 425; MICHELS 2017: 42.

[34] Bk. Memn. xx 1–2. Boteiras ve Bas adlarının kullanım alanı için bk. DANA 2014: 25; 64. Bununla birlikte Dysalsos ve halefi Boteiras arasında bir kan illiyeti olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak Bas, Boteiras'ın oğludur.

önemli karakterlerinden birisi olan Bas, Aleksandros'un generallerinden Kalas'ı[35] yenerek, Bithynia Bölgesi'ni Makedon hegemonyasından uzak tutmuştur[36]. Bas'ın ardından tahta çıkan Zipoites[37] ise krallığın gerçek kurucusu olarak tanımlanabilir[38]. Zipoites, Diadokhoi Savaşları sürerken hem Seleukoslara karşı hem de Lysimakhos'a karşı muharebeler kazanmış ve bu "parlak" zaferlerini kendi adını verdiği "Zipoetium"[39] şehrini kurarak kutlamıştır[40]. Zipoites'in ardından M.ö. 278 senesinde tahta, genç yaştaki oğlu I. Nikomedes geçmiştir. I. Nikomedes, kardeşi II. Zipoites ile yaşadığı iç savaşı kazanabilmek adına

---

[35] Aleksandros'un generallerinden birisi olan Kalas, Perslerin Hellespontiake Phrygia satrapı olan Aristes'in yerine bölgeye gönderilmiştir. Bu bakımdan Bithynialılar ile Kalas arasında bir temasın kurulmuş olması muhtemeldir (Arr. an. i 17, 1; Curt. iii 1, 24).

[36] Bk. Memn. xx 2. Ayrıca SCHOLTEN, Bithynialıların önce Perslere, daha sonra Aleksandros ve ardıllarına karşı giderek görünür hale gelen başarılarını, Bithynialıların işgalcilere karşı kendi insan gücünü seferber edebilme yeteneğinin artmasına bağlar. Bu bakımdan SCHOLTEN, insan gücünü seferber edebilecek etkili bir mekanizmanın tedricen oluştuğunu belirtmektedir. Zira Bas'tan hemen sonra iktidara gelen Zipoites ile Bithynia Krallığı resmi olarak kurulmuş olur SCHOLTEN 2007: 18. Ayrıca bk. PAGANONI 2019: 24–5.

[37] Zipoites adının kullanımı için bk. DANA 2014: 395.

[38] Bk. Diod. xix 60, 2–3. Ayrıca bk. HEINEN 2006: 425. Zipoites muhtemelen βᾰσῐ̈λεύς unvanını kullanan ilk Bithynialı yöneticidir. Bu unvanı ne zaman aldığı tam olarak bilinmemekle birlikte detaylı açıklama için bk. PAGANONI 2019: 37–42.

[39] Bk. Memn. xx 3. Detaylı bilgi için bk. COHEN 1995: 408; DANA 2014: 395; PAGANONI 2019: 41–2. Ayrıca bk. TIB 13 s.v. Zipoition.

[40] Zipoites Lysimakhos'un generallerinden birini öldürmüş ve diğerlerini krallığının sınırlarının dışına atmıştır. Ardından bizzat Makedonyalıların kralı Lysimakhos'u ve Seleukos'un oğlu Antiokhos'u yenilgiye uğraşmıştır. Bu başarılarından sonra M.ö. 297 senesinde kral unvanını almıştır (Memn. xx 3). Ayrıca bk. JONES 1971: 149.

Balkanlar'da bulunan Galatları Küçük Asya'ya davet etmiştir[41]. Galatlar bu görevi başarı ile tamamladıktan sonra Phrygia topraklarına yerleşmişler ve bu iskân olayından sonra Phrygia Bölgesi, Galatia olarak anılır olmaya başlamıştır[42]. I. Nikomedes'in bir diğer önemli icraatı, M.ö. 264 yılı dolaylarında kendi adını taşıyan "Nikomedeia" kentini kurması ve şehri Bithynia Krallığı'nın başkenti yapmasıdır[43]. Kent, Astakos Körfezi'ne açılan limanı ile kısa sürede önemli bir ticaret antreposuna dönüşmüş ve yüzyıllar boyunca son derece mühim bir yerleşim olarak kalmıştır[44].

I. Nikomedes'i takiben tahta geçen oğlu Ziaelas'ın[45] kısa iktidarının ardından, M.ö. 228 senesinde yönetime gelen I. Prusias Kholos[46] (= topal) döneminde, Bithynia Krallığı genişleme yanlısı bir politika takip etmiş görünmektedir. I. Prusias Kholos bu dönemde aktif olarak bölgesel çatışmalara da dâhil olmuştur. Rhodos Adası ve Byzantion kenti arasındaki ihtilafta Rhodos'un safında yer tutmuş[47]; I. Makedonya Savaşı'nda, Roma'ya karşı Makedonların tarafında

---

41 Bk. Memn. xx 3; xix 1–3; Liv. xxxviii 16, 7–9; Iust. xxv 2; xxxii 3. Pausanias diğer antik yazarlardan farklı olarak Galatların gemilerle Küçük Asya'ya geçtiğini söylemektedir. Pausanias'ın anlatısı için bk. Paus. vii 6, 8. Detaylı bilgi için bk. MITCHELL 1995: 13–9; ARSLAN 2000a: 54–6.

42 Bk. Memn. xix 5, 1. Ayrıca bk. ARSLAN 2000a: 56. Aynı zamanda Galatlar bölgede üç kente yerleşmişlerdir. Bu kentler Ankyra, Tavion ve Pessinus kentleridir (Memn. xix 5; Strab. xii 5, 2–3).

43 Bk. Memn. xx 3; Paus. v 12, 7; Strab. xii 4, 2; Amm. xxii 8, 5.

44 MAGIE 1950: 305; ZEYREK 2005: 11–3; SEVİN 2013: 36.

45 Zielas isminin kullanımı için bk. DANA 2014: 393–4.

46 Prusias isminin kullanımı için bk. DANA 2014: 277.

47 Bk. Polyb. iv 47.

olmuştur[48]. Kendinden önceki Helenistik kralların izinden giden I. Prusias Kholos, M.ö. 188 senesinde Olympos Dağı'nın eteklerinde kendi adını taşıyan "Prusa"[49] kentini kurmuştur[50]. Plinius'a göre kent Kartacalı Hannibal'in gözetiminde kurulmuştur[51]. I. Prusias Kholos'un M.ö. 182 senesinde ölmesinin ardından yerine oğlu II. Prusias Kynegos (= avcı) geçmiştir. Kynegos'un iktidarı sırasında Pergamon Krallığı ve Bithynia Krallığı arasındaki çatışmalar[52] sebebiyle Roma Cumhuriyeti'nin bölgedeki nüfuzu artmaya devam etmiştir[53]. II. Prusias

---

48 Bithynia her ne kadar I. Makedonya Savaşı'nda, Makedonların müttefiki olsa da II. Makedonya Savaşı'na dâhil olmamıştır. Yine de V. Philippos'un Küçük Asya'ya yaptığı seferlerden sonra Kios ve Myrleia kentlerini Bithynia hâkimiyetine bırakılmıştır (Herm. FGrHist IIIB 51: 72). Ayrıca bk. DOWLER 2019: 94. Daha sonra Kios kenti Prusias ad Mare olarak ve Myrleia kenti Apameia olarak yeniden kurulmuştur. Myrleia kentinin adının Apameia olarak değiştirilmesinin sebebi muhtemelen Prusias'ın eşi ve Makedonya kralı II. Demetrios'un kızı olan Apame'dir. Prusias kente eşinin adının vermiştir (Strab. xii 4, 3). Ayrıca bk. MAGIE 1950: 307. Ayrıca Kios kenti için bk. TIB 13 s.v. Kios. Prusias ad Mare kenti için bk. AVRAM 2004: 989–90.

49 Prusa isminin kullanımı için bk. DANA 2014: 278.

50 Strabon bu kenti "Kroisos"a karşı savaşan Prusias'ın kurduğunu söyler. Muhtemelen Strabon'dan alıntı yapan Stephanos da benzer bir ifade kullanmaktadır. Ancak bu ifadenin doğru olması pek muhtemel değildir. Zira Strabon ve Yaşlı Plinius'tan önce antik tarih yazımında Prusa adına rastlamamaktayız (Strab. xii 4, 3; Steph. Byz. s.v. Prousa). Ancak Arrianus'tan elimize geçen bir fragman kenti kuranın I. Prusias olduğunu teyit etmektedir (Arr. FGrHist IIIB 600: 75). Detaylı bilgi için bk. BEKKER–NIELSEN 2008: 21–6.

51 Plin. nat. v 43.

52 Detaylı bilgi için bk. HABICHT 2006: 12–21.

53 Polybios'a göre, II. Prusias kötü niyetlidir ve görünüş itibari ile normal değildir. Askerî yetenekleri bir kadınınkinden daha fazla değildir. Prusias yalnızca bir korkak değil aynı zamanda zorluklara katlanmak konusunda son derece acizdir. Bütün hayatı

Kynegos'un, Roma ve Pergamon'un desteğini alan oğlu II. Nikomedes Epiphanes (= muhteşem) tarafından tahttan indirilip, öldürülmesi ile Roma'nın bölgedeki tesiri daha görünür hale gelmektedir[54]. Epiphanes'in iktidarı Roma taraftarı bir siyasetin izlerini taşımaktadır. Halefi III. Nikomedes Euergetes (= hayırsever) dönemi, Roma'ya karşı daha mesafeli bir dönem olmakla birlikte[55], O'nun otuz üç yıllık saltanatı, Bithynia Krallığı'nın akıbetini değiştirmeye yetmemiştir. Krallık Euergetes'in oğlu ve halefi IV. Nikomedes Philopator (= babasever) tarafından Roma'ya miras olarak bırakılmış[56] ve M.ö. 74 senesinde Roma tarafından ilhak edilerek, bir Roma *provincia*'sı haline getirilmiştir. Krallığın bir Roma *provincia*'sına dönüştürülmesinden yaklaşık on sene sonra, M.ö. 64'te, Roma uzun bir savaşın ardından Pontos Krallığı'nı da ilhak etmiş ve bu bölgenin batı yarısını Pompeius'un çıkarttığı *lex Pompeia* yasası ile Bithynia'ya ekleyerek, müstakil bir "Provincia Bithynia et Pontus" oluşturulmuştur[57].

---

boyunca bedensel ve zihinsel olarak efemine olmuştur. Edebiyata ve felsefeye tamamen yabancıdır ve doymak bilmez bir iştaha sahiptir. İyiliğin ve güzelliğin ne olduğu konusunda bir fikri olmadığı gibi tıpkı Sardanapallus gibi barbar bir hayat yaşamıştır (Polyb. xxxvi 15). Detaylı bilgi için bk. MAGIE 1950: 315–7; HARRIS 2016: 863; DOWLER 2019: 95–6.

54 App. Mithr. i 4–7.

55 GLEW 1987: 23–4; DOWLER 2019: 96.

56 Bk. Vell. ii 4, 1; App. Mithr. x 71; Eutr. vi 6.

57 Strabon'a göre VI. Mithradates, Pontos Krallığı'nı doğuda Kolkhis ve Armenia Minor'a kadar, batıda ise Herakleia kenti sınırına kadar genişletmiştir. Pompeius, Pontos kralını yendikten sonra, krallığı on bir bölgeye ayırmış ve Armenia Minor ile Kolkhis civarındaki toprakları müttefik yerel hükümdarlara bırakmıştır. Yerel hükümdarlara bırakılan bu topraklardan geri kalan Pontos'u, Bithynia ile

1.B. Pontos

Antik Çağ'da Pontos Bölgesi coğrafi olarak, Küçük Asya'nın kuzeyinde Pontos Eukseinos'a paralel bir şekilde uzanmaktadır (Harita 1). Doğudan batıya doğru tedricen alçalan Kuzey Anadolu Dağları[58] bölgenin coğrafi karakterini belirlemekte ve Pontos'u iç ve kıyı olarak kabaca iki parçaya bölmektedir. Kuzey sınırı tamamen Pontos Eukseinos tarafından belirlenen bölgeyi batıda Paphlagonia ve Galatia, güneyde Kappadokia ve doğuda Armenia Minor çevrelemektedir[59]. Batı'da Paphlagonia ile sınırı Halys Nehri (= Kızılırmak) belirlemektedir[60] ve nehrin kaynağından batıya doğru akarken çizdiği doğal sınır, güney yönünde Pontos ile Kappadokia arasındaki hududu oluşturmaktadır[61]. Güneybatı yönünde Pontos ile Galatia'nın sınırını, Skylaks Nehri (= Çekerek Çayı) çizmektedir[62]. Doğuda ise sınırı, Akampsis Nehri'nin (= Çoruh Nehri) bir

birleştirerek yeni bir eyalet oluşturmuştur (Strab. xii 3, 1). *Lex Pompeia* yasası için bk. MARSHALL 1968: 103–9.

58 Strabon'daki anlatım için bk. Strab. xii 2, 10.

59 MCKING 1986: 1.

60 Bk. Hdt. i 6; Strab. xii 1, 1. Ayrıca bk. MAREK 1993: 11.

61 Ancak BRYER ve WINFIELD'in de belirttiği üzere güney sınırının karmaşıklığı yüzünden net bir tarif vermek zordur. BRYER – WINFIELD 2007: 2.

62 MAGIE 1950: 178; PASTOR 2019: 104.

kolu olan ve bu nehirle birleştikten sonra Pontos Eukseinos'a dökülen Apsaros Nehri[63] (= Apsaros Nehri) belirlemektedir[64].

Yukarıda belirtildiği üzere Pontos Bölgesi'ni coğrafi olarak iki parçada incelemek mümkündür. Kuzeye akan büyük nehirlerin oluşturduğu geniş alüvyonlu alanların genel karakterini belirlediği kıyıdaki Pontos, Kuzey Anadolu Dağları'nın kuzeyinde, batıda Halys Nehri deltasından, doğuda Apsaros Nehri'ne kadar uzanan ince bir sahil şeridir[65]. İç Pontos ise Kuzey Anadolu Dağları'nın güneyinde, Iris (= Yeşilırmak) ve Lykos Nehri (= Kelkit Çayı) ile bu iki nehrin kollarının suladığı geniş ve verimli vadilerin olduğu, Pontos Devleti'nin çekirdek bölgesidir[66]. Günümüzde Amasya ve Tokat illeri ile Çorum'un kuzey ve kuzey doğusu iç Pontos'u oluşturmaktadır. Kıyıdaki Pontos için Sinope (= Sinop), Amisos (= Samsun), Kotyora (= Ordu), Pharnakeia–Kerasos (= Giresun) ve Trapezous (= Trabzon) gibi yerleşimlerin adları zikredilebilirken, İç Pontos için,

---

63 Nehir hakkında detaylı bilgi için bk. PLONTKE–LUENING 1996: 916.

64 Bk. Plin. nat. vi 4; App. Mithr. xv 101. Ayrıca bk. ARSLAN 2000b: 26–8; ARSLAN 2007: 16.

65 Bu kıyı şeridini ise kendi içinde batı ve doğu şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Pontos'un batı yarısı Halys Nehri'nin oluşturduğu Gazelonitis Ovası ve Iris Nehri'nin oluşturduğu Themiskyra Ovası gibi geniş ve verimli ovaların şekillendirdiği bir coğrafyaya sahipken, bölgenin doğu yarısı Doğu Karadeniz Dağları ile Pontos Eukseinos arasına sıkışmış dar bir sahil bandından oluşmaktadır. Strabon'un bölge hakkındaki tasviri için bk. Strab. xii 3, 13. Ayrıca bk. MAREK 1993: 11–2.

66 MAGIE 1950: 178. Ammianus'un anlatısı için ayrıca bk. Amm. xxii 8, 16.

Amaseia (= Amasya), Zela (= Zile), Gazioura (= Turhal), Komana (Tokat) ve Kabeira (Tokat) yerleşimlerinin adları ayrıca anılabilir[67].

Pontos Krallığı'nın kökeni ve erken dönemine ilişkin son derece az olan bilgilerimizi büyük oranda sahildeki Helen polisleri vasıtasıyla elde etmekteyiz[68]. Bölgeye ve krallığa adını veren Helence Pontos (ποντός) sözcüğü "deniz" anlamına gelmektedir[69] ve Persler tarafından Kappadokia Satraplığı'nın[70] coğrafi bir bölümünü tanımlamak için kullanılmıştır[71]. İki yüz yıldan uzun bir süre Pers hâkimiyeti altında kalan bölgede, kültürel ve siyasal anlamda yoğun bir Pers etkisi görmek mümkündür. Bu bakımdan Mithradates Hanedanı'nın da soyunu Pers kökenli üst düzey yöneticiler ile ilişkili göstermesi beklenilmeyecek bir durum değildir[72]. Pers İmparatorluğu Aleksandros'un işgali ile nihayete erdiğinde

---

67 Detaylı bilgi için bk. BRYER – WINFIELD 2007: 12–6.

68 JONES 1971: 152.

69 Ποντός kelimesi "deniz" manasının yanında "açık deniz, Karadeniz'in güney kıyısındaki Pontos ülkesi" anlamlarına da gelmektedir. Bk. LIDDELL – SCOTT 1996: 1448; MONTANARI 2015: 1722; DIGGLE et alii 2021: 1164. "Deniz" manasına gelen Pontos aynı zamanda Gaia'nın yarattığı ilahi bir varlıktır. Mitolojiye göre Gaia daha sonra Pontos ile birleşerek Nereus, Thaumas, Phorkys, Keto ile Eurybie'yi doğurur. Bk. ERHAT 2013: 251.

70 Satraplık hakkında detaylı bilgi için bk. DEBORD 1999: 83–116.

71 Coğrafyacı Strabon'a göre bölgenin adı Perslerin bu yöndeki adlandırmaları dolayısıyla Pontos olarak kalmıştır (Strab. xii 1, 4). Ayrıca bk. ARSLAN 2006: 76–80; KINACI 2015: 181–5; PASTOR 2019: 104.

72 Polybios'a göre, Mithradates soyunu *magus* (= rahip) Gaumata'yı öldüren yedi kişiden birine dayandırmaktadır ve krallığını Pers imparatoru Darius'un, kendi ailesine verdiğini söylemektedir (Polyb. v 43). Diğer antik yazım için bk. Sall. hist. ii

Pontos Bölgesi'nde bir otorite boşluğu meydana gelmiş olmalıdır[73]. Aleksandros'un ardından yapılan paylaşımlarda Pontos Bölgesi, müteveffa imparatorun komutanlarından ve aynı zamanda imparatorun sekreterliği vazifesinde bulunmuş olan Eumenes'e verilmiş olmasına rağmen, O'nun kısa süre sonra hayatını kaybetmesi burada bir otoritenin kurulamamasına neden olmuştur[74]. Tüm bu sürecin sonunda I. Mithradates Ktistes (= kurucu), Kyroupedion Savaşı'nın ardından "basileos" yani "kral" unvanını alarak, bağımsızlığını ilan etmiştir[75]. Mithradates kısa sürede devletin sınırlarını genişletmiş ve Amaseia kentini başkent olarak seçmiştir. M.ö. 185 senesinde iktidara gelen I. Pharnakes zamanında Pontos Devleti, Kappadokia[76], Bithynia,

85; Tac. ann. xxii 18; Iust. xxxviii 7. Diodoros'un anlatımı için bk. Diod. xx 111, 4. Ayrıca bk. REINACH 1890: 2–3; BOSWORTH – WHEATLEY 1998: 155–64.

73 Ancak Diodoros'un da belirttiği üzere önceden Kappadokia olarak bilinen Pontos ve Paphlagonia bölgeleri Aleksandros tarafından işgal edilmemiştir (Diod. xviii 3, 1). Bu bakımdan Makedonya İmparatorluğu'nun buradaki hâkimiyetinin fiili olmadığı anlaşılmaktadır.

74 Eumenes bu toprakları "Babylon Paylaşımı" olarak bilinen, Aleksandros'un ardıllarının imparatorluğun yönetimini ve topraklarını kendi aralarında paylaştıkları konferans ile almıştır. (Plut. Eum. iii 2; Diod. xviii 3, 1; Iust. xii 4; Dexip. FGrHist IIIB 667: 1; Porph. FGrHist IIIB 693: 3). Babylon'daki konferans M.ö. 323 senesinde gerçekleşmiştir. Eumenes ise M.ö. 316 senesinde ölmüştür. Bu bakımdan yedi senelik bir süreç hâkimiyet kurmak için yeterli görünmemektedir. Yine Diodoros'un aktarımına göre bölge ancak Perdikkas'ın yönetimindeki imparatorluk ordusunun müdahalesi ile sakinleşmiş ve bölge Eumenes'e geri verilmiştir (Diod. xviii 1–3).

75 Bk. Strab. xii 3, 41. Appianos'un Mithradates Ktistes ve Pontos Krallığı'nın kuruluşu ile ilgili anlatısı için bk. App. Mithr. ii 9. Ayrıca bk. MAGIE 1950: 189; ARSLAN 2007: 49–58; PASTOR 2019: 106.

76 Bk. Polyb. xxiv 14, 1.

Galatia ve Paphlagonia[77] gibi bölgelere askerî seferler düzenleyecek kadar güçlenmiş görünmektedir. Aynı zamanda devletin başkenti Amaseia'dan, Pontos Eukseinos kıyısındaki Sinope kentine taşınmıştır[78].

Lakin bütün Pontos kralları arasında adı en çok bilinen şüphesiz VI. Mithradates Eupator'dur (= soylu). Siyasi ve askerî stratejileri aynı anda ve büyük oranda başarı ile uygulayan[79] Mithradates, M.ö. 90–63 yılları arasında, belirli ateşkes ve barış dönemleri dışında, Roma Cumhuriyeti'nin Küçük Asya'daki genişlemesini büyük oranda sekteye uğratabilmiştir. Bu süreç özellikle Roma'nın Küçük Asya ve Helen Dünyası'nda uyguladığı politikalardan rahatsız olan geniş bir toplumsal kesim tarafından desteklenmiş gibi görünmektedir[80]. Zira savaşın birinci bölümünü oluşturan M.ö. 89–85 yılları arasında VI. Mithradates Eupator, Roma karşısında hızlı bir şekilde ilerlemeyi başarmıştır. Lakin tüm bu mücadelenin sonunda Lucullus ve ardından Pompeius'un askerî seferleri Roma'ya başarı getirmiş ve daha önce bahsettiğimiz üzere Pontos Krallığı, Roma Cumhuriyeti tarafından ilhak ve taksim edilmiştir. Bu paylaşımın neticesinde Pontos Bölgesi'nin önemli bir kısmı Bithynia ile birleştirilmiştir.

2. Konuya İlişkin Modern Literatürün Durumu

---

[77] Pharnakes'in, Galatia, Bithynia ve Paphlagonia'ya müdahele ettiğini Polybios'un aktardığı bir anlaşma teklifinden öğrenmekteyiz (Polyb. xxv 2, 1–7). Ayrıca bk. MAGIE 1950: 191–2.

[78] PASTOR 2019: 106.

[79] Appianos'un konu hakkındaki anlatımı için bk. App. Mithr. xvii 118–9.

[80] ERGİN 2013: 76–85.

Romalı askerler hakkındaki bilgilerimiz büyük oranda antik edebî metinler ve yazıtlardan gelmektedir. Antik Dünya hakkındaki diğer tarih araştırmalarından farklı olarak, askerler üzerine yapılacak bir çalışma için elimizde mezar taşları gibi önemli maddi kültür kalıntıları bulunmaktadır. Genellikle Romalı üst düzey komutanlar ve imparatorlarla alakalı aktarımlarda bulunan antik metinlerden, Romalı sıradan askerler hakkında elde edilebilecek bilgiler son derece kısıtlıdır ve bu veriler dağınık, birbirleriyle bağlantısız ve kısa aktarımlar şeklindedir. Bu bakımdan bu bölümde, özellikle epigrafik kaynaklar üzerine yapılmış veya bu kaynaklardan yararlanılarak tamamlanmış çalışmalar incelenecektir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, çalışmamızla alakalı bilgilerin büyük bir çoğunluğu yazıtlardan öğrenmekteyiz. Bu nedenle IGR, IGSK, TAM, AE, CIL, ILS, ILSAC, LBW, SEG corpusları başta olmak üzere, EA, ZPE, JRS, JHS, AST, BCH, Gephyra, Philia gibi süreli yayınlar taranmıştır. Ayrıca AClassMed dergisinin Inscriptiones Asiae Minoris (IAM) bölümünden istifade edilmiştir. Bu eserlerin yanında Amastris kenti ve bu kentin egemenlik alanından gelen yazıtlar için Eski Çağ tarihçisi ve epigraf C. MAREK'in 1993[81] yılında yayımlanan çalışmasından ayrıca yararlanılmıştır. Online sistemde bulunan epigrafik malzemelerin taranması için ise http://epigraphy.packhum.org/inscriptions/ sitesi kullanılmıştır.

[81] MAREK 1993.

Konumuzla ilgili modern literatürde ilk bahsetmemiz gereken eser PERROT et alii 1872'dir[82]. G. PERROT'un, E. GUILLAUME ve J. DELBET ile ortak yazdığı bu eser günümüzde kaybolmuş pek çok yazıtı belgelemesi bakımından son derece önemlidir ve muhteva olarak Küçük Asya'nın Galatia, Bithynia, Mysia, Phrygia, Kappadokia ve Pontos bölgelerine yapılmış arkeolojik keşif gezilerinin sonuçlarını içermektedir. İkinci olarak, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Türkiye'sinde önemli çalışmalar yapan, ünlü Fransız arkeolog ve müzeci G. MENDEL ve çalışmalarından bahsedilebilir. MENDEL çok uzun bir dönem Anadolu'nun farklı noktalarında yapılan kazılara katılmış, yüzey araştırmalarına iştirak etmiş ve İstanbul'daki Müze–i Hümayun'un kuruluşunda yer almıştır. Bu bakımdan MENDEL'in yazıtları da içeren 1909[83] ve 1914[84] tarihli Bursa ve İstanbul müzeleri katalogları son derece önemlidir. Bu çalışmaların yanında MENDEL'in BCH dergisinde 1900–1903 yılları arasında yayımladığı makaleleri, çalışma sahamızdaki epigrafik kaynakların belgelenmesi ve yorumlanması için hayati öneme sahiptir[85]. Çalışma sahamızda epigrafik çalışmalar yapan bir diğer araştırmacı Alman klasik bilimci ve epigraf F. K. DÖRNER'dir. DÖRNER 1938–40 yılları arasında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün İstanbul merkezinde asistan olarak bulunmuş ve bu süreçte Boğazköy başta olmak üzere Kommagene ve Bithynia Bölgesi'nde de çalışmalar yürütmüştür. Bu

[82] PERROT et alii. 1872.

[83] MENDEL1909: 245–435.

[84] MENDEL 1914.

[85] MENDEL'in ilgili çalışmaları için bk. MENDEL 1900: 361–426; MENDEL 1901: 5–92; MENDEL 1902: 287–8; MENDEL 1903: 314–33.

bakımdan DÖRNER'in Nicomedea kenti ve bu kentin egemenlik alanından gelen yazıtları derlediği 1941[86] ve 1952[87] tarihli çalışmalarını zikretmemiz gerekir.

Küçük Asya kentlerinin ve bu kentlerin egemenlik alanlarından gelen yazıtların bir araya getirildiği IGSK serisinden ayrıca bahsetmemiz yerinde olacaktır. Çalışmamız için büyük oranda IGSK serisinin, Bithynia et Pontus Eyaleti kentleri ve bu kentlerinden egemenlik alanlarından gelen yazıtları içeren ciltlerinden istifade ettik. İlk bahsedilmesi gerek çalışma S. ŞAHİN tarafından tamamlanmış olan INikaia'dır. 1979–1987 yılları arasında yayımlanan çalışma, Nicaea kenti ve kentin egemenlik alanından gelen yazıtları içermektedir ve bizim çalışmamızda kullandığımız IGSK ciltleri arasında muhtevası en geniş olanıdır. IGSK ciltlerinden çalışmamıza eklediğimiz asker yazıtlarının önemli bir kısmı ŞAHİN'in bu çalışmasından gelmektedir. IGSK serisinden yararlandığımız ve ayrıca parantez açılması gereken ikinci cilt ise Prusias ad Hypium kenti ve kentin egemenlik alanından gelen yazıtların W. AMELING tarafından bir araya getirildiği IPrusias ad Hypium isimli çalışmadır. Burada zikredilmesi gereken son çalışma ise arkeolog ve klasik bilimler uzmanı D. H. FRENCH tarafından tamamlanmış ve 2004 senesinde yayımlanmış olan ISinope'dir. Bu cildi diğer IGSK'lardan ayıran en temel özelliği, asker yazıtlarının ayrı bir başlık altında incelenmiş olmasıdır. FRENCH asker yazıtlarına ayrı bir bölüm açarak, hem bizim çalışmamız için uygun bir içerik oluşturmuştur hem de diğer ciltlerden farklı olarak çalışmaya tematik bir örgü kazandırmıştır. Bu üç çalışmanın yanı sıra serideki diğer ciltlerin

[86] DÖRNER 1941.

[87] DÖRNER 1952.

adlarını da anmamız yerinde olacaktır: T. CORSTEN'in IApameia und Pylai; R. MERKELBACH'ın IKalchedon; F. BECKER–BERTAU'nun IKlaudiupolis ve T. CORSTEN'in IPrusa çalışmaları ayrıca önemlidir.

2000'li yıllardan sonra bölgedeki epigrafik–tarihi coğrafi yüzey araştırmaları, müze çalışmaları ve arkeolojik kazılarda önemli bir artış yaşanmıştır. Bu bağlamda bölgede yapılan iki epigrafik–tarihi coğrafi yüzey araştırmasından burada söz etmek yerinde olacaktır. İlgili çalışmalar: 2010 senesinden itibaren Dr. H. S. ÖZTÜRK'ün (MÜ) yönetiminde Sakarya ve Bilecik illerini kapsayan ve 2012–2013 yıllarında Dr. F. DÖNMEZ–ÖZTÜRK (MSGSÜ) başkanlığında, Bolu ilinin, Göynük ve Mudurnu ilçelerini kapsayan çalışmalardır[88]. H. S. ÖZTÜRK tarafından başlatılan yüzey araştırması hali hazırda devam etmekte olup; diğer çalışma ise sonlanmış ve akabinde bazı yayınlar gerçekleşmiştir. Bu arazi çalışmalarının yanı sıra bölge müzelerindeki yazıtlar üzerine hem yukarıda isimleri zikredilen bilim insanları ile hem de başka araştırmacıları çalışmaktadır. Bu bakımdan Prof. AKYÜREK–ŞAHİN'in (AKDÜ), Prof. ONUR'un (AKDÜ), Prof. ŞAHİN'in (AKDÜ) ve S. ÖĞÜT isimlerini zikretmemiz mümkündür.

Almanya'nın Hagen kentindeki Fern Universität'de görevli araştırmacı Prof. STAUNER'ın bölgeden gelen yazıtlar üzerine yaptığı çalışmalara ayrıca değinilmelidir. Çalışmamızda STAUNER'ın ikisi ortak yazarlı olmak üzere üç

[88] İlgili yüzey araştırmaları neticesinde yayımlanmış ve çalışmamızın içeriğine uygun olan bazı yayınlar için bk. ÖZTÜRK 2020a: 57–70; ÖZTÜRK 2020b: 110–29.

makalesinden yararlanmış bulunuyoruz. Alman araştırmacı 2006[89] tarihli makale-sinde Akdeniz Üniversitesi'nden Prof. ADAK (AKDÜ) ile ortak yazardır. İlgili çalışma Prusias ad Hypium'lu asker Marcus Aurelius Antoninus için üç onurlandırma ve bir diğer askere ait yazıt ile geniş kapsamlı açıklamalar içermektedir. Dört bölümden oluşan makalenin esas kısmını teşkil eden ilgili yazıtlara ek olarak 2006 tarihli çalışmanın en sonunda yetmiş yedi askerin yer aldığı bir liste bulunmaktadır. Bu liste Bithynia et Pontus Eyaleti sınırları içerisinden silah altına alınan ve imparatorluğun çeşitli noktalarında görevlendirilen *legio* askerlerinin bilgilerini içermektedir. Ancak ADAK – STAUNER bu listeye dâhil olan asker yazıtlarının levhalarına ve testimonialarına makalede yer vermemektedir. Bithynia et Pontus Eyaleti'ndeki askerlerle ilgili diğer bazı önemli çalışmaları Amerikalı askerî tarihçi ve arkeolog M. P. SPEIDEL vermiştir. Roma ordusu ve birlikleri konusunda son derece saygın bir isim olan SPEIDEL'in 1984[90], 1985[91], 1986[92] ve 1995[93] yıllarında yaptığı çalışmaların tamamı Bithynia et Pontus'dan gelen asker yazıtları ile alakalıdır. Bu çalışmalardan yaklaşık on kadar Romalı askerin yazıtına ulaşmak mümkündür ve bu yazıtların önemli bölümü daha önce yayımlanmıştır. 1984 yılındaki çalışmada SPEIDEL, Claudiupolis kentinden gelen bir süvarinin yazıtını incelerken; 1985 yılındaki çalışmasında incelediği üç *legio* askerinin yazıtı ile III. yüzyılın başında bölgede kışladıkları anlaşılan Germania *legio*'ları arasında bir bağlantı kurmaktadır. 1986

[89] ADAK – STAUNER 2006: 133–68.

[90] SPEIDEL 1984: 151–6.

[91] SPEIDEL 1985: 89–95.

[92] SPEIDEL 1986: 35–6.

[93] SPEIDEL 1995: 123–32.

tarihli çalışmada İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bir asker yazıtı incelenirken; 1995 tarihli makalesinin konusu Amastris kentinden gelen iki *cohors* askerinin mezar yazıtıdır. Bu bakımdan SPEIDEL'in bölgedeki Romalı askerler hakkında düzenli olarak çalıştığını ve bizim tezimiz için son derece yararlı yayınlar yaptığını söylemek mümkündür. Yine de bu yayınlar son derece dağınıktırlar ve aralarında herhangi bir bütüncül anlatım mevcut değildir.

Doğrudan Bithynia et Pontus Eyaleti bağlamında olmasa da askerî yazıtların incelendiği diğer ikincil çalışmalardan da söz edilmesi gerekmektedir. Fransız araştırmacı S. DEMOUGIN'in 1992[94] tarihli çalışması Iulius–Claudius Hanedanı Dönemi'ndeki süvarilerin isimlerine ve kariyerlerine bir arada ulaşabilmemizi mümkün kılmıştır. Bölgemizdeki askerlerle ilgili önemli bazı bilgiler ve açıklamalara DEMOUGIN'in bu çalışması vasıtasıyla ulaşabilmekteyiz. Yine DEMOUGIN'in 1999[95] yılında yayımladığı makalesi sayesinde Küçük Asya'daki atlı sınıfı üyelerine ait bilgiler ve açıklamalara ulaşabilmekteyiz. Bu bölüm için adını zikredebileceğimiz bir diğer çalışma, Roma ordusu ve epigrafisi konusunda önemli bir otorite olan İngiliz arkeolog B. DOBSON'un 1978 tarihli kitabıdır. DOBSON'un bu kapsamlı ve incelikli çalışmasında Roma İmparatorluğu genelindeki *primuspilus*'lar bir araya getirilmiş ve ilgili kitabın bir bölümü Bithynia et Pontus Eyaleti'nde yazıtı bulunan ve bu makama yükselmiş askerleri kapsamaktadır.

---

94 DEMOUGIN 1992.

95 DEMOUGIN 1999: 579–612.

Zikredilmesi gereken bir diğer çalışma Bilkent Üniversitesi'nde araştırmalarına devam eden, İngiliz arkeolog J. BENNETT'in, Küçük Asya'dan Roma donanmasına katılan askerler hakkında yazdığı ve Adalya Dergisi'nde yayımlanan 2017[96] tarihli makalesidir. Roma'nın kara kuvvetleri hakkında çok sayıda çalışma olmasına rağmen deniz kuvvetleri ve bu askerî birimdeki personelin durumuna ilişkin çalışmalarda belirgin bir yetersizlik vardır. Bu bakımdan BENNETT'in epigrafik kaynakları da kullanarak yazdığı bu makalesi önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Son olarak bu bölümde Türkçe yazılmış yüksek lisans ve doktora tezlerine yer verilecektir. Roma askerî sistemi, Romalı askerlerin hayatları, Roma ordusunun Küçük Asya'daki varlığı ve Bithynia et Pontus'ta konuşlanan askerî birlikler konusunda yapılan tez sayısı son derece yetersizdir. Burada bizim tez konumuza yakın olduklarını düşündüğümüz birkaç çalışmadan bahsetmek yerinde olacaktır. Bahsedeceğimiz ilk çalışma M. B. ŞENOCAK'ın, Selçuk Üniversitesi, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı'nda tamamladığı 2014[97] tarihli doktora tez çalışmasıdır. Antik tarihî metinlerin ve epigrafik verilerin bir arada kullanıldığı çalışma, Küçük Asya'daki varlıkları belgelenmiş olan "bütün Roma birliklerini ihtiva ettiğini" belirtmektedir. Metin kısmında her bir Romalı birlik için ayrı başlıklar açılmakla birlikte çalışmada kullanılan epigrafik kaynakların verildiği Testimonia Bölümü'nde benzer bir düzen bulunmamaktadır. Diğer bir çalışma E. KAYA'nın Süleyman Demirel Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı'nda

[96] BENNETT 2017: 213–239.

[97] ŞENOCAK 2014.

tamamladığı 2015[98] tarihli yüksek lisans çalışmasıdır. M.ö. I. ve M.s. II. yüzyıllar arasında Küçük Asya'daki "operatif" Roma lejyonlarının incelendiği çalışmada epigrafik kaynaklar kullanılmakla birlikte herhangi bir Testimonia Bölümü ya da yazıtların levhaları yer almamaktadır. Son olarak dikkat çekilmesi gereken çalışma O. YARLIGAŞ'ın, İstanbul Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı'nda tamamladığı 2017[99] tarihli doktora çalışmasıdır. YARLIGAŞ doktora tezinde Küçük Asya'nın Principatus Dönemi'ndeki doğu sınırına yerleştirilen Roma lejyonlarını incelemektedir. Çalışmanın özellikle 4. Bölümü'nde asker yazıtları yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Ancak incelendikleri bağlamlar bakımından ilgili yazıtlarda dikkat çekilen nokta askerler değil askerlerin bağlı bulundukları birliklerdir. İncelenen yazıtların bir testimoniası ya da levhaları teze dahil edilmemiştir.

3. Çalışmanın Amacı, Sınırları ve Kuruluş Düzeni

Bir önceki bölümde de ifade edildiği gibi, Bithynia et Pontus Eyaleti ve bu eyaletin kapladığı alan üzerine yapılan çalışmalar son yıllar ivme kazanmıştır ve birbirini takip eden veya aynı anda sürdürülen birçok çalışmanın neticesinde bölge hakkındaki bilgilerimiz sürekli artarak güncellenmektedir. Elimizdeki verilerin de gösterdiği üzere bölge hakkında farklı araştırmacılar tarafından yapılan çeşitli çalışmalarda yayımlanmış askerlere veya askeri birliklere ait yazıtlarda bir

[98] KAYA 2015.

[99] YARLIGAŞ 2017.

dağınıklık görünmektedir ve tezimizin temel amacı dağınık haldeki bu epigrafik verilerin bir araya getirilerek tutarlı ve belirli düzende incelenmesidir.

Tez çalışmamızın yazımı sırasında gerekli bilgilerin toplanabilmesi için Bithynia et Pontus Eyaleti'nin tarihi ile buradan gelen yazıtları içeren kaynaklara ulaşabilmek adına kütüphaneler ve enstitülerden istifade edilmiştir. 19. yüzyılda yayımlanmış yazıt corpuslarından başlanılarak, günümüze kadar uzanan süreçteki ilgili yayınlar taranmış ve askerlere ait olabileceği değerlendirilen yazıtlar dijital ortamda fişlenmiştir. Bu süreçte bilhassa bölgede yapılan çalışmaların güncel bilgilerini içeren AST ve KST gibi yayınlar ile süreli yayınların güncel sayılarındaki makalelerden yararlanılmıştır. Yazıtlar için özellikle SEG, SGO, TAM, CIG, IGR ve IGSK serisinin ciltlerinden istifade edilmiştir.

Mevcut çalışmamızın ise farklı alanlarda sınırları bulunmaktadır. Bunlardan ilki çalışma alanımızın coğrafi sınırlarıdır. Bu bölüm tezimizin ilerleyen kısmında detayları ile açıklanmıştır. İkincisi zamansal sınırlamadır. Bu zaman sınırı M.ö. 74 ve M.s. 284 yılları arasındaki süreci kapsamaktadır ki bu süreç Bithynia Krallığı'nın topraklarının Roma tarafından ilhakı ve ardından bir Bithynia Eyaleti kurulmasıyla, İmparator Diocletianus'un iktidara geldiği zaman aralığını ifade etmektedir.

4. Teknik Noktalar

Bir ya da birden fazla esere yapılan referanslar, açıklaması bulunsun ya da bulunmasın tamamı metin altı dipnot şeklinde verilmiştir. Metinde kullanılan antik yazarlar ve eserlerine ilişkin kısaltmalar DNP sistemine uygun olacak şekilde kullanılırken, dergi kısaltmaları ve yazıt corpusları için ise SEG'in kısaltma sisteminden yararlanılmıştır. Bu çalışmaların kapsamı dışında kalan kısaltmalarda ise her üç çalışmaya benzer bir kısaltma sistemi takip edilmeye çalışılmıştır. Metinde geçen tüm monografi ve makaleler yazar soyadı ve yayın yılı biçiminde kısaltılmış olup ilgili sayfaların sayıları bunlardan sonra verilmiştir. Bir yazarın aynı sene içerisinde çıkmış birden fazla eseri söz konusu olduğunda, eserlerin isimleri alfabetik sıraya konularak bunlar yayın yılından sonra a ve b ile gösterilmiştir. Eğer eser epigrafik bir eserse, ilgili yazıtın numarası ve gerekliyse sayfası da verilmiştir.

Çalışmamız doğrudan doğruya Bithynia et Pontus Eyaleti'nde yazıtları bulunan askerlerle alakalı olduğu için sadece bu sahadan gelen epigrafik malzemeler kullanılmıştır ve gerekli durumlarda dipnotlarda antik edebi eserlerden alakalı pasajlara yer verilmiştir. Asker yazıtları, egemenlik alanından geldikleri kentlerin başlıkları altında yer alan Testimonia Bölümü'nde listelenmiş, isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmış ve Arap rakamları kullanılarak numaralandırılmıştır. Yazıtı bulunan her askerin altında tarafımızca gerekli görülen bilgiler verilmiş, bu askerlerin birlikleri, rütbeleri ve görev durumları ayrıca belirtilerek, yazıtların tarihlendirilmeleri yapılmıştır. Tüm bu veriler istatistiki bir çalışmaya tabi tutularak tablo ve grafikler halinde ekler kısmında verilmiştir. Yazıtların geldikleri bölgelerin rahat bir şekilde anlaşılabilmesi için haritalama çalışması

yapılmış ve bu malzemenin egemenlik alanlarına göre yoğunluk haritası oluşturulmuştur.

Metinde geçen Helence kent ve şahıs isimleriyle diğer Helence sözcükler Türkçeye doğrudan translitere edilerek kullanılmıştır; ancak gerekli görülen yerlerde bazı kelimeler Helence yazım karakterleri (font: Cardo) kullanılarak doğrudan verilmiştir. Bölge, kent ve diğer coğrafi isimlerin bir kısmı Helence bir kısmı ise Latince olarak tercih edilmiştir. Türkçe literatüre yerleşmiş bazı isimler ise bu halleriyle kullanılırken[100], tüm bu kullanımların metin içinde bir tutarlılık oluşturmasına dikkat edilmiştir. Ancak metin içinde kullanılan doğrudan alıntılarda, kaynak eserde kullanılan biçimler oldukları gibi muhafaza edilmiştir. Yine kaynak eserlerden yapılan bazı alıntılarda yazım yanlışları gibi hatalar düzeltilmemiş, oldukları gibi aktarılmıştır.

Çalışmamıza konu olan askerlerin seçiminde bazı kriterler söz konusu olmuştur. Her ne kadar bazı yazıtlarda ilgili kişinin askeri bir kariyeri olduğu görülse de, çalışmamıza dahil ettiğimiz askerlerin meslek olarak bu işi yapıyor olmaları şartı aranmıştır. Senator sınıfından askeri kariyeri bulunan şahıslar ve deniz kuvvetlerinde görevli askerler çalışmamıza dahil edilmemiştir. Benzer şekilde tarihleme konusunda ihtilafların bulunduğu yazıtlar çalışmamıza dahil edilmemiştir.

[100] Bk. Küçük Asya, Dalmaçya vb.

Çalışmamıza dahil olan bölgeye bir sınırlama getirmek için yalnızca Amastris, Amisus, Apamea, Flaviopolis, Heraclea Pontica, Chalcedon, Claudiupolis, Nicaea, Nicomedea, Prusa ad Olympum, Prusias ad Hypium ve Sinope kentleri ve egemenlik alanları dahil edilmiştir ve bu kentler Testimonia Bölümü'nde alfabetik olarak verilmiştir.

GELİŞME

I. Provincia Bithynia et Pontus

Pontos Kralı Mithradates ile yapılan uzun ve yıkıcı savaşı nihayete erdirdikten sonra Pompeius, ele geçirdiği geniş saha üzerinde çeşitli düzenlemeler yapmış görünmektedir. Bu düzenlemelere dair bilgilerimizin neredeyse tamamı Amasealı Strabon'dan gelmektedir. Pompeius, kendisine M.ö. 66 senesinde Lex Manilia ile verilen geniş ve büyük oranda kontrolden uzak yetkilere dayanarak muhtemelen M.ö. 63 senesinde Pontos Eukseinos kıyısındaki Amisus kentinde daha sonra kendi adıyla anılacak olan Lex Pompeia yani Lex Provinciae yasasına son halini vermiştir[101]. Lex Pompeia hakkındaki bilgilerimiz son deree kısıtlıdır zira bu yasanın eksiksiz bir metni günümüze ulaşmamıştır. Bununla birlikte M.s. 110 yılında Bithynia et Pontus Eyaleti valisi olarak atanan ve görevi sırasında öldüğü düşünülen Genç Plinius'un, İmparator Traianus'a gönderdiği mektuplardan hatırı sayılır miktarda bilgi elde edebiliyoruz[102]. Eyaletin kuruluşuyla ile ilgili *lex provincia*, Pompeius tarafından M.ö. 62 senesinde tamamlanmış olmasına rağmen yasanın Senatus'tan yeterli desteği alabilmesi ancak Caesar ve Crassus'un yardımları sayesinde M.ö. 59 yılında mümkün

[101] MITCHELL 1995: 31. MAGIE, Küçü Asya ve Syria'yı ilgilendiren bu yasal düzenlemelerin M.ö. 65–63 yılları arasında şekillendiğini ve düzenlemere ilişkin son noktanın Amisos'ta konulduğunu söylemektedir. MAGIE 1950: 368. Ayrıca bk. MAREK 2003: 37; FERNOUX 2004: 130; HARRIS 2016: 869.

[102] Plin. epist. 79–80–112–114–115. Bununla birlikte Digesta'da da kısa bir gönderme yer almaktadır. Dig. l 1,1. 2. Ayrıca bk. BEKKER–NIELSEN 2008: 62–4.

olmuştur[103]. Yasanın içeriği[104] ve eyaletin sınırları[105] hakkındaki akademik tartışmalar devam etmekle birlikte, her iki konuda da bir fikir birliği sağlanabilmiş değildir. Ancak kendi çalışmamızda Bithynia et Pontus Eyaleti'nin sınırları için MAREK tarafından verilen ve eyaletin kuruluşundaki sınırları olarak tanımlanan sahayı kullanmayı uygun gördük[106]. Eyaleti oluşturan iki bölgenin Bithynia kısmındaki sınırlar Diocletianus Dönemi'ne kadar büyük oranda aynı

---

[103] MAGIE 1950: 368.

[104] Bk. MARSHALL 1968: 103–109; BEKKER–NIELSEN 2008: 62–66; HARRIS 2016: 870.

[105] HARRIS yeni eyaletin Pontos'un batı bölgelerinin Bithynia'ya dahil edilmesi ile kurulduğunu aktarmakla birlikte M.ö. 63 senesindeki sınırın belirlenmesinde zorluklar olduğunun altını çizmektedir (HARRIS 2016: 869). ROSTOVTZEFF ise eyaletin doğu sınırlarının belirgin olmadığını söylemektedir (ROSTOVTZEFF 1941: 566). MITCHELL Pontos Krallığı'nın "çekirdek bölgesinin" Bithynia'ya dahil edildiğini söylemektedir (MITCHELL 1995: 31). Ancak bu aktarım muhtemelen MAGIE'nin çalışmasından gelmektedir. MAGIE yeni eyaletin sınırlarını verirken "Mithradates'in krallığının çekirdek bölgesinin" Bithynia'daki valinin idaresi altına verildiğini bildirmektedir. Bu alan güneyde Kappadokia ile sınırı oluşturan masif dağ kütlesi ile belirlenirken, kuzeyde Heraclea'dan bugün Ordu ili sınırları içinde kalan Iasonium (= Yason) Burnu'na kadar uzanan sahadır (MAGIE 1950: 369). MAREK Tieion ve Heraclea'nın da dahil olduğu Pontos Eukseinos'a kıyısı olan zengin sahil yerleşimlerinin yeni eyalete dahil olduğunu aktarmaktadır (MAREK 2003: 40). Benzer şekilde MAREK sınırların karmaşıklığı konusuna dikkat çekmiştir. Ona göre bölge üzerine çalışan hemen hemen her araştırmacı kendilerine ait bir sınır önermektedir. Ancak Halys Nehri uygun bir aday gibi görünmektedir (MAREK 1993: 26; 29–33). Konu hakkında doğrudan bir çalışma yapan WELLESLEY de Halys Nehri'nin sınır için uygun olduğunu aktarmaktadır (WELLESLEY 1953: 296). Benzer bir ifadeyi MEYER'de kullanmaktadır (MEYER 1879: 107–108). BAZ ise eyaletin sahip olduğu farklı isimlendirmeler yüzünden sınırları takip etmenin zorluğuna dikkat çekmektedir (BAZ 2013: 262).

[106] MAREK 2003: 40.

kalmakla birlikte Doğu sınırlarında önemli değişiklikler yaşanmış ve eyalet sürekli küçültülmüştür[107].

Caesar ve Pompeius'un arasındaki iç savaş sırasında diğer doğu eyaletleri gibi Bithynia et Pontus da Pompeius'u desteklemek zorunda kalmıştır. Ancak savaşın ardından Caesar'ın Bithynia et Pontus'ta çeşitli düzenlemeler gerçekleştirmesi başka bir olayın neticesinde meydana gelmiştir. VI. Mithradates'in oğlu Pharnakes, yaşanan siyasi istikrarsızlıktan yararlanarak ve Caesar'ın uzun bir süre Mısır'da olması fırsat bilerek babasının krallığının topraklarını yeniden işgal etmiş ve Sinope ile Amisus gibi çok sayıda kenti ele geçirmeyi başarmıştı. Caesar bu durumu haber alınca hızla kuzeye doğru ilerlemiş, elindeki az sayıdaki kuvvetle Pharnakes'i Zela mevkiinde yapılan savaşta yenerek bölgeyi yeniden egemenlik altına almıştır. Bu noktadan sonra Caesar'ın bölgede çeşitli düzenlemeler yaptığını görmekteyiz. Pharnakes tarafından kuşatma ile ele geçirilen Amisus kentini cezalandırmamış ve kentin özgürlüğünü teyit etmiştir. Sinope kentine ise Roma vatandaşlarında oluşan bir grubu yerleştirerek, yerleşimin adını Colonia Iulia Felix Sinopensis olarak ve Apamea–Myrlea kentinin de adını Colonia Iulia Concordia Apamea olarak değiştirmiştir[108].

---

[107] MAREK 2003: 46; BAZ 2013: 274.

[108] HARRIS 2016: 873. MAGIE aynı zamanda Heraclea Pontica'ya bir grup yerleşimci gönderildiğini aktarmaktadır (MAGIE 1950: 414–5). Ancak FERNOUX bu koloninin Augustus Dönemi kolonisi olduğunu ve ayrıcalıklı bir statüye sahip olduğunu belirtmektedir. Bu kentte yaşayanlara vatandaşlık hakkı verilmesi ve bölgeden Senatus'a katılan ilk kişilerin bu kentten olması son derece önemlidir (FERNOUX 2004: 187–8).

Ancak kentlerin ve kent sakinlerinin istikrar beklentisi Caesar'ın M.ö. 44 senesinde bir grup "cumhuriyetçi" tarafından öldürülmesi ile sekteye uğramıştır. Bithynia et Pontus Eyaleti kendisini tarihsel süreçte bir daha görmeyeceği bir askerî hareketlilik ve ayrışmanın içinde bir taraf olarak bulmuştur. Zira Caesar'ın katilleri bölgeyi kendilerine üs olarak seçmişlerdir[109]. Başını Marcus Iunius Brutus ve Gaius Cassius Longinus'un çektiği hizip Philippi'de yaşanacak nihai çatışmadan önce devletin doğu yarısına hâkim olmuşlar ve özellikle Küçük Asya'daki kentlerden zorla para ve asker toplamışlardır. Bu bölgeler arasında Bithynia et Pontus Eyaleti özellikle önemlidir zira komplocular kendileri gelmeden önce Marcus Crispus ve Lucius Tillius Cimber'i bölgeye göndererek savaş için gerekli hazırlıkların yapılmasını sağlamışlardır. FERNOUX yerinde bir tespit yaparak Bithynia et Pontus Eyaleti kentlerinin mali anlamda zaten tükendiğini belirtmektedir[110]. Bithynia kentleri bu çatışmadan daha önce Caesar ve Pompeius arasında cereyan eden iç savaşın içine çekilmiş ve Pompeius'un başını çektiği hizbin isteklerini karşılayabilmek için bütün imkânlarını zorlamıştır. Pompeius kurduğu büyük donanma için Bithynia'nın kıyı kentlerinin de dahil olduğu kentlerin ellerinden gemilerini almış ve daha fazlasını inşa etmeleri için onları zorlamıştır. Caesar'ın De bello civili'sinde aktardığı üzere, bölgenin her tarafı vergi memurları ile dolmuş ve talep edilen şeylerden vergi almak için bir isim bulunması yeterli hale gelmiştir. Çocukların ve kölelerin başlarına vergi konulmuş, kapılardan ve sütunlarda vergi alınmaya başlanmış, savaş için gerekli ekipmanın sağlanması için kentlerden tahıl, asker, silah,

[109] MAREK 2017: 383.

[110] FERNOUX 2004: 169.

kürekçi, mancınık ve taşıma ücretleri istenmiştir[111]. Burada iki noktaya elbette dikkat etmek gerekmektedir. İlki Caesar'ın De bello civili'yi bir propaganda ve savunma metni olarak kaleme alması; ikincisi ise anlatımın temelde Asia Eyaleti'ni betimlemesidir. Ancak alınan bu kararların Küçük Asya'nın diğer bölgelerinde uygulanmadığını söylemek için elimizde herhangi bir geçerli neden yoktur. Bu bakımdan Bithynia et Pontus Eyaleti, III. Mithradates Savaşı'ndan beri neredeyse kesintisiz bir şekilde devam eden çeşitli savaşların bir tarafı olmaya zorlanarak, kaynakları büyük oranda bölge dışındaki çatışmaları finanse etmek için kullanılmıştır.

Cumhuriyetçi hizbin Philippi'de yenilmesinin ardından bölge İkinci Triumviratus olarak bilinen yönetimin üyelerinden Marcus Antonius'a bırakılmıştır. Antonius bu eyaletin idaresi için kendisine yakın bir isim olan Gnaeus Domitius Ahenobarbus'u vali olarak atamıştır[112]. Küçük Asya'nın tamamında son derece keyfi düzenlemelere giriştiğini gördüğümüz Antonius'un Bithynia'da da benzer politikalar uyguladığını söylemek yerindedir[113]. Her ne kadar kapsamı özellikle Küçük Asya'nın doğusundaki bölgeler kadar geniş olmasa da, örneğin: Heraclea Pontica kenti Adiatoriks isminde Galatialı bir şefe verilmiş ve Adiatoriks buradaki İtalyan yerleşimcilere saldırarak bir katliam gerçekleştirmiştir[114]; Prusias ad mare kenti ise muhtemelen Mithradates

---

111 Caes. civ. iii 32. Ayrıca bk. FERNOUX 2004: 169.

112 MAREK 2003: 40.

113 Marcus Antonius'un Küçük Asya'da yaptığı düzenlemeler için bk: ; MAREK 1993:49–51; TAŞDÖNER 2012: 209–32.

114 Strab. xii 2, 7.

Hanedanı soyundan gelen Lykomedes'in kızı Orodaltis ve Orsobaris isminde soylu iki kadına verilmiştir[115]; Amisos kenti ise önce Polemon ardından ise Straton isminde birisinin hakimiyetine bırakılmıştır[116]. Antonius'un da Pompeius ve Brutus gibi Bithynia'nın kıyı kentlerini kendisine bir donanma inşa etmeye zorladığını biliyoruz[117]. Bu dönemde bölge hakkındaki en önemli gelişme Pompeius Mangus'un asi oğlu Sextus Pompeius'un M.ö. 35 senesinde Bithynia'ya karşı giriştiği askerî harekattır. Bu beklenmedik saldırıda Nicaea ve Nicomedea başta olmak üzere çok sayıda yerleşim Sextus Pompeius'un eline geçmiş ve bu kentlerden hatırı sayılır miktarda para ele geçirilmiştir[118].

M.ö 31 senesinde gerçekleşen Actium Savaşı ile birlikte imparatorluğun ve elbette Bithynia et Pontus Eyaleti'nin de kaderi değişmiştir. Uzun süren iç savaşların ardından Augustus, Marcus Antonius ve Kleopatra'yı yenilgiye uğratarak tek başına devletin egemeni haline gelmiştir. M.ö. 27 senesinde kurulan yeni rejim ile birlikte imparatorluk genelinde bulunan eyaletler imparator ve Senatus arasında paylaşılmıştır. Bu paylaşıma göre görece daha zengin ve tehlikeden uzak olan eyaletler Senatus'un yönetimine bırakılmış oluyordu[119]. Senatus'a bırakılan bu eyaletler arasında Bithynia et Pontus da bulunmaktaydı. Augustus, zaferin ardından bölgede çeşitli düzenlemeler yapmış görünmektedir. İç Savaş'taki konumlarına göre bazı kentler cezalandırılmış bazı kentler ödüllendirilmiş

[115] JONES 1971: 162; MAREK 2003: 41.

[116] Strab. xii 2, 15.

[117] FERNOUX 2004: 171.

[118] App. civ. v 14, 139

[119] TALBERT 1984: 392–3.

olmalarına rağmen Augustus geniş çaplı bir intikam operasyonu gerçekleştirmemiş ve son derece dar kapsamlı eylemlerle yetinmiştir[120]. Pompeius ya da Caesar kadar geniş kapsamlı bir iskân ve inşaat programı yürütmemiş olmakla birlikte Augustus'un bölgede kurduğu iki kent olduğunu bilmektedir. Bunlardan ilki henüz tam lokalizasyonu yapılamamış olan Caesarea–Germanica kentidir[121]. Muhtemelen kent başlangıçta Augustus tarafından, tanrısal üvey babası Iulius Caesar onuruna Caesarea adıyla iskân edilmiş ancak daha sonra M.s. 17–19 yılları arasında doğudaki görevini yerine getiren Germanicus tarafından yeniden kurulmuştur[122]. İkinci kent ise Yukarı Sangarios mevkiinde bulunan ve Bithynia'nın güney–doğu sınırına konumlanmış Iuliopolis kentidir. Iuliopolis kenti bir haydut şefi olan Kleon'un merkezi olarak bilinen Gordiukome yerleşiminin üstüne kurulmuştur[123].

İmparatorluk devrinin ilk yüzyılına dair bilgilerimiz son derece kısıtlıdır. Bu bakımdan M.s. I. yüzyılda Bithynia et Pontus Eyaleti tarihini yazarken kaynaklarımız büyük oranda epigrafik ve nümismatik verilerden oluşmaktadır[124]. Ancak Bithynia et Pontus Eyaleti hakkında doğrudan bilgi sağlayan iki önemli kaynağımız vardır ve bunlardan ilki M.s. 110 senesinde eyaletin valiliğine atanan Genç Plinius iken, diğeri Prusa ad Olympum kentinden gelen ve M.s. 40–120

---

120 HARRIS 2016: 875.

121 Kentin lokalizasyonu ve detaylar için bk. ŞAHİN et alii 2011: 204–8

122 JONES 1971: 163; MAREK 2003: 45.

123 Strab. xii 8, 9; Ayrıca bk. MAGIE 1950: 430; JONES 1971: 164; MITCHELL 1995: 38.

124 FERNOUX 2004: 47. MAREK Bithynia et Pontus Eyaleti için, bölgede yapılan saha çalışmalarının da yeterli olmadığını belirmektedir MAREK 1993: 47.

tarihleri arasında yaşamış olan Dion Khrysostomos'tur[125] ancak onlarda M.s. I. yüzyılında sonu ile II. yüzyılın başı hakkında önemli bilgiler vermektedirler.

Claudius kendinden önceki imparatorların yaptıklarına öykünerek Bithynion kentinin adını kendi onuruna Claudiupolis olarak değişmiştir[126]. Nero Dönemi Bithynia et Pontus için önemli bir dönemdir zira Nero'nun iktidarına kadar eyaletin adı yalnızca Bithynia'dır ve Pontus adı yaklaşık seksen sene resmi olarak kullanılmamıştır[127]. Eyaletin bu dönemlerde başlayarak giderek artan bir önemi olduğu görülmektedir ve ilgili idari organizasyonun kuruluşu ve bunu takip eden erken dönemlerinde atanan valilerin daha tecrübesiz oldukları ve zamanla eyaletin artan önemine işaret edecek şekilde çok daha tecrübeli valilerin bölgeye gönderildiği öne sürülmüştür[128]. Bu önem İmparator Traianus Dönemi'nde kendisini resmi olarak da göstermiştir: Bithynia et Pontus Eyaleti bir imparatorluk eyaletine dönüştürülmüştür. Araştırmacıların bu dönüşüm için ileri sürdükleri çok sayıda açıklama olmakla birlikte, temelde eyaletin artan askerî hareketliliğin neticesinde bir dönüşüm yaşadığı düşünülmektedir. Giderek daha istikrarsız bir yapıya dönüşen ve iç karışıklıklar ile mücadele eden devletin uzun süre sonra yaşadığı geniş kapsamlı ilk çatışma Bithynia et Pontus ile bu eyaletin kentlerini vurmuştur. Septimius Severus ve Pescennius Niger arasında yaşanan iç savaşın önemli bir bölümü Bithynia et Pontus Eyaleti'nde cereyan etmiş ve bölge kentleri iki taht iddiacısı arasında seçim yapmak zorunda bırakılmıştır.

---

[125] FERNOUX 2004: 18; BEKKER–NIELSEN 2008: 165.

[126] Amm. xiv 8, 1.

[127] Eyaletin isim tarihi için bk. WESCH–KLEIN 2001: 251–256.

[128] BAZ 2013: 265–8.

Nicomedea kenti Severus'u tercih ederken, Nicaea kenti yanlış bir karar vererek Niger'in tarafını tutmuştur[129]. İç savaşın sonucu Nicaea kenti için bir yıkım yaratırken, bu tarihten itibaren Nicomedea kentinin bölgedeki etkisinin arttırdığı görülmektedir[130].

MAREK'in belirttiği üzere Bithynia ve Pontus'un da içinde bulunduğu Küçük Asya'nın kuzeyine dair bilgilerimiz II. ve III. yüzyıllarda kesinliğini yetirmektedir. Ancak eyaletin geçen süreçte giderek daha küçük bir hale geldiği ve Marcus Aurelius zamanında Amisus, Sinope ve Abonoteichus kentlerinin Bithynia et Pontus'tan kopartılarak, Galatia Eyaleti'ne dahil edildiği görülmektedir[131]. Her ne kadar eyalet M.s. III. yüzyılı sınırdaki diğer eyaletlerden daha sakin geçirmiş gibi görünse de 257/8 senesinde yaşanan Got saldırısı bölge kentlerinin yağmalanması sebep olmuştur[132]. Bu süreçten sonra bölge kentlerinin de imparatorluğun geri kalanındaki diğer kentler gibi hızla yeni surlarla çevrildiği görülmektedir[133].

II. Provincia Bithynia et Pontus'daki Roma Askeri Varlığı

[129] Herodian iii 2, 9.

[130] Detaylar için bk. BEKKER–NIELSEN 2008: 149–50.

[131] MAREK 2003: 46; BAZ 2013: 274.

[132] Zos. i 35, 1.

[133] MAREK 2003: 51; ŞAHİN 2004: 11; BEKKER–NIELSEN 2008: 40; BAZ 2013: 277.

17 Eylül'de göreve başlayan Genç Plinius eyalete vardığını bildirdiği mektubunda İmparator Traianus'a, Bithynia et Pontus Eyaleti'nin genel durumunu yansıtan şu cümleyi kıvançla yazmaktadır: "Bu eyaleti itaatkârlık ve sana karşı tüm insanlıktan hak ettiğin bir bağlılık içinde buldum"[134]. Benzer bir yansımayı İmparator Augustus'un M.ö. 27 senesinde yaptığı idare reformunda da görmek mümkündür. Cassius Dio var olan eyaletlerin imparator ve Senatus arasındaki paylaşımını anlatırken Augustus'un "barış içindeki ve savaştan uzak eyaletleri Senatus'a" ancak "emniyetsiz ve istikrarsız eyaletleri kendisine" aldığını bildirmektedir. Bu sayede herhangi bir iç savaş durumunda Senatus silahsız ve savaşa hazırlıksız kalırken, imparator savaşa hazır ve silahlı olacaktı. Paylaşımın neticesinde Bithynia et Pontus Eyaleti, Senatus'un payına düşen eyaletler arasında bulunmaktaydı[135]. Bu bakımdan Bithynia et Pontus en azından kuruluş aşamasında Roma ordusunun en büyük savaş ünitesi olan *legio*'lardan arınmış görünmektedir. Bu bağlamda benzer ifadelere daha sonraki dönemlerde de rastlamak mümkündür. İmparator Vespasianus dönemi hakkında yazan tarihçi Tacitus, Bithynia et Pontus Eyaleti valisinin emrinde herhangi bir askerî birlik olmadığını söylemektedir[136]. Her ne kadar ifade ediş biçimi bazı soru işaretleri barındırıyor olsa da Iosephus da bölgenin herhangi bir garnizon olmadan tek bir valinin önünde eğildiğini ima etmektedir[137]. Benzer bir ifadeyi kullanan tarihçi Cassius Dio, İmparator Hadrianus'un Bithynia et Pontus Eyaleti'ne Severus

[134] Plin. epist. x 17b.

[135] Cass. Dio. liii 12, 2–4.

[136] Tac. hist. ii 81.

[137] Ios. bell. Iud. ii 366–70.

adında birini vali olarak gönderdiğini aktarırken, onun ilgili eyaleti yönetmek için askerî kuvvete ihtiyacı olmadığını ifade etmektedir[138]. Bu bakımdan üç tarihçinin de dikkat çektiği nokta eyalette herhangi bir *legio*'nun bulunmamış olmasıdır[139].

Yukarıda adları zikredilen tarihçilerin verdiği bilgilerin dışında hem vali Genç Plinius'un mektuplarından hem de elimizdeki epigrafik kayıtlardan, Bithynia et Pontus Eyaleti'nde *legio* birlikleri dışında konuşlanmış çeşitli askeri birlikler olduğunu anlamaktayız. Vali Genç Plinius'un mektuplarında bölgedeki birliklere dair doğrudan bazı atıflar bulunmaktadır ve ECK'in Plinius'a dayandırarak aktardığı üzere, Plinius Bithynia et Pontus'da idareyi ele aldığında bölgede en az iki *cohors* bulunmaktadır[140]: Plinius, Traianus'a gönderdiği mektupta *cohors VI Equestris*'in *centurio*'su olan P. Accius Aquila isminde bir *centurio*'nun kızı ile ilgili bir ricadan bahsetmektedir[141]. Traianus ise verdiği yanıtta *centurio* Accius ve bağlı olduğu *cohors*'tan ayrıca bir kere daha söz etmektedir[142]. *Cohors VI Equestris*'in varlığını bölgeden gelen yazıtlar da doğrulamaktadır[143]. MAREK'in de belirttiği üzere eyalet askerî personele ait epigrafik belgeler yönünden zengindir; ancak bu yazıtlardan yalnızca birkaç tanesi bölgede konuşlanmış askerlere

---

138 Cass. Dio. lxix 14, 4.

139 MAREK 2009: 43; BAZ 2013: 274; DOĞANCI 2017: 71; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 66.

140 ECK 1998: 190.

141 Plin. epist. x 106.

142 Plin. epist. x 107.

143 RITTERLING 1927: 28, no. 49-50.

aittir[144]. Bu bakımdan yukarıda ECK'in işaret ettiği ikinci birlik muhtemelen Sinope kentinde konuşlanmış olan *cohors Cypria*'dır[145]. Yine özellikle Plinius'un mektuplarında geçen bazı ifadelerden[146] eyaletin iç işlerinde kullanılan çeşitli askerî birliklerin olduğunu ve bunların büyük oranda *auxilia* kuvvetleri olduklarını görmekteyiz[147]. Kara birliklerinin yanında eyalet için dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta Classis Pontica'dır. Her ne kadar Roma tarih yazımında doğrudan bir atıf olmasa da muhtemelen Sinope, Traianus döneminden itibaren Trapezus kentinin yerine donanma kuvvetinin üssü olarak görev yapmıştır[148]. Bu bağlamda Sinope kentinden gelen bir yazıt da bu iddiaları destekler niteliktedir[149]. Benzer şekilde üzerinde akademik tartışmaların devam ettiği bir diğer atıf yine Plinius'un mektuplarından gelmektedir: Plinius İmparator Traianus'a gönderdiği mektuplardan birinde Pontus Eukseinos kıyısının "*praefectus*"u Gabius Bassus'tan bahsetmektedir[150]. Gabius Bassus ve Classis Pontica arasında bir ilişki kuruluyor olmasına rağmen konu hakkında kesin bir kanaat bildirmek doğru görünmemektedir[151].

---

144 MAREK 1993: 59.

145 Bk. no 72 ve 75. Ayrıca bk. ECK 1998: 202.

146 Bk. Plin. epist. x 19–20–21–22–27–29.

147 MAREK 2017: 480; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 66.

148 FRENCH 1984: 53–9; WHEELER 2012: 144; BENNETT 2017: 216; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 66.

149 ISinope 126.

150 Plin. epist. 21.

151 MAREK 2003: 59; WHEELER 2012: 128–31; MAREK 2017: 479.

Antik edebi metinlerde geçen ifadelerin yanı sıra incelediğimiz epigrafik malzemelerden, yukarıda adları zikredilen ve Bithynia et Pontus Eyaleti'nde konuşlandığı anlaşılan askeri birimlerden farklı olarak en az otuz üç birliğin adını sarih bir şekilde tespit etmek mümkün olmuştur[152]. Bu birliklerden on iki tanesi *cohors* birliğiyken, on dokuz tanesi *legio* birliği ve iki tanesi ise *ala* birliğidir. Yine ilgili yazıtlardan birliklerin yanı sıra, bu birliklerde görev yapan askerlere ait çeşitli rütbelere de ulaşmak mümkün olmuştur. Varlığını tespit ettiğimiz seksen bir askerden en az yirmi dokuz (%36) tanesinin sıradan er olarak görev yaptıkları ve ilgili yazıtın dikildiği döneme kadar da bu rütbede oldukları düşünülmektedir. Ancak ilgili yazıtlarda er rütbesinden farklı olarak *tubicen, equites, tribunus, tribunus cohortis, praefectus, primuspilus, trecenarius, praefectus castrorum, decurio, centurio deputatus, tribunus urbanus, speculatores, centurio, evocatus, protector, duplicarius, sesquiplicarius, hastatus, cornicularius* ve *magister* gibi rütbeler ve unvanlara rastlamak mümkündür. Bu unvanların bir kısmı bir *cursus honorum* zincirinin içinde zikredilirken, bir bölümü ise doğrudan ve tekil bir şekilde ifade edilmiştir.

Her ne kadar eyalette konuşlanan birlik sayısı az olsa da eyaletin stratejik konumu ve doğu sınırına giden önemli bazı yolların başlangıcında yer alması bölgeyi askerî anlamda hareketli bir saha haline getirmektedir. Bilhassa M.s. II. yüzyılda İmparator Traianus'un Doğu Seferi ile başlayan çatışmalar silsilesi, Septimius Severus, Caracalla, Macrinus, Elagabalus, III. Gordianus ve Philippus gibi imparatorların bizzat bulundukları seferler tarafından takip edilmiş ve çatışmalar

[152] Bk. Tablo 1.

M.s. III yüzyılda doruk noktasına ulaşmıştır[153]. Elimizde bulunan tarihlendirilebilir durumdaki yazıtları yüzyıllara göre taksim ettiğimizde mevcut yazıtların %8'inin M.s. I. yüzyıla; %16'sının M.s. I.-II. yüzyıllara; %33'ünün M.s. II. yüzyıla ve %43'ünün M.s. II.-III. yüzyıla tarihlendirilmesi de yukarıda zikrettiğimiz öneriyi destekler nitelikte görünmektedir.

Benzer istatistiki çalışmaları askerlere ait yazıtların dillerine ve yazıtları geldikleri bölgelere de uygulamak mümkündür. Askerler ile ilişkilendirdiğimiz yetmiş üç yazıtın; kırk altı (%64) tanesi mezar, dokuz (%12) tanesi onurlandırma, dokuz (%14) tanesi adak, altı tanesi (%8) bağlamı anlaşılamayan, bir tanesi (%1) olasılıkla bir asker listesi ve son olarak bir (%1) tanesi ise bir ağırlık yazıtından oluşmaktadır. Mezar yazıtlarının yirmi beş (%54) tanesi Helence, on dört (%31) tanesi Latince ve yedi (%15) tanesi ise çift–dilli olarak yazılmıştır. Adak yazıtlarında Helence kullanım oranı %70 iken, onurlandırma yazıtlarının ise tamamı Helence'dir. Bütün yazıtlar arasında Helence kullanım oranı %61 iken, Latince %25 ve çift–dilli metinler %14'tür. Elimize geçen yazıtların coğrafi dağılımı bir diğer önemli noktaya işaret etmektedir: Tespitini yaptığımız yetmiş üç yazıtın %29'u Nicaea'dan gelirken, %14'ü Prusias ad Hypium'dan, %12'si Sinope ve yine %12'si ise Nicomedea'dan gelmektedir. Bu oranlar Nicaea, Nicomedea ve Sinope kentlerinin Bithynia et Pontus Eyaleti özelindeki rolleri göz önüne alındığında olağan olarak görülmelidir.

[153] Konu hakkındaki katkılarından dolayı N. Ü. ORAL'a teşekkür etmek isterim.

Bu bölümde son olarak zikredilmesi gereken unsur Bithynia et Pontus Eyaleti ile bu eyaletten silah altına alınan askerler arasındaki ilişkidir. Elimizde yazıtların bulunan askerlerin bir kısmı görevlerinin başında vefat ederken, diğerleri muhtemelen silah altına alındıkları kentlere *veteranus* olarak geri dönen bölgenin yerel halkından kişiler olmalıdırlar. Bazı yazıtlar ise bütün bu çıkarımları destekler nitelikte olduğunu düşündüğümüz ve askerlerin Bithynia et Pontus'dan silah altına alındığını belirtir biçimde geldikleri kentleri gösteren tanımlamalara sahiptir[154]. Prusias ad Hypium kentinden gelen ve yüksek olasılıkla bu kentin bir vatandaşı olarak silah altına alınan Marcus Aurelius Antoninus isimli bir askeri onurlandıran dört farklı yazıt bu hususa önemli bir örnek teşkil etmektedir[155]. Aurelius sıradan bir asker olarak başladığı ordu kariyerinde muhtemelen kişisel yetenekleri sayesinde hızla yükselerek, nihayetinde İmparator Caracalla zamanında procurator'luk rütbesine kadar erişmiştir. Aurelius'un, Prusias ad Hypium kentinin bilinen on iki *phyle*'nin tamamı tarafından onurlandırılması onun kazandığı askeri ve siyasi nüfuzu geldiği toplum yararına kullandığını akıllara getirmektedir[156]. Yine elimize Amastris kentinin egemenlik alanından üç yazıtı geçen Sextus Vibius Gallus isimli asker de bu bağlamda değerlendirilebilir[157].

---

154 No. 55.

155 No. 64, 65, 66 ve 67.

156 Detaylı bilgi için bk. no. 64.

157 Bk. 3; 4 ve 5.

Testimonia Bölümü'nde bulunan on iki askerin yazıtında açık bir şekilde görevlerini tamamlayarak *veteranus* olduklarına dair ifadeler yer alırken, bizim tarafımızdan değerlendirmesi yapılan on beş başka askerin de her ne kadar yazıtlarında açık bir şekilde belirtilmese de *veteranus* oldukları anlaşılmaktadır. Bu askerler imparatorluğun çeşitli yerlerinde görülen örneklere benzer biçimde, muhtemelen doğdukları, vatandaşı oldukları ve silah altına alındıkları kentlere, görev sürelerinin bitiminde *veteranus* haklarıyla geri dönmüşler, burada hem kamusal hem dini hem de idari görevler üstlenmişler, evlenmişler ve ölmüşlerdir. Zira *veteranus*'lara ait olduğu görülen pek çok yazıtın, askerler öldükten sonra eşleri ve çocukları tarafından dikildiği görülmektedir. Benzer şekilde kentler, *demos*'lar ve *phyle*'ler askerlik görevlerini başarı ile bitirerek kentlerine geri dönen veya dışarıdan gelerek yerleşen *veteranus*'ları çeşitli vesileler ile onurlandırmış görünmektedirler.

Bu *veteranus* varlığının bir diğer yönünü ise Bithynia et Pontus Eyaleti'nde Roma'nın kurduğu koloniler oluşturmaktadır. Hem Caesar döneminde hem de daha sonraki süreçte bölgede kurulan kolonilerin temel amaçlarından bir tanesi görev sürelerini tamamlayan *veteranus*'ların ya da iş göremez duruma gelen askerlerin iskân edilmesidir[158]. BOWERSOCK'unda belirttiği üzere Augustus'un ve

[158] Augustus Res Gestae'de 300.000'den fazla *veteranus*'u kolonilere ve geldikleri memleketlerine gönderdiğinden bahsetmektedir (Aug. 15). Yine Augustus çeşitli eyalet ve bölgelerde asker kolonileri kurduğu ve sadece Italia'da yirmi sekiz koloni kurdu-ğundan bahsetmektedir (39). Her ne kadar 300.000 rakamı abartılı bir ifade gibi görünse de Augustus iç savaş bittiğinde silah altında altmış *legio*'luk bir askeri kuvvet bulmuştur. GOLDSWORTHY onun *legio* sayısını yirmi sekize düşürdüğünü belirt-mektedir (GOLDSWORTHY 2007: 50). Bu bakımdan bazı birlikler birleştirilmiş

ona bağlı olarak Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarındaki diğer yöneticilerin temel amaçlarından bir tanesi, *veteranus* askerlerin başarılı bir şekilde elden çıkarılmasıdır[159]. Bithynia et Pontus örneğinde hem Roma koloni kentlerinden hem de eyaletin diğer kentlerinden yukarıda zikredilen ve Testimonia Bölümü'nde bulunan *veteranus* yazıtlarına sahip olmamız, bu iskânı belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

olsalar dahi, terhis edilen ya da *veteranus* olmaya hak kazanan arker sayısının bir hayli fazla olduğu söylenebilir. RUSCU, Caesar'ın Sinope kentini *veteranus* askerler için kurduğundan söz etmektedir (RUSCU 2008. 92). Ayrıca bk. SOUTHERN 2006: 163.

[159] BOWERSOCK 1965: 67. Benzer bir şekilde Sulla, Pompeius ve Caesar gibi iç savaş dönemlerinin önemli komutanları da *veteranus* askerleri ellerinden çıkarabilmek için benzer toprak dağıtımı ve koloni kurma süreçlerini takip etmişlerdir. Bk. BROADHEAD 2007: 158–61.

SONUÇ

Tezimizin amaç, kapsam ve teknik noktalar kısımlarında belirttiğimiz ölçütler doğrultusunda Bithynia et Pontus Eyaleti sınırları içinden elimize geçen ve askerlere ya da askeri birimlere ait olduğu düşünülerek kesin bir biçimde M.ö. 74 ve M.s. 284 tarihleri arasına yerleştirebileceğimiz yetmiş üç yazıt bulunurken, bu yazıtlar vasıtasıyla asker olduğuna ihtimal verilen seksen bir kişinin adına ulaşmak mümkün olmuştur. Askerler ve askeri birliklere ait bilgiler içeren bu yazıtların sayısal olarak oranı Bithynia et Pontus Eyaleti'nin genelinden gelen sivil karakterli onurlandırma, adak, mezar, idari ve başka bağlamlardaki diğer yazıtlar ile mukayese edildiğinde, ilgili yazıtların son derece küçük bir orana tekabül ettiği görülmektedir. Bizce bu durumu açıklamak adına elimizdeki verilerin ışığında çeşitli öneriler getirilebilir: İlki Bithynia et Pontus'un bir Senatus eyaleti olmasından ileri geliyor olabilir. Bilindiği üzere Augustus zamanından itibaren Roma İmparatorluğu'nun yerel idari organizasyonundaki bir ayrışmayı ifade eden ve Senatus'un yönetimine terk edilen eyaletler olan Senatus eyaletlerinde, *legio* boyutlarında askeri garnizonların konuşlanması son derece nadir rastlanan bir durumdur ve Bithynia et Pontus Eyaleti'nde de bir *legio* birliğinin konuşlandığına dair bir kanıt ne antik edebi metinlerde ne de epigrafik kaynaklarda bulunmamaktadır. Senatus eyaletlerinin askeriyeden ve askeri gereksinimlerden bu uzaklığı en yalın haliyle Cassius Dio tarafından aktarılmaktadır ve onun ifadesiyle bu eyaletler savaştan uzak ve barışın tesis edildiği bölgelerde bulunmaktadırlar[160]. Dolayısıyla bir Senatus eyaleti olarak

[160] Cass. Dio. liii 12, 2.

Bithynia et Pontus'tan az sayıda asker yazıtı gelmesi beklenebilir bir durum gibi görünmektedir.

İkinci sebep ise daha çok Bithynia et Pontus Eyaleti'nin kendi iç yapısıyla ilgili gibi görünmektedir. Komşusu Asia Eyaleti ile mukayese edildiğinde daha az kenti bulunan Bithynia et Pontus'taki var olan yerleşimlerin önemli bir kısmında[161] kentsel iskân antik çağlardan günümüze kadar neredeyse kesintisiz olarak devam etmiştir ve bu yerleşimlerin daha eski iskân tabakaları büyük oranda modern şehirlerin altında kalmıştır. Dolayısıyla bu kentler ve geçmişte bu kentlerin egemenlik alanında bulunan ancak günümüzde modern merkezler tarafından yutulan diğer kırsal yerleşimlerden epigrafik malzeme elde edilmesi büyük oranda modern inşaat faaliyetleri ve kurtarma kazıları gibi daha geniş kapsamlı ve büyük oranda tesadüfi çalışmalar aracılığıyla mümkün olmaktadır. Ancak Bithynia et Pontus özelinde olağan olarak görülebilecek bu örüntüyü bozan bir yerleşimin olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Modern Düzce şehir merkezinin hemen kuzeyinde bulunan ve göreceli olarak daha az yoğunluklu modern yerleşim dokusuyla teması olan Prusias ad Hypium kentinden gelen epigrafik malzeme, yerleşimin antik çağdaki önemi göz önüne alındığında nitelik ve nicelik olarak son derece dikkate değerdir. Nicaea, Nicomedea veya Chalcedon gibi muadillerinden daha küçük ve az nüfuslu bir yerleşim olduğu anlaşılan Prusias ad Hypium'dan bu kadar yoğun bir epigrafik malzeme gelmesi tarihsel bir olayın neticesidir. M.s. III. yüzyılda Bithynia et Pontus'un diğer yerleşimlerinin de başına gelen bir Got saldırısından korunmak için Prusias ad

[161] Sinope, Amisus, Chalcedon, Prusias ad Hypium, Nicaea, Nicomedeia, Claudiupolis.

Hypium yerleşimi, kent surlarını hızlı bir şekilde onarmak ve güçlendirmek için devşirme malzeme olarak her tipte yazıtlı taşı kullanmış ve bu sayede çok sayıda epigrafik malzeme günümüze kadar korunabilmiştir[162]. Yine Prusias ad Hypium kentinde devam eden kazı ve onarım çalışmaları sayesinde ileride bu epigrafik malzemenin artması kuvvetle muhtemelen görünmektedir.

Dikkat çekilmesi gereken ikinci bir husus ise giriş bölümünde de altını çizdiğimiz üzere her ne kadar Bithynia et Pontus'da kentsel yerleşimlerin sayısı son derece az olsa da eyaletin kırsal nüfusu muhtemelen çok daha yüksektir ve dolayısıyla eyaleti bu özel konumuyla değerlendirmek çalışmaların seyri açısından önem arz etmektedir. Zira ilgili tez çalışmasına konu olan yazıtların da önemli bir kısmı antik kent merkezlerinden uzaktaki kırsal yerleşimlerden ve arazilerden gelmektedir ve bu durum da Bithynia et Pontus Eyaleti'nin genel karakterine denk düşüyor gibi görünmektedir. Bölgede 2000'li yılların başlarından itibaren artan yüzey araştırması gibi çalışmalar neticesinde askerlere ait yazıtlarda da önemli bir artış görünmektedir. Özellikle bu yazıtlar bölgeye yerleşmiş yerel ve yabancı kökenli *veteranus*'ların kentle ve kırsal yerleşimlerle ilişkilerini göstermesi ve özellikle de yazıtların bulunduğu alanlardaki iskâna dair fikir vermesi bakımından son derece önemlidirler.

Son olarak belirtmek gerekir ki bölgede yapılan kazı, onarım, epigrafik, tarihi-coğrafi, müze ve yüzey araştırması gibi çalışmaların henüz istenilen oranda gelişmemiş olması, elimizdeki epigrafik malzemenin yeterli olmamasına sebep

[162] BEKKER-NIELSEN 2008: 40.

olmaktadır. Her ne kadar bölgedeki kentlerden gelen epigrafik malzeme corpus çalışmaları başta olmak üzere çeşitli türlerden bilimsel çalışmalara dönüştürülmüş olsa da, fiziki çalışmaların oranı Küçük Asya'nın diğer bölgeleri ile kıyaslandığında daha sınırlı kalmaktadır ve buna bağlı olarak yayımlanan epigrafik kaynakların sayısı da daha azdır. Yukarıda da belirtildiği üzere 2000'li yılların başından itibaren Bithynia et Pontus ve bu eyaletin idari sınırlarına duyulan ilgi artarak devam etmektedir ve bölgede yapılan çalışmalara bağlı olarak epigrafik verilerin gelecekte artış göstereceği öngörülebilir. Bunun bir sonucu olarak ise bölgenin askeri yapısı hakkında daha sistemli ve geniş bilgiye sahip olabileceğimizi öngörebiliriz.

BİBLİYOGRAFYA

AA: Anadolu Araştırmaları

AarchHung: Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae

AC: Acta Classica

AClassMed: Acta Classica Mediterranea

ADAK, M. – AKYÜREK–ŞAHİN, N. E. 2005: "Katalog der Inschriften im Museum von Adapazarı", Gephyra 2, 133–72

ADAK, M. – STAUNER, K. 2006: "Zur Stellung von Armeeangehörigen in ihren Heimatstädten. Der Fall M. Aur. Antoninus aus Prusias ad Hypium", Gephyra 3, 133–68

AE: Année Épigraphique

AEMÖ: Archäologisch–epigraphische Mitteilungen aus Österreich–Ungarn

AJA: American Journal of Archaeology

AJP: The American Journal of Philology

AKB: Archäologisches Korrespondenzblatt: Urgeschichte, Römerzeit, Frühmittelalter

Mainz : RGZM.

AKURGAL, E. 1976: "Sinope", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 842

AKYÜREK–ŞAHİN, N. E. – ONUR, F. 2010: "Neue Grabinschriften im Museum von Bursa", Gephyra 7, 23–39

AKYÜREK–ŞAHİN, N. E. 2012a: "Bithynia'dan Yeni Zeus Bronton Adakları", Olba 20, 345–82

AKYÜREK–ŞAHİN, N. E. 2012b: "Unter der Statthalterschaft des Rufius Varenus in Bithynien ehren die Trikkeanoi ihren Wohltäter Achaïkos", Gephyra 9, 92–100

ALFÖLDY, G. 1963: Die Auxiliartruppen der Provinz Dalmatien, AAntHung 14, 259–96

ALKAN, M. – IŞIK, İ. 2021: "Savatra Antik Kentinden Yeni Adak Yazıtları", Olba 29, 457–74

ALLISON, P. 2011: "Soldiers' Families in the Early Roman Empire", in: B. RAWSON (Ed.), A Companion to Families in the Greek and Roman Worlds, New Jersey: 161–82

Amm.: Ammianus Marcellinus, Res gestae = Roma Tarihi, S. ÖZGÜLER (Çev.), İstanbul 2019
AMN: Acta Musei Napocensis
ANRW: Aufstieg und Niedergang der römischen Welt
AntTard: Antiquité Tardive: Revue Internationale d'Histoire et d'Archéologie (ive–viiie s.). Turnhout: Brepols
App. mithr.: Appianus, Romaika = Appian's Roman History, with an English translation by H. WHITE I–IV. Cambridge, Mass./London 1912–1913 (The Loeb Classical Library)
ArcAn: Archäologischer Anzeiger / Deutsches Archäologisches Institut. Berlin
Arctos: Acta Philologica Fennica. Helsinki: Klassilis–Filologinen Yhdistys
ArkSan: Arkeoloji ve Sanat Dergisi
Arr. an.: Arrianus, Anabasis = With an English translation by P. A. BRUNT I–II. Cambridge, Mass./London 1976–1983 (The Loeb Classical Library)
Arr. per. p. E.: Arrianus, Arriani periplus Ponti Euxini = Arrianus'un Karadeniz Seyahati, M. ARSLAN (Çev. ve Yor.), İstanbul 2005
ARSLAN, M. 2000a: Antikçağ Anadolusu'nun Savaşçı Kavmi Galatlar, İstanbul
ARSLAN, M. 2000b: "Kolkhis Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyasına İlişkin Bazı Notlar", ArkSan 97, 26–40
ARSLAN, M. 2006: "Pontos'tan Karadeniz'e: Bir Adlandırmanın Ardındaki Önyargılar, Varsayımlar ve Gerçekler", Olba 14, 71–87
ARSLAN, M. 2007: Mithradates VI Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı, İstanbul
ARSLAN, M. 2011: "Alkibiades'in Khalkedon ve Byzantion Kuşatması: Nedenleri ve Sonuçları", in: H. ŞAHİN – E. KONYAR – G. ERGİN (Eds.), Özsait Armağanı: Mehmet ve Nesrin Özsait Onuruna Sunulan Makaleler, Antalya: 9–22
ASAD: Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi
AST: Araştırma Sonuçları Toplantısı
AVRAM, A. 2004: "The Propontic Coast of Asia Minor", in: M. H. HANSEN – T. H. NIELSEN (Eds.), An Inventory of Archaic and Classical Poleis, Oxford: 974–99
AVRAM, A. 2011: "Pour une prosopographie externe des ressortissants du Pont–Euxin", in: A. IVANTCHIK (Ed.), Ancient Civilizations from Scythia to Siberia: An International Journal of Comparative Studies in History and Archaeology, c. 17, Leiden: 1–23
AWE: Ancient West & East

BAĞDATLI–ÇAM, F. – BORA, A. et alii 2019: "Bartın İli Yüzey Araştırmaları: 2017–2018", AST 37/2, 53–74
BALTY, J. C. – VAN RENGEN, W. 1993: Apamée de Syrie: quartiers d'hiver de la 2e Légion parthique; monuments funéraires de la nécropole militaire, Bruxelles
BARAT, C. 2011: "La Colonia Iulia Felix Sinope, un exemple de fondation coloniale au nord de l'Anatolie", in: N. BARRANDON – F. KIRBIHLER (Eds.), Les gouverneurs et les provinciaux sous la République romaine, Rennes: 145–67
BAZ, F. 2013: "Considerations for the Administration of the Province Pontus et Bithynia During the Imperial Period", Cedrus 1, 261–84
BCH: Bulletin de correspondance hellénique
BEAN, G. E. 1976: "Chalkedon", in: R. STILLWELL – W. L. MACZDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 216
BEDOYERE, G. 2017: Praetorian: The Rise and Fall of Rome's Imperial Bodyguard, London
BEKKER–NIELSEN, T. 2008: Urban Life and Local Politics in Roman Bithynia: The Small World of Dion Chrysostomos, Aarhus
BELAYCHE, G. E. 2011: "Hypsistos a Way of Exalting the Gods in Graeco–Roman Polytheism", in: J. A. NORTH – S. R. F. PRICE (Eds.), The Religious History of the Roman Empire: Pagans, Jews and Christians, Oxford: 139–74
BENNETT, J. 2008: "The Legio XXX Ulpia Victrix Pia Fidelis and Severus' Expeditiones Asiana and Mesopotamena", AKB 38, 543–9
BENNETT, J. 2010: Auxiliary Deployment during Trajan's Parthian War: Some Neglected Evidence from Asia Minor, in: C. DEROUX (Ed.), Studies in Latin Literature and Roman History 15, Bruxelles: 423–45
BENNETT, J. 2017: "Becoming a Roman: Anatolians in the Imperial Roman Navy", Adalya 20, 213–39
BERARD, F. 2000: "La garnison de Lyon et les officiales du gouverneur de Lyonnaise", in: G. ALFÖLDY – B. DOBSON – W. ECK (Eds.), Heer, Kaiser und Gesellschaft in der Römischen Kaiserzeit: Gedenkschrift für Eric Birley, Stuttgard: 279–305
BERARD, F. 2004: "Quelques officiales, entre Lyon et Rome", CCG 15, 357–69
BERRY, J. – POLLARD, N. 2012: Die Legionen Roms, Darmstadt
BIRLEY, A. R. 1999: Septimius Severus: The African Emperor, London/New York

BISHOP, M. C. – COULSTON J. C. N. 2006: Roman Military Equipment from the Punic Wars to the Fall of Rome, Oxford
BLANCO–PEREZ, A. 2015: "Apamea and the Integration of a Roman Colony in Western Asia Minor", in: S. T. ROSELAAR (Ed.), Processes of Cultural Change and Integration in the Roman World, Leiden/Boston: 136–53
BONACASA, N. 1976: "Nicaea", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 622–3
BOSCH, E. 1947: "Antalya Bölgesinde Araştırmalar I: Antalya Kitabeleri", Belleten 41, 87–125
BOSCH, E. 1950: "Colonia Iulia Concordia Apamea Sikkeleri I", Tarih Dergisi 1/2, 237–62
BOSCH, E. 1967: Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum, Ankara
BOSWORTH, A. B. – WHEATLEY, P. V. 1998: "The Origins of the Pontic House", JHS 118, 155–64
BOWERSOCK, G. W. 1965: Augustus and the Greek World, Oxford
BOYANA, H. 2006: "Nikomedeia Kenti ve Tanrıça Demeter", TAD 25, 171-87
BREEZE, D. J. 1971: "Pay Grades and Ranks below the Centurionate", JRS 61, 130–5
BRIANT, P. 2002: From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire, Winona Lake
BROADHEAD, W. 2007: "Colonization, Land Distribution, and Veteran Settlement", in: P. ERDKAMP (Ed.), A Companion to the Roman Army, Oxford: 148–63
BROUGHTON, T. R. S. 1952: The Magistrates of the Roman Republic: vol. II; 99 B.C. – 31 B.C., New York
BROUGHTON, T. R. S. 1957: "Heraclea (3) Pontica", in: M. CARY – J. D. DENNISTON – J. WIGHT DUFF – A. D. NOCK – W. D. ROSS – H. H. SCULLARD (Eds.), The Oxford Classical Dictionary, Oxford: 413
BRYER, A. – WINFIELD D. 2007: The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos I, Washington
Caes. civ.: Caesar, De Bello Civili = Civil War, J. P. GARDNER (Trans.), London 1976
Caes. Gall.: Caesar, De Bello Gallico = The Conquest of Gaul, S. A. HANFORD (Trans.), London 1983
CAH: Cambridge Ancient History

CAMIA, F. 2010: "Le tribù romane nelle colonie d'Asia Minore", in: M. SILVESTRINI (Ed.), Le tribù romane: atti della XVIe Rencontre sur l'épigraphie (Bari 8–10 ottobre 2009), Bari: 367–71
CAMPBELL, B. 1978: "The Marriage of Soldiers under th Empire", JRS 68, 153–66
CAMPBELL, B. 1994: "The Roman Army, 31 BC – AD 337: A Source Book", London/New York
CAMPBELL, J. B. 1999: "Legio", DNP 7, 7–22
Cass. Dio: Cassius Dio, Rhomaika = Roman History, with an English translation by E. CARRY I–IX. London 1914–1927 (The Loeb Classical Library)
CCG: Cahiers du Centre Gustave–Glotz
CHRISTOL, M. – LORIOT X. 2001: "P. Alfius Avitus et P. Plotius Romanus, gouverneurs de Galatie", LAC 70, 97–121
CIAnt: Classical Antiquity. Oakland (Calif.): University of California Pr
CIL: Corpus Inscriptionum Latinarum
CORSTEN, T. 1987: "Ein Baubeauftragter Hadrians in Nikaia", EA 10, 111–4
CORSTEN, T. 2006: "The Role and Status of the Indigenous Population in Bithynia" in: T. BEKKER–NIELSEN (Ed.), Rome and the Black Sea Region: Domination, Romanisation, Resistance, Aarhus: 85–93
CORSTEN, T. 2007: "Thracian Personal Names and Military Settlements in Hellenistic Bithynia", in: E. MATTHEWS (Ed.), Old and New Worlds in Greek Onomastics, 121–33
CREMER, M. – ŞAHİN, S. 1983: "Kaiserinschriften und phrygische Türsteine in Adapazarı / Bithynien", EA 1, 141–52
CROSSLAND, R. A. 2006: "Linguistic Problems of the Balkan Area in Late Prehistoric and Early Classical Periods", CAH 3/1, Cambridge: 834–49
D'AMATO, R. 2009: Arms and Armour of the Imperial Roman Soldiers, from Marius to Commodus 112 BC – AD 192, London
D'AMATO, R. 2017: Roman Army in the Eastern Provinces (1), Oxford
D'AMATO, R. 2018: Roman Standarts & Standart–Bearers (1) 112 BC – AD 192, Oxford
DAN, D. 2014: Onomasticon Thracicum: répertoire des noms indigènes de Thrace, Macédoine Orientale, Mésies, Dacie et Bithynie, Athènes
DEBORD, P. 1999: L'Asie Mineure au VIe siècle (412–323 a.c.): Pouvoirs et jeux politiques, Bordeaux

DEGRASSI, A. 1952: I fasti consolari dell'impero romano: dal 30 avanti Cristo al 613 dopo Cristo, Sussidi Eruditi 3, Roma
DEMITSAS, M. G. 1889: "Epigraphical Notes", AM 14, 209–12
DEMOUGIN, S. 1992: Prosopographie des Chevaliers Romains Julio–Claudiens (43 av. J.–C. – 70 ap. J.–C.), Rome
DEMOUGIN, S. 1999: "L'ordre équestre en Asie mineure: Histoire d'une romanisation", in: S. DEMOUGIN – H. DEVIJVER – M. T. RAEPSAET–CHARLIER (Eds.), L'ordre équestre. Histoire d'une aristocratie (IIe siècle av. J.–C. – IIIe siècle ap. J.–C.): Actes du colloque international de Bruxelles–Leuven (5–7 octobre 1995), Rome: 579–612
DEVIJVER, H. 1986: "Equestrian Officiers from the East", in: P. FREEMAN – D. KENNEDY (Eds.), The Defence of the Roman and Byzantine East, Proceedings of a Colloquium Held at the University of Sheffield in April 1986, c. I, Oxford: 109–225
DEVIJVER, H. 1998: "Commanders and Officiers of Legio IIII Scythica": D. KENNDY et alii (Eds.), The Twins Towns of Zeugma of the Euphrates Rescue Work and Historical Studies, Portsmouth: 205–32
DEVIJVER, H. 2001: Prosopographia Militiarum Equestrium Quae Fuerunt Ab Augusto Ad Gallienum: Pars Sexta; Laterculi Alarum – Cohortium – Legionum, S. DEMOUGIN – M. T. RAEPSAET–CHARLIER (Eds.), Leuven
DIGGLE J. et alii 2021: The Cambridge Greek Lexicon, Cambridge
DIMITRIEV, S. 1996: "Notes on Inscription from Asia Minor", EA 26, 105–10
Dig.: Digesta = Corpus Iuris Civilis, P. KRÜGER – T. MOMMSEN et alii (Eds.), I: Institutiones et Digesta, Dublin/Zürich 1973
Diod.: Diodoros, Bibliotheke historike = Diodorus of Sicily, with an English translation by R. M. GEER. London/New York 1947 (The Loeb Classical Library)
DNP: Der neue Pauly
DOBSON, B. 1978: Die Primipilares: Entwicklung und Bedeutung, Laufbahnen und Persönlichkeiten eines römischen Offiziersranges, Köln
DOBSON, B. 1993: "The Centurionate and Social Mobility during the Principate", in: D. J. BREEZE – B. DOBSON (Eds.), Roman Officiers and Frontiers, Stuttgart: 201–7
DOBSON, B. 2013: "Decurio", in: R. S. BAGNALL et alii. (Eds.), The Encyclopedia of Ancient History, 1957–8

DOBSON, B. 2016: “The Significance of the Centurion and ‘Primipilaris’ in the Roman Army and Administration”, in: H. TEMPORINI – H. WOLFGANG (Eds.), Politische Geschichte 1, Berlin/Boston: 392–434
DOĞANCI, K. 2017: “Roma İmparatorluğu’nun Bithynia Pontus Eyaletinde Uyguladığı Askerî Politikalar”, ASAD 56, 68–85
DOLEZAL, S. 2020: The Reign of Constantine 306–337: Continuity and Change in the Late Roman Empire, České Budějovice
DOMAZEWSKI, A. 1909: Abhandlungen zur römischen Religion, Leipzig/Berlin
DONALDSON, G. H. 1988: “Signalling Communications and the Roman Imperial Army”, Britannia 19, 349–56
DOUBLET, G. 1889: “Inscriptions de Paphlagonie”, BCH 13, 293–319
DOWLER, A. 2019: “Bithynia Krallığı”, in: O. TEKİN (Ed.), Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri, İstanbul: 90–103
DÖNMEZ–ÖZTÜRK et alii 2008: DÖNMEZ–ÖZTÜRK, F. – HAENSCH, R. – ÖZTÜRK, H. S. – WEISS, P., Aus dem Pera Museum (Istanbul): Weitere Gewichte mit Nennung von Statthaltern von Pontus et Bithynia, Chiron 38, 243–59
DÖRNER, F. K. 1941: Inschriften und Denkmäler aus Bithynien, Berlin
DÖRNER, F. K. 1952: Bericht über eine Reise in Bithynien, Österreichische Akade-mie der Wissenschaften, Philosophisch–historische Klasse, Denkschriften 75–1, Vienna
DTCFD: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih–Coğrafya Fakültesi Dergisi
DUBOIS, M. 2016: Auxillae, Raleigh
DUNANT, C. Le Sanctuaire de Baalshamîn à Palmyre, III. Les Inscriptions. «Bibliotheca Helvetica Romana», X,3 [Mission archéologique suisse en Syrie, 1954-1966]; Neuchâtel 1971.
DUPONT–SOMMER, A. – ROBERT, L. 1964: La déesse de Hiérapolis Castaballa (Cilicie), Paris
EA: Epigraphica Anatolica: Zeitschrift für Epigraphik und Historische Geographie Anatoliens
ECK, W. – PANGERL, A. 2014: “Eine Bürgerrechtskonstitution für zwei Veteranen des Kappadokischen Heeres: Zur Häufigkeit von Bürgerrechtskonstitutionen für auxiliarsoldaten”, ZPE 150, 233–41
ECK, W. 1981: “Miscellanea Prosopographica”, ZPE 42, 227–56
ECK, W. 1998: Die Verwaltung des römischen Reiches in der hohen Kaiserzeit II, Berlin

ECK, W. 2007: "Die politisch–administrative Struktur der kleinasiatischen Provin-zen während der hohen Kaiserzeit", in: G. URSO (Ed.), Tra oriente e occidente: Indigeni, Greci e Romani in Asia Minore Atti del Convegno Internazionale Ci-vidale del Friuli, 28–30 settembre, Pisa: 189–208

EDCS: Epigraphik-Datenbank Clauss / Slaby

Eos: Commentarii Societatis Philologae Polonorum. Warszawa: Polskie Towarzystwo Filologiczne

ERGİN, G. 2013: Anadolu'da Roma Hâkimiyeti: Direniş ve Düzen, İstanbul

ERHAT, A. 2013: Mitoloji Sözlüğü, İstanbul

FERNOUX, H. L. 2004: Notables et élites des cités de Bithynie aux époques hellénis-tique et Romaine: IIIe siècle av. J.–C. – IIIe siècle ap. J.–C.: essai d'histoire socia-le, Collection de la Maison de l'Orient et de la Méditerranée XXXI. Série Épigra-phique et Historique V, Lyon

FgrHist: F. Jacoby, Fragmente der griechischen Historiker, 1925: Berlin

FIRATLI, N. 1976: "Prusias ad Hypium", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 741

FISCHER, I. 1977: "Latitias=Lavtitias (Hexameter–Inschrift aus Nikomedeia)", ZPE 27, 250

FLETCHER, W. G. 1939: "The Pontic Cities of Pompey the Great", TAPA 70, 17–29

FRANK, R. I. 1969: Scholae Palatinae: The Palace Guards of the Later Roman Empire, Rome

FRENCH, D. 1983: "Recruitment in Asia Minor for the Legio IIII Scythica", in: S. MITHCELL (Ed.), Armies and Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia, Oxford: 47–60

FRENCH, D. 1984: "Classis Pontica", EA 4, 53–60

FRENCH, D. 1984: "Stephane", AchAn 10, 483–98

FRENCH, D. 1994: "Legio III Gallica", in: E. DABROWA (Ed.), The Roman and Byzantine Army in the East, Krakow: 29–46

FRENCH, D. 1994: "Sinopean Notes 4: Cults and Divinites; The Epigraphic Evidence", EA 23, 99–108

FRENKEL, S. 1894: "Apameia [5]", RE 1/2, 2664

GARDINER, R. (Ed.), 2000: The Age of the Galley: Mediterranean Oared Vessels since Pre–Classical Times, Edison

GARSNEY, P. 1970: "Septimius Severus and the Marriage of Soldiers", CIAnt 3, 45–53
GAWROŃSKI, R. A. 2014: The Origins of Cornicularii, Archeologia 65, 7–24
GLEW, D. N. 1987: "The Cappadocian Expedition of Nicomedes III Euergetes, King of Bithynia", MusNot 32, 23–55
GOOSE, C. 1878: Die römische lagerstadt Apulum in Dacien, Schässburg
GRADONI, M. K. 2013: "The Parthian Campaigns of Septimius Severus: Causes, and Roles in Dynastic Legitimation", in: E. C. DE SENA (Ed.), The Roman Empire During the Severan Dynasty: Case Studies in History, Art, Architecture, Economy and Literature, Piscataway: 3–24
GSCHWIND, M. et alii 2009: "Raphaneae: Report on the 2005 and 2006 Survey", Sonderdruck aus Zeitschrift für Orient–Archaologie, Band II, 234–89
GÜNEY, H. 2014: "Helenistik Dönem Öncesi Bithynia'da Helen Kolonileri ile Bithynialılar Arasındaki İlişkiler", Belleten 78, 407–34
HAENSCH, R. – WEISS, P. 2005: "Gewichte mit Nennung von Statthaltern von Pontus et Bithynia", Chiron 35, 443–98
HAENSCH, R. 2001: "Inschriften und Bevölkerungsgeschichte Niedergermaniens zu den Soldaten der Legiones I Minervia und XXX Ulpia Victrix", KJ 34, 89–134
HARRIS, B. F. 2016: "Bithynia: Roman Sovereignty and the Survival of Hellenism", in: H. TEMPORINI (Ed.), Halbband Politische Geschichte (Provinzen und Randvölker: Griechischer Balkanraum; Kleinasien [Forts.]), ANRW 7/2, 857–901
Hdt.: Herodotos, Historiae = Tarih, M. ÖKMEN (Çev.), İstanbul 2006
HEINEN, H. 2006: "The Syrian–Egyptian Wars The New Kingdoms of Asia Minor", CAH 7/1, Cambridge: 412–45
Herodian: Herodianos, Tes meta Markon basileias historia = History of the Empire, with an English translation by C. R. WHITTAKER, Cambridge 1969
HIND, G. 1964: "Monuments des villes antiques de la Pontide sud", Sovetskaya Arkheologiya, 8/3, 172–87
HIRSCHFELD, G. 1894: "Amastris", RE 1/2, 1749
HOJTE, J. M. 2005: "From Kingdom to Province: Reshaping Pontos after the Fall of Mithridates VI", in: T. BEKKER–NIELSEN (Ed.), Rome and the Black Sea Region: Domination, Romanisation, Resistance, Aarhus: 15–30

HOJTE, J. M. 2009: "The Administrative Organisation of the Pontic Kingdom", in: J. M. HØJTE (Ed.), Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Aarhus: 95–108
HOLDER, A. 1904: Alt–Celtischer Sprachschatz II, Leipzig
HOMMAIRE DE HELL, X. 1860: Voyage en Turquie et en Perse, exécuté par ordre du gouvernement français pendant les années 1846–1847 et 1848, Paris
IAM: Inscriptiones Asiae Minoris
IAnazarbos: M. H. Sayar (Hrsg.), Die Inschriften von Anazarbos und Umgebung, I: Inschriften aus dem Stadtgebiet und der nächsten Umgebung der Stadt, Bonn 2000 (IGSK 56)
IApameia und Pylai: T. CORSTEN (Hrsg.), Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai, Bonn 1987, (IGSK 32)
IByzantion: A. LAJTER (Hrsg.), Die Inschriften von Byzantion, Bonn 2000 (IGSK 58)
IDR III.6: C. L. Baluta, Inscriptiile Daciei Romane III, Dacia Superior 6. Apulum. Instrumentum domesticum (Bucharest 1999)
IDR I-III.4: I. I. Russu, Inscriptiile Daciei Romane I-III.4 (Bucharest 1975-2001) [for vol. III.5. see I.Apulum]
IDR: Inscriptiile Daciei Romane (Inscriptiones Daciae Romanae) (Bucharest 1975)
IEphesos: H. WANKEL, R. MERKELBACH et alii (Hrsg.), Die Inschriften von Ephesos, 1–7, Bonn 1979–1981 (IGSK 11–17)
IGLSyr: L. JALANBERT, R. MOUTERDE, P. REY–COQUAIS, M. SARTRE, P. L. GATIER, Inscriptions grecques et latines de la Syrie, I–VII, XIII 1 ve XXI 2 (Paris 1911–1986)
IGR: Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes, Paris 1901–1927
IGSK: Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien
IGUR: L. MORETTI, Inscriptiones Graecae Urbis Romae (Rome 1968–1990)
IJHR: Istražıvanja: Journal of Historical Research
IKalchedon: R. MERKELBACH (Hrsg.), Die Inschriften von Kalchedon, Bonn 1980 (IGSK 20)
IKlaudiupolis: F. BECKER–BERTAU (Hrsg.), Die Inschriften von Klaudiupolis, Bonn 1986 (IGSK 31)
IKyzikos: E. SCHWERTHEIM (Hrsg.), Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung, Bonn 1983 (IGSK 26)
ILS: DESSAU, H. Inscriptiones Latinae Selectae III, Berlin, 1892–1916

ILSAC: J. ORELLI – C. H. HAGENBUCH, Inscriptionum Latinarum Selectarum Amplissima Collectio: ad Illustrandam Romanae Antiquitatis, 1828
INikaia: S. ŞAHİN (Hrsg.), Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia), Bonn 1979–1987 (IGSK 9–10)
Ios.: Titus Flavius Josephus, Bellum Iudaicum = The Jewish War, with an English translation by H. St. J. THACKERAY II–III. London/New York 1927–1928 (The Loeb Classical Library)
IosPE I: V. LATYSHEV, Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Pontis Euxini Graecae et Latinae (Leningrad 1885–1901)
IPerge: S. ŞAHİN (Hrsg.), Die Inschriften von Perge I–II, Bonn 1999–2002 (IGSK 54–61)
IPrusa: T. CORSTEN (Hrsg.), Die Inschriften von Prusa ad Olympum, Bonn 1991–1993 (IGSK 39–40)
IPrusias: W. AMELING (Hrsg.), Die Inschriften von Prusias ad Hypium, Bonn 1985 (IGSK 27)
ISinope: D. H. FRENCH (Hrsg.), The Inscription of Sinope I, Bonn 2004 (IGSK 64)
IŞIK, İ. 2018: "Lykaonia Bölgesi Kuzeydoğu Kesimi Tarihi ve Yerleşim Yerleri", SEFAD 40, 191–206
IŞIK, İ. et alii 2018: "2017 Yılı Konya İli, Karatay ve Altınekin İlçeleri, Bozdağ Milli Parkı Doğu ve Kuzey Kesimi Yüzey Araştırması" AST 36/2, 275–92
ITralleis und Nysa: F. B. POLJAKOV (Hrsg.), Die Inschriften von Tralleis und Nysa, Bonn 1989 (IGSK 36)
ITroas: M. RICL (Hrsg.), The Inscriptions of Alexandreia Troas, Bonn 1997 (IGSK 53)
Iust.: Iustinus, Epitoma historiarum Philippicarum Pompei Trogi = Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus, with an English translation by J. C. YARDLEY. With introduction and explanatory notes by R. DEVELIN. Atlanta, GA 1994
IVANTCHIK, A. 2014: "Roman Troops in the Bosporus: Old Problem in the Light of a New Inscription Found in Tanais", Ancient Civilizations from Scythia to Siberia, 20/2, 165–94
İSTAM: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı
JHS: The Journal of Hellenic Studies
JONES, A. H. M. et alii 1971: The Prosopography of the Later Roman Empire AD 260–395, vol. I, Cambridge

JONES, A. H. M. 1971: The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford
JONES, B. W. 1989: "Titus in Judaea, A.D. 67", Latomus 48, 127–34
JRA: Journal of Roman Archaeology: An International Journal. Portsmouth (R.I): Journal of Roman Archaeology
JRS: The Journal of Roman Studies
JUSTI, F. 1895: Iranisches Namenbuch, Marburg
KAIBEL, G. 1878: Epigrammata Graeca ex Lapidibus Collecta, Berlin
KALINKA, E. 1898: "Weihgeschenk, und Ehrenbasis des Sex. Vibius Gallus", Festschrift für Otto Benndorf: zu Seinem 60 Geburtstage, Wien: 215–23
KEIL, J. 1921: "Eine Inschrift aus Bithynien", JÖAI 21/22, 261–70
KENNDY, D. L. 1987: "The Garrisoning of Mesopotamia in the Late Antonine and Early Severan Period", Antichthon 21, 57–66
KEPPIE, L. 1998: The Making of the Roman Army: From Republic to Empire, London
KJ: Kölner Jahrbuch. Berlin: Mann.
KILyk I: LAMINGER–PASCHER, G. Die kaiserzeitlichen Inschriften Lykaoniens, fasc. 1. «Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch–historische Klasse, Denkschriften» [DAW], 232. «Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris», 15. Vienna 1992
KINACI, M. 2015: "Antikçağda Pontos Bölgesi'nin Tarihsel Coğrafyası", Cedrus 3, 181–229
KOVACS, P. 2004: "Hasta Pura", AarchHung 55, 81–92
KOVACS, P. 2007: "A Pisidian Veteran and the First Mention of Pannonia", Tyche 22, 101–7
LAC: L'Antiquité Classique
LBW: P. LE BAS – W. H. WADDINGTON, Inscription Grecques et Latines recueillies en Asie Mineure, Hildesheim/New 1972
LEBEK, W. D. 1976: "Drei lateinische Hexameteriscnhriften", EA 20, 167–77
LESQUIER, M. J. 1918: L'armée Romaine d'Egypte d'Auguste a Dioclétian, Caire
LIDDELL, H. G. – SCOTT, R. 1996: A Greek–English Lexicon, Oxford
Liv.: Livius, Ab urbe condita = From the Founding of the City, with an English translation by A. C. SCHLESINGER. I–XIV. London/New York 1967 (The Loeb Classical Library)
LORDOĞLU, N. 2019: "Byzantion ve Kalkhedon'un Şehircilik Açısından İncelenmesi: Kuruluşlarından Roma İmparatorluk Dönemi'ne Kadar", Cedrus 7, 169–94

LORIOT, X. 1975: “Les premières années de la grande crise du IIIe siècle: De l’avène-ment de Maximin le Thrace (235) à la mort de Gordien III (244)”, Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt 2/2, Berlin: 657–787

M’ELDERRY, R. K. 1909: “The Legions of the Euphrates Frontier”, The Classical Quarterly 9/1, 44–53

MAC DONALD, W. L. 1976: “Nicaea”, in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 623–4

MACDOWALL, S. – EMBLETON, S. 1994: Late Roman Infantryman 236 – 565 AD: Weapons, Armour, Tactics, London

MAGIE, D. 1950: Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ I, Princeton/New Jersey

MAIER, C. 2007: “Ein Stein aus dem kaiserlich ottomanischen Museum in Stambul: Sextus Vibius Gallus im Kampf mit den Dakern”, in: E. CHRISTOF – G. KOINER – M. LEHNER – E. POCHMARSKI (Eds.), Ποτνια Θηρων: Festschrift für Gerda Schwarz zum 65. Geburtstag, Wien: 247–61

MAMA VIII: CALDER, William Moir, and James Maxwell Ross CORMACK. Monu-ments from Lycaonia, the Pisido–Phrygian Borderland, Aphrodisias. «Monu-menta Asiae Minoris Antiqua» [MAMA], 8. Manchester 1962

MANSEL, A. M. 1933: “Erwerbungsbericht des Antikenmusems zu Istanbul seit 1914”, AA 48, 115–39

MAREK, C. – ADAK, M. 2016: Epigraphische Forschungen in Bithynien, Paphlago-nien, Galatien und Pontos, Philia Supplements 2, İstanbul

MAREK, C. 1985: “Katalog der Inscrifhten im Museum von Amasra – Mit Anhang: Die Inschriften von Amastris und die angebliche Pompeanische Ära der Stadt”, EA 6, 133–54

MAREK, C. 1993: Stadt, Ära und Territorium in Pontus – Bithynia und Nord–Galatia, Tübingen

MAREK, C. 1996: “Amastris [4]”, DNP 1, 574

MAREK, C. 1997: “Grab–Ehren–Und Weihinschriften aus der Gegend von Modrene (Mudurnu) in Bithynien”, EA 28, 81–4

MAREK, C. 2002: “Die Phylen von Klaudiupolis, die Geschichte der Stadt und die Topographie Ostbithyniens”, Museum Helveticum 1, 31–50

MAREK, C. 2009: “Hellenisation and Romanisation in Pontos–Bithynia: An Overview” in: J. M. HØJTE (Ed.), Mithradates VI and the Pontic Kingdom, Aarhus: 35–46

MAREK, C. 2017: Geschichte Kleinasiens in Der Antike, München
MAREK, C. 2019: "Pontus et Bithynia, Paphlagonia, Pontus Galaticus, Pontus Pole-mianus, Ore Ponti Polemoniani, Pontus Mediterraneus", in: O. TEKİN (Ed.), Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri, İstanbul: 302–11
MARSHALL, A. J. 1968: "Pompey's Organization of Bithynia–Pontus: Two Neglec-ted Texts", JRS 58/1, 103–9
MARX, F. 1905: C. Lucilii Carminum Reliquiae, Leipzig
MASON, H. J. 1974: Greek Terms for Roman Institutions: A Lexicon and Analysis, Toronto
MATEI–POPESCU F. – TENTEA, O. 2006: "Participation of the Auxiliary Troops from Moesia Superior in Trajan's Dacian Wars", Dacia 50, 127–40
MATEI–POPESCU F. – TENTEA, O. 2018: Auxilia Moesiae Superioris, Cluj–Napoca
MCKING, B. C. 1986: The Foreign Policy of Mithradates VI Eupator King of Pontus, Leiden
Mela: Pomponius Mela, De chorograpgia = Pomponius's Mela's Description of the World, F. E. ROMER (Trans.), Michigan 1998
Memn.: Memnon, Peri Herakleias = With an English translation by C. MÜLLER. FGrHist. III 536, Parisiis 1853
MENDEL, G. 1900: "Inscriptions de Bithynie", BCH 24, 361–426
MENDEL, G. 1901: "Inscriptions de Bithynie", BCH 25, 5–92
MENDEL, G. 1902: "Inscription de Kytoros", BCH 26, 287–8
MENDEL, G. 1903: "Inscription de Bithynie et de Pahplagonie", BCH 27, 314–33
MENDEL, G. 1909: "Catalogue des monuments grecs, romains et byzantins du Musée Impérial Ottoman de Brousse", BCH 33, 245–435
MENDEL, G. 1914: Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines 3, Constantinople
MICHELS, C. 2017: "The Persian Impact on Bithynia, Commagene, Pontus, and Cappadocia", in: R. ROLLINGER – H. BOWDEN – S. MÜLLER – T. HOWE (Eds.), The History of the Argeads: New Perspectives; With the Collaboration of Sarina Pal, Wiesbaden: 41–56
MILLAR, F. 2002: Rome, the Greek World, and the East I: The Roman Republic and the Augustan Revolution, Chapel Hill/London

MITCHELL, S. 1977: "R.E.C.A.M. Notes and Studies No. 1: Inscriptions of Ancyra", Anatolian Studies 27, 63–103
MITCHELL, S. 1995: Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor I: The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule, Oxford
MITCHELL, S. 1999: "The Cult of Theos Hypsistos between Pagans, Jews, and Chris-tians", in: P. ATHANASSIADI – M. FREDE, Pagan Monotheism in Late Antiquity, Oxford: 81–148
MITCHELL, S. 2014: "Horse–Breeding for the Cursus Publicus in the Later Roman Empire", in: A. KOLB (Eds.), Infrastruktur und Herrschaftsorganisation im Imperium Romanum, Berlin: 246–61
MITCHELL, S. 2020: "The Mansio in Pisidia's Döşeme Boğazı: A Unique Building in Roman Asia Minor", JRA 33, 231–48
MITFORD, T. B. 1988: "Further Inscription from the Cappadocian Limes", ZPE 71, 167–78
MJH: Mediterranean Journal of Humanities
MOMMSEN, T. 1882: "Procurator tractus Sumelocennensis et 197 tractus translimi-tani. Valentinians Bauten am Neckar", WZGKK 5, 260–5
MONTANARI, F. 2015: The Brill Dictionary of Ancient Greek, Leiden/Boston
MORILLO, A. – GARCIA–MARCOS, V. 2003: "Legio VII Gemina and its Flavian Fort-ress at Leon", JRA 16, 275–86
MROZEWICH, L. 1989: "Die Veteranen in den Munizipalräten an Rhein und Donau zur Hohen Kaiserzeit (I.–III. Jh.)", Eos 77/1, 65–78
MusNot: Museum Notes (American Numismatic Society)
NICOLET, C. 1967: "Eques romanus ex inquisitione : à propos d'une inscription de Prousias de l'Hypios", BCH 91, 411–22
OKTAN, M. 2008: "Roma Cumhuriyet Dönemi'nde Pontos'da Yapılan Düzenlemeler", Anadolu 34, 47–75
OLDENSTEIN–PFERDEHIRT, B. 2019: "Die Geschichte der Legio VIII Augusta", RGZM 31, 397–433
OLSHAUSEN, E. 1987a: "Epigraphische Forschungen in Çorum und in Samsun", AST 5/1, 383–8
OLSHAUSEN, E. 1987b: "Griechsche Grabinschriften der Kaiserzeit im Museum von Samsun" EA 9, 81–94
Ov. Pont.: Ovidius, Ex Ponto = Epistulae Ex Ponto, with an English translation by A. L. WHEELER. Cambridge, Mass./London 1924 (The Loeb Classical Library)

ÖĞÜT, S. – ŞAHİN, S. 1985: "Katalog der Bithynischen Inschriften im Archäologischen Museum von Istanbul", EA 5, 97–124

ÖZLEM–AYTAÇLAR, P. 2010: "An Onomastic Survey of the Indigenous Population of North–Western Asia Minor", in: R. W. V. CATLING – F. MARCHLAND (Eds.), Onomatologos: Studies in Greek Personal Names Presented to Elaine Matthews, Oxford: 506–29

ÖZTÜRK et alii 2013: "Nikaia Egemenlik Alanı (Bithynia) 2010–11 Yılı Epigraik–Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmasına İlişkin Genel Sonuçlar", KST 30, c. 1, 83–8

ÖZTÜRK, B. 2013: "The History of Tieion/Tios (Eastern Bithynia) in the Light of Inscription", in: M. MANOLEDAKIS (Ed.), Exploring the Hospitable Sea: Proceedings of the International Workshop on the Black Sea in Antiquity held in Thessaloniki, 21–23 September 2012, Oxford: 147–64

ÖZTÜRK, H. S. 2015: "Bolu İli Göynük ve Mudurnu İlçeleri Epigrafik-Tarihi Coğra-fi Yüzey Araştırmaları – 2014", Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, c. 39, 30-1

ÖZTÜRK, H. S. 2020a: "A Summary of Epigraphic Studies (2010–2018) in the Territory of Nicaea (Bithynia)", in: A. LICHTENBERGER – T. Ş. AĞTÜRK – E. WINTER – K. ZIMMERMANN (Eds.), Imperial Residence and Site of Councils: The Metropolitan Region of Nicaea / Nicomedia, Bonn: 57–70

ÖZTÜRK, H. S. 2020b: "Nikaia'dan (Bithynia) Epigrafik ve Tarifi–Coğrafi Çalışmalar (2010–2019)", in: H. S. ÖZTÜRK – H. ŞAHİN – Z. ÇULHA (Eds.), I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafyası Sempozyumu Bildileri, İstanbul: 110–29

ÖZTÜRK, H. S. 2022: Nikaia Egemenlik Alanı Epigrafik-Tarihi, Coğrafya Araştırmaları I: Osmaneli/Lefke (Bilecik), İstanbul

PACA: The Proceedings of the African Classical Associations

PAGANONI, E. 2019: Forging the Crown: A History of the Kingdom of Bithynia from its Origin to Prusias I, Roma

PARKER, H. M. D. 1928: The Roman Legion, Cambridge/New York

PASTOR, L. B. 2019: "Pontos Krallığı", in: O. TEKİN (Ed.), Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri, İstanbul: 104–15

Paus.: Pausanias, Perihegesis = Description of Greece, with an English translation by W. H. C. JONES, Cambridge 1918

PERROT, G. – GUILLAUME, E. – DELBET, J. 1872: Exploration archéologique de la Ga-latie et de la Bithynie, d'une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont I, Paris
PETRIKOVITS, H. 1976: "Vetera and Colonia Ulpia Traiana", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 973
PFLAUM, H. G. 1957: "Les gouverneurs de la province romaine d'Arabie de 193 a 305", Syria 34/1–2, 128–44
PFLAUM, H. G. 1960: Les carrières procuratoriennes equestres sous le Haut–Empire Romain, Paris
PFLAUM, H. G. 1970: "Les officiers équestres de la Légion VII Gemina", in: V. GONZALEZ (Ed.), Legio VII Gemina, Leôn: 353–82
PFUHL, E. – MÖBIUS, H. 1977: Die Ostgriechischen Grabreliefs, Mainz
PHANG, S. E. 2001: The Marriage of Roman Soldiers (13 B.C. – A.D. 235), Leiden
PIR: Prosopographia Imperii Romani
Plin. nat.: G. Plinius Secundus, Naturalis Historia = Pliny Natural History, with an English translation by H. R. RACKHAM, W. H. S. JONES, D. E. EICHHOLZ I–X. Cambridge, Mass./London 1938–1971 (The Loeb Classical Library)
Plin.: Letters, with an English translation by W. MELMOTH, rev. W. H. L. HUTCHINSON. London
PLONTKE–LUENING, A. 1996: "Apsaros", DNP 1, 916
Plut. Eum.: Plutarkhos, Eumenes = Plutarch's Lives, with an English translation by B. PERRIN I–XI. London/New York 1959 (The Loeb Classical Library)
Polyb.: Polybios, Historiai = The Histories, with an English translation by W. R. PATON I–VI. Cambridge, Mass./London1922 vd. (The Loeb Classical Library)
Ps–Sk.: Pseudo–Skylaks, Periplous = M. ARSLAN (Çev. ve Yor.), MJH 2, 2012, 239–57
RAEDER, J. 2008: "Veteranenstolz und Frauenlob zu einem Sarkophagfragment aus Sinope", in: H. BÖRM – N. EHRHARDT – J. WIESEHÖFER (Eds.), Monumentum et Instrumentum Inscriptum: Beschriftete Objecte aus Kaiserzeit und Spatantike als historische Zeugnisse, Festschrift für Peter Weiß zum 65. Geburtstag, Wiesbaden: 177–86
RAMSAY, W. M. 1900: A Historical Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians, London
RAMSAY, W. M. 1916: "Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age", JRS 6, 83–134

RE: Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft
REA: Revue des Études Anciennes
REDDE, M. 1986: Mare Nostrum: Les infrastructures, le dispositif et l'histoire de la marine militaire sous l'empire romain, Rome
REINACH, T. 1890: Mithridate Eupator: Roi du Pont, Paris
REMY, B. 1989: Les Carrières Sénatoriales dans les Provinces Romaines d'Anatolie au Haut–Empire (31 av. J.–C. – 284 ap. J.–C.): Pont–Bithynie, Galatie, Cappa-doce, Lycie–Pamphylie et Cilicie, Varia Anatolica 2, Istanbul
REUTER, M. 2012: Legio XXX Ulpia Victrix: Ihre Geschicte, ihre Soldaten, ihre Denkmäler, Xantener Berichte 23, Mainz
RGZ: Jahrbuch des Römisch–Germanischen Zentralmuseums Mainz
RhM: Rheinisches Museum für Philologie
RICCI, C. 2013: "Una Stele Inconsueta di Soldato da Calcedonia: Immagine e Testo", SEBarc 11, 63–71
RIESE, A. 1914: Das rheinische Germanien in den antiken Inschriften: Auf Veranlassung der römischgermanischen Kommission des kaiserlich deutschen archäologischen Instituts, Leipzig
RITTERLING, E. 1925: "Legio", RE XII.1, 1329-829
RITTERLING, E. 1927: "Military Forces in the Senatorial Provinces", JRS 17, 28–32
RITTERLING, E. 1932: Fasti des römischen Deutschland unter dem Prinzipat, Beiträge zur Verwaltungs und Heeresgeschichte von Gallien und Germanien II, Wien
ROBERT, J. – ROBERT, L. 1963: "Bulletin épigraphique", REG 76, 121–92
ROBERT, L. 1940: Hellenica: Recueil d'epigraphie de numismatique et d'antiquités Grecques, vol. I, Limoges
ROBERT, L. 1946: Hellenica: Recueil d'epigraphie de numismatique et d'antiquités Grecques, vol. II, Limoge
ROBINSON, D. M. 1905: "Greek and Latin Inscriptions from Sinope and Environs" AJA 9/3, 294–333
ROBINSON, D. M. 1906: "Mr. Van Buren's Notes on Inscriptions from Sinope", AJA 10/4, 429–33
ROHDE, G. 1940: "Yeni Bulunan Kitabeler Hakkında (I)", A. ERHAT (Çev.), TTAED IV, 57–64
ROHDE, G. 1949: "Bir Roma'lı Askerin Mezar Kitabesi", S. SİNANOĞLU (Çev.), DTCFD 7/1, 161–6

ROSTOVTZEFF, M. 1957: The Social and Economic History of the Roman Empire, Oxford
RUSCU, L. 2005: "Two Pontic Notes", EA 38, 125–30
RUSCU, L. 2008: "Sinopeans Abroad and Foreigners at Sinope", AWE 7, 81–106
RUSCU, L. 2017: "Über Sex. Vibius Gallus aus Amastris", IJHR 28, 52–68
SALAC, A. 1920: "Note sur trois inscription de Sinope", BCH 44, 354–61
Sall. hist.: Sallustius, Historiae = With an English translation by J. C. ROLFE. London/New York 1955 (The Loeb Classical Library)
Sardis VII 1: W. H. BUCKLER – D. M. ROBINSON, Sardis, VII. Greek and Latin Inscriptions (Leiden 1932)
SARTRE, M. 1982: Trois etudes sur l'Arabie Romaine et Byzantine, Bruxelles
SCHEIDEL, W. 1992: "Inschriftenstatistik und die Frage des Rekrutierungsalters römischer Soldaten", Chiron 22, 281–98
SCHNEIDER, A. M. – KARNAPP, W. 1938: Die Stadtmauer von İznik (Nicaea), Berlin
SCHNEIDER, A. M. 1943: Die römischen und byzantinischen Denkmäler von Iznik–Nicaea, Berlin
SCHOLTEN, J. 2007: "Building Hellenistic Bithynia", in: H. ELTON – G. REGER (Eds.), Regionalism in Hellenistic and Roman Asia Minor, Pessac: 17–24
SCHULTZE, V. 1922: Altchristliche Städte und Landschaften II. Kleinasien, Leipzig
SCHWERTHEIM, E. – ŞAHİN, S. – SCHWERTHEIM, W. 1977: "Neue Inschriften aus Nikomedeia und Umgebung", ZPE 24, 259–64
SEBarc: Sylloge Epigraphica Barcinonensis
SEG: Supplementum Epigraphicum Graecum
SEVİN, V. 2013: Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I, Ankara
SGO II: R. MERKELBACH – J. STAUBER, Steinepigramme aus dem griechischen Osten: Die Nordküste Kleinasiens (Marmarameer und Pontos) II, München /Leipzig 2001
SHERK, R. K. 1979: "A Chronology of the Governors of Galatia: A.D. 112–285", AJP 1, 166–75
SOLIN, H. 1994: "Analecta Epigraphica", Arctos 28, 107–14
SOURLAS, D. 2019: "Lucius Egnatius Victor Lollianus: A New Honorific Inscription from Athens", in: C. F. NORENA – N. PAPAZARKADAS (Eds.), From Document to History: Epigraphic Insights into the Greco–Roman World, Leiden/Boston: 373–407

SOUTHERN, P. 2006: The Roman Army: A Social and Institutional History, Santa Barbara

SP: J. G. C. ANDERSON – F. CUMONT – H. GREGORY. Recueil des inscriptions grecques et latines du Pont et de l'Arménie, Brussels 1910

SPAUL, J. 2000: Cohors2: The Evidence for and a History of the Auxiliary Infantry Units of the Imperial Roman Army, Oxford

SPEIDEL, M. 1984: "Legionaries from Asia Minor", in: Roman Army Studies I, Amsterdam: 45–64

SPEIDEL, M. P. – REYNOLDS, J. 1985: "A Veteran of Legio I Parthica from Carian Aphrodisias", EA 5, 31–5

SPEIDEL, M. P. 1976a: "Eagle–Bearer and Trumpeter: The Eagle–standard and Trumpets of the Roman Legions Illustrated by Three Tombstones Recently Found at Byzantion", Bonner Jahrbücher, c. 176, 123–63

SPEIDEL, M. P. 1976b: "Citizen Cohorts in the Roman Imperial Army. New Data on the Cohorts Apula, Campana, and III Campestris", TAPA 106, 339–48

SPEIDEL, M. P. 1983: "Severiana as a Title for Army Units and the Three Legiones Parthicae of Septimius Severus", PACA 17, 118–23

SPEIDEL, M. P. 1984: "Catafractarii Clibanarii and the Rise of the Later Roman Mailed Cavalry: A Gravestone from Claudiopolis in Bithynia" EA 4, 151–6

SPEIDEL, M. P. 1985: "Bithynian Gravestones of Roman Legionaries", EA 5, 89–95

SPEIDEL, M. P. 1986: "A Soldier of Cohors II Lucensium at Calchedon", EA 7, 35–6

SPEIDEL, M. P. 1995: "Kampanische Kohorte und Legionsreiter Zwei Soldatengrabsteine Aus Amastris", in: R. FREI–STOLBA – M. A. SPEIDEL (Eds.), Römische Inschriften: Neufunde, Neulesungen und Neuinterpretationen. Festschrift für Hans Lieb. Zum 65. Geburtstag dargebracht von seinen Freunden und Kollegen, Basel: 123–32

SPEIDEL, M. P. 1997: "Late Roman Military Decorations II: Gold–Embroidered Capes and Tunics", AntTard 5, 231–7

SPEIDEL, M. P. 1998: "Legio IIII Scythica, its Movements and Men" in: D. KENNDY et alii (Eds.), The Twins Towns of Zeugma of the Euphrates Rescue Work and Historical Studies, Portsmouth: 163–204

SPEIDEL, M. P. 2009: "The Development of the Roman Forces in Northeastern Anatolia: New Evidence for the History of the Exercitus Cappadocicus", in:

Heer und Herrschaft im Römischen Reich der Hohen Kaiserzeit, Stuttgart: 595–631

STAUNER, K. – STAUNER, L. 2012: "Inscriptions of Unknown Soldiers of the Roman Army", Gephyra 9, 86–91

STAUNER, K. 2011: "The Funerary Inscription of Gaius Tarquitius", Gephyra 8, 45–54

Steph. Byz.: Stephanos Byzantios, Ethnika = Stephani Byzantii Ethnica volumen III: K–O, with an English translation by M. BILLERBECK, Berlin/Boston 2014

Strab.: Strabon, Geographika = The Geography of Strabo, with an English translation by H. L. JONES I–VIII. London/New York 1917–1932 (The Loeb Classical Library)

STROBEL, K. 1996a: "Apameia [1]", DNP 1, 824

STROBEL, K. 1996b: "Bithynia", DNP 2, 698–700

STROBEL, K. 1998: "Hypios", DNP 5, 808

STROBEL, K. 1999a: "Kalchedon", DNP 6, 153–5

STROBEL, K. 1999b: "Klaudiupolis [1]", DNP 6, 497

STROBEL, K. 2000a: "Nikaia [5]", DNP 8, 895–6

STROBEL, K. 2000b: "Nikomedeia", DNP 8, 927–8

STROBEL, K. 2001a: "Prusa, Prusa ad Olympum", DNP 10, 490–1

STROBEL, K. 2001b: "P. am Hypios", DNP 10, 492–3

Suet. Tit.: Suetonius, De Vitis Duodecim Caesarum = On İki Caesar'ın Yaşamı, G. ÖZAKTÜRK – Ü. F. TELATAR (Çevv.), İstanbul 2019

SUMMERER, L. – CHRISTODOULOU, P. 2021: "Roman Soldiers in Sinope", in: M. MANOLEDAKIS (Ed.), Peoples in the Black Sea Region from the Archaic to the Roman Period; Proceedings of the 3rd International Workshop on the Black Sea in Antiquity held in Thessaloniki, 21–23 September 2018, Oxford: 65–82

ŞAHİN, M. 2017: "Antik Dönem ve Kaplıcalar: Antik Çağ'da Bursa'da Termal Su Kaynakları ve Antik Bursa'nın Kurulma Nedenleri Üzerine Yeni Düşünceler", in: C. İRGİL – Ç. TOR – D. DALKILINÇ – C. BAŞARAN (Eds.), Bursa Sağlık Tarihi 1, Ankara: 33–42

ŞAHİN, S. 1973: Neufunde von antiken Inschriften in Nikomedeia (Izmit) und in der Umgebung der Stadt, Münster, Westfälische Wilhelms–Universität, Yayımlanmamış Doktora Tezi

ŞAHİN, S. 1975: "Neue Inschriften von der bithynischen Halbinsel", ZPE 18, 27–48

Tac. ann.: Tacitus, Annales = The Annals, with an English translation by J. JACKSON. Cambridge, Mass./London 1969 (The Loeb Classical Library)
Tac. hist.: Tacitus, Historia = The Histories, with an English translation by C. H. MOORE I–II. Cambridge, Mass./London 1968 (The Loeb Classical Library)
TAD: Tarih Araştırmaları Dergisi
TALBERT, R. J. A. 1987: The Senate of Imperial Rome, Princeton
TAM II: Tituli Asiae Minoris, II. Tituli Lyciae linguis Graeca et Latina conscripti, ed. Ernst KALINKA. 3 fasc. Vienna 1920–1944. Fasc. 1, nos. 1–395, Pars Lyciae occidentalis cum Xantho oppido (1920); fasc. 2, nos. 396–717, Regio quae ad Xanthum flumen pertinet praeter Xanthum oppidum (1930); fasc. 3, nos. 718–1230, Regiones montanae a valle Xanthi fluminis ad oram orientalem (1944)
TAM IV.1: Tituli Asiae Minoris, IV. Tituli Bithyniae linguis Graeca et Latina conscripti, 1. Paeninsula Bithynica praeter Chalcedonem. Nicomedia et ager Nicomedensis cum septentrionali meridianoque litore sinus Astaceni et cum lacu Sumonensi, F. K. DÖRNER (Ed.), with the assistance of M. B. V. STRITZKY, Vienna 1978
TAPA: Transactions and Proceedings of the American Philological Association
TAŞLIKLIOĞLU, Z. 1955: "Son Zamanlarda Bulunmuş Olan Birkaç Bithynia Kitabesi", Belleten 73, 81–96
THOMASSON, B. E. 2009: Laterculi Praesidum 1, Göteborg
THONEMANN, P. J. 2004: "Polemon, Son of Polemo (Dio, 59.12.2)", EA 37, 144–50
Thuk.: Thukydides = The Peloponnesian War, P. J. RHODES (Trans.) - M. HAMMOND (Not.), Oxford 2009
TIB 13: K. BELKE (Hrsg.), Tabula Imperii Byzantini, 13: Bithynien und Hellespont, Wien, 2020
TİD: Tarih İncelemeleri Dergisi
TOTH, I. 1976: "Brigetio", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 167–8
TUĞRUL, L. 1962: "Üskübü (Prousias)'den Yeni Kitabeler", İSTAM 10, 42–8
ULBERT, G. 1976: "Augusta Vindelicum", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 121–2
Veg. mil.: Flavius Vegetius Renatus, De re militari = Vegetius: Epitome of Military Science, N. P. MILNER (Trans.), Liverpool 2001

VELKOV, V. 1976: "Novae", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 630
VELKOV, V. 1989: "Cohors II Lucensium equitata in Moesia and Thrace", AarchHung 41, 247–56
Vell.: Velleius Paterculus, Historia Romana = The Roman History, J. C. YARDLEY – A. A. BARRETT (trans.), Indianapolis /Cambridge
VON DOMASZEWSKI, A. 1908: Die Rangordnung des römischen Heeres, Bonn
WAGNER, J. 1977: "Legio IIII Scythica in Zeugma am Euphrat", Studien zu den Militärgrenzen Roms II, 517–50
WATSON, G. R. 1969: The Roman Soldier, New York
WEBSTER, G. 1998: The Roman Imperial Army of the First and Second Centuries A.D., Norman/Oklahoma
WELLESLEY, K. 1953: "The Extent of the Territory Added to Bithynia by Pompey", RhM 96/4, 293–318
WHEELER, E. L. 2000: "Legio XV Apollinaris: from Carnuntum to Satala and Beyond", in: Y. LE BOHEC (Ed.), Les légeions de Rome sous le haut–empire, Paris, 259–308
WHEELER, E. L. 2012: "Roman Fleets in the Black Sea: Mysteries of the Classis Pontica", AC 55, 119–54
WILSON, D. R. 1976a: "Amastris", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 47
WILSON, D. R. 1976b: "Amisos", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 49
WZGKK: Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst / Korrespondenzblatt
Xen. an.: Ksenophon, Anabasis = Onbinlerin Dönüşü, O. YARLIGAŞ (Çev.), İstanbul 2014
Xen. Hell.: Ksenophon, Hellenika = Yunan Tarihi, çev.: Suat SİNANOĞLU, Ankara 2020
YAMAN, T. M. 1935: Kastamonu Tarihi: XV. Asrın Sonlarına Kadar, Kastamonu
YERAKIS, D. M. 1901: "Inscriptions de Sinope", REA 3/4, 352–7
YORKE, V. W. 1898: "Inscriptions from Eastern Asia Minor", JHS 18, 306–27

ZANINOVIC, M. 1976: "Burnum", in: R. STILLWELL – W. L. MACDONALD – M. H. MCALLISTER (Eds.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites, Princeton: 173

ZEYREK, T. 2005: Nikomedeia: Arkeolojik Açıdan Genel Bir Değerlendirme (İÖ 264/263 – İS 358), İstanbul

ZIMMER, R. 1981: "Zwei neue Inschriften aus Kirchnerg/Hunsrück (Dumnissus)", ZPE 42, 257–60

ZPE: Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

TESTIMONIA

AMASTRIS

Amastris kenti, günümüzde Türkiye'nin, Bartın ilinin, Amasra ilçesi sınırları içinde kalmaktadır. MAREK'e göre kentin egemenlik alanının belirlenmesi büyük oranda mümkündür. Amastris'in batı sınırını muhtemelen Billaios Çayı ve doğu sınırını Devrekanı Çayı belirlemekteydi. Bu suyolunun hemen yakınındaki Kytoros *emporion*'u da kente ait görünmektedir ve bu *emporion*'un hemen ötesinde Abonuteichos / Ionopolis kentinin egemenlik alanı başlamaktadır. Güneyde ise sınır tarihi–coğrafi bir bağlam ile belirlenmektedir ve büyük oranda tepelik alanlar tarafından şekillenmektedir[163].

Koordinat bilgisi: [41°45'03.5"N 32°23'06.7"E].

1. Antonius (?) Severus'un Mezarı [Fig. 1]

"Çengel–Köy. Şatır Mahallesi. Fragments eines Grabaltars, im Garten der Volksschule" [MAREK].
"Fragment d'un autel funéraire avec moulure en haut et en bas" [AE].
Buluntu Yeri: Amastris
Ölçüler : Y: 93 cm; G: 42–52 cm; D: 45–52.5 cm; HY: 2.7 cm [MAREK]
Edisyon : SEG XLV 1694; AE (1993) 1426; MAREK 1993: 184, no. 105
Literatür : —
Tarih : M.s. II–III. yüzyıl [SEG]

[...]Εμενιος Δη–
[μοσ]θένους υἱῷ
[Ἀντ]ωνίῳ Σευήρῳ
[ἱππ]εῖ ληγιοναρί[ῳ]
ἀνέστησα μνή–
μης χάριν.

[AE]

[163] Kentin sınırları ve genel tarihi–coğrafi özellikleri için bk. HIRSCHFELD 1894: 1749; WILSON 1976a: 47; MAREK 1993: 88–90.

»**Durum** : Muvazzaf
»**Rütbe** : Süvari
»**Birlik** : Adın bilinmeyen bir legio

Altı satırlık Helence yazıtı bulunan mezar steli AE editörleri tarafından M.s. II. yüzyılın sonlarına tarihlendirilirken, SEG'in editörleri de askerin *praenomen*'inin bulunmaması üzerinden M.s. II.–III. yüzyılı işaret etmektedir[164]. Yazıtın dördüncü satırında geçen [ἱππ]εῖ ληγιοναρί[ῳ] ifadesinden askerin bir *legio*'da süvari olduğunu anlamaktayız. Babası Helence bir ismi sahipken Severus'un Latince bir isme sahip olması onun askere alındıktan sonra Roma vatandaşlığı kazandığını akıllara getirirken, SEG Severus'un Amastrisli ve asker köken bir aileden gelebileceğini belirtmektedir.

2. Lucius Sempronius'un Mezarı [Fig. 2]

"Fragment einer Grabstele aus Marmor, mit Reliefdarstellung, die – bis auf die Füße einer großen und einer kleinen Person rechts über der Inschrift – weggenbrochen ist." [MAREK 1993].

Buluntu Yeri: Bartın ili Amasra ilçesi. Yazıt günümüzde 117 envanter numarası ile Amasra Müzesi'nde bulunmaktadır.
Ölçüler : Y: 57 cm; G: 44 cm; D: 9 cm; HY: 2.6 cm [MAREK 1993]
Edisyon : PH265451; BENNETT 2010: 438, no. 7; SPEIDEL 1995: 124–7; SOLIN 1944: 113, no. 1; AE (1993) 1429; MAREK 1993: 171, no. 52; MAREK 1985: 140, no. 19
Literatür : SPAUL 2000: 534; AE (1995) 1425
Tarih : M.s. I. yüzyıl [AE 1995]

L. Se<m>pronio militi et tu–
bicini cohortis Camp(anorum) (centuriae) L. Alli–
di Magna Titi Atti filia uxor
4 eius.

[AE]

1 SENPRONIO lapis

[164] AE (1993) 1426; SEG XLV 1694.

»**Durum** : Veteranus (?)
»**Rütbe** : Miles, Tubicen
»**Birlik** : Adı bilinmeyen bir süvari birliği

Günümüzde Amasra Müzesi envanterine kayıtlı bulunan ve iyi korunmuş dört satırdan oluşan dört satırlık Latince yazıttan, ilgili askerin adının Lucius Sempronius[165] olduğunu öğrenmekteyiz. Sempronius'un, *cohors I Campanarum* Voluntariorum'daki, Lucius Allidius'un *centuria*'sında er ve *tubicen* olarak görev yaptığını öğrenmekteyiz[166]. Askerî mızıkanın bir üyesi olarak *tubicen*'ler üflemeli bir çalgı olan *tuba*'yı çalıyorlardı ve bu müzik aleti kabartmalardan ve arkeolojik kalıntılardan anladığımız kadarıyla 140 cm kadar bir uzunluğa sahipti. Çalgının gövdesi boyunca uzanan hava delikleri ise bu aletin tok, dolgun ve yumuşak bir ses yaratmasına imkân tanıyordu[167]. Vegetius, De re militari adlı eserinde *tubicen*'lerden söz açarak, bu askerlerin orduyu savaşa çağırdığından ve ricat emri verdiğinden söz eder. Buna göre, askerler çeşitli vazifeleri ifa ederken, *tubicen*'lerin verecekleri müzikal komutları beklemekteydiler ve çarpışmalar sırasında bu askerler diğer askerî mızıka üyeleriyle birlikte hareket etmekteydiler. Askerler vazifeleri gereği gece nöbeti ya da ileri karakol görevi aldıklarında veya geçiş töreni icra edecekleri zamanlarda, *tubicen*'lerin çağrısıyla işlerinin başına geçerler ve aynı çağrı ile dururlardı. Vegetius, talimler ve yürüyüşlerde öğretilen bu işaretlerin, komutanın vereceği çarpışma, konumu müdafaa, takip veya ricat gibi emirlerde ordunun bütünlük sağlaması için önemli olduğundan bahseder[168]. DONALDSON, Roma ordusundaki haberleşme sistemlerini incelediği makalesinde, *tubicen* ve *cornicen*'lerin özel eğitimli ya da yetenekli olmadıklarından bahsederek, repertuarlarının son derece kısıtlı olduğunu iddia ettiği bu askerlerin kısa bir üfleme eğitiminin ardından bu müzik aletlerinden yeterli sesleri çıkarmak için hazır duruma geldiklerini iddia eder[169]. Buna karşın SOUTHERN, bu mızıka grubunun yalnızca orduda askeri komutlar vermek için kullanılmadığını,

---

[165] Biz Senpronius *nomen*'inini Sempronius olarak düzeltmeyi uygun görsek de BENNETT bu ismin bazı örneklerine dikkat çekerek düzeltmeyi uygun bulmamıştır (BENNETT 2010: 439).

[166] *Tubicen*'lerin modern bir yaratımı için bk. Fig. 50.

[167] SPEIDEL 1976: 148–50; GLARE 2012: 2219.

[168] Bk. Veg. mil. ii 22. Ayrıca bk. WEBSTER 1979: 141.

[169] DONALDSON 1988 : 352.

askeri görevlerinin yanında sınırlı bir repertuarları olmakla birlikte geçit törenleri ve festivallerde de görev aldıklarından söz etmektedir. Yine SOUTHERN'e göre *tubicen*'lerin *scola tubicinum* isminde bir lonca ya da topluluklarının olması, gerçek bir birlik olmasalar bile kurumsal bir kimlik etrafından bir araya gelen insanların var olduğunu akıllara getirmektedir. Bununla birlikte bu kişilerin her sene bir araya gelerek müzik aletlerini arındırdıkları bir *tubilustrium* kutlamalarının olması, bu insanların askerlik öncesi ve sonrası hayatlarına dair de fikirler vermektedir[170]. Roma ordusunun askerî mızıkasında görev yapmış askerlerin mezar taşlarına imparatorluk genelinde ve Küçük Asya'da rastlamaktayız[171]. Sempronius'un yazıtı ise *tubicen*'lere ait elimizde bulunan az sayıdaki epigrafik kayıttan birisidir[172]. Bununla birlikte *cohors I Campanarum Voluntariorum*'un Küçük Asya'daki varlığına dair elimizdeki tek veri ilgili yazıtta geçen ifadedir. Birlik muhtemelen İmparator Augustus tarafından Campania Bölgesi'nden toplanan gönüllülerle kurulmuş ve ilk görev yeri Dalmatia'da M.s. I. yüzyılın önemli bir kısmında hizmette bulunduktan sonra[173], muhtemelen İmparator Traianus'un M.s. 103–106 yılları arasındaki Dacia Seferi ile bağlantılı olarak Pannonia Inferior'a kaydırılmış ve M.s. II. yüzyılın sonuna kadar da burada kalmıştır[174]. Birliğe dair son kaydımız aynı bölgeden gelen M.s. 212 tarihli bir başka yazıttır[175]. BENNETT'e göre, Bithynia et Pontus Eyaleti'ne Pannonia Inferior'dan kaydırıldığı anlaşılan bir diğer birlik olan *ala Flavia Augusta Britannica milliaria*[176] ile *cohors I Campanarum Voluntariorum* muhtemelen İmparator Traianus'un, M.s. 115–117 yılları arasındaki Parth Seferi ile bağlantılı olarak aynı dönemde bölgede bulunmuşlardır. Mezar taşının Roma İmparatorluk

---

170 SOUTHERN 2007: 158–9.

171 Örneğin *bucinator*'lara ait bir liste için bk. SPEIDEL 1976: 156–9.

172 Diğer bazı *tubicen*'ler için bk. IDR III 1, 274 (=PHI298638); IDR III 5, 224 (=PHI300478); ILS 2304 (=PHI227197); CIL III 14507 (=PHI174440); CIL III 1659 (=PHI174484); IosPE I 551; IGLSyr I 68 (=PHI242141).

173 Bölgeden gelen bazı yazıtlar için bk. CIL III 14246(1) (= PHI180964); CIL III 8693 (= PHI180965). Ayrıca bk. ALFÖLDY 1962: 267–8.

174 CHEESMAN 1914: 65–6; SPEIDEL 1976: 341–8; SPAUL 2000: 19–20; BENNETT 2010: 439. AE birliğin M.ö. 7–9 arasındaki Dalmatia Ayaklanması'nda görev aldığından bahsetmektedir (AE (1995) 1425).

175 ROXAN 1999: 263. Yazıt için bk. CIL III 3237.

176 CIL III 6748.

Dönemi'nde görülen yerel bir stilde olması, Sempronius'un buradan sevk edildiği sırada hayatını kaybettiği ihtimalini akıllara getirmektedir[177].

Bu yazıtta dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli ifade, sefer için sevk halindeyken vefat ettiğini düşündüğümüz bir askerin mezar taşının eşi Magna tarafından yaptırılmış olmasıdır. Bu durumu açıklamak için iki öneri getirilebilir. Birincisi, mezar taşı Sempronius öldükten bir süre sonra eşi tarafından tamamlanmıştır. İkincisi ise Magna'nın, eşi Sempronius'a askerlik hizmeti sırasında eşlik etmesi ihtimalidir[178]. Her ne kadar askerler Septimius Severus dönemine kadar resmi olarak evlenme hakkına sahip olamasalar da, fiiliyatta Roma ordusunun her kademesindeki askerlerin evlendikleri, aile kurdukları, çocuk sahibi oldukları ve ailelerini daimi kamplarının yakınlarındaki *canaba*'larda yaşattıkları ve sevk durumlarında yanlarında götürdüklerine dair sayısız kanıtımız bulunmaktadır[179]. BENNETT'in de bahsettiği üzere, muhtemelen Magna eşi Sempronius'a eşlik ediyordu ve askerler ile ilişkide bulundukları kadınlar arasındaki her türlü birliktelik genellikle görmezden geliniyordu[180].

3. – – –Onacianus Severus'un Mezarı

"Amastri in fronte aedificii antiqui templi similis ad extremam partem oppidi meridiem versus" [CIL].
"An der Frontseite eines Grabbaus" [MAREK].

Buluntu Yeri: Bartın ili Amasra ilçesi [MAREK]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : PH265439; AVRAM 2011: 17, no. 81; DEVIJNER 2001: 16 / 132–3; MAREK 1993: 168, no. 40; RIESE 1914: 185, no. 1726; HOLDER 1904: 884; CIG 4152; CIL III 86; 320
Literatür : DEMOUGIN 1999: 599, no. 22; DEVIJNER 1986: 155; PIR III 320; RITTERLING 1932: 148; LESQUIER 1918; 77
Tarih : M.s. II yüzyıl (?) [DEMOUGIN]

---

[177] BENNETT 2010: 440.

[178] BENNETT 2010: 440, dn. 94.

[179] Detaylı bilgi için bk. GARNSEY 1970: 45–53; CAMPBELL 1978: 153–66; ALLISON 2011: 162–81.

[180] BENNETT 2010: 440. Ayrıca bk. PHANG 2001: 132; ALLISON 2011: 180.

[– – – ονα]κιανὸς Σε[ουῆρος]
[χειλίαρχος σπ]είρης [λγ΄ πολ(ιτῶν) Ῥωμ(αίων)],
[χειλίαρχος λ]εγιῶν[ος γ΄ Γαλλικῆς]
[ἔπαρχος ἄλη]ς οὐετραν[ῆς Γαλατῶν],
[ἑαυτῷ ζῶ]ν κατεσκ[ε]ύασε.
[– – –]onacianus Severus
[trib(unus) c]ohor(tis) XXXIII c(ivium) R(omanorum),
[trib(unus)] legionis III Gallicae,
[praefect]us alae veteranae Gallo[rum],
[vi]v(us) sibi fecit.

[PHI]

»**D u r u m** : Veteranus (?)
»**R ü t b e** : Tribunus, tribunus cohortis, praefectus
»**B i r l i k** : Cohors XXXIII civium Romanorum, legio III Gallica, ala Gallorum veterana

Günümüzde kayıp olan yazıtın Helence kısmındaki hasarlar daha fazladır ve hasarlı noktaların tamamlanmasında büyük oranda daha iyi durumdaki Latince bölümden yararlanılmıştır. MAREK beşi Helence ve beşi Latince olmak üzere on satırdan oluşan yazıtın bir mezarlığın (grabbaus) önünde olduğunu söylemektedir[181].

Taştaki deformasyon sebebiyle askerin adı okunamamaktadır. Helence bölümde askerin adının olduğu kısımda [– – –]ΚΙΑΝΟΣ ΣΕ[– – –] ifadesi korunurken, Latince yazıt kısmında [– – –]ONACIANUS SEVERUS adı okunabilmektedir. Herhangi bir veri tabanında ilgili isim ile bağlantılı bir kaydın bulunmaması üzerinden iki öneri getirilebilir: birincisi, ilgili askerin –onacianus bitimli ismi daha önce herhangi bir epigrafik belgede görülmemiştir ve dolayısıyla ilk defa bu yazıt sayede belgelenmektedir. Eğer bu önerimizi doğru kabul edecek olursak, askerin ismi muhtemelen yerel bir adın sonradan Latinleştirilmiş hali olabilir[182]. İkinci öneri ise yazıtın kaydedilirken bir hata yapılmış olmasıdır.

[181] CIL III; MAREK 1993: 168, no. 40.

[182] Bu ismin tamamlanması için bir öneri getirmek gerekirse, LGPN'de -κιανος bitimine uygun elli üç farklı şahıs adı bulunmaktadır.

Yazıttan Severus'un, Roma ordusunda iki farklı rütbe ve üç farklı askerî birlikte görev yaptığını öğrenmekteyiz. Severus bir *cohors* ve bir *legio*'da *tribunus*'luk vazifesinde bulunurken, bir *ala* da *praefectus*'luk yapmıştır. İkinci satırda adı geçen ve muhtelemen bir *auxilia* olan ilk görev yeri *cohors XXXIII civium Romanorum*[183] yalnızca bu yazıttan bilinmektedir ve elimizde bu birliğe dair başka herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yazıt yeni bir Roma birliğini ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Ancak başka hiçbir yerden ilgili birliğe dair epigrafik bir belgemizin olmaması, bu *auxilia* birliğinin adının yanlış yazılmış olabileceğini de akıllara getirmektedir[184].

Severus'un ikinci görev yeri olarak *legio III Gallica* verilmektedir. Bu *legio* muhtemelen Caesar'ın *consul*'luk yaptığı sırada kurduğu üçüncü *legio*'dur ve olasılıkla M.ö. 48 yılında kurulmuştur[185]. M.ö. 49–45 yılları arasındaki İç Savaş'ta Caesar'ın yanında çeşitli çarpışmalara katılan *legio III Gallica*, Caesar'ın ölümünden sonra Marcus Antonius'un emrine girerek Doğu'ya sevk edilmiş ve burada M.ö. 40–39 yıllarında Perslere karşı savaşmıştır[186]. Antonius'un emrinde Parth Seferi'ne katılan birlik, M.ö. 31'deki Actium Savaşı'ndan sonra ise muzaffer Augustus'un emri altına girmiştir[187]. Augustus bu birliği, l*egio IV Ferrata, legio X Fretensis* ve *legio XII Fulminata* ile Syria Eyaleti'ne geri göndermiştir[188].

---

[183] Bk. DEVIJVER 2001: 16.

[184] Araştırmacılardan bazıları günümüzde kayıp olan yazıtın yeni bir birliğe işaret ettiğini kabul edip XXXIII sayısını kullanırken, bir diğer kısmı birliğin numarasını XXXII olarak kabul etmektedir. XXXIII numarası için bk. AVRAM 2011: 17, no. 81; MAREK 1993: 168, no. 40; CIL III 86 / 320; DEVIJVER 2001: 16; . XXXII numarası için bk. CIG III 4152; RIESE 1914: 185, no. 1726.

[185] Gallica *cognomen*'inin geldiği yer üzerinde tartışmalar devam etmekle birlikte, muhtemelen askerlerin silah altına alındığı bölge veya Caesar'ın Gallia'ya düzenlediği seferler ile bir bağlantı söz konusu olabilir. Zira Gallica *cognomen*'i Augustus çağında çoktan kullanıma girmiş görünmektedir. DABROWA 2000: 309.

[186] BERRY – POLLARD 2012: 133.

[187] DABROWA 2000: 309.

[188] Suriye'den bazı yazıtlar için bk. IGLSyr I 65; IGLSyr I 137; IGLSyr IV 1399; IGLSyr VI 2711; IGLSyr VI 2783; IGLSyr VI 2798; IGLSyr VII 4016. Ayrıca bk. BERRY – POLLARD 2012: 134.

İmparatorluk dönemindeki hareketleri hakkında daha az bilgimiz olmakla birlikte, *legio III Gallica*'nın Nero zamanında Corbulo'nun yönetimi altında Pers Savaşları'na dahil olduğunu söyleyebiliriz. Bahsi geçen *legio* bu süreçte, Armenia Seferi'ne katılarak, Ermenilerin başkenti Artaksata ve Tigranokerta kentlerinin ele geçirilmesinde görev almıştır[189]. Birliğin doğudan, batıdaki Moesia Inferior'a kaydırılması yine Nero dönemine rastlamaktadır[190]. Nero'nun suikasta uğramasının ardından Moesia'daki diğer *legio*'ların da yaptığı gibi *legio III Gallica* da Otho'yu desteklemiş; ancak daha sonra Vitellius'un komutası altına girmiştir. M.s. 69'da Vespasianus durumu kontrol altına alınca birlik bir süre Capua'da konuşlanmış[191]; ancak daha sonra tekrar Doğu'ya sevk edilmiştir[192]. *Legio* Suriye'deki görevi sırasında Raphaneae yerleşimini üs olarak kullanmış gibi görünmektedir[193]. *Legio III Gallica*'da görev yapmış çok sayıda askerin yazıtına Küçük Asya'nın farklı bölgelerinde rastlamaktayız[194].

Severus'un son görev birliği ise *ala Gallorum veterana*'dır. Küçük Asya'da ilgili birliğe mensup başka bir askere Ephesos'da da rastlanmaktadır[195]. DUBOIS ilgili birliğin muhtemelen Gallia'da kurulduğunu ve ilk görev yerinin Syria Eyaleti olduğunu belirtmektedir. *Gallorum* birliği, Roma İmparatorluk Dönemi'nin

---

189 CIL III 6741.

190 Birlik burada Roksolani kavmine karşı mücadele etmiştir (DABROWA 2000: 310). Ayrıca bölgeden gelen bazı yazıtlar için bk. CIL III 6741; CIL III 755.

191 Tac. hist. iv 3.

192 FRENCH 1994: 29.

193 GSCHWIND et alii 2009: 276–8. Ancak DABROWA birliğin yeni karargahı Danaba'ya kaydırılma tarihini tam olarak verememekle birlikte, bunun Severus Alexander'in iktidarı sırasında gerçekleştiği ileri sürülmektedir (DABROWA 2000: 313).

194 Bk. IEphesos 660C; Sardis VII 1, 141 (=PH263259); RAMSAY 1916: 94, no. 2; BOSCH 1967: 331, no. 272; SEG XLIII 951; IK Perge 131; TAM II 423; TAM II 424; MAMA VIII 55. Ayrıca bk. DEVIJIVER 2001: 149–50.

195 [Flavius] Iuncus adındaki procurator Augusti aynı zamanda ala Gallorum veterana'da praefectusluk görevinde bulunmuştur. IEphesos 4112: [Flavium] | Iuncum | praef(ectum) coh(ortis) I | Pannoniorum trib(unum) ||[4] cohortis V Gemellae | civium Romanorum | tribunum leg(ionis) X Fretensis | praef(ectum) alae Gallor(um) veteranor(um) ||[8] donato(!)…

erken zamanlarından itibaren Mısır'daki[196] Nicopolis'te konuşlanmış gibi görünmekle birlikte, muhtemelen görev aldığı yerler çok çeşitli coğrafyaları kapsıyordu[197]. İlgili birliğe dair bir diğer epigrafik belgenin Dacia bölgesinden gelmesi de bu iddiaları güçlendirmekle birlikte, *ala Gallorum veterana*'nın burada konuşlandığına dair doğrudan bir kanıtımız bulunmamaktadır[198]. Severus'un bu mezar anıtını yaşarken kendisi için yaptırmış olması, onun *veteranus* olduğunu akıllara getirmektedir.

4. Publicius Rufunianus'un Mezarı [Fig. 3]

"Profilierter Grabaltar" [MAREK].

"Bu taş Erkemle'de Bostancının Ahmet'in evi önünde durmaktadır. Buraya, bir ay evvel Bakioğlu köyünden getirilmiştir. Fakat oraya nereden geldiği belli değildir. Mermer olan bu taş hala, temizliğini muhafaza etmekte, yıpranmamış vaziyette durmaktadır. Boyu 0.75, eni 0.35, yazı bulunun kısmın eni de 0.33 metre uzunluğundadır" [YAMAN].

Buluntu Yeri: Kastamonu ili Pınarbaşı ilçesi eski adı Erkemle olan Çamkışla köyü. Eser günümüzde 130 envanter numarası ile Kastamonu Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [MAREK]

Ölçüler : Y: 129 cm; G: 55 cm; D: 55 cm; HY: 5 cm [MAREK]

Edisyon : PH265505; AE (1993) 1433; MAREK 1993: 183, no. 101; YAMAN 1935: 54

Literatür : —

Tarih : —

Πουβλικίῳ
Ῥουφωνιανῷ
ἀδελφῷ
Σαλουίας
Ῥουφείνης
Ἰούλιος
Γαλλιττιανὸς
πρειμιπειλάριος

[196] *Ala Gallarom veterana*'nın Mısır'da bulunan yazıtları için bk. ILS 2543; CIL 6581/2. Ayrıca bir papirüs kaydı için bk. http://papyri.info/ddbdp/rom.mil.rec;1;80 [Erişim tarihi: 18.11.2021].

[197] DUBOIS 2016: 430–1.

[198] Dacia'dan gelen bir yazıt için bk. IDR III 4, 315 (=PHI300212).

μετὰ τῶν τέκνων.

[PHI]

»Durum: Muvazzaf (?)
»Rütbe: Primuspilus
»Birlik: Bilinmiyor

Yazıtın sekizinci satırında geçen πρειμιπειλάριος ifadesinden ilgili kişinin bir asker olduğunu öğrenmekteyiz[199].

5. Sextus Vibius Gallus'un Mezarı [Fig. 4a–4b]

"(=6984) quod in votis fuit, ut monumentum utilitatis egregiae neque exiguae difficultatis ex Amastrinis ruinis eo transferretur, ubi commode tractari posset, tandem aliquando cura et studio viri excellentissimi Hamdi Bey perfectum est. Scilicet prostat hodie in museo Constantinopolitano Tschinli–kiosk, accepique ego basis eius et ectypa duo charta expressa et picturas photographicas a fratre viri illius Chalil Bey optime factas (quas imperfecte repraesentat exempla inde sumpta infra repetita) et apographa duo diligenter excepta ab Alfredo Koerte alterum, alterum a Samuele Wide. His subsidiis adhibitis nec non amicorum aliorum, in his Bormanni nostri acie et industria opitulante, titulus Graecus nunc primum prodit" [CIL].
"Marbre blanc à gros grains cristallins; angle supérieur gauche rabattu; au revers, la partie des profils voisine des angles de droite (par rapport à la face principale) était sculptée sur un quartier de marbre, rapporté, en bas, sans tenon, en haut, par deux tenons insérés dans de petites mortaises circulaires; la surface est érodée et noircie, en particulier au revers, où tous les traits de détail des figures ont disparu; sur la face supérieure, trous de scellement pour une statue de bronze" [MENDEL].
"Große Statuenbasis mit Inschrift an der Frontseite und Reliefdarstellung an den übrigen Seiten" [MAREK].

Buluntu Yeri: Bartın ili Amasra ilçesi. Yazıt günümüzde 684 envanter numarası ile İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunmaktadır. [MAREK]
Ölçüler : Y: 181 cm; G: 90 cm; D: 67 cm; HY: 6.5 cm [MAREK]
Edisyon : PH265404; AE (2007) 1322; MAIER 2007: 247–61; MAREK 1993: 159, no. 5; DOBSON 1978: 223, no. 104; WATSON 1969: dn. 353; MENDEL 1914: 388, no. 1155; DOMASZEWSKI 1908: 211, no. 13648;

[199] *Primuspilus*'luk hakkında detaylı bilgi için bk. DOBSON 2016: 392–434. Bithynia et Pontus Eyaleti'ndeki diğer *primuspilus*'lardan bazıları için bk. no. 9, 32, 64.

MARX 1905: 109, no. 290; IGR III 1432; ILS 2663; KALINKA 1898: 217–23; CIL III 454, 6984, 13648; GOOSE 1878: 13–4

Literatür : RUSCU 2017: 52–68; MAREK 2017: 482–3; D'AMATO 2009: 178; KOVACS 2004: 86–7; MASON 1974: 79

Tarih : M.s. 115 [DOBSON]

(A)

[Sex. Vibio Gallo tri]–
[ce]nario, primipila–
ri, praef(ecto) castror(um) leg(ionis)
XIII Gem(inae), donis dona–
[t]o ab imperatoribu[s]
honoris virtutisq(ue)
causa torq(uibus) armi[l]–
lis phaleris, coronis
muralibus III, vallar[i]–
bus II, aurea I, hastis
[p]uris V, vexillis II,
Sex. Vibius Cocce–
[i]anus patrono
benemerenti.

(B)

Σέξ. Οὐειβίῳ Γάλλῳ τρεκιναρίῳ πρειμιπειλαρίῳ
[σ]τρατοπ[ε]δάρχῃ λεγ(ιῶνος) ιγ΄, τειμαῖς τετειμη[μ]έ[ν]ῳ [ὑπὸ τῶν Σεβασ]-
[τ]ῶν [ἀ]ρετῆς καὶ ἀνδρείας χάριν στρεπτοῖς, [φα]λ[άροις],
στεφάνοις πυργωτοῖς γ΄, τειχωτοῖς β΄, χρυσῷ α΄, δόρ[ασι]
καθαροῖς ε΄, οὐηξίλλοις β΄, Σέξ. Οὐείβιος Κοκκειανὸς τῷ π[άτρωνι].

[PHI]

»Durum : Veteranus

»Rütbe : Trecenarius, primuspilus, praefectus castrorum

»Birlik : Legio XIII Gemina

Trecenarius'luk, *primuspilus*'luk ve *praefectus castrorum*'luk vazifesinde bulunan ve *legio XIII Gemina*'da görev yaptığını anladığımız Sextus Vibius Gallus adındaki askere ait üç yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtlardan ikisi Latince ve Helence olmak üzere çift dilliyken, bir diğeri ise yalnızca Helenceden

oluşmaktadır. 3 numaralı yazıt Sextus Vibius'un azatlısı Sextus Vibius Cocceianus[200] tarafından, eski sahibi için dikilen bir mezar anıtıyken; 4 ve 5 numaralı yazıtlar Sextus Vibius Gallus'un tanrı Zeus'a adaklarıdır. RUSCU, Sextus Vibius'un İmparator Vespasianus zamanında silah altına alınmış olabileceğini ve İmparator Domitianus zamanında görev yaptıktan sonra muhtemelen İmparator Traianus'un iktidarı sırasında *veteranus* olmuş olabileceğini ifade etmektedir[201]. Bununla birlikte DOBSON 3 numaralı yazıt için M.s. 115 yılını önerirken[202], MENDEL 5 numaralı yazıt için aynı tarihi önermektedir[203].

İlgili yazıtlardan Vibius'un *trecenarius*'luk, *primuspilus*'luk[204] ve *praefectus castrorum*'luk yaptığını anlamaktayız. RUSCU'ya göre *trecenarius*'luk makamı büyük oranda praetorianus birliklerinde centurio olarak görev almayı gerektirir ve aslında genellikle imparatorluğun batısındaki bazı eyaletlerdeki askerler arasında daha yaygınken, doğu kökenli askerlerin bu makama gelmeleri nadir görülen bir durumdu[205]. BEDOYERE'nin daha kapsamlı bir şekilde ele aldığı üzere *trecenarius*'lar *praetorianus* muhafızlarının en kıdemli *centurio*'su olarak vazife alıyorlardı ve muhtemelen üç yüz *speculatores*'i idare ediyorlardı. Ancak bir *legio*'da görevli *trecenarius*'un vazifesi tam olarak belli değildir ve muhtemelen bu daha hızlı bir yükselme için kullanılan paravan bir rütbedir[206]. *Praefectus castrorum*'luk vazifesi bir *legio*'da, her ikiside senator sınıfından gelen kişilere ayrılmış makamlar olan *legatus*'luk ve *tribunus laticlavius*'tan sonraki en önemli

---

[200] Cocceianus *cognomen*'i özellikle imparatorluğun batısındaki yazıtlarda görülmektedir: CIL XI 1771; CIL XIII 2815; CIL VIII 8734; CIL III 8138; CIL VI 2002; AE (1964) 116. Prusa ad Olympum'dan da bir başka Κοκκειανός bilinmektedir. Bk. IPrusa 99.

[201] RUSCU 2017: 53/57.

[202] DOBSON 1978: 223.

[203] MENDEL 1902: 288.

[204] Detaylı bilgi için bk. DOBSON 2016: 392–434.

[205] RUSCU aynı zamanda bu örnek üzerinden askerin aslında imparatorluğun batısından geldiğini ve buraya yerlemiş olabileceğini söylemektedir (RUSCU 2017: 55). İmparatorluğun genelinden gelen trecenarius'lara ait çeşitli yazıtlar için bk. AE (1932) 34; AE (1987) 970; AE (2007) 1199; CIL III 2917; AE (1906) 73; CIL XIII 6762.

[206] BEDOYERE 2017: 288.

üçüncü rütbedir[207]. Küçük Asya'da yazıtları bulunan başka *praefectus castrorum*'lar da vardır[208].

Sextus Vibius'un görev yaptığı *legio XIII Gemina* muhtemelen Iulius Caesar tarafından Galya Seferi ile bağlantılı olarak kurularak bu çatışmalarda yer almıştır[209]. Caesar'ın ardından Octavianus'un emri altına giren birlik, muhtemelen M.ö. 6'da Tiberius'un idaresi altında Marcomanni halkına karşı sefere katılmıştır[210]. M.s. 9 yılındaki Teutoburg yenilgisinden sonra önce Augusta Vindelicum'a (= Augsburg) sevk edilen birlik, daha sonra Alp geçitlerini tutması için Vindonissa'ya (= Windisch) gönderilmiştir[211]. İmparator Claudius'un yönetimi altında Pannonia'ya sevk edilen birlik Poetovio'ya konuşlanmış ve her ne kadar iç savaş sırasında İmparator Otho'nun tarafını tutsa da Cremona yenilgisinin ardından Vitellius'un tarafına geçmiştir[212]. Sextus Vibius Gallus'un silah altına alındığını düşünülen Vespasianus'un zamanında *legio* Petillius Cerialis'in yönetiminde Batavia İsyanı'nı bastırmada görev almış ve daha sonra İmparator Domitianus tarafından Vindobona'ya sevk edilmiştir. İmparator Traianus'un Birinci Dacia Seferi'ne muhtemelen dahil olan birlik, İkinci Dacia Seferi'nde ise kesin olarak yer almıştır[213]. Sextus Vibius'un da bu dönemde emekli olduğu düşünülmektedir. Beş numaralı yazıtın 8–11 numaralı satırlarından ilgili askerin çeşitli onurlarla onurlandırıldığı anlaşılmaktadır.

6. Sextus Vibius Gallus'un Adağı [Fig. 5]

"Großer Block aus hellgrauem Kalkstein mit tabula ansata. Der Text hat eine griechische Version auf einem anderen Stein, der heute verloren ist" [MAREK].

---

[207] KEPPIE 1998 : 149–50.

[208] CIL III 6809; ITroas 15; CIL III 13616.

[209] Caes. Gall. v 53; vii 51; viii 2/11.

[210] App. civ. v 87; POLLARD – BERRY 2012: 202.

[211] Augusta Vindelicum için bk. ULBERT 1976: 121–2. GONZENBACH, *legio XIII Gemina*'nın M.s. 16–45/6 yılları arasında burada konuşlanmış olduğunu bildirmektedir. GONZENBACH 1976: 983.

[212] WEBSTER 1985: 51; RITTERLING 1925: 1714.

[213] CAMPBELL 1999: 20.

Buluntu Yeri: Kastamonu ili Cide ilçesi. Yazıt günümüzde 772 envanter numarası ile İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunmaktadır. [MAREK]
Ölçüler : Y: 58 cm; G: 136 cm; D: 30 cm; HY: 2.6–4.3 cm [MAREK]
Edisyon : PH265515; MAIER 2007: 247–61; MAREK 1993: 185, no. 111/112; IGR III 1433; ILS 4081; KALINKA 1898: 215–6
Literatür : —
Tarih : M.s. II. yüzyıl [U. C. ARDAL]

(A)

Iovi Sarso Sex. Vibi–
us Gallus trecinari–
us primipilaris, praef(ecto) cas–
tror(um) leg(ionis) XIII G(eminae) G(eticae) donis do–
natus ab imperatorib(us) ho–
noris virtutisq(ue) causa,
torquib(us) armillis phale–
ris, coronis muralib(us) III
vallarib(us) II aurea I, has–
tis puris V, vexillis II,
d(e) s(ua) p(ecunia) f(ecit).

(B)

[Διὶ Σάρ]σῳ Σέξ.
[Οὐείβιος Γά]λλος
[τρεκινάριο]ς πρειμιπει–
[λάρις στρατο]πεδάρ–
[χης λεγ(ιῶνος) ιγ΄ Γεμί]νης τειμαῖς
[τετειμημένος] ὑπὸ Σεβασ–
[τῶν ἀρετῆς καὶ] ἀνδρείας
[χάριν, – – –]ιοις καθηρι–
[–στεφάνοις] πυργωτοῖς γ΄
[τειχωτοῖς β΄ χ]ρυσῷ α΄, δό–
[ρασι καθαροῖ]ς ε΄, οὐηξίλ–
[λοις β΄ ἐ]ποίησεν
[– – – ἐ]κ τῶν ἰδίων.

[PHI]

No. 5'te zikredilen Sextus Vibius Gallus isimli askerin tanrı Zeus'a adak yazıtıdır.

7. Sextus Vibius Gallus'un Adağı

"Base rectangulaire moulurée hautet et bas" [MENDEL].
Buluntu Yeri: Kastamonu ili Cide ilçesi Gideros Mevki [MAREK]
Ölçüler : Y: 106 cm; G: 45 cm; HY: 3 cm [MENDEL]
Edisyon : PH265516; MAREK 1993: 186, no. 113; IGR III 1434; MENDEL 1902: 287–8
Literatür : —
Tarih : M.s. 115 [MENDEL]

Ἀγαθῇ τύχῃ·
θεῷ Μωνίῳ εὐχῇ
Σέξτου Οὐειβί–
ου Γάλλου πρειμο–
πειλαρίου Εὐέλπι–
στος πραγματευτὴς
ἔτους θορ΄, μηνὸς Δείου
νεομηνίᾳ.

[PHI]

Sextus Vibius Gallus ismindeki askerin tanrı Zeus – Iuppiter Optimus Maximus Aeternus'a adak yazıtıdır.

AMISUS

Amisus kenti, günümüzde Türkiye'nin, Samsun ilinin, İlkadım ilçesi sınırları içinde kalmaktadır. Antik Çağ'da Amisus kenti günümüzdeki modern kentin kuzeybatısında, iki tarafı deniz tarafından çevrelenmiş ve batıda Kürtün Irmağı vadisi ile sınırlanmış bir burnun üzerinde bulunmaktaydı. Lykastos Irmağı'nın ağzında kurulmuş olan kent Halys ve Iris gibi büyük nehirler tarafından sulanan verimli ovalara hâkim durumdaydı. JONES'a göre Pontus'un doğu kısmının toprakları üç kent arasında bölüşülmüştü ve Amisus yalnızca kurulduğu Saramane'ye değil Themiskyra, Sidene ve batıda Gazelonitis'in doğu yarısına da hakimiyet sağlamıştır[214].

Koordinat bilgisi: [41°18'00.0"N 36°18'41.1"E].

8. Gaius Numerius Maior'un Mezarı [Fig. 6]

"Unye, à 90 km à l'est de Samsun (Amisus). Stèle avec fronton, orné au centre d'un objet circulaire et d'acrotères. Sous le fronton, dans un cadre, un relief qui représente un cavalier en pro fil droit; galopant à droite. Le cheval soulève son pied antérieur gauche. Dans un cadre à queues d'arondes" [AE 1973].

"Funerary relief. Professor J. J. Wilkes kindly comments that it is a tombstone with relief of the deceased and Latin epitaph on a raised panel, measuring approximately 1.80 x 0.60 m. The top is gabled with a plain roundel in relief in the center. The relief figure shows the deceased on horseback, facing right. He is wearing a short tunic, loose leggings, and short cloak fastened at the shoulders: on his right side is a short sword or dagger. The horse has full trappings" [BRYER–WINFIELD].

"Der Grabstein hat die Form eines Naiskos mit einem tief eingesenkten Giebel; in dessen Mitte befindet sich ein Rundschild, rechts und links Ansätze zu Akroterien. 18 cm. darunter setzt das ebenfalls tief eingesenkte Relief – Feld (50,4 cm. hoch, 46,3 cm. breit) ein, 5 cm. unter der Basis–Leiste des Reliefs das Schriftfeld (die maße s.o.). Das Relief zeigt einen Reiter im Profil (offensichtlich den Verstorbenen) auf nach rechts tragesattelt und gezäumt, der Reiter trägt die kurze Tunica und hat ein in der Scheide geborgenes Schwert and siener rechten Seite angegurtet. Der geschwungene Schweif des Pferdes weitet den Reliefrahmen nach links aus" [OLSHAUSEN 1987a].

"Stèle en calcaire du Musée de Samsun avec fronton triangulaire et un cavalier en bas–relief dans une niche au–dessus" [AE 1988].

---

[214] Kent sınırları için bk. JONES 1971: 158; WILSON 1976b: 49; BRYER – WINFIELD 2007: 92.

Buluntu Yeri: Ordu ili Ünye ilçesi. Stel günümüzde Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunmaktadır. [OLSHAUSEN 1987a]
Ölçüler : Y: 166 cm; G: 63,5 cm; D: 15 cm; HY: 3.5–6 cm [AE 1988]
Edisyon : AE (1988) 1015; OLSHAUSEN 1987a: 388, no. 8; OLSHAUSEN 1987b: 90, no. 8; BRYER – WINFIELD 1985: 113, no. 5; AE (1973) 499; HIND 1964: 183–4
Literatür : D'AMATO 2017: 23
Tarih : M.s. 250'den önceki bir tarih [BRYER–WINFIELD]

C(aio) Numerio
Maiori dec(urioni)
veterano
4 Tossidene Pro–
cla viro suo et
C(aius) Numerius Maior
filius patri h(onoris) c(ausa).

[PHI]

» Durum : Veteranus
» Rütbe : Decurio
» Birlik : Adı bilinmeyen bir süvari birliği

Yedi satır Latince yazıtı bulunan mezar stelinin korunma durumu iyidir ve günümüzde Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi envanterine kayıtlıdır. Kalker taşından yapılmış stelin bir üçgen alınlığı ile bu alınlığın her iki yanında akroter bulunmaktadır ve alınlığın ortasına bir adet patera motifi işlenmiştir. Alınlığın altındaki nişin içinde, mütevaffayı temsil eden bir süvari ve sol ayağını kaldırmış ve sağ tarafa doğru yönelmiş bir at resmedilmiştir. Binici kısa bir *tunica*, bir pelerin ve sağ tarafında sarkan kınında bir kılıcın bulunduğu kemer ile betimlenmiştir. D'AMATO – RUGGERI, Maior'un Parth kıyafetleri ile betimlediğini söylemektedir. Buna göre Maior, Parthlara has bir tür pantolon olan *saravara* giymiştir[215]. Yazıtta D(is) M(anibus) kısaltmasının bulunmaması, *praenomen*'in bir kısaltma şeklinde yazılması ve askerin Gaius *praenomen*'inine

[215] D'AMATO – RUGGERI 2017: 23.

sahip olması üzerinden yazıtı M.s. I. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür[216]. BRYER–WINFIELD de yazıtın M.s. II. yüzyılın yarısından önce dikilmiş olduğunu belirtmektedir[217].

BRYER–WINFIELD, Gaius'un yanı sıra Numerius ve Maior isimlerinin de Latince olduğuna dikkat çekerken[218], OLSHAUSEN 1987b, Numerius *nomen*'inin nadir olduğundan bahisle, Pontos Bölgesi dışında bu isme seyrek olarak rastlanıldığından söz eder[219]. İkinci satırda geçen *decurio*[220] ifadesinden Maior'un, muhtemelen bir *turma* birliğinin komutanlığını yaptığını öğrenmekteyiz. Küçük Asya'da yazıtı elimize ulaşan başka *decurio*'lar da bulunmaktadır[221]. Yazıtın ilgili satırı ve devamında askerin hangi birlikte görev yaptığına dair bir ifade bulunmaması ilginçtir. BRYER–WINFIELD stelin vefat eden kişinin ardından oğlu ve eşi tarafından yaptırılmasının bunda etkili olabileceğini ileri sürerken[222], D'AMATO – RUGGERI ise kesin olmamakla birlikte Maior'un *cohors Cypria*'da görev yapmış olabileceğini iddia etmiştir[223]. Yazıtın üçüncü satırından Gaius'un *veteranus* olduğunu öğrenmekteyiz. İmparatorluğun çeşitli yerlerinden gelen yazıtlar sayesinde başka *veteranus decurio*'ların varlığından da haberdar olmaktayız[224]. Maior muhtemelen *decurio* rütbesi ile ordudan emekli olmuştur. Yazıtın son üç satırdan Maior'un bir eşi ve kendisi ile aynı adı taşıyan bir oğlu olduğunu ve mezar taşının bu kişiler tarafından tamamlandığını öğrenmekteyiz. Procla ismi Küçük Asya'da son derece yaygın kullanılan bir

---

216 Benzer bir tarihlendirme için bk. SPEIDEL – FRENCH 1985: 99.

217 BRYER–WINFIELD 2020: 212.

218 BRYER–WINFIELD 2020: 212.

219 OLSHAUSEN 1987b: 90. Ayrıca Küçük Asya'da Numerius *nomen*'inin geçtiği bazı yazıt örnekleri için bk. KILyk I 183 (= PH274491); IEphesos 2308A (= PH250158); IEphesos 2461 (= PH250230); ISinope 121 (= PH312415); BOSCH 1967: 415, no. 371 (= PH267258).

220 Detaylı bilgi için bk. KEPPIE 1998: 20; DOBSON 2013: 1957–8.

221 Bk. SP III 268 (= PH266195);

222 BRYER–WINFIELD 2020: 212.

223 D'AMATO – RUGGERI 2017: 23.

224 Bk. IDR II: 43; IDR III 157; IScM I 297; IScM II 170; IScM II 180.

isimken[225], BRYER–WINFIELD'e göre Tossidene yerel bir isimdir[226]. OLSHAUSEN 1987b ise Tossidene ismi için iki farklı önermede daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kelimenin İrani bir kökene sahip olabileceği şeklindedir ve OLSHAUSEN bu önermeyi HIND tarafından yazılan Rusça bir makaleye dayandırmaktadır[227]. İkinci öneri ise Tossidene isminin Sidene[228] yerleşiminden türemiş olması ihtimalidir ki bu iddia BRYER–WINFIELD tarafından reddedilmiştir[229].

[225] LGPN'nin ciltlerinin taramasında seksen adet Πρόκλα adına rastlanmakla birlikte, bunların kırk dört tanesi Küçük Asya'dan gelmektedir.

[226] BRYER–WINFIELD 2020: 212.

[227] OLSHAUSEN 1987b: 90. Ayrıca bk. HIND 1964: 182–3. HIND ve OLSHAUSEN, JUSTI'nin 1895 tarihli Iranisches Namenbuch kitabının 322. sayfasındaki "Taosa" maddesine atıfta bulunarak bu iddiayı dillendirmektedirler (JUSTI 1895: 322). Ancak bu iddianın geçerliliği tartışma konusudur.

[228] Sidene için bk. Strab. xii 3, 17.

[229] OLSHAUSEN 1987b: 90; BRYER–WINFIELD 2020: 212.

APAMEIA

Apameia kenti, günümüzde Türkiye'nin, Bursa ilinin, Mudanya ilçesi sınırları içinde kalmaktadır. Kentin kuzey sınırı Marmara Deniz'i ve güney sınırı bir dizi tepe ile sınırlanmaktadır. Bu engebenin ardından akan Nilüfer Çayı'nın gerisinde ise Prusa kentinin toprakları başlamaktadır. Doğu ve batı sınırlarının tespitleri daha zor olmakla birlikte, muhtemelen doğuda sınırı Kios kenti egemenlik alanı belirliyordu. FERNOUX batı sınırı olarak günümüzdeki adı Zeytinbağı olan Trigia olduğunu söylemektedir[230].

Koordinat bilgisi: [40° 22′ 35″ N, 28° 53′ 0″ E].

9. Aurelius Flavonius Rufinus'un Mezarı [Fig. 7]

Buluntu Yeri: Apameia [IApameia und Pylai]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : PH277564; FERNOUX 2004: 444, no. 23; IApameia und Pylai 8; DOBSON 1978: 320, no. 229; IGR III 28, 1395; ILS 8871
Literatür : —
Tarih : M.s. 212'den sonra [Aurelius gens adından ötürü]

Κ(αταχθονίοις) θ(εοῖς).
Αὐρ(ήλιον) Φλαβώνιον
Ῥουφεῖνον
ἑκατόνταρχον
δε{σ}πο<υ>τᾶτον
πρειμοιπειλάριον,
χειλίαρχον
οὐρβανικιανόν.
Π(ουβλία) Αἰλία Κορνηλία
Νεικαρέτη
τὸν ἄνδρα.

[FERNOUX]

5 DEPOTATON lapis

[230] Detaylı bilgi için bk. TIB 13 s.v. Apameia; STROBEL 1996a: 824; IApameia und Pylai: 1–2; FRENKEL 1894: 2664; FERNOUX 2004: 134.

9 ΚΟΡΝΙΛΙΑ lapis

»D u r u m : Veteranus (?)
»R ü t b e : Centurio deputatus, primuspilus, tribunus urbanus
»B i r l i k : Cohors urbana

P. Aelia Cornelia Nikarete[231] tarafından eşi Aurelius Flavonius Rufus için yaptırılan mezar anıtının yazıtından Rufus'un, ἑκατόνταρχον δεπουτᾶτος (= *centurio deputatus*), πρειμοιπειλάριον (= *primuspilus*)[232] ve χειλίαρχον οὐρβανικιανόν (= *tribunus urbanus*) rütbelerinde bulunduğunu anlamaktayız. CORSTEN'e göre ἑκατόνταρχον δεπουτᾶτος'lar *castra peregrina*'da görev yapıyorlardı[233]. FERNOUX ilgili askerin Apamealı olduğunu ve her ne kadar kariyeri atlı sınıfından geldiğini düşündürse de böyle olmadığını bildirmektedir[234]. Flavonius'un son görevi muhtemelen χειλίαρχον οὐρβανικιανόν'luktur ve bu ifadeden askerin *cohortes urbanae*'da görev aldığını anlamaktayız[235]. DOBSON'un da belirttiği üzere *centurio deputatus*'luktan *primuspilus*'luğa geçiş nadir görülen bir durumdur[236].

---

[231] Νικαρέτη adı özellikle imparatorluğun batısında son derece yaygındır. Bk. LGPN s.v. Νικαρέτη.

[232] *Primuspilus*'luk hakkında detaylı bilgi için bk. DOBSON 2016: 392–434.

[233] IApamea 28. Benzer yazıtlar için bk. CIL VI 32605; CIL VI 3557; CIL VI 36776.

[234] FERNOUX 2004: 444.

[235] *Cohortes urbanae* için bk. SOUTHERN 119–20. *Cohortes urbanae*'da görev aldığını bildiğimiz bazı başka askerlerin yazıtlarına Bithynia et Pontus'tan da ulaşmaktayız. Bk. no. 13.

[236] DOBSON 1978: 320.

FLAVIOPOLIS

Flaviopolis kenti, günümüzde Türkiye'nin, Bolu ilinin, Gerede ilçesi sınırları içinde kalmaktadır. Kent Bithynia Kralı Ziaelas döneminde Bithynia Krallığı'na dahil olmuştur ve Devrek ile Amnias vadilerinin kesiştiği stratejik bir noktada yer alması dolayısıyla İmparator Vespasianus'un dikkatini çekerek, Flaviopolis ismiyle *civitas* statüsü kazanmıştır. Kentin egemenlik alanı hakkında kesin bilgilerimiz bulunmamaktadır.

Koordinat bilgisi: [40°48'00.2"N 32°11'40.1"E].

10. Aleksandros'un Mezarı

"Aus einer Grabsäule" [SGO].
Buluntu Yeri: Bolu ili
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : SEG LI 1708; SGO II: 255, 09/10/01
Literatür : —
Tarih : Roma İmparatorluk Devri [SEG]

Λαί˙νεον τόδε σῆμα
Ἀλέξανδρος κάμον αὐτῷ
πρώτης οὐρβανῆς στρατιῆς
τελέσας πολύτειμον˙
[ξ]ῶν ἔτι καὶ γαμετῇ
Μανδάνῃ μνήμης χάριν
καὶ τῇ θυγατρὶ
Ἀλέξανδρᾳ. ὐ ἠ

[SGO]

»Durum : Muvazzaf (?)
»Rütbe : Miles
»Birlik : Cohors prima urbana

Sekiz satırlık Helence bir metinden oluşan yazıt *cohors prima urbana*'da görev yaptığını anladığımız Aleksandros'un kendisi, eşi Aleksandra ve kızı Mandane[237] için yaptırılmıştır. Yazıttan Aleksandros'un *cohors prima urbana*'da görev yaptığı anlaşılmakla birlikte, burada geçen *prima*'nın ne ifade ettiği belli değildir[238]. RICCI'nin, *cohors urbana* üzerine yapılan en önemli eser sayılan FREIS'ın çalışmasını güncellediği makalesinde imparatorluk genelinde 307 askerin yazıtı bulunduğu belirtilmiştir. Bu yazıtların önemli bir kısmı Roma başta olmak üzere İtalya'dan gelirken, diğerleri Africa Eyaleti ve Ludgunum'dan gelmektedir[239]. MERKELBACH – STAUBER ilgili birliğin başkent Roma dışında Carthago ve Ludgunum kentlerinde de konuşlandığını belirterek, Aleksandros'un da bu birliklerden birinde görev yapmış olabileceğini belirtmektedir[240]. İlgili birlikte görev aldığını anladığımız askerlerin yazıtlarına Küçük Asya'nın başka noktalarından da ulaşabilmekteyiz ve MERKELBACH – STAUBER ve SEG'in editörleri, İmparator Diocletianus zamanında *cohors urbana*'nın Nicomedea kentinde konuşlanmış olabileceğini belirtmektedir[241].

11. Aurelius Antonius'un Mezarı [Fig. 7]

---

[237] Son derece nadir görülen bir kadın ismi olduğunu anladığımız Mandane adına Küçük Asya'daki Tralles kentinden gelen bir başka yazıtta rastlamaktayız: Ἀγαθῆι Τύχηι | Τιβ. Κλαυδίαν Εὐπατορίδα Μανδάναν | Ἀττικίλλαν ὑπατικὴν | ἐγγόνην καὶ προεγγόνην (ITralleis 53). Her ne kadar doğrudan Mandana/e olarak geçmese de Makedonya'da bulunan bir yazıtta Μαντανα adı geçmektedir ve DANA bunun Trakya kökenli bir isim olduğunu bildirmektedir. Bu bakımdan Mandana/e muhtemelen yerel bir isimdir. Bk. DANA 2014: 209.

[238] *Cohortes urbanae* için bk. SOUTHERN 119–20.

[239] Detaylı bir liste için bk. RICCI 2011: 2.

[240] SGO II 225. Carthago'dan gelen *cohors I urbana* yazıtları için bk. AE (1984) 928; AE (1992) 1810; AE (1999) 1833: Ludgunum'dan gelen *cohors I Flavia urbana* yazıtları için bk. AE (1976) 443; AE (1993) 1194.

[241] SGO II 225; SEG LI 1708. Bunun yanında *cohortes urbanae*'da görev aldığını bildiğimiz bazı başka askerlerin yazıtlarına Bithynia et Pontus'tan da ulaşmaktayız. Bk. no. 12.

“Gerede – Yazı Köy. In einer Mauer vor der Moschee: Großer, säulenförmiger Stein mit flachem Profil, oben gebrochen. In der Mitte Relief eines Schildes. Die Schrift ist zum Teil durch die Betonmauer verdeckt” [MAREK – ADAK].

Buluntu Yeri: Bolu ili Gerede ilçesi [MAREK – ADAK]
Ölçüler : Y: 143 cm; HY: 3.5 cm [MAREK – ADAK]
Edisyon : MAREK – ADAK 2016: 47, no. 58; SEG LVI 56; ADAK – STAUNER 2006: 143, dn. 32
Literatür : MAREK 1997: 83, dn. 13
Tarih : M.s. II – III yüzyıl

[– – –]Αὐρήλιος Ἀντων–
– – –ος λεγιῶνος
[α΄] Ἀθηνᾶς
[– – – κ]αὶ εὐσεβοῦς
[π]ίστης ἐν Γερ–
[π]ίστης ἐν Γερ–
– – –ΑΞΙΟΥΜΑ
– – –ΑΝΤΩ
– – –ΟΥΣΩΝ
– – –ΤΩ ΣΥΝ
– – –ΑΙ σπουδῇ
– – –ΤΑΤΟΥ ΜΟΙ
– – –Σ υἱοῦ
[– – –ί]ππου
[– – – φυλ]ῆς
[Ἀντ]ωνείνης
[μνήμης] χάριν.

[MAREK – ADAK]

»Durum : Veteranus
»Rütbe : Miles
»Birlik : Legio I Minervia

Büyük oranda tahrip olmuş on yedi satırlık Helence yazıt MAREK – ADAK tarafından Roma İmparatorluk Dönemi’ne tarihlendirilmektedir[242]. Hem MAREK

[242] MAREK – ADAK 2016: 47. Lakin SEG 56’ın editörleri tarihlendirme için zaman aralığını daraltarak M.s. II.–III. yüzyılları önermektedir.

– ADAK hem de ADAK – STAUNER ilgili çalışmalarında ilgili asker ile Prusias ad Hypium kentinden çeşitli onurlandırma yazıtlarını bulduğumuz Marcus Aurelius Antonius'un aynı kişi olabileceğini belirtmektedirler[243]. Bu yazıt bağlamındaki bilgiler üzerinden bir değerlendirme yapmamız gerekirse, adının Aurelius olduğunu anladığımız *veteranus*, Cassius Dio'ya göre ilk kez İmparator Domitinaus tarafından kurulan *legio I Minervia*'da görev yapmıştır[244]. Birliğin adı İmparator Domitianus'un aile adı Flavius ve ailenin koruyucu tanrıçası Minerva'dan gelmektedir[245]. M.s. 89 yılında beraberinde başka kuvvetler bulunduğu halde isyankâr vali Lucius Antonius Saturninus'un üzerine sevk edilmiştir ve her ne kadar *legio*'ya buradaki sadakati ve başarısı sebebiyle İmparator Domitianus tarafından *pia fidelis Domitiana* unvanı verilse de, imparatorun ölümünden sonra *Domitiana* unvanı ortadan kalkmıştır[246]. Kampı Bonna'da bulunan *legio* İmparator Traianus döneminde Dacia Savaşlarına katılmış, İmparator Lucius Verus komutasında Parth Seferine dahil olmuş ve İmparator Marcus Aurelius döneminde ise Marcomanni halkına karşı savaşmıştır[247]. Muhtemelen İmparator Caracalla ve İmparator Elagabalus zamanlarında unvan olarak adına *Antoniniana*'yı almış ve İmparator Severus Alexander'in yönetimi altında ise *legio I Mivernia pia fidelis Severiana Alexandriana* unvanını almıştır[248]. İlgili birlikte görev almış askerlerin yazıtlarına Küçük Asya'nın başka noktalarından ulaşmak mümkündür[249].

12. Marcianus Severus'un Mezarı [Fig. 8]

[243] MAREK – ADAK 2016: 48; ADAK – STAUNER 2006: 143; dn. 32. Ayrıca Marcus Aurelius Antonius'un diğer yazıtları için bk. nr. 71–72–73–74.

[244] Cass. Dio lv 24, 3.

[245] POLLARD – BERRY 2012: 66.

[246] RITTERLING 1925: 1421.

[247] CAMPBELL 1999: 10.

[248] Birliğin adı İmparator Maximinus döneminde ise *legio I Minervia Maximiniana pia fidelis Antoniniana* olarak değiştirilmiştir. Ancak Maximus'un *damnatio memoriae*'ya uğramasının ardından adı yazıtlardan traşlanmıştır. Bir örnek için bk. AE (1931) 11. Maximinus'un M.s. 238 yılındaki vefatının ardından ise birliğe bu kez *Gordiana* unvanı eklenmiştir (RITTERLING 1925: 1423).

[249] AE (1997) 1522; CIL III 260.

“Ele aldığımız bu mezar taşı mermerden yapılmıştır. Bithynia Bölgesi’nde, eski Kraeia–Flaviopolis’in (bügünkü Gerede’nin) aşağı yukarı 5 km. kuzey batısında bulunan Sofular Köyü’nde meydana çıkartılmıştır. Şimdi Ankara Dil ve Tarih–Coprafya Fakülesi Binası’ndadır. Taşın bir alınlık ile akroterleri vardır; alınlık sahasında bir rozet görülmektedir. Takriben 0.61 m. uzunluğunda ve 0.51 m. genişliğinde, oyuk bir çerçeve içinde ölünün büstü yüksek kabartma ile tasvir edilmiştir. Hatlar kabadır ve bütün tasvir kaba olarak işlenmiştir. Yüz hemen hemen tamamen haraptır. Ölünün sırtında tunica ve sagum vardır; tunica’sı sağ kolunun üst kısmında bulunan çizgi şeklindeki kıvrımlardan belli oluyor; sagum’u sağ omuz üzerinde bir iğne ile tutturulmuştur, kenarı sol omuz üzerinde doksan derecelik bir zaviye ile yukarı doğru kıvrılmıştır. Büstün altında ukfî ve yukardan görünür vaziyette kısa bir kılıç veya bir kama görülmektedir. Bu tasvirin altında üç heksametreden ibaret altı satırlık bir Yunanca kitabe vardır. Taşın sol kenarı bir yere çarpmış olmalı; 3. ve 4. satırların başında bulunan harfler zedelenmiştir” [ROHDE].

Buluntu Yeri: Bolu ili Gerede ilçesi [ROHDE]
Ölçüler : Y: 147 cm; G: 61 cm; D: 42 cm; HY: 3 cm [ROHDE]
Edisyon : SGO II: 257, 09/10/03; BE 1950: 199, no. 195; ROHDE 1949: 161–6
Literatür : —
Tarih : M.s. II – III. yüzyıl [ROHDE]

Εἴκοσι καὶ δύ᾽ ἔτη βιότης·
στρατιῆς δέ τε ἑπτά
Μαρκιανὸς Σευῆρον ἀ
4 μειψάμενον θέτο τύνβωι,
᾽Αστακίδην συνόμαμον,
ὃν ὠκύμορομ λάβε σιγή.

[SGO]

»Durum : Muvazzaf
»Rütbe : Miles
»Birlik : Bilinmiyor

Altı satırdan oluşan Helence yazıtın tarihlendirilmesi için ROHDE M.s. II.-III. yüzyıllar önermektedir[250]. Asker olduğunu anladığımız Severus yedi yıllık askerlik hizmetinde bulunmuştur ve henüz yirmi iki yaşındayken vefat etmiştir. Bu bakımdan Severus’un on beş yaş gibi erken bir çağında silah altına alındığı

[250] ROHDE 1949: 161. Benzer bir tarihlendirme BE’nin editörleri J. ROBERT ve L. ROBERT tarafından da önerilmektedir (BE 1950: 199).

anlaşılmaktadır ve her ne kadar bu çok genç bir yaşmış gibi görünse de Roma ordusu için bu durumun istisna olmadığı söylenebilir[251]. WESCH–KLEIN'ın özellikle Geç İmparatorluk Dönemi'nde askere alımlarda yaş kriterinin aşağıya doğru sarmaya meyilli olduğunu bildirmesi yazıtın tarihi ile de uyumlu gibi görünmektedir[252]. Yazıtta Severus'un görev yaptığı birliğe dair herhangi bir bilgi yoktur ve genç yaşı göz önüne alındığında, mezar taşına yazılması beklenebilecek herhangi bir rütbeye terfi etmediği de varsayılabilir. Yazıtta geçen Ἀστακίδην ifadesi konusunda ROHDE'un bunun bir şahıs adı ya da askerin geldiği yer olabileceği yönündeki önerisi yerindedir; ancak ROHDE özellikle ikincisini tercih etmektedir[253].

[251] Historia Augusta'nın İmparator Hadrianus ile ilgili bölümünde hiçbir askerin gücünün gerektirdiğinden daha erken ya da daha geç yaşta silah altına alınmaması gerektiğini bildirmesi, askerlik hizmeti için yaştan ziyade beden gücünün önemli olduğunu akıllara getirmektedir (HA Hadrianus x).

[252] WESCH–KLEIN 2007: 439. SCHEIDEL tarafından yapılan kapsamlı bir çalışma askerlerin yaşlarının 15'in de altına indiğini göstermektedir. Detaylı bilgi için bk. SCHEIDEL 1992: 281–98.

[253] Her ne kadar RHODE Ἀστακίδης isminde bir şahıs adı bilmediğini ifade etse de, imparatorluğun çeşitli bölgelerinden en az üç isim bilinmektedir. Bk. LGPN s.v. Ἀστακίδης. Bu bakımdan ilgili öneri tümden reddedilebilir değildir. ROHDE, ilgili kelimenin Nicomedea kentinin üstüne kurulduğu Astakos kentiyle bağlantılı olduğunu önermektedir. Her ne kadar yerleşim ilgili yazıtın dikildiği tarihten çok önceleri yıkılmış olsa da, bu kelime ROHDE'a göre muhtemelen yazıt metninin yazım kalıbına uyması için tercih edilmiştir (ROHDE 1949: 163–6). Benzer bir öneri BE'nin editörleri tarafından da getirilmektedir (BE 1950: 200).

13. Pontius Galates'in Mezarı [Fig. 9]

"Dikdörtgen şekilli, yerel bir kumtaşından mezar taşıdır. Dört tarafında da kırıklar ve eksikler bulunan mezar taşı, Karadeniz Ereğli Müzesi'ne kazandırılmış olup bugün Müze deposunda yer almaktadır" [ÖZTÜRK 2012].

"While the upper, left and right edges and the corners of the stone are mostly worn out, the lower edge and the corners are partly broken and damaged. Moreover, the outer part of the front face of the stone that surrounds the inscription is also worn out which caused some beginning and the ending letters of the lines to have been disappeared. The upper part of the front face above the first line is also worn out. The stone was reported to have been carried to Özbağı (Gerze) Elementary School from the surrounding area by the local teachers and was detected during the archaeological survey of Prof. Dr. Güngör Karauğuz in the school and was first documented as a photograph again by him" [ÖZTÜRK 2021].

Buluntu Yeri: Devrek ilçesi, Gerze/Özbağı Beldesi. Yazıt günümüzde 354 envanter numarası ile Zonguldak Ereğli Müzesi'nde bulunmaktadır. [ÖZTÜRK 2021]
Ölçüler : Y: 48 cm; G: 46 cm; D: 11 cm; HY: 2 – 3.5 cm [ÖZTÜRK 2021]
Edisyon : ÖZTÜRK 2021: 12
Literatür : ÖZTÜRK 2012: 225, no. 60
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı, M.s. 42'den sonra [ÖZTÜRK 2012]

[1–2 Π]ό̣ντιος Γαλάτ[2]
ο̣[ὐ]ετρανὸς στρ̣α̣[τευ]–
[σά]μενος ἐν λεγιῶ[νι]
4 [?´ εὐσε]βῆ̣ καὶ πιστῇ̣ ὃ̣ς
[ἔζησε ἔτη/ἔτεσιν ?´– – –].

[ÖZTÜRK 2021]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Bilinmiyor
»Birlik: Legio VII Claudia Pia Fidelis veya Legio XI Claudia Pia Fidelis

ÖZTÜRK, birinci satırda çeşitli deformasyonlar sebebiyle ismi tam olarak okunamayan askerin adı için Γαλάτας, Γάλατος ve Γαλάτης şeklinde bir tamamlama önerisi getirmekle birlikte, aralarından Γαλάτης'i doğru olarak kabul

etmektedir[254]. Yazıtın dördüncü satırını [?′ εὐσε]βῆ καὶ πιστῇ şeklinde okuyan ve tamamlayan ÖZTÜRK, Pontius'un *pia fidelis* unvanı bulunan bir birlikte askerlik yaptığından söz etmekle birlikte, ilgili unvanı taşıyan bildiğimiz kadarıyla en az on altı *legio* vardır[255]. Bu *legio*'lar arasında Pontius'un görev yaptığı birimle ilgili ise iki öneri getirilebilir: *legio VII Claudia pia fidelis*[256] veya *legio XI Claudia pia fidelis*[257]. Caesar zamanında kurulan *VII Claudia pia fidelis*, Galatia Eyaleti'nin kuruluşundan sonra bölgeye konuşlanmıştır ve en azından M.s. 6'ya kadar burada kalmıştır[258]. Birlik, Claudius zamanında Dalmatia'da patlak veren M.s. 42 tarihli Scribonianus'un isyanına katılmayı reddettiği için imparator tarafından ödüllendirilerek *Claudia pia fidelis* unvanını almıştır[259]. Bu tarihlendirme için önemli bir kıstastır zira adı bilinmeyen askerimizin ilgili yazıtı M.s. 42'den daha geç bir tarihte dikmiş olduğunu göstermektedir. İkinci satırda geçen ο[ὐ]ετρανὸς ifadesinden Pontius'un *veteranus* olduğu ve görevi bittikten sonra bölgeye yerleştiği anlaşılmaktadır.

[254] ÖZTÜRK 2021: 13–4.

[255] ÖZTÜRK 2021: 14.

[256] Küçük Asya'dan ilgili birliğe mensup askerlerin yazıtları için bk. AE (2011) 1336; CIL III 7055; AE (1993) 1518b.

[257] İlgili birlik için bk. No. 74.

[258] RITTERLING 1925: 1614; MITCHELL 1976: 307–8.

[259] MITCHELL 1995: 137.

CHALCEDON

Antik Chalcedon kentinin egemenli alanının sınırlarının nerelere kadar uzandığı tam olarak belli değildir. Ancak olasılıkla kentin egemenlik alanı batıda Asya yakasının Boğaz'a bakan kıyıları ile güneyde Marmara Denizi ve kuzeyde Karadeniz'e kadar uzanmaktaydı. Egemenli alanının doğu sınırı ise Kocaeli ilinin Gebze ilçesinde bulunan Dacibyza kentine kadar dayanmaktaydı[260].

Koordinat bilgisi: [41°07′ 00″ K, 29°54′00″ D]

14. Aurelius Saturninus'un Mezarı [Fig. 10a–10b]

"Stele aus Kalkstein mit angedeutetem Giebel und Akroteren; eine Rosette im Giebelfeld. Der Stein ist unten links schräg abgebrochen. Er wurde aus Koşuyolu – Acıbadem bei Kadıköy ins Museum nach Istanbul gebracht" [ÖĞÜT – ŞAHİN].
"A Roman gravestone, now in the Archaeological Museum at Istanbul, but found at Calchedon across the Bosporus" [SPEIDEL].
"Stèle en calcaire à fronton triangulaire et acrotères" [AE].

Buluntu Yeri: Kadıköy ilçesi Acıbadem mahallesi. Yazıt günümüzde 71.57 envanter numarası ile İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunmaktadır. [IKalchedon]
Ölçüler : Y: 36 cm; G: 37 cm; D: 5 cm; HY: 2–3 cm [ÖĞÜT – ŞAHİN]
Edisyon : PH279282; AE (1986) 642; SPEIDEL 1986: 35–6; ÖĞÜT – ŞAHİN 1985: 119, no. 48; IKalchedon 56
Literatür : —
Tarih : M.s. 212'den önce [SPEIDEL]

D(is) m(anibus).
Aurelio Satur–
nino mil(iti) coh(ortis)
4 II Lucensium
L(ucius) Menefron
f(ratri) suo (ene merenti) p(osuit).

[260] Kent hakkında detaylı bilgi için bk. BEAN 1976: 216; STROBEL 1999a: 153–5; I.Kalkhedon 101–25; LORDOĞLU 2019: 179–86; TIB 13 s.v. Chalkedon.

»D u r u m: Muvazzaf
»R ü t b e: Miles
»B i r l i k: Cohors II Lucensium

Günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzeleri envanterine kayıtlı olan ve Latince altı satırlık yazıtı bulunan mezar steli, SPEIDEL tarafından M.s. II. yüzyılın ikinci yarısı ile M.s. III. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir[261]. Yazıtın üçüncü ve dördüncü satırında geçen MIL COH II LUCENSIUM ifadesinden Aurelius'un *cohors II Lucensium* birliğinde er olarak görev yaptığını öğrenmekteyiz. İlgili *cohors*, M.s. I. yüzyılın ilk yarısında İber Yarımadası'ndaki Lucenses kabilesinden silah altına alınan askerlerden oluşturulmuştur[262]. Bir süre Dalmatia'da bulunan birliğin daha sonra İmparator Vespasianus zamanında Moesia'da konuşlanmış olduğu görülmektedir[263]. Muhtemelen İmparator Hadrianus zamanında, bugün modern Bulgaristan devletinin sınırları içinde kalan Kabyle'ye[264] yerleştirilen birlik, M.s. III. yüzyılın sonlarına kadar burada kalmıştır[265]. İlgili birliğe ait çok sayıda yazıta Balkanların çeşitli bölgelerinden ulaşılmaktadır[266], ancak Avrupa'da konuşlanmış bir birliğin muvazzaf bir askerinin mezar steline Küçük Asya'da rastlamak, açıklama gerektiren bir durumdur. Hem VELKOV hem de SPEIDEL çeşitli öneriler getirmektedir. SPEIDEL, ilgili askerin Marcus Aurelius ya da Septimius Severus zamanlarında gerçekleştirilen Parth Savaşları ya da iç savaşlarla bağlantılı olabileceğini söylerken[267]; VELKOV da bu görüşe yer vererek, *Lucensium*

[261] SPEIDEL, yazıtı İmparator Caracalla'nın neredeyse herkese vatandaşlık verdiği M.s. 212'den öncesine tarihlemektedir. Bk. SPEIDEL 1986: 36. AE (1986)

[262] İlgili kabile için bk. E.W. HALEY, R. TALBERT, S. GILLIES, T. ELLIOTT, J. BECKER, 'Callaeci Lucenses: a Pleiades place resource', Pleiades: A Gazetteer of Past Places, 2016 <https://pleiades.stoa.org/places/236399> [Son Erişim Tarihi: 18 Mart 2022]

[263] VELKOV 1989: 247.

[264] Augusta Traiana'da (= Stara Zagora) M.s. 270–275 yıllarına tarihlendirilen bir yazıtta ilgili yerleşimden κάστρα Καβύλης şeklinde bahsedilmesi burasının bir ordugah yerleşimi olduğunu göstermektedir (IGBulgV 5637).

[265] İlgili birliğe ait Kabyle'de bulunan yazıtlar için bk. AE (1999) 1370 / 1371 / 1377.

[266] AE (1917) 17; CIL III 7418; AE (1959) 90; AE (1961) 319b.

[267] SPEIDEL 1986: 36.

birliğinde asker olan ve Thracia Eyaleti dışında yazıtları bulunan bazı muvazzaf askerlerin isimlerini zikreder[268]. İlgili birlikte görev alan muvazzaf askerlerin farklı bölgelerden yazıtlarına ulaşıyor olmamız, *Lucensium*'un gerekli durumlarda bir ihtimalle *vexillatio* olarak kullanılmış olabileceğini akıllara getirmektedir.

Yazıtı Aurelius'un ardından diktiren ve varisi olduğunu anladığımız Lucius Menefron da muhtemelen bir askerdir[269]. Μενέφρων nadir görülen Helence bir isimken, kelime anlamı olarak "iradeli, sağlam zihinli" manasına gelmektedir[270]. VELKOV'un ilgili birliğe bölgenin yerli insanlarından asker temin edildiğini bildirmesi, Menefron'un da bu kişilerden biri olabileceğini akıllara getirmektedir[271].

15. Lucius Menefron

[268] VELKOV 1989: 251. İlgili askerlerden biri Marcus Antonius Velens'tir ve yazıtı Chersonesus Taurica'dan elimize geçmiştir. RUSCU ilgili yazıtı M.s. II. yüzyıla tarihlendirmektedir: I(ovi) O(ptimo) M(aximo) | M(arcus) Anto–|nius Va–|lens mil(es) ||[4] coh(ortis) II | Lucensiu(m) | vixit ann(is) | XXV mil(itavit) ann(is) V ||[8] h(eredes) f(aciendum) c(uraverunt) (RUSCU 2005: 126, no. 2).

[269] SPEIDEL'in Latince bir *nomen*'e sahip olması üzerinden böyle bir çıkarım yapmaktadır (SPEIDEL 1986: 36). SPEIDEL ilgili yazıtın son satırını ḌḘSVO B P şeklinde okuyarak ḍe suo b(enemerenti) p(osuit) olarak tamamlarken; ÖĞÜT–POLAT – ŞAHİN ise ilgili kısım için f(ilio) veya f(ratri) suo benemerenti posuit şeklinde bir öneri getirmektedir. Biz Lucius'un da bir asker olduğunu düşündüğümüz için f(ratri) şeklindeki tamamlamayı, yazıtın bağlamı için daha uygun bulmaktayız (SPEIDEL 1986: 36; ÖĞÜT–POLAT – ŞAHİN 1985: 119, no. 48).

[270] Bk. SPEIDEL 1986: 36. İlgili isme ait LGPN'deki yirmi dokuz kaydın on altısının Küçük Asya'dan gelmesi, ismin bölgede yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir ve buradan hareketle askerin Küçük Asya'nın yerlesi olabileceği ileri sürülebilir. Aynı zamanda Μενέφρων adı başta Bithynia et Pontus olmak üzere Küçük Asya'nın diğer bölgelerindeki yazıtlarda da görülmektedir: IKios 42; IPrusa 1020. Bu isim için ayrıca bk. LGPN Μενέφρων.

[271] VELKOV 1989: 251.

Buluntu Yeri : Kadıköy ilçesi Acıbadem mahallesi. Yazıt günümüzde 71.57 envanter numarası ile İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunmaktadır. [IKalchedon]
Ölçüler : Y: 36 cm; G: 37 cm; D: 5 cm; HY: 2–3 cm [ÖĞÜT – ŞAHİN]
Edisyon : PH279282; AE (1986) 642; SPEIDEL 1986: 35–6; ÖĞÜT – ŞAHİN 1985: 119, no. 48; IKalchedon 56)
Tarih : M.s. 212'den önce [SPEIDEL]

16. Severius Acceptus'un Mezarı [Fig. 11a–11b]

"The gravestone of Severius Acceptus, a large marble stele, 115 cm high, was found at Kalkhedon" [SPEIDEL].
"Giebelstele aus Marmor mit Relief zeigt einen stehenden Legionär; links und rechts von ihm befinden sich Abbildungen von einem Schwert, einem Schild, einem Helm, einem Laschenpanzer und gekreuzten Beinschienen. Der Stein stammt aus Kalchedon (Stadtteil Kuş–dili bei Kadıköy)" [ÖĞÜT – ŞAHİN].
"Museum Istanbul Inv. nr. 4084" [IKalchedon].
Buluntu Yeri: Kadıköy. Mezar taşı günümüzde 4084 envanter numarası ile İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunmaktadır. [IKalchedon]
Ölçüler : Y: 115 cm; G: 70 cm; D: 7.5 cm; HY: 3–3.5 cm [ÖĞÜT – ŞAHİN]
Edisyon : PH279281; RICCI 2013, 63–71; ÖĞÜT – ŞAHİN 1985: 116, no. 38; SPEIDEL 1985: 89, no. 1; IKalchedon 55; PFUHL – MÖBIUS 1977: 117, no. 305; AE (1934) 125; MANSEL 1933: 116, no. 1
Literatür : BISHOP – COULSTON 2006: 174; MACDOWALL – EMBLETON 1994: 10
Tarih : M.s. III. yüzyıl [SPEIDEL]

D(is) m(anibus).
Severius Acceptus,
miles leg(ionis) VIII Aug(ustae),
4 stip(endiorum) VI, vixit ann(is)
XXVI.
Dubitatius Attianus
h(eres) f(aciendum) c(uravit)
8 n(ummis) CCCC.

[PHI]

»Durum : Muvazzaf
»Rütbe : Miles

»Birlik : Legio VIII Augusta

Günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzeleri envanterinde bulunan 115 cm uzunluğunda ve üzerinde Latince sekiz satırlık bir yazıt bulunan mermer stel, Kadıköy ilçesinde bulunup, buraya nakledilmiştir. Tür olarak *naiskos* tipi bir steldir ve içinde bir adet pateranın bulunduğu üçgen alınlığının her iki yanında birer akroter bulunmaktadır. Alınlığın altında bulunan hemen hemen kare formundaki nişte resmedilmiş genç askerin sol bacağı bükülerek, ifadeye yürür bir hal verilmiştir. Askerin saçları uzun ve gür olarak resmedilmiştir. Üzerinde bir *tunica*, askeri tip bir pelerin ve asker sandaletleri bulunmaktadır. Nişte resmedilmiş asker, ileri doğru uzanmış sağ elinde bir rulo tutarken, sol elinde ise bir *capsa* vardır. RICCI ve SPEIDEL stelin ikonografisi üzerinden yapılan M.s. I. yüzyıl tarihlendirmesini kabul etmezler ve her ikisi de tarihlendirme için M.s. II. yüzyılın sonu ile M.s. III. yüzyılın ilk on yıllarını önermektedirler[272]. Bununla birlikte RICCI stelin morfolojisi üzerinden çeşitli yorumlar getirmektedir. Ona göre; kabartmaya son derece özen gösterilirken, yazıt kısmının özensizliği büyük bir tutarsızlık yaratmaktadır. Harflerin son derece ince ve harf aralıklarının son derece geniş olması, yerel taş ustasının Latince bir metni işleme konusunda zorlandığını gösteriyor olabilir. Stelin üslubu ve tarihlendirilmesi arasındaki fark çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Acceptus'u betimleyen askerin postürü ile çağdaşı eserlerdeki askerlerin duruşu arasında bir fark vardır ve saç stili çok daha erken bir dönemin tarzını yansıtır. Ancak RICCI bu durumu sofistike bir ürün yaratma çalışması olarak görür. Ona göre askerin geldiği yerin sanatı ile taşın yapıldığı yerin sanatı birleştirilerek böyle farklı bir ürün ortaya çıkarılmış olabilir[273]. SPEIDEL ise tarihlendirme için belirli başka kriterlerden söz etmektedir. Bunlardan biri olan ve steldeki rölyefte görülen küçük ve oval kalkan M.s. III. yüzyıla özgüdür ve aynı zamanda metinde *praenomen*'in yazılmamış olması da benzer bir bağlamda değerlendirilmelidir. SPEIDEL de RICCI'ye benzer şekilde harf karakterlerinin M.s. III. yüzyılı işaret ettiğini belirtmektedir. Yine de SPEIDEL ilgili asker için üç farklı tarihlendirme önermekten geri durmamıştır: İmparator Septimius Severus'un M.s. 196–198 yılları arasındaki Parth Seferi; İmparator

[272] SPEIDEL 1985: 89; RICCI 2013: 69.

[273] RICCI 2013: 69–71.

Caracalla'nın M.s. 214–215 yılları arasındaki Parth Seferi ve İmparator Elagabalus'un M.s. 218–219 yılları arasında Bithynia Bölgesi'nde kışlaması[274].

Severius Acceptus *nomen* ve *cognomen*'ine sahip kişilere ait yazıtların neredeyse tamamının imparatorluğun Batı'sından gelmesi, askerin kökenine veya en azından geldiği bölgeye dair bir işaret verebilir. RICCI de benzer bir görüşü tekrarlamaktadır[275]. Üçüncü satırda geçen MIL LEG VIII AUG ifadesinden Acceptus'un *legio VIII Augusta*'da askerlik yaptığı anlaşılmaktadır. İlgili birlik muhtemelen Caesar tarafından kurulmuştur ve M.ö. 58 yılında başlayan Gallia'nın işgalinde görev almıştır[276]. Birlik için çeşitli dönemlerde *Gallica* ve *Augusta* unvanları kullanılmıştır ve ilk unvan için Caesar dönemindeki Gallia Savaşları neden olarak gösterilebilirken, ikinci unvan için Augustus zamanında kazanılan, ancak bilinmeyen bir zaferin etkisi söz konusu olabilir. *Legio VIII Gallica* Pompeius ve Caesar arasındaki iç savaş sırasında Caesar'ın tarafını tutarken, Augustus tarafından yeniden düzenlenerek önce Caesar'ın katillerine karşı kullanılmış, ardından ise Balkanlara yerleştirilmiştir[277]. M.ö. 6'da Tiberius'un emrine verilen ve Marcomanni halkına karşı savaşan en az sekiz *legio*'dan biri olan *Gallica*[278] daha sonra ise Claudius döneminde Moesia'daki Novae'ya konuşlanmıştır[279]. Muhtemelen M.s. 45–49 yıllarında *legio VIII Augusta*'dan bir grup asker Bosporus Krallığı'nı yöneten III. Mithradates'e karşı sevk edilmiştir ve İmparator Nero zamanında ise Sarmatlar, Dacialılar ve Roxolani kabilesine karşı başarılı bir şekilde savaşmasının mükafatı olarak "*Bis*

---

[274] SPEIDEL 1985: 89. Ayrıca Heliogabalus için bk. Cass. Dio lxxx 3.

[275] RICCI 2013: 70.

[276] Caes. Gall. viii 2.

[277] *Legio III Gallica*'nın adı Augusta olarak muhtemelen Balkanlarda konuşlandığı sırada kazandığı bir zaferin ardından değiştirilmiştir (CAMPBELL 1999: 18). Appianos, Octavianus'un "babasının" Campania'ya yerleştirdiği *veteranus*'ları toplamak için bölgeye gittiğinden söz eder. Muhtemelen bu emekli askerler arasında *legio VIII Gallica*'dan da askerler vardır (App. civ. iii 40).

[278] POLLARD – BERRY 2012: 72.

[279] VELKOV ilgili birliğin M.s. 46–69 yıllarında burada konuşlandığını bildirmektedir (VELKOV 1976: 630). Yerleşimde bulunan ilgili birliğe ait bazı yazıtlar için bk. AE (1914) 93; AE (1999) 1331.

Augusta" unvanını almıştır[280]. Aynı yıl dört imparatorun tahtta bulunduğu M.s. 69 yılında öncelikle İmparator Otho'yu desteklemiş olsa da, onun saf dışı kalmasının ardından Vespasianus'un tarafına geçmiş[281] ve bir sonraki sene Quintus Petillius Cerialis'in komutasında Batavia İsyanı'nı bastırmak üzere bölgeye gönderilmiştir[282]. İmparator Domitius zamanında Chatti kabilesine karşı mücadelede kullanılan *legio VIII Augusta*, daha sonra patlak veren iç savaş sırasında Septimius Severus'un tarafını tutmuştur ve öncelikle Parth savaşlarında kullanılmış, ardından Severus'un kayda değer düşmanı Clodius Albinus'a karşı sevk edilmiştir[283]. M.s. 213 senesinde Caracalla tarafından Alamanni kabilesine karşı kullanılan *legio*, Commodus zamanında *pia fidelis constans Commoda* unvanını almıştır[284]. *Legio* M.s. 233 yılında ise Severus Alexander'in Sasanilere karşı yürüttüğü savaşa dahil edilmiştir[285].

Dördüncü ve beşinci satırlardan Severius'un altı yıllık askerlik hizmetinde bulunduğu ve henüz yirmi altı yaşındayken hayatını kaybettiği anlaşılmaktadır. Savaş sahasına çok uzak bir noktada vefat etmesi ölümünün doğal yollardan meydana geldiğini akıllara getirmektedir. Acceptus'un ölümünün ardından

---

[280] RITTERLING 1925: 1650; OLDENSTEIN–PFERDEHIRT 2019: 400. *Bis Augusta* unvanının geçtiğin bir yazıt örneği için bk. CIL XI 3004.

[281] POLLARD – BERRY 2012: 72. Suetonius'un iç savaşla ilgili anlatısı için ayrıca bk. Suet. Vesp. vi–vii.

[282] CAMPBELL 1999: 18. Batavialıların ayaklanması için bk. Tac. Hist. iv.

[283] İlgili anlatı için bk. HA Septimius Severus x–xi; HA Clodius Albinus viii–ix. Ayrıca bk: OLDENSTEIN–PFERDEHIRT 2019: 428. Detaylı bilgi için bk: GRADONI 2013: 3–24.

[284] Historia Augusta'nın anonim yazarı/yazarları İmparator Caracalla'nın Alamanni kabilesini yenilgiye uğrattığı için *Alamannicus* unvanını aldığından söz etmektedir (HA Antoninus Caracalla x.); Commodus'un verdiği unvan için bk. OLDENSTEIN–PFERDEHIRT 2019: 427. İlgili yazıtlardan bazıları için bk. CIL XIII 12176; CIL XIII 6578.

[285] OLDENSTEIN–PFERDEHIRT'in de belirttiği üzere Severus'un Parth Seferi ile bağlantılı olarak Bithynia et Pontus'dan ilgili *legio*'ya mensup iki askerin adına ulaşmak mümkündür. OLDENSTEIN–PFERDEHIRT, Severius Acceptus ve onun mirasçıcı Dubitatius Attianus'u bu sefer ile ilişkili görmektedir (OLDENSTEIN–PFERDEHIRT 2019: 428). Ayrıca ilgili birliğe mensup başka askerlerin yazıtlarına Küçük Asya'nın diğer bölgerinde de rastlamaktayız: IEphesos 2318; EDCS–24100161.

mezar taşını yaptırdığını anladığımız varisi Dubitatius Attianus'un da asker olduğu düşünülebilir[286] ve RICCI'nin de bahsettiği üzere askerin imparatorluğun Kelt–Germen nüfusu yoğun bir bölgesinden gelmiş olması muhtemeldir[287].

17. Dubitatius Attianus

Buluntu Yeri: Kadıköy [IKalchedon]
Ölçüler : Y: 115 cm; G: 70 cm; D: 7.5 cm; HY: 3–3.5 cm [ÖĞÜT – ŞAHİN]
Edisyon : PH279281; RICCI 2013, 63–71; ÖĞÜT – ŞAHİN 1985: 116, no. 38; SPEIDEL 1985: 89, no. 1; IKalchedon 55; AE (1934) 125
Tarih : M.s. III. yüzyıl [SPEIDEL]

[286] Dubitatius isminden örnekler için bk: AE (1983) 825; CIL XIII 7267. Attianus için bk. AE (1987) 570; AE (1977) 276; AE (1986) 497; AE (1979) 407; CIL III 5617.

[287] RICCI 2013: 70.

CLAUDIUPOLIS

Kent, Antik Çağ'da kuzey ve güney yönünden dağlar tarafından sınırlanmış, ormanlarla kaplı bir vadide yer almaktadır. Claudiupolis'in hakimiyet alanını belirlemek büyük oranda coğrafi referanslara bağlıdır. Batıdaki sınırın kesin hattı bilinmemekle birlikte muhtemelen Prusias ad Hypium kentine kadar uzanıyordu. Bu yönde ve doğuda Bolu Dağları ile Derbend Geçidi sınırı belirlemekteydi. Kuzeyde sınır muhtemelen Heraclea ve Flaviopolis antik kentleriyle belirlenir. Ancak burada da en belirleyen coğrafi unsur Bolu Dağları'dır. Güney yönünde Bolu Suyu ve Mudurnu Suyu arasındaki havza sınırı belirlemekteydi. FERNOUX'ya göre kentin egemenlik alanı bulunduğu konum dolayısıyla son derece dar bir alanı kapsamaktadır[288].

Koordinat bilgisi: [40.611°K 31.564°D].

18. Iulius Ursinus'un Mezarı [Fig. 12]

"Grabsäule aus weißem Marmor. Die Säule ist oben und unten gebrochen, die Buchstaben sind gut lesbar. Gefunden in Bolu, die Säule steht jetzt im Garten der Atatürk Orta Okulu" [IKlaudiupolis].

Buluntu Yeri: Bolu [IKlaudiupolis]
Ölçüler : Y: 75 cm; G: 39 cm; HY: 1.5–2.8 cm [IKlaudiupolis]
Edisyon : PH279383; SGO II: 252, 09/09/18; IKlaudiupolis 19
Literatür : —
Tarih : M.s. II–III yüzyıl [SGO]

Σενο[– – –]
τοδουι[– – –]
Ἀρίστωνα ΙΙ[– – –]
ζῶντος μετὰ τε[– – –]
καὶ δέκα τεσσαρ' [ἔτη – – –]
ἐστὶ πάτρα μοι, σῆμα δε.[– – –]
τεῦξεν Γρηγόρις ὃς πάσης
ἀρετῆς ἄξιός ἐστι τυχεῖν.
εὐσεβίης ἕνεκεν Εἰούλιος.

[288] Kent hakkında detaylı bilgi için bk. STROBEL 1999b: 467; IKlaudiupolis: 13–8; FERNOUX 2004: 134.

Ο[ὐ]ρσεῖνος σπεκλάτωρ θρε–
[πτ]ῷ ἰδίῳ μνήμης χάριν.

[IKlaudiupolis]

7 ΓΛΗΓΟΡΙΣ lapis

»**D u r u m** : Bilinmiyor
»**R ü t b e** : Speculator
»**B i r l i k** : Bilinmiyor

MERKELBACH – STAUBER tarafından M.s. II.–III. yüzyıllara tarihlendirilen on bir satırlık Helence yazıt, *speculator* olduğunu anladığımız Iulius Ursinus'un üvey oğlu Gregorius için yaptırdığı bir mezar anıtıdır[289]. Yazıtın beşinci–yedinci satırları arasında *heksametron* vezniyle ve yedinci–dokuzuncı satırları arasında ise *pentametron* vezniyle bir mezar şiiri bulunmaktadır. Ursinus'un görev aldığı *spaculator* birliği her Roma *legio*'sunda bulunan bir birliktir ve temel görevleri arasında gözcülük ve casusluk faaliyetlerini yürütmek bulunmaktadır[290].

19. Lucius Valerius Longidius'un Mezarı

"Profilierte Säule aus kristallinischem Kalkstein. Jetzt verkehrt am Eingang des Dorfes Kasaplar in der Nähe des türkischen Friedhofes in die Erde eingesetzt. Das Dorfliegt südlich, der Straße Bolu–Düzce. Die Inschrift, bei der kursive Schriftformen vorherrschen, ist auf der rechten Seite stark verrieben und durch Risse im Stein stark verrieben und durch Risse im Stein beschädigt" [DÖRNER].
"Profilierte Säule aus kristallinem Kalkstein. Die Säule ist verkehrt herum am Eingang des Dorfes Kasaplar einegesetzt. Das Dorf liegt südlich und nicht, wie bei Kiepert eingezeichnet, nördlich der Straße Bolu–Düzce. Die Inschrift, bei der kursive Schriftformen vorherrschen, ist auf der rechten Seite stark verrieben und durch Risse im Stein beschädigt" [IKlaudiupolis].
B u l u n t u Y e r i : Merkez ilçesi Kasaplar köyü [IKlaudiupolis]
Ö l ç ü l e r : Y: 95 cm; G: 114 cm; D: 71 cm; HY: 2.5–3.5 cm [IKlaudiupolis]
E d i s y o n : PH279524; IKlaudiupolis 162; DÖRNER 1952: 45, no. 97
L i t e r a t ü r : SPEIDEL 1984: 48, no. 1

---

289 SGO 09/09/18.

290 LIDDELL – SCOTT 1996: 1626; İlgili birime antik edebi metinlerde yapılan atıflar için bk. Suet. Caligula xliv; Tac. ann. ii 73.

Tarih : —

Λούκιος Βαλέριος
Λονγίδιος βετρανός,
στρατευσάμενο[ς]
ἔτη κ΄
ἐν λεγιῶνι τετράτηι Σκυ–
τικῇ. ἀπολοιθεὶς εὐσχημό–
νως, ζῶν φρονῶν αὐτῷ
ἐποίει καὶ τῇ αὐτοῦ ἀπελε[υ]–
θέρᾳ Λουκίᾳ Ὀαλερίᾳ Τρυφέ[ρᾳ]
μνήμης ἕνεκαι.

[IKlaudiupolis]

2 ΛΟΝΓΙΔΙΟΥ lapis

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Miles
»Birlik: Legio IV Scythica

On satırlık Helence yazıttan oluşan mezar steli Lucius Valerius Longidius ve azatlı olduğunu anladığımız eşi Lucia Valeria Truphera için yaptırılmıştır[291]. Yazıtın dördüncü satırından yirmi sene hizmet ettiğini anladığımız Valerius ἀπολοιθεὶς εὐσχημόνως (= honesta missio) yani onurlu bir şekilde terhis olmuş ve görev sırasında ise *legio IV Scythica*'da askerlik hizmetinde bulunmuştur[292].

20. Marcus Domitius Barbarus için Bir Onurlandırma [Fig. 13]

"Aktchekavak. Keine Maßangaben" [IKlaudiupolis].
Buluntu Yeri: Merkez ilçesi Yeniakçakavak köyü [IKlaudiupolis]

---

[291] Τρυφέρα ismi imparatorluğun Doğu yarısında son derece yaygın bir isimdir. Bk. LGPN s.v. Τρυφέρα.

[292] İlgili *legio* hakkında detaylı bilgi için bk. 26. Bazı örnekler için bk. FRENCH 1983: 47–60. İmparatorluk çapında ilgili birlikte görev alan askerlerin bir listesi için bk. DEVIJVER 1998: 205–32.

Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : PH279430; IKlaudiupolis 69; IGR III 74; PERROT 1872: 47, no. 25
Literatür : —
Tarih : —

Αγαθῆι τύχηι·
κατὰ τὸ κρῖμα τῆς
βουλῆς καὶ τοῦ δή–
μου· Μ. Δομ(ίτιον) Βάρβα–
ρον υἱὸν Μ. Δομ(ίτιου)
Κυιντιανοῦ ἑκα–
[τ]οντάρχου λ<εγ>(ίωνος) αι΄
[Κλ]αυδίας [ε]ὐσε–
[βο]ῦς πιστῆς
[ἀρετ]ῆς ἕνεκεν.

[IKlaudiupolis]

»**Durum** : Veteranus (?)
»**Rütbe** : Centurio
»**Birlik** : Legio XI Claudia Pia Fidelis

Helence on satırlık yazıt, babası M. Domitius Quintianus'un *legio XI Claudia pia fidelis*'te *centurio* olarak vazifede bulunmuş olduğunu anladığımız M. Domitius Barbarus'un erdemlerinden dolayı *boule* ve *demos* tarafından onurlandırılmasıdır[293].

[293] İlgili *legio* hakkında detaylı bilgi için bk. No. 74.

NICAEA

Günümüzde Nicaea kenti, Bursa ilinin İznik ilçesi sınırları içinde kalmaktadır. Antik Çağ'da kentin egemenli alanının geniş olduğu bilinmektedir. Bu alan günümüzde Bursa, Sakarya, Bolu ve Bilecik illerinin bir kısmını içine almaktadır. İznik Gölü'nün doğu kıyısında kurulmuş olan kent, dağlar tarafından kuşatılan bir ovanın içindedir. Bölgeden bulunan mil taşlarına dayanarak doğu sınırı hakkında bilgi veren ŞAHİN'e göre, kentin egemenlik alanı Dableis kentinin ötesine uzanarak Galatia sınırına kadar dayanmaktaydı. Orta Sakarya kıvrımını çevreleyen tüm bölge, Antik Çağ'da Nicaea kenti yönetimi altında bulunmaktaydı. Güney yönünde Bozdağ ve Sündiken Dağları Nicaea ve Dorylaion kentlerinin arazilerini birbirinden ayırmaktaydı[294].

Koordinat bilgisi: [40°25'44.0"N 29°43'44.1"E].

21. Adı Bilinmeyen Bir Askerin Mezarı [Fig. 14]

"Bir lahitten (?) parça; İznik'te F. Fabianus'un bahçe duvarına örülmüş olarak bulunuyordu" [INikaia].

Buluntu Yeri: Bursa ili İznik ilçesi. Yazıt günümüzde 2209 envater numarası ile Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [INikaia]
Ölçüler : Y: 44 cm; G: 32.5 cm; HY: 5 cm [INikaia]
Edisyon : PH277899; INikaia 140; CIL III 12224; IGR III 1403
Literatür : —
Tarih : —

[– – –]I[– – –]
[– – –]X.[– – –]
[– – –]ΔOMNEI[– – –]
4 [– – –]. λεγιῶν[ος – – –]
[– – –]ς ζήσας [ἔτη – – –]
[– – –]SUSD. [– – –]

[INikaia]

[294] Nicaea'ın egemenlik alanı hakkında detaylı bilgi için bk. TIB 13 s.v. Nikaia; STROBEL 2000a: 895–896; INikaia: 67–79; BONACASA 1976: 622–3; FERNOUX 2004: 135.

»**Durum**: Bilinmiyor
»**Rütbe**: Bilinmiyor
»**Birlik**: Adı bilinmeyen bir legio

Her tarafından kırılmış Helence yazıtın yalnızca altı satırı okunabilmiştir. Üçüncü satırdaki [– – –]ΔOMNEI[– – –] ifadesi IGR III'te δόμ[ῳ] Νεί[καιᾳ ?] şeklinde tamamlanmıştır[295]. Ancak bu ifadenin bir şahıs ismi olması da mümkündür ve dolayısıyla ΔOM bir kısaltma olarak Δομνῖνος karşılık gelebilir[296]. Dördüncü satırda geçen λεγιῶν[— — —] şeklindeki ifadeyi λεγιῶν[ος — — —] olarak tamamlamak mümkündür.

22. Adı Bilinmeyen Bir Tribunus'a Ait Yazıt [Fig. 15]

"Fragmentary slab of grey limestone, built into the city wall of Nikaia, approx. 300 metres south of Lefke Kapı, with near, probably second–century CE lettering. The fragment, which was recorded by Sencer Şahin in 1986, no. 5, had originally probably been part of a statue pedestal. At lines 3–8 the right–hand edge of the stone is intact, and the text in these lines is flush at right (and probably was so at left, too)" [STAUNER].

Buluntu Yeri: Bursa ili İznik ilçesi [STAUNER]
Ölçüler : Y: 32 cm; G: 16 cm; HY: 3 cm [STAUNER]
Edisyon : SEG LXII 2012; STAUNER 2012: 86, no. 1
Literatür : —
Tarih : M.s. II. yüzyıl [STAUNER]

[– – –]
[– – –].K.[..]
[– – –]ΙΣΕΡΙΟΥ
[– – –]ΟΝ ΣΠΕΙ
4 [– – –]Ν ΙΠΠΙ
[– – –]ΠΡΩΤΗ͡Σ
[– – –]ΙΕΡΕΑ
[– – –]Ν ΑΡ
8 [– – –]ΟΣ
[– – –]

[295] IGR III 1403.

[296] LGPN s.v. Δομνῖνος.

[– – –] | [– – –].K.[..] | [– – –]ισεριου | [– – –?χειλίαρχ ya da ἔπαρχ]ον σπεί|[ρης – – –]ν ἱππι|[κῆς – – –] πρώτης | [– – – ?καί ἀρχ]ιερέα | [– – –?καί πρῶτο]ν ἄρ|[χοντα? – – –]ος | [– – –]

[STAUNER]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Tribunus veya praefectus cohortis
»Birlik: Adı bilinmeyen bir süvari birliği; adı bilinmeyen bir cohors

Sekiz satırı okunabilen ve dört bir tarafından kırılmış Helence yazıt K. STAUNER ve L. STAUNER tarafından tamamlanmıştır ve tahmini olarak M.s. II. yüzyıla tarihlenmektedir[297]. STAUNER, üçüncü ve dördüncü satırlarda, sol tarafından kırık bir halde bulunan [– – –]ON ΣΠΕΙ / [– – –]N ΙΠΠΙ ifadesini [– – – ? χειλίαρχ ya da ἔπαρχ]ον σπεί/[ρης – – –]ν ἱππι/[κῆς – – –] şeklinde tamamlamaktadır. Bu tamamlamayı doğru kabul etmemiz halinde, yazıtın durumundan dolayı ismini öğrenemediğimiz askerin ilk olarak adı bilinmeyen bir süvari birliğinde görev aldığını ve ardından *tribunus*'luk veya bir *cohors*'un *praefectus*'luğunu yaptığı sonucuna varabiliriz. Beşinci satırda geçen πρώτης ifadesinden ise ilgili kişinin iki farklı askeri görevde bulunduğunu anlamaktayız. Altıncı satırdaki [– – –]IEPEA ifadesini ἀρχιερέα olarak tamamlayan STAUNER'in bu önerisini doğru kabul edersek, adı bilinmeyen askerimiz ile Nicaea'dan yazıtına ulaştığımız Patrokles isimli bir başka askerin *cursus honorum*'u arasında anlamlı bir benzerlik ortaya çıkacaktır[298]. Nicaea'dan bildiğimiz Patrokles, *cohors II Hispanorum pia fidelis*[299] ve *cohors I Ulpia Afrorum equitata*[300] birliklerinde görev almıştır. Bu durum adı bilinmeyen askerimizin yazıtının beşinci satırında geçen πρώτης ve dördüncü satırında geçen ἱππι[– – –] ifadeleriyle uyumludur. Yine STAUNER, adı bilinmeyen askerin muhtemelen imparator kültü rahibi olduğunu önermektedir ki, Patrokles'in de imparator kültü rahipliği yaptığı anlaşılmaktadır. İlgili yazıtın bir onurlandırma olduğunu düşünen STAUNER'e

[297] STAUNER 2012: 86. Ancak STAUNER'in önerdiği gibi yazıtın Nicaea'dan bir asker olan Patrokles ile bir bağlantısı varsa, ilgili yazıt için ayrıca M.s. 100–120 tarihleri önerilebilir (FERNOUX 2004: 420, no. 3).

[298] Bk. No. 41.

[299] Detaylı bilgi için bk. SPAUL 2000: 124–5.

[300] Detaylı bilgi için bk. SPAUL 2000: 460–1.

göre adı bilinmeyen asker, orduda en az iki görevde bulunduktan sonra muhtemelen kendi memleketi Nicaea'ya geri dönmüştür ve burada belki imparatorluk kültü rahipliği ve muhtemelen πρῶτος ἄρχων'luk vazifesini ifa etmiştir[301].

23. Adı Bilinmeyen Bir Tribunus'a Ait Yazıt [Fig. 16]

"Of unknown provenance, but probably from Nikaia, the stone is now in the garden of the Archaeological Museum of Iznik, where it was recorded in 2003, no. 31; it is without inventory number. Broken all round except for the right–hand side, the fragment of a marble stele features very near second–century CE lettering with conspicuous apices" [STAUNER].

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi (?). Eser günümüzde 31 envanter numarası ile İznik Arkeoloji Müzesi envanterinde bulunmaktadır. [STAUNER]
Ölçüler : Y: 25 cm; G: 29 cm; D: 23; HY: 2.5–5 cm [STAUNER]
Edisyon : SEG LXII 1003; STAUNER 2012: 87, no. 2
Literatür : —
Tarih : M.s. II. yüzyıl [STAUNER]

[– – –]
[– – –]HNVS
[– – –]NO SVO
[– – –]Ω ΓAIOY
4 [– – –]ΦΩ ΧΕΙΛΙΑΡΧΩ
[– – –]Σ ΕΥΣΕΒΟΥΣ
[– – –]ΥΣ
[– – –]

[– – –] | [– – – ?Dap]hnus | [– – – patro]no suo, | [– – –]ῳ Γαίου | [υἱῷ? – ?Ῥού]φῳ – – – χειλιάρχῳ | [λεγιῶνος – – –]ς εὐσεβοῦς | [πιστῆς – – –]υϚ | [– – – τῷ ἑαυτοῦ πάτρωνι?].

[STAUNER]

»Durum: Bilinmiyor
»Rütbe: Tribunus

[301] STAUNER 2012: 87.

»Birlik: Adı bilinmeyen bir legio

Altı satırı okunabilen ve dört bir tarafından kırılmış çift dilli yazıt, K. STAUNER ve L. STAUNER tarafından tamamlanmıştır ve tahmini olarak M.s. II. yüzyıla tarihlenmektedir[302]. STAUNER, dördüncü satırda geçen [– – –]ΦΩ ifadesinden yola çıkarak askerin adının Rufus (?) olduğunu önermektedir ve bu isme Küçük Asya'daki diğer asker yazıtlarında da rastlanmaktadır[303]. Dördüncü ve beşinci satırlarda geçen χειλιάρχῳ ve εὐσεβοῦς ifadelerinden Rufus'un *pia fidelis* unvanı bulunan bir *legio*[304] birliğinde *tribunus*'luk vazifesini ifa ettiğini anlamaktayız[305]. Bir *tribunus* olarak Rufus'un Latinceye hakim olması beklenmektedir ve bu durum STAUNER'in de belirttiği gibi yazıtın biçimine de yansımış olabilir[306]. Yazıtın çift dilli olması askerin Helence konuşan insanlara hitap etme amacı taşıdığını göstermektedir; fakat bu durum askerin anadilinin kesin olarak Helence olduğu anlamına gelmemektedir. Buna karşın askerin Helencenin yoğun olarak konuşulduğu bir coğrafyadan silah altına alınmış olması ve hatta doğrudan Bithynia et Pontus ve özellikle Nicaea kentinin yerlisi olması olasılıklar dahilindedir.

24. Adı Bilinmeyen Bir Ordu Mensubunun Mezarı [Fig. 17]

"Architravaufsatz einer monumentalen Basis aus Kalkstein. An der Straße von Göynük nach Mudurnu am Bach Çavus Deresi bei Güveytepe gefunden. Danach in Güveytepe am Eingang der Gembeniz Camii (Samsa Çavuş Camii) als Stufenstein verbaut." [MAREK – ADAK].

---

[302] STAUNER 2012: 87.

[303] Benzer ismi sahip askerler için bk. SP III 157b; TAM IV.1, 81; TAM IV.1, 39; AE (1972) 573; AE (1997) 1418.

[304] İlgili birliğin bir *legio* olduğu varsayılsa da SPAUL'ün *cohors*'lar üzerine yaptığı incelikli çalışmasında *pia fidelis* unvanına sahip çeşitli *cohors*'lardan söz etmektedir (SPAUL 2000).

[305] ÖZTÜRK bu unvanı taşıyan on altı farklı *legio* birliğinin bulunduğundan bahsetmektedir bk. ÖZTÜRK 2021: 14.

[306] Zira STAUNER'e göre yazıtta Latince kısmın önce yazılmasının bir amacı olabilir (STAUNER 2012: 88).

Buluntu Yeri: Göynük'ten Mudurnu'ya giden yolda, Çavuş Deresi Çayı'nda bulunmuştur. Şu anda Samsa Çavuş Camii'nde basamak taşı olarak bulunmaktadır. [MAREK – ADAK]
Ölçüler : Y: 45 cm; G: 104 cm; D: 56 cm; HY: 2 cm [MAREK – ADAK]
Edisyon : MAREK – ADAK 2016: 23, no. 31
Literatür : —
Tarih : —

Μὴτηρ ᾽Ιουλιανὴ ΣΑΙ[– – –]
πατρὸς δὲ τοῦ ΝΟΜ[– – –]
δεκαπενταετῆ παρε[– – –]
4 ἔτη ἐν στρατιᾷ διατρ[– – –]
καὶ φιλίην πο[– – –]
τῶν μεγάλω[ν – – –]
῎Αιδην ζης[– – –].
– – –

[MAREK – ADAK]

»Durum: Muvazzaf (?)
»Rütbe: Miles (?)
»Birlik: Bilinmiyor

Yedi satırdan oluşan Helence yazıttın dördüncü satırında geçen στρατιᾷ ifadesinden, ilgili mezar taşına sahip kişinin bir asker olduğunu anlamaktayız. Yazıt ilgili askerin annesi Iuliane ve adını bilmediğimiz babası tarafından dikilmiştir.

25.Askeri Bir Yazıttan Fragmanlar [Fig. 18]

"Of unknown provenance, probably from Nikaia, the slab of greyish marble, which is broken on all sides, was reworked for secondary use as a column base. It was recorded in 2009, no. 3, and is now in the Archaeological Museum of Iznik" [STAUNER].
Buluntu Yeri: Bursa ili İznik ilçesi (?). Yazıt günümüzde 3 envanter numarası ile İznik Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [STAUNER]
Ölçüler : Y: 48 cm; G: 41 cm; D: 11 cm; HY: 6.5–9 cm [STAUNER]
Edisyon : STAUNER 2012: 90, no. 4
Literatür : —
Tarih : M.s. II. – III. yüzyıl [STAUNER]

[– – –]
[– – –]OMVS[– – –]
[– – –]P F O[– – –]
[– – –] VIXIT AN[– – –]
4 [– – –]XX[– – –]

[– – –] | [– – –]omus[– – –] | [– – –]P F O[– – –] | [– – –] vixit an[n(is) – – –] | [– – –]XX[– – –

[STAUNER]

»**D u r u m**: Bilinmiyor
»**R ü t b e:** Bilinmiyor
»**B i r l i k:** Adı bilinmeyen bir legio birliği (?)

Dört satırı okunabilen ve her tarafından kırılmış Latince yazıtın tarihi için STAUNER II. – III. yüzyılı önermektedir.[307]. STAUNER, her ne kadar önerisinin son derece spekülatif olduğunu belirtse de, üçüncü satırda geçen P F ifadelerinin *pia fidelis* olması mümkündür. Dolayısıyla ilgili yazıtın sahibinin, olasılıkla bir *legio* ya da çok daha düşük bir ihtimalle bir *cohors* birliğinde görev yapmış bir asker olması mümkündür. Üçüncü satırın sonundaki O harfinin kırık olduğu ve tam olarak okunamadığı düşünülürse, ilgili işareti C harfi olarak da kabul etmek mümkündür ve STAUNER PCF kısaltmasına uygun olarak *Pia Fidelis Constans Commoda*[308], ve *Pia Fidelis Civium Romanorum*[309] şeklinde iki tamamlama önerisi getirmektedir. Bununla birlikte biz de ilgili bölüm için *cohors Pia Fidelis*[310] şeklinde bir tamamlama önerisi getirmeyi uygun bulmaktayız.

[307] STAUNER 2012: 89.

[308] Bir örnek Germenia Superior'dan gelmektedir. Leg(io) VIII Aug(usta) p(ia) f(idelis) c(onstans) [[C(ommoda)]] a s(olo) f(ecit) (CIL XIII 119).

[309] İlgili yazıt Raetia'dan gelmektedir. Campest(ribus) et | Eponae ala I | sing(ularium) p(ia) f(idelis) c(ivium) R(omanorum) <c=Q>ui pr(a)e(est)(?) | Ael(ius) Bassianus ||[4] praef(ectus) v(otum) s(olvit) l(ibens) l(aetus) m(erito) (CIL III 11909).

[310] İlgili kullanıma dair bir örnek Germenia Inferior'daki Bonna'dan gelmektedir. [Leg(io)] I M(inervia) – – – p(ia) f(idelis) | [co]h(ors) II… (CIL XIII 8064).

26. Aurelius Antipatros Tarafından Ebeveynleri İçin Yaptırılan Bir Mezar [Fig. 19]

"Kabartma tasvirli mermerden mezar steli; köy okulunun yapımı sırasında bulunan taş, hala aynı okulun bahçesinde durmaktadır. Yazıt çerçeveli bir sahada durmaktadır; bunun altındaki kabartmada silahlı bir asker sağ elinde yuvarlak bir kalkan ile, sol elini göğsünün altındaki kılıcına koymuş vaziyette canlandırılmıştır. Sol yukarıda sakallı bir erkek başı (miğfer?); sol altta zırhlı gömlek" [INikaia].

Buluntu Yeri: Bilecik ili İnhisar ilçesi Tarpak köyü [INikaia]
Ölçüler : Y: 111 cm; G: 62 cm; D: 20 cm; HY: 3 cm [INikaia]
Edisyon : SPEIDEL 1998: 190, no. 45; PH278353; INikaia 1382
Literatür : —
Tarih : M.s. geç II. yüzyıl ya da III. yüzyıl [SPEIDEL]

Αὐρήλιος Ἀν–
τίπατρος στρα–
τιώτης λεγιῶνος
δ΄ Σκυθικῆς Μάρ–
κῳ καὶ <Π>ρείμῃ γονεῦ–
σι γλυκυτάτοις
μνήμης χάριν τὴν στή–
λην ἀνέστησα.
Αὐρηλία Σα.[– – –]

[SPEIDEL]

7–8 ΣΤΗΛΛΗΝ lapis

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Miles
»Birlik: Legio IV Scythica

Dokuz satırdan oluşan Helence yazıtın tarihlendirilmesi için ŞAHİN M.s. III. yüzyılı önermektedir.[311]. İkinci satırdan dördüncü satıra kadar devam eden στρα/τιώτης λεγιῶνος / δ′ Σκυθικῆς ifadesinden ilgili askerin *legio IV Scythica*'da er olarak görev yaptığını anlamaktayız. RITTERLING'e göre *Scythica*, Marcus Antonius tarafından M.ö. 40–31 yılları arasında kurulmuş olsa da, SPEIDEL bu

[311] INikaia 1382.

iddianın varsayım üzerine kurulu olduğunu söylemektedir[312]. Cassius Dio'ya göre Actium Savaşı'ndan sonra Octavianus ilgili birliği kendi ordusuna dahil etmiştir[313]. *Legio IV*'ün adındaki *Scythica* unvanı ise yine İmparator Augustus zamanına kadar geri gidiyor gibi görünmektedir ve muhtemelen M. Licinius Crassus komutasında Bastarnae ve Sacae kabilelerine karşı verilen başarılı mücadelelerin bir hatırasıdır[314]. Uzun bir süre Danuvius *limes*'inde konuşlanan birlik, Ovidius'un da üstü kapalı bir biçimde bildirdiği üzere Tuna'dan hareketle Getae kabilesinin saldırdığı Pontos kıyısındaki kentlere yardım için sevk edilmiştir[315]. *Scythica*, Corbulo yönetimindeki Armenia Savaşı'na (M.s. 58–60) dahil olmak için Moesia'dan Syria'ya sevk edilmiş, ancak aktif olarak savaşa katılmak yerine muhtemelen vali G. Ummidius Durmius Quadratus'un emri altında beklemiştir[316]. Bu süreçte Doğu'da kalan birliğin karargâhı M.s. 66'dan itibaren Euphrates Nehri'nin batı yakasındaki önemli bir merkez olan Zeugma gibi görünmektedir[317]. Burada uzun bir süre kalan *legio IIII Scythica*, İmparator Traianus'un Birinci Dacia Savaşı'na (M.s. 101–102) dahil olmuş ve Parth Savaşı'nda (M.s. 115–117) doğrudan bir çatışmaya girmek yerine güvenliği sağlamış olabilir. İmparator Hadrianus'un Doğu sınırlarını yeniden organize etmesiyle *Scythica* da Zeugma'daki üssüne geri dönmüştür[318]. *Legio* ilk kurulduğu zamanlarda asker tedarikini başta İtalya olmak üzere imparatorluğun Batı yarısından karşılarken, M.s. I. yüzyılın ikinci yarısından itibaren

---

312 RITTERLING 1925: 1556 SPEIDEL 1998: 164.

313 Cass. Dio LV 23,3.

314 CAMPBELL 1999: 16.

315 Ov. Pont. IV 7, 19–29.

316 SPEIDEL 1998: 166.

317 SPEIDEL 1998: 164; POLLARD – BERRY 2012: 139. DOMAZEWSKI de verdiği bir dipnotta Zeugma'nın muhtemelen ilgili birliği karargahı olduğunu bildirir (DOMAZEWSKI 1909; 198, dn. 1). M'ELDERRY, İmparator Vespasinaus zamanındaki Yahudi İsyanı sırasında birliğin Zeugma'ya konuşlandığını bildirir (M'ELDERRY 1909: 48–9). Detaylı bilgi için bk. WAGNER 1977: 517–540.

318 Bk. No. 11, 28. *Legio IV Scythica*'ya ait Zeugma'dan bazı yazıt örnekleri için bk. KENNEDY 1998: 129–138.

muhtemelen konuşlandığını coğrafyanın sağladığı avantaj dolayısıyla Bithynia dahil olmak üzere Küçük Asya'dan yoğun biçimde asker silah altına alınmıştır[319].

27. Cassius Longinus'a Onurlandırma [Fig. 29]

"Der Fundort der drei im folgenden zuerst behandelten Inschriften liegt in dem Tal des Kocasu, eines Nebenflusses des Sangarios. Etwa 2 km östlich des Dorfes Hüsamettindere (heute Yeniköy) gibt es eine Örtlichkeit namens Çatmaçayırı / Örenyeri (Ruinenfeld). Von hier stammt die Marmorstele mit der Ehrung für den Centurio Cassius Longinus, die heute als Türschwelle vor dem Gästehaus des Dorfes verwendet wird. Der Stein wurde 1983 auf demselben Platz von S. Şahin gesehen und aufgenommen" [MAREK].

Buluntu Yeri: Bolu ili Mudurnu ilçesi Hüsamettindere köyü Çatmaçayırı / Örenyeri mevki [MAREK]
Ölçüler : Y: 124 cm; G: 56 cm; HY: 3 cm [MAREK]
Edisyon : SEG XLVII 1677; AE (1997) 1406; MAREK 1997: 81–3
Literatür : —
Tarih : —

Ἀγαθῇ τύχῃ·
Κάσσιον Λονγεῖ–
νον στρατευσά–
μενον ΡΧ ἐπισή–
μως vacat ὁ δῆμος
ὁ Τματεᾳνῶν
ἐτείμησεν ὑπερ–
βαλόντα πάντας
τοὺς ἀπ' αἰῶνος
φιλοτείμους.
[MAREK]

ΡΧ = (ἑκατόντα)ρχ(ον)

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Centurio
»Birlik: Bilinmiyor

[319] Bazı örnekler için bk. FRENCH 1983: 47–60. İmparatorluk çapında ilgili birlikte görev alan askerlerin bir listesi için bk. DEVIJVER 1998: 205–32.

On satırlık Helence bir metinden oluşan yazıtın tarihlendirilmesi için MAREK kesin bir tarih vermekten kaçınarak, ilgili anıtı Principatus Dönemi'ne yerleştirmektedir[320]. MAREK, Nicaea'lı Cassii ailesinin epigrafik ve edebi kaynaklarda son derece iyi bilindiğinden söz ederek, bu aileden gelen en tanınmış kişi olan Cassius Dio'yu örnek olarak vermektedir[321]. Yazıtın dördüncü satırında geçen bir monogram ἑκατόνταρχον (= *centurio*) anlamına gelmektedir ve bu ifade ilgili kişinin bir asker olduğunu ortaya koyarken, yazıtta bu görevin hangi birlikte ifa edildiğine dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır. MAREK, metnin sonunda geçen φιλότιμος[322] ifadesinden yola çıkarak ilgili askerin Tmateanoi *demos*'una mali bir katkıda bulunması dolayısıyla onurlandırıldığını belirtmektedir[323].

28. Claudius Bacchius'un Mezarı [Fig. 21]

"Bir arşitravdan parça: zamanında Pamukova'da (eskiden Akhisar) bir evde görülmüştür" [INikaia].
"Dans une maison. Sur un fragment d'architrave à trois bandes" [MENDEL].
Buluntu Yeri: Sakarya ili Pamukova ilçesi [INikaia]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : PH278240; INikaia 1252; IGR III 1411; MENDEL 1900: 395, no. 65
Literatür : —
Tarih : XXX

Κλαύδιος Βάχχιος ὁ
[στρατιώ]της σπείρης.

[INikaia]

---

[320] MAREK 1997: 82. SEG'in editörleri de benzer bir tarihlendirme önererek, Roma İmparatorluk Dönemi'ni işaret etmektedir (SEG XLVII 1677).

[321] Gaius Cassius Chrestus, Gaius Cassius Philiscus, Marcus Cassius Spendon, Marcus Cassius Poplianus Nicadas ve Gaius Cassius Asclepiodotus gibi isimler Nicaea'daki Cassii ailesinin adları bilinen üyeleridir. İlgili yazıtlar için bk. INikaia 25; INikaia 85; INikaia 147; INikaia 1071.

[322] Kelime anlamı için bk. LSJ s.v. Φιλότιμος, Φιλοτίμος.

[323] MAREK 1997: 82.

»Durum: Muvazzaf (?)
»Rütbe: Miles
»Birlik: Adı bilinmeyen bir cohors birliği

İki satırdan oluşan yazıt Helencedir. Yazıtın ikinci satırında geçen σπείρης ve στρᾰτῐ́ώτης ifadelerinden Claudius'un bir *cohors* birliğinde er olarak görev yaptığını anlamakla birlikte, ilgili birimin adına yazıtta rastlanmamaktadır. MENDEL σπείρης ifadesinden sonra ἕκτης (nom. ἕκτος = altıncı) kelimesinin gelmesini önererek[324], Prusias ad Hypium'daki bir yazıttan bilinen bir *cohors*'a atıf yapmaktadır[325]. Ancak ŞAHİN'in de belirttiği üzere[326] MENDEL'in ilgili öneriyi getirdiği tarihten sonra yapılan çalışmalarda bölgeden başka σπείρης'lerin bulunması sebebiyle bu öneriyi kabul etmek mümkün görünmemektedir[327].

29. Clodius Maximus'un Mezarı [Fig. 22]

"Profilli ve köşe akroterli pembemsi kalker taşından altlık. Profil üzerine dört köşe yüksekçe bir çıkartma işlenmiş olup, taş yukarı doğru hafif bir şekilde incelmektedir. Kesin buluntu yeri belli olmayan taş, bugün Himmetoğlu Köyü'nde jandarma karakolunun merdivenlerinde basamak olarak kullanılmaktadır. Yeni ele geçen çok sayıda mil taşı yardımıyla bu çevrede antik Dableis kentini lokalize edebilmekteyiz" [INikaia].

Buluntu Yeri: Bolu ili Göynük ilçesi Himmetoğlu köyü. Yazıt kayıptır. [INikaia]
Ölçüler : Y: 116 cm; G: 33–37 cm; D: 43 cm; HY: 2.8 cm [INikaia]
Edisyon : PH278405; INikaia 1440
Literatür : —
Tarih : M.s. II. yüzyıl [INikaia]

Ἔτους ιη΄·
Κ<λ>ωύδιος Μάξιμο[ς]
οὐετρανὸς ζήσας
4 ἔτη οε΄.
χαῖρε.

---

[324] MENDEL 1900: 395, no. 65

[325] Νεικομήδει στρατι/ώτῃ σπείρης ἕκτης / στρατευσαμένῳ … (IPrusa 145).

[326] INikaia 1252.

[327] İlgili yazıtlar için bk. TAM IV,1 39; ISinope 123; CIL III 86.

[INikaia]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Bilinmiyor
»Birlik: Bilinmiyor

ŞAHİN tarafından M.s. II. yüzyıla tarihlendirilen Latince mezar steli dört satırdan oluşmaktadır[328]. Yazıt bir imparatorun 18. yönetim yılında dikilmiştir ve eğer ŞAHİN'in yazıt için önerdiği M.s. II. yüzyıl tarihlendirmesini kabul edecek olursak, bu imparator muhtemelen Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius veya Marcus Aurelius'tan herhangi biridir. 75 yaşında öldüğünü anladığımız Clodius'un mezar taşında yalnızca οὐετρανὸς olduğu yazmaktadır; fakat görev aldığı askerî birlik veya askerî görevi hakkında bir bilgiye ulaşamamaktayız. ŞAHİN, taşa yanlış bir biçimde Κωύδιος şeklinde yazılan isim için Κλωύδιος ve Κλαύδιος şeklinde iki düzeltme önerisinde bulunmakla birlikte, kendi çalışmasında ilk ismi tercih etmiştir.

30. Flavius Iulianus'a Onurlandırma [Fig. 23]

"Kalker taşından levha; sağ alt köşeden bir parça kırık. Köyde bir çeşmeye konulmuş olan taş, Ahmetler'in batısına düşen Armutlu mevkinden getirilmiştir" [INikaia].
Buluntu Yeri: Bilecik ili Pazaryeri ilçesi Ahmetler köyü [INikaia]
Ölçüler : Y: 86 cm; G: 60 cm; D: 17 cm; HY: 3.4 cm [INikaia]
Edisyon : PH278472; INikaia 1551
Literatür : —
Tarih : M.s. 263/4 [INikaia]

Ετους αι΄ τοῦ κυ[ρ]ίου
Αὐτοκράτορος Πουβλί–
ου Λικιννίου Γαλλιηνοῦ
Σεβαστοῦ, Δαβληνοὶ
κὲ Προνναεῖται, ὁ δῆμος
τῆς δικωμίας Φλάβιον Ἰ–
ουλιανὸν ἑκατόνταρ–
χον λεγιῶνος πρώτης
Ἀθηνᾶς ἐκ προγόνων

[328] INikaia 1440.

φιλότιμον, ἀντιλαβό–
μενον τοῦ τε πατρὸς Ἰου–
λιανοῦ κὲ τῶν θίων πρὸς
πατρὸς Φλαβίων Χρήσ–
του ἑκατοντάρχου λε–
γιωναρίου κὲ Φλαβίου Λι–
κιννίου ἑκατοντάρχου
πριμιπιλαρίου, δόντα τῇ
δικωμίᾳ βόας Φ[– – –].

[INikaia]

»Durum: Muvazzaf (?)
»Rütbe: Tribunus
»Birlik: Legio I Minervia

Babası ve iki amcasının da orduda görev yaptığını anladığımız Flavius Iulianus ismindeki askerin Dablenoi ve Pronnaeitai köyleri tarafından onurlandırılmasını içeren Helence yazıt on sekiz satırdan oluşmaktadır. İlk satırlardan yazıtın İmparator Gallienus'un 11. yönetim yılında diktirildiği anlaşılmaktadır ve Gallienus'un, İmparator Valerianus ile ortak imparator ilan edildiği M.s. 253 yılı göz önüne alındığında ilgili yazıtın M.s. 263/4'te dikildiği anlaşılmaktadır. İlgili yazıt sayesinde imparatorluk ordusuna Nicaea'dan katılmış olduklarını anladığımız dört askerin adına ulaşmamız mümkün olmuştur. Köyler tarafından kendisine verilen onurlara mazhar olmuş asker Flavius Iulianus'un *legio I Minerva*'da *tribunus militum*'luk yaptığını öğrenmekteyiz[329]. Onurlandırılan asker Iulianus'un babası Flavius Iulianus ve amcası Flavius Chrestus da *tribunus militum*'luk yaparken, diğer amcası Flavius Licinnius *primuspilus*'luk vazifesinde bulunmuştur[330].

31. Flavius Chrestus

»Durum: Bilinmiyor
»Rütbe: Tribunus

[329] *Legio I Minervia* hakkında detaylı bilgi içib bk. no. 11.

[330] *Primuspilus*'lar hakkında detaylı bilgi için bk. DOBSON 2016: 392–434. *Tribunus*'luk için bk. KEPPIE 1998: 24–5.

»**Birlik:** Bilinmiyor

Buluntu Yeri: Bilecik ili Pazaryeri ilçesi Ahmetler köyü
Ölçüler : Y: 86 cm; G: 60 cm; D: 17 cm; HY: 3.4 cm
Edisyon : Bk. 29 numaralı yazıt. (INikaia 1551)
Tarih : M.s. 263/4 [INikaia]

32. Flavius Licinnius

»**Durum**: Bilinmiyor
»**Rütbe:** Primuspilus
»**Birlik:** Bilinmiyor

Buluntu Yeri: Bilecik ili Pazaryeri ilçesi Ahmetler köyü
Ölçüler : Y: 86 cm; G: 60 cm; D: 17 cm; HY: 3.4 cm
Edisyon : Bk. 29 numaralı yazıt. (INikaia 1551)
Tarih : M.s. 263/4 [INikaia]

33. Flavius Iulianus

»**Durum**: Bilinmiyor
»**Rütbe:** Tribunus
»**Birlik:** Bilinmiyor

Buluntu Yeri: Bilecik ili Pazaryeri ilçesi Ahmetler köyü
Ölçüler : Y: 86 cm; G: 60 cm; D: 17 cm; HY: 3.4 cm
Edisyon : Bk. 29 numaralı yazıt. (INikaia 1551)
Tarih : M.s. 263/4 [INikaia]

34. Glykios ve Ailesinin Adağı [Fig. 24a–24b]

"Göynük – Yukarıkınık (c. 20 km SW von Göynük). Vor dem Haus des Mehmet Sevkin: Grabaltar, unten profiliert, oben gebrochen. Unter der Inschrift Reliefs: Kästchen (?), Griffelfutteral" [MAREK – ADAK].
Buluntu Yeri: Bolu ili Göynük ilçesi [MAREK – ADAK]
Ölçüler : Y: 100 cm; G: 56 cm; D: 53; HY: 2.5 cm [MAREK – ADAK]
Edisyon : MAREK – ADAK 2016: 10, no. 13
Literatür : —

Tarih : XXX

– – –ΜΒΩΤΕΚΕ
– – –δε γυνὴ Μαρκέλ–
λα φίλανδρος ἀρίστη,
Μαρκιανὴ θυγάτηρ, γαμ–
βρὸς Γλύκιος πάνυ πρίν–
κιψ, ὡς θεῷ ἀθανάτῳ
γέρας ἔκτισαν, ὠ παροδ[ῖ]–
τα.

[MAREK – ADAK]

»Durum: Muvazzaf (?)
»Rütbe: Princeps
»Birlik: Bilinmiyor

Sağ üst köşesinden kırılmış sekiz satırlık bir metinden oluşan yazıt MAREK – ADAK tarafından Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmektedir[331]. İlgili yazıt Marcella ismindeki bir kadın ile kızı Marciane ve damadı Glukios tarafından adı bilinmeyen bir tanrı/tanrıçaya sunulan bir adaktır. MAREK – ADAK'ın yorumuna göre yazıtta Glykios için kullanılan πρίνκιψ ifadesi, Roma ordusunda bir askerî rütbe olan *princeps*'e karşılık gelmektedir. Asker olduğunu anladığımız Γλύκιος adına Küçük Asya'nın başka hiçbir yerinde rastlanmamakla birlikte, Makedonya, Attika ve Roma'da ilgili isme ait kayıtlar söz konusudur[332]. *Princeps* kullanımı çok sayıda epigrafik kayıt sayesinde günümüze ulaşmıştır ve bu kayıtlardan ilgili rütbenin çok çeşitli görev ve sorumlulukları olduğu anlaşılmaktadır[333].

---

331 MAREK – ADAK 2016: 10, no. 13.

332 İlgili isim için bk. LGPN s.v. Γλυκίων.

333 Bazı örnekler için bk. ὀπτίων πρίνκιψ (Sanct.Baalshamin III 43,31); πρίνκιψ σπείρας (CIRB 666); π[ρίνκεψ(?)] ὀπτίων (SEG XXXI 1116); πρίνκεψ καὶ λογιστὴς (IGR III 264); [princeps pereg]rinor(um) (AE (1984) 515); princeps leg(ionis) XI Cl(audiae) (AE (1913) 215); princeps et primus pil(us) (AE (1993) 422); princeps | leg(ionis) III Aug(ustae) (CIL VIII 18231).

35. Legio II Parthica'dan Bir Askere Ait Yazıt [Lev. 25]

"Broken all round and of unknown provenance, but probably from Nikaia, the fragment of a white marble slab is now in the garden of the Archaeological Museum of İznik, where it was recorded in 2003, no. 25; it is without inventory number" [STAUNER].

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi (?). Yazıt günümüzde 25 envanter numrası ile İznik Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [STAUNER]
Ölçüler : Y: 30 cm; G: 43 cm; D: 30; HY: 3 cm [STAUNER]
Edisyon : STAUNER 2012: 89, no. 3
Literatür : —
Tarih : M.s. III. yüzyıl [STAUNER]

.[– – –]
MIL LEG II P[– – –P]
FFA QVI V[– – –]
4 [– – –]I AV[– – –]
[– – –]

[– – –] | mil(es or iti) leg(ionis) II P[arth(icae) – – – p(iae)] | f(idelis) f(elicis) a(eternae), qui v[ix(it) ann(is) – – – , mil(itavit) ann(is) – – –] | [– – –]I AV[– – –

[STAUNER]

»Durum: Bilinmiyor
»Rütbe: Miles
»Birlik: Legio II Parthica

Üç satırı okunabilen ve her tarafından kırılmış yazıt Latincedir. STAUNER, *legio II Parthica*'nın İmparator Caracalla zamanında gerçekleşen M.s. 215 tarihli Parth Seferi ile bağlantılı olabileceğini söyleyerek yazıtın tarihi için M.s. III. yüzyılı işaret etmektedir[334]. MIL LEG II ifadelerinin açıkça seçilebildiği ikinci satırın sonu kırıktır. P[– – –] şeklindeki kırık bölüm için STAUNER P[arth(icae) – – – p(iae)] olarak bir tamamlama önermektedir. Buradan yola çıkarak askerin *legio II Parthica* birliğinde er olarak görev yaptığını anlamaktayız. Tarihçi Cassius

[334] STAUNER 2012: 90.

Dio'ya göre İmparator Septimius Severus tarafından I ve III *Parthica legio*'ları ile birlikte kurulan *legio II Parthica*, diğer ikisinden farklı olarak İtalya'daki Alba Tepelerinde konuşlanmıştır[335]. Her ne kadar bu birliğin temel görevi İtalya'yı korumaktan ziyade, imparatorların İtalya üzerindeki hakimiyetini güvenceye almak olsa da M.s. III. yüzyıl boyunca birliğin çeşitli durumlarda kullanıldığına dair bulgular söz konusudur. İlgili birlik muhtemelen Septimius Severus'un Britannia üzerine yaptığı M.s. 208–211 tarihli seferi ile oğlu Caracalla'nın Alamanni kabilesi üzerine gerçekleştirdiği harekata katılmış olabilir[336]. M.s. 214–218 yılları arasında kesin olarak Parth Savaşlarına katıldığını anladığımız birlik, Syria'daki Apamea kentinde konuşlanmıştır[337]. İmparator Elagabalus'un tahta geçmesine yardımcı olan *legio II Parthica* bunun mükafatı olarak imparatordan *pia fidelis felix aeterna* unvanını almıştır[338]. İmparator Severus Alexander M.s. 231 senesinde Sasanilere karşı sefere çıkarken yanında *legio II Parthica*'yı da götürmüştür ve birlik bir kere daha Syria'daki Apamea'ya konuşlanmıştır[339]. Severus'la birlikte bu sefer Rhenus ve Danuvius sınırları yürüyen birlik, burada Alamanni kabilesine karşı savaşlara katılmış; İmparator Severus M.s. 235 senesinde öldürüldükten sonra ise gasıp Maximinus'u desteklemiştir[340].

36. Legio V Parthica'dan Bir Askerin Yazıtı

"Beyaz mermerden parça. Bursa Müzesi'nde bulamadım. SCHNEIDER'in verdiği bilgiye göre, müze envanter defterinde taşın Mudanya'dan geldiği yazılıdır. SCHNEIDER'in, taşı

---

335 Cass. Dio lv 24,4. Bu birliklerin adlarında geçen *Parthica* unvanı sebebiyle İmparator Septimius Severus tarafından Parth Seferi için silah altına alındığı söylense de, BIRLEY bu birliklerin aslında Severus rakibi ve Syria valisi Pescennius Niger için oluşturulduğundan söz etmektedir (BIRLEY 1999: 106–7).

336 POLLARD – BERRY 2012: 206. Historia Augusta, Geta'nın katledildiği haberini alan Alba'daki askerlerin öfkeye kapıldığını ve Caracalla'nın bu birliği yatıştırdığından söz etmektedir (HA Antoninus Caracalla ii).

337 Apamea'dan gelen *legio*'ya ait yazıtlar için BALTY ve VAN RENGEN'in ilgili çalışmasına müracaat edilebilir. Bk. BALTY – VAN RENGEN 1993.

338 CAMPBELL 1999: 15.

339 POLLARD – BERRY 2012: 208.

340 Herodianus'un konuyla ilgili anlatısı için bk. Herodian. vi 9. Ayrıca bk. RITTERLING 1925: 1480–1.

Nikaia kökenli olarak kabul etmesine sebep olan destek, anlaşıldığı kadarıyla, yazıtın üçüncü satırında yapmış olduğu çok kuşkulu bir tamamlamadır" [INikaia].

Buluntu Yeri: Bursa ili İznik ilçesi. Eser günümüzde Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [INikaia]

Ölçüler : Y: 21 cm; G: 20 cm; HY: 2.2 cm [INikaia]

Edisyon : PH277823; INikaia 37

Literatür : —

Tarih : XXX

[– – –]ιβος
[– – – λεγ(ιῶνος)] β΄ Παρθικῆς
[– – –]ρεντίνῳ.

[INikaia]

»Durum: Muvazzaf (?)
»Rütbe: Bilinmiyor
»Birlik: Legio II Parthica

Sağ tarafından kırık olduğu anlaşılan Helence yazıtın yalnızca üç satırı okunabilmiştir ve kitabenin ikinci satırında açık bir şekilde β′ Παρθικῆς ifadesi seçilebilmektedir[341]. Dolayısıyla üçüncü satırda [– – –]ρεντίνῳ şeklinde okunabilen kelimeyi [– – – δόμω Φε]ρεντίνῳ olarak tamamlayan SCHNEIDER'in önerisini son derece spekülatif bulan ŞAHİN'nin ikinci satırdaki ifadenin başına getirdiği [– – – λεγ(ιῶνος)] önerisi kabul edilebilir[342]. Yazıtın ilk satının sonunda okunabilen ifade askerin kendi adı olabileceği gibi, son satırında geçen ifade de anıtın yaptırıldığı kişiye karşılık geliyor olabilir.

37. Longinianus ve Ailesinin Mezarı [Fig. 26]

"Anıtsal bir mezar anıtına ait mermer blok parçaları. Taşlar, Katran Köyü'nün yaklaşık 500 metre kuzeyindeki Örenbaşı Mevki'nde olasılıkla tüm olarak bulunmuş, sonra parçalanarak köye getirilmiştir. Taşın parçaları bugün köyde çeşitli yerlerde inşaatlara katılmıştır: "Parça a" İbrahim Ceyhan'ın evinin duvarında, "parça b" Mehmet Nehir'in evinin duvarında; "parça c" aynı kişinin bahçe duvarında. Çok özenli bir şekilde yazılmış

[341] *Legio II Parthica* hakkında detaylı bilgi için bk. No. 35.

[342] INikaia 37; SCHNEIDER 1943: no. 3.

olan yazıtın ilk satırı sistematik bir şekilde kazınmıştır. Köylüler taşı bu şekilde bulduklarını bildirmişlerdir. Şu hâlde yazıt herhangi bir nedenle olasılıkla antik devirde taştan silinmiştir. Bu halde taşın tam olarak yüksekliği yaklaşık 120 cm ve tüm genişliği yaklaşık 240 cm olması gerekmektedir" [INikaia].

Buluntu Yeri: Bilecik ili Yenipazar ilçesi Katran köyü [INikaia]
Ölçüler : Parça a için: Y: 89 cm; G: 60 cm; D: 33 cm; HY: 5.5 cm; parça b için: Y: 77 cm; G: 98 cm; parça c için: Y: 62 cm; G: 45–79 cm [INikaia]
Edisyon : PH278238; INikaia 1250
Literatür : —
Tarih : M.s. II. yüzyıl [INikaia]

[– – –]κος Στράτιο[– – –]
[– – –] Λογγεινιαν[ὸς Νέστ]ωρ γερουσιαστὴς ζῶ[ν ἐ]–
[μαυ]τῷ καὶ τῇ γυ[ναικί μ]ου Σαβείνῃ καὶ τῷ υἱῷ Λ[ογ]–
4 [γει]νιανῷ στρατι[ώτῃ ἐνδ]όξως στρατευσαμέν[ῳ]
[ζή]σαντι ἔτη .[.΄ τὸ μνημῖ]ον κατεσκεύασα σὺν [καὶ],
[τοῖς] ἐπικειμέ[νοις ἐμοῖ]ς ἀνδριᾶσιν καὶ τῷ ἐ[πι]–
κειμένῳ ἀμ[φιπεριφρ]άγματι· ἐπί τῷ μετ[ὰ τὸ]
8 κατατεθῆνα[ι ἐμὲ καὶ τὴν] γυναῖκά μου εἶναι αὐτὰ
ἄσκυλτα κα[ὶ ἀνεξοδίαστα· ε]ἴ τις δὲ ἂν σκυλῇ ἢ ἀπαλ–
[λο]τριώ[σῃ, ἀποδώσει τῷ ἱερωτάτ]ῳ ταμείῳ
[vacat(?)]vvv (δην.) μυ(ριάδα) ΄ε.

[PHI]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Miles
»Birlik: Bilinmiyor

Üç parçadan oluşan ve aralarında büyük boşluklar bulunan on bir satırlık Helence yazıt, *gerusia* üyesi Longinianus, eşi Sabine ve asker oğulları Longinianus için yapılmıştır. ŞAHİN bunun anıtsal bir mezar olduğunu belirterek, lahdin parçalanarak Katran Köyüne götürüldüğünü ve burada devşirme malzeme olarak konutların inşasında kullanıldığını belirtir[343]. Baba Longinianus'un hem *gerusia* üyesi olması hem de anıtsal bir mezar yaptırabilecek kadar zengin olması ailenin durumunun iyi olduğunu göstermekle birlikte, aynı zamanda çevrede önemli bir yerleşim bulunduğunu ve bu yerleşimin kırsal ile bağlantısını göstermesi

[343] INikaia 1250.

bakımından önemlidir. Yazıtın üçüncü satırında geçen στρατι[ώτῃ ifadesinden Longinianus'un oğlu Longinianus'un asker olduğunu öğrenmekle birlikte, görev aldığı askeri birlik ya da askeri rütbe konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte mezarın öncelikle asker Longinianus için yapılması, kaç yaşında öldüğünü yazıttaki kırıklar nedeniyle bilemediğimiz askerin görevi başında vefat ettiğini akıllara getirmektedir.

38. Lucius Valerius Potitus'un Mezarı [Fig. 27a–27b]

"Die Stele verjüngt sich leicht nach unten. Der Oberteil der Stele ist mit zwei massiven Eckakroteren versehen. Das Feld zwischen ihnen wird von einem Schild und einem Schwert eingenommen. Unterhalb der Akrotere sind jeweils ein falx vinitoria und eine dolabra abgebildet. Der Unterteil der Stele ist in der Form eines Halbrundbogens herausgearbeitet, der von zwei einfachen Säulen flankiert ist, die wiederum einen massiven Architrav tragen. Unmittelbar oberhalb des Architravs ist eine tabula ansata angebracht an der eine vierzeilige Inschrift angebracht ist. Am oberen Rand des Bogens ist rechts und links jeweils eine kleine patera eingemeißelt. Auf dem inneren Feld des Bogens sind zwei kurze Schwerte senkrecht nebeneinander abgebildet" [AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR].

Buluntu Yeri : Bursa ili Yenişehir ilçesi Akbıyık köyü. Stel 9128 envanter numarası ile Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR]

Ölçüler : Y: 172 cm; G: 85 cm; D: 33 cm; HY: 2.7–3.5 cm [AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR]

Edisyon : AE (2010) 1520; AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR 2010: 32, no. 7

Literatür : —

Tarih : M.s. III. yüzyıl [AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR]

Λουκίῳ Οὐαλερίῳ Ποτεί–
τῳ στρατιώτῃ πραιτω–
ριανῷ ζήσαντι ἔτη ς′ υἱὸς
4 ἀνέστησεν Λ. Οὐαλέριος Ἀττικός.

[AKYÜREK – ŞAHİN – ONUR]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Praetorianus
»Birlik: Cohors praetoria

AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR, dört satırdan oluşan Helence yazıttaki *praenomen*'inin açık bir şekilde yazılması üzerinden yazıtın M.s. III. yüzyıla ait olduğunu söylemektedirler[344]. İkinci ve üçüncü satırlarda geçen στρατιώτῃ πραιτωριανῷ ifadesinden Lucius'un *cohortes praetoriae*'da görev aldığını anlamaktayız[345]. Son derece seçkin bir birlik oluşturan *praetorianus*'lar sıradan *legio* askerlerine göre daha iyi askeri teçhizat ve yıllık ödemeye sahiplerdi. Yine diğer askerlerden farklı olarak *praetorianus*'lar yalnızca on altı yıl görevde kalıyorlardı ve bu vazifelerinin sonunda başarı durumlarına göre çeşitli makamlara atanabiliyorlardı. Bu askerler doğrudan *centurio* olarak atanabilirler, bir *legio*'da *primuspilus*'luk yapabilirler veya idari görevlerde bulunabilirlerdi[346]. Ancak Lucius'un yazıtında herhangi bir başka görev aldığına dair bir ibare bulunmamaktadır. İlgili satırlardan doksan yaşında öldüğünü anladığımız Lucius aslında bir *veteranus*'tur; fakat steline bu ifadeyi ekletmemiştir. Yirmili yaşlarının başında silah altına alınan bir askerin, on altı yıllık görev süresinin bitiminde otuzlu yaşlarının ortalarında olacağı düşünülürse, Lucius'un *praetorianus*'luktan sonra *evocatus* olarak göreve geri dönmüş olması beklenebilir; zira *evocatus*'ların ücretleri, diğer askerlere göre son derece yüksekti[347]. Aynı zamanda *praetorianus*'luktan sonra *evocatus* olarak göreve geri dönen askerlerin yazıtlarına Küçük Asya'daki Tralleis'te[348] ve imparatorluğun çeşitli yerlerinde rastlamaktayız[349]. İlgili mezar yazıtının Helence olması, AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR'un önerdiği gibi Lucius'un Prusa'nın yerlisi olduğu varsayımını güçlendiren bir unsur olabilir[350].

---

[344] AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR, Lucius'un Prusalı olduğunu önerisinden hareketle ilgili askerin Septimius Severus'tan sonra ve I. Constantinus'tan önce yaşamış olduğunu öne sürmektedir. Zira İmparator Severus'a kadar *praetorianus*'lar yalnızca belli eyaletlerden silah altına alınmıştır ve ilgili birlik İmparator Constantinus tarafından lağvedilmiştir (AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR 2010: 33).

[345] *Praetorianus* birliği için bk. KENNEDY 1978: 275–301; CAMPBELL 2001: 260–4.

[346] SOUTHERN 2006: 116–7.

[347] Bk. SPEIDEL 2009: 372–3.

[348] C. Reius C. fil. Aniensis | Priscus domo Cartagin. | ecovatus Aug. ex praetor(io) | vixit annos XXXXV milita||[4]vit annos XXII (ITralleis 217).

[349] AE (1958) 104; AE (1988) 154; CIL V 3368; CIL VI 32677. Ayrıca bk. no. 39.

[350] AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR 2010: 33.

39. Lucius Volumnius Similis'in Mezarı [Fig. 49]

"The other funerary inscription of Lucius Volumnius Similis found in Sakarya province is bilingual" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri: Sakarya ili Osmaneli ilçesi [ÖZTÜRK]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : ÖZTÜRK 2020a: 66; IAM 4: no. 25
Literatür : —
Tarih : M.s. II. – III. yüzyıl [IAM]

L. Volumnius Simi–
lis eq. coh. I pr.
an. XVIII evo. an. III
c. coh. mil. Ital. coh. pr.
eq. sagittar. in Africa
an. III tr. mil. leg. III
Aug. ann. III
Λ. Οὐλούμνιος Σί
μιλις ἱππεὺς σπείρης πραι–
τωριαανῆς πρώτης ἐπὶ ἔ–
τη ιη΄, ἠουοκάτον ἐπὶ γ
κεντουρίων σπείρης μιλιάρι–
[ου – – –].

[ÖZTÜRK]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Tribunus militum, ecovatus
»Birlik: Cohors I praetoria, legio III Augusta

Hem Helence hem de Latince olan çift dilli yazıt toplamda on iki satırdan oluşmaktadır. Öncelikle ilgili yazıttan Roma vatandaşı olduğunu anladığımız Lucius Volumnius Similis'in er olarak girdiği Roma ordusundan *tribunus militum* olarak *veteranus* olduğunu anlamaktayız[351]. Roma ordusundaki *tribunus*'luk makamlarının önemli bir kısmı Senator sınıfına ayrılmakla birlikte

[351] ÖZTÜRK et alii 2013: 84–5.

Volumnius bu sınıfa mensup değildir ve orduda kademeli olarak yükselmiştir. Askeri kariyerine *cohors I praetorianus*'ta başlayan Volumnius burada on altı yıl görevde kaldıktan sonra emekliliğe hak kazanmış ancak üç yıl daha *evocatus* olarak bu görevine devam etmiştir[352]. Daha sonra Kuzey Afrika'da *sagittarum* olarak görev alan Volumnius, nihayetinde ise üç yıl *legio III Augusta*'da *tribunus militum*'luk yapmıştır.

40. Papianus Pompeius'un Zeus'a (?) Adağı [Fig. 28]

"Kireçtaşından bir mezar steline ait fragman. Bir evin temelinde devşirme malzeme olarak kullanılmış" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri: Sakarya ili Geyve ilçesi [ÖZTÜRK]
Ölçüler : Y: 63 cm; G: 56 cm; HY: 2.8–3.7 cm [ÖZTÜRK]
Edisyon : ÖZTÜRK 2020[b]: 118, no. 1; IAM 4: no. 16
Litaretür : —
Tarih : M.s. 238–244 [ÖZTÜRK]

– – –
[Δι]ὶ(?) Παπιαν[ὸ]–
ς Πομπέϊο[ς]
[σ]τρατιώτης λε[γ]–
4 [ι]ῶνος πρώτη[ς]
[Π]αρθικῆς Σεβ[ηρ]–
[ι]αν vacat ῆς Γορδ[ια]–
[ν]ῆς καὶ.[
– – –

[ÖZTÜRK]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Miles
»Birlik: Legio I Parthica

[352] Bithynia et Pontus Eyaleti'ndeki diğer *evocatus*'lar için bk. no. 38.

Her tarafından kırık yedi satırlık Helence yazıtın tarihlendirilmesi için ÖZTÜRK başka bir yazıta müracaat ederek[353], M.s. 238–244 yılları arasını önermektedir[354]. Yazıtın başlangıcını [Δι]ὶ(?) şeklinde tamamlayan ÖZTÜRK yazıtın tanrı Zeus'a bir adak olabileceğini önermektedir[355]. Üçüncü ve altıncı satırlarda geçen [σ]τρατιώτης λε[γ]/[ι]ῶνος πρώτη[ς] / [Π]αρθικῆς Σεβ[ηρ]/[ι]αν ifadesinden Papianus'un *legio I Partica Severiana Gordiana* birliğinde er olarak görev yaptığını düşünmekteyiz. İlgili *legio* muhtemelen Septimius Severus tarafından, iç savaştaki düşmanı ve Syria Eyaleti valisi Pescennius Niger'e karşı girişeceği savaş için M.s. 195 senesinin başında kurulmuştu[356]. RITTERLING[357] ve ÖZTÜRK[358] ilgili birliğin M.s. 197–198 yılları arasında Parth Savaşları için kurulmuş olduğunu söylemektedir; fakat BIRLEY, İmparator Severus'un üç *legio*'ya Parth Seferi ile bağlantılı görünmeleri için *Parthica* adını verdiğini ve böylece gerçek amacını gizlemek istediğini ifade etmektedir[359]. Her iki öneri arasında bir uzlaşma getiren SPEIDEL – REYNOLD ise M.s. 195 ve 197 tarihlerinin ikisinin de olasılık dahilinde olduğunu bildirmektedir[360]. Başlangıçta muhtemelen *legio I Parthica* olarak adlandırılmış olsa da daha sonra Septimius Severus veya oğlu Caracalla zamanında birliğin adına *Severiana Antoniniana* eklenmiştir[361]. Başka bir olası öneri getiren SPEIDEL – REYNOLD, *Severiana*

---

[353] Genio t(urmae) et | Epon(a)e Reg(inae) | Iul(ius) Victor | eq(ues) vexi(llarius) coh(ortis) ||[4] (milliariae) n(ovae) S(everianae) Gordian(ae) | S(urorum) s(agittariorum) in honore(m) t(urmae) | v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) | Imp(eratore) d(omino) n(ostro) Gordiano ||[8] II et ⟦et⟧ Pomp(eiano) co(n)s(ulibus) Kal(endis) Iun(iis). (HD038468).

[354] ÖZTÜRK 2020: 119.

[355] ÖZTÜRK 2020: 118.

[356] KENNEDY 1987: 60. Ayrıca Cassius Dio *Parthicae legio*'larının (I–II–III) İmparator Septimius Severus tarafından kurulduğunu söylemekle birlikte bir tarih veya tarihlendirme yapılabilmesi için başat bir olaydan söz etmemektedir (Cass. Dio. LV 24,4).

[357] RITTERLING 1925: 1435.

[358] ÖZTÜRK 2020: 118.

[359] BIRLEY 1999: 106–7.

[360] SPEIDEL – REYNOLD 1985: 33.

[361] RITTERLING 1925: 1435; ÖZTÜRK 2020: 118.

unvanının İmparator Marcus Aurelius zamanında, *Antoniniana* unvanının ise İmparator Caracalla zamanında verilmiş olabileceğini söylemektedir[362]. Cassius Dio'nun da bahsettiği gibi *legio I Parthica* Mesopotamia Eyaleti'nde konuşlanmıştır ve kampı modern Irak devletinin sınırları içinde kalan Singara'da (= Sincar) bulunmaktadır[363]. KENNDY, *legio I Parthica* için Küçük Asya'dan çok sayıda askerin silah altına alındığını söylemektedir[364] ve ilgili birliğe ait bir başka yazıt Galatia Eyaleti'nde bulunmuştur[365].

41. Patrokles'in Onurlandırılması

"Taş bugün kayıptır" [INikaia].

Buluntu Yeri: Bursa ili İznik ilçesi [INikaia]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : PH277836; FERNOUX 2004: 420, no. 3; DMITRIEV 1996: 105–6; INikaia 56; SEG XLVI 1604; SEG XXXVII 1071; RIESE 1914: 1608; ILS 8867
Literatür : DEMOUGIN 1999: 597, no. 2; MITCHELL 1993: 213, dn. 87; CORSTEN 1987; 111–4
Tarih : M.s. 117–138 [INikaia]; M.s. 123 [DMITRIEV]

– – –
[– – – T]o[ῦ] δήμου
[– – –] Πατροκλέα τὸν ἐκ προγόνων
4 [– – – ἔπαρχο]ν σπείρης β΄ Σπανῶν εὐσεβοῦς πιστῆς,

362 SPEIDEL – REYNOLD 1985: 32. Detaylı bilgi için bk. SPEIDEL 1983: 118–23.

363 Cass. Dio. LV 24,4; BIRLEY 1999: 132. Ayrıca Aphrodisias'ta bulunan ve *legio I Parthica*'da görev yaptığını anladığımız bir veteranus'a ait yazıtta da birliğin merkezinin Singara olduğu açıkça belirtilmektedir: [ἐν τῇ] σορῷ κεκή||[δευτ]αι Μ(ᾶρκος) Αὐρ(ήλιος) Καλ|[.c.4.]ς οὐετρανὸς | [ἀπὸ λε]γιῶνος πρώ||[4]της Π]αρθικῆς Σε|βηριανῆς Ἀντωνι|νιανῆς ἥτις λεγι|ών ἐστιν ἐν Σινγά||[8]ροις τῆς Μεσοποτα|μίας πρὸς τῷ Τί|γρει ποταμῷ (SEG XXXV 1084).

364 KENNEDY 1987: 60.

365 Νεικήτης οὐετρα|νὸς ἐκ λεγ(ιῶνος) πρ(ώτης) Παρθικῆς | κὲ ἡ μήτηρ Καλὴ τῷ ἰδίῳ ἑ|αυτῶν τέκνῳ γλυκυτάτῳ ||[4] Καστρησίῳ ζήσαντι ἔτη ιγ′ | πάσῃ χάριτι κὲ ἐπιστήμῃ κὲ | παιδείᾳ κεκοσμημένον | μνήμης χάριν. εὐψύχι, ||[8] τέκνον γλυκύτατον· | οὐδεὶς ἀθάνατος (MITCHELL 1977: 84, no. 18).

[καὶ ἔπαρχον σ]πεί[ρ]ης πρώτης Οὐλπίας Ἀφρῶν ἱππικῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ,
[ἀρχιερέα Τρ]αιανοῦ Ἀδριανοῦ Σεβαστοῦ καὶ πρῶτον ἄρχοντα καὶ κοσ–
[μητὴν νέων καὶ ἐφήβω]ν καὶ πανηγυριάρχην καὶ ἀργυροταμίαν, ἔνδικον
8 [ἐπιμελητὴν δημοσ]ίων ἔργων κατὰ τὸ τοῦ κυρίου αὐτοκράτορος ἀπόκριμα
[καὶ ἀγωνοθέτην τῆς – – –] Διονυσιάδος. [– – –]
– – –

[INikaia / DIMITRIEV]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Praefectus
»Birlik: Cohors II Hispanorum pia fidelis, Cohors I Ulpia Afrorum Equitata

Dokuz satırdan oluşan Helence yazıt, *cohors II Hispanorum pia fidelis* ve *cohors I Ulpia Afrorum equitata*'da askerlik vazifesini gerçekleştirdiğini anladığımız Patrokles ismindeki askerin, Senatus ve Roma halkının kararları doğrultusunda onurlandırılmasıdır. *Cohors II Hispanorum* olasılıkla ilk defa Illyricum'da hizmette bulunmuş, ardından Germania Inferior'a sevk edilmiştir. İmparator Domitianus zamanında *pia fidelis* unvanını alan birlik, Traianus zamanında Germania Superior'a sevk edilmiş ve Hadrianus döneminde ise muhtemelen modern Stockstadt kentinin sınırları içindeki kalan bir alanda konuşlanmıştır[366]. Patrokles'in ikinci görev birliği olan *cohors I Ulpia Afrorum equitata*'nın işlevi, görev yeri ve kuruluşu hakkında net bir bilgi olmamakla birlikte SPAUL ilgili birliğe dair tartışmaların bir kısmını bir araya getirmiştir[367]. Patrokles bu vazifelerinin yanında imparatorun kararı gereğince Dionysios şenliklerinde hakemlik ve mali işlerden sorumlu *arkhon* olarak da görev yapmıştır. STAUNER Nicaea'dan gelen ve her tarafından kırılmış bir yazıta getirdiği tamamlama önerisinde, adı bilinmeyen bir *tribunus* ve Patrokles'in kariyeri arasında önemli benzerliklere dikkat çekerek, Nicaea'dan gelen yazıtın da Patrokles'e ait olabileceğini öne sürmektedir[368].

42. Severus'un Mezarı

[366] SPAUL 2000: 125.

[367] SPAUL 2000: 460–1.

[368] Bk. no. 22.

"Blok taş, 54 ve 55 numaralı kuleler arasındaki şehir duvarlarının inşaatında kullanılmıştır" [INikaia].
Buluntu Yeri: Bursa ili İznik ilçesi [INikaia]
Ölçüler : Y: 47 cm; G: 230 cm; HY: 3.5 cm [INikaia]
Edisyon : PH277865; FERNOUX 2004; 423, no. 5; INikaia 99; AE (1947) 19; ROBERT 1940; 60–61; SCHNEIDER – KARNAPP 1938: 48, no. 22
Literatür : DEMOUGIN 1999; 598, no. 18; ROBERT 1946; 148
Tarih : XXX

[– – –]που Σευήρου, χειλι[άρχου λεγιῶνος ιε΄ Ἀπ]ολλιναρ[ίας]
κατασκευάσαντος ἐκ τῶν ἰδ[ίων – – –] ΄Ασκλ[– – –]
ἀνεξοδία[στον].

[FERNOUX]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Tribunus
»Birlik: Legio XV Apollinaris

Üç satırdan oluşan Helence yazıtın tarihi için FERNOUX ve DEMOUGIN, M.s. II. – III. yüzyılı önermektedir.[369]. Bazı yerlerinden kırık yazıtın birinci satırında görülen χειλι[– – –] ifadesini χειλι[άρχου] olarak ve [– – –]ολλιναρ ifadesini ise [– – – Ἀπ]ολλιναρ[ίας] şeklinde tamamlamak uygun görünmektedir. Bu tamamlamaya göre Severus'un görev yaptığı ilgili birlik *legio XV Apollinaris*'tir. Muhtemelen Caesar ya da Augustus[370] tarafından kurulan *Apollinaris*, Illyricum'da konuşlanmış ve İmparator Tiberius'un Marcomanni halkına karşı gerçekleştirdiği seferlere dahil olmuştur[371]. İmparator Nero zamanında Syria'ya sevk edilen birlik, Corbulo komutasında M.s. 62–63'te Armenia Seferi'ne katılmış[372] ve ardından muhtemelen kışı geçirmesi için Aegyptus Eyaleti'ndeki

[369] DEMOUGIN 1999: 598, no. 18; FERNOUX 2004: 423.

[370] Cassius Dio onun Augustus tarafından kurulduğunu söylemektedir. Cass. Dio. lv 23, 5. PARKER da *Apollinaris*'i Augustus ile ilişkilendirmekredir (PARKER 1928: 270). Ancak konu hakkında daha detaylı bir tartışma için bk. WHEELER 2000: 259–73.

[371] Vell. 108–110; RITTERLING 1925: 1748; WHEELER 2000: 81. *Legio XV Apollinaris*'te görevli bazı askerlerin bu döneme ait Carnuntum'dan bulunan yazıtları için bk. AE (1995) 1264; CIL III 11250; CIL III 13483; AE (1907) 177.

[372] Tac. Ann. XV 25.

Alexanderia kentine sevk edilmiştir[373]. M.s. 66'da Yahudi Ayaklanması'nın patlak vermesi üzerine *Apollinaris*, İmparator Vespasianus'un oğlu Titus'un komutasında bölgedeki savaşlara katılmıştır[374]. Bir süre sonra yeniden Carnuntum'a sevk edildiğini anladığımız Apollinaris, İmparator Traianus tarafından yeniden Doğu'ya sevk edilene kadar özellikle Dacialılarla cereyan eden çatışmalara dahil olmuş ve İmparator Hadrianus tarafından yeniden düzenlenen Doğu sınırının bir parçası olarak Satala kentine yerleştirilmiştir[375]. Hem Lucius Verus'un hem de Marcus Aurelius'un Parth seferlerinde görev alan birlik, Syria valisi Avidius Cassius'un M.s. 175'teki isyanına katılmadığı için İmparator Marcus Aurelius tarafından *pia fidelis* unvanı ile ödüllendirilmiştir[376]. *Legio XV Apollinaris*'te görev yapmış askerlerin yazıtları Küçük Asya'nın pek çok noktasında bulunmaktadır[377].

[373] Ios. bell. Iud. III 3.

[374] Suetonius'un Titus'un *quaestor*'luk görevinden sonra bir *legio*'nun başına geçerek Iudea'nın en güçlü kentlerinden Tarihheiai ve Gamala'yı ele geçirdiğine dair anlatısındaki birliğin *legio XV Apollinaris* olması olasıdır (Suet. *Tit.* 4). Detaylı bilgi için bk. RITTERLING 1925: 1751; JONES 1989: 127–34; WHEELER 2000: 286–87.

[375] WEBSTER 1985: 64; MITFORD 1988: 167–9. İlgili birlikten askerlerin Satala'da bulunan yazıtları için bk. MITFORD 1988: 171, no. 1–2.

[376] RITTERLING 1925: 1754–5.

[377] IEphesos 715; 837; CIL III 6747; AE (1975) 783; BOSCH 1967: 237–8, no. 178; 251, no. 187; 411–2, no. 366; 411, no. 365; KOVACS 2007: 99–107; BOSCH 1947: 101–2, no. 19; KILyk I 219.

NICOMEDEA

Günümüzde Nicomedea kenti, İzmit ilinin modern yerleşim tabakası altında kalmıştır. Kentin egemenlik alanıyla ilgili kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, Roma dönemindeki doğu sınırının Sakarya Nehri'ne kadar dayandığı düşünülmektedir. Güneybatıda körfezin güney kıyısındaki Prainetos mevkii de kente aittir. Bu sınırın ötesinde Pylai'ın egemenlik alanı başlamaktadır. İç kısımlarda ise Arganthonion'un kuzey yamacı kente aittir. Nicaea kenti ile olan sınırı ise İznik Gölü ile deniz arasında kalan dağ sırtı belirlemektedir. Batıda Libyssa yerleşimi Nicomedea kentine ait iken, Pendik ve ötesi Chalcedon kentine aittir[378].

Koordinat bilgisi: [40°46'31.9"N 29°57'39.4"E]

43. Aurelius Arrianus'un Mezarı [Fig. 29]

"Inferior pars basis marmoreae, crepidine ornata. Basis iuxta puteum, cui nomen est Adil Kuyusu, inter vicos Arslanköy et Karakadılar situm reperta" [TAM].

Buluntu Yeri : Arslanköy, Karakadılar (?)
Ölçüler : Y: 59 cm; G: 60 cm; D: 55 cm; HY: 3–3.5 cm [TAM]
Edisyon : TAM IV.1, 184; DÖRNER 1941: 103, no. 117
Literatür : —
Tarih : XXX

– – –
.ν – – –φ – – –
Αὐρήλιος Ἀρριαν[ὸς]
στρατιώτης.
4 χαίρετε.

[TAM]

»Durum: Bilinmiyor
»Rütbe: Miles (?)
»Birlik: Bilinmiyor

[378] Bk. TIB 13 s.v. Nikomedeia; ZEYREK 2005: 13–14; STROBEL 2000b: 927–8; MAC DONALD 1976: 623–4; FERNOUX 2004: 134.

Dört satırı okunabilen Helence yazıtın üçüncü satırında geçen στρατιώτης ifadesinden Aurelius Arrianus isimli kişinin asker olduğunu anlamaktayız. İlgili kişinin rütbesi ya da birliği konusunda bir bilgimiz bulunmamaktadır.

44. Aurelius Marcianus'un Bir Ağırlığı [Fig 30a–30b]

"Tropfen–, d. h. blattförmiges Bleigewicht mit beiderseits erhöhten, vor allem nach außen abgeschrägten Rändern und eingetieften Schriftfeldern. Höhe 15,16 cm; Breite 11,42 cm; Gesamtdicke der Ränder 1,6–1,9 cm; BH 7,6–8 mm; Gewicht 1040 g. Gute Erhaltung, allerdings im unteren Drittel beider Schriftfelder abgegriffen. Eine größere Einkerbung im unteren Drittel des rechten Randes von Seite A. Zahlreiche Ligaturen auf Seite B und im zweiten Stempel. Buchstabenformen: Rechteckiges Sigma. Zwei auf der Seite A rechts oben in den Rand eingebrachte schmale rechteckige Agoranomenstempel (Länge jeweils circa 4 cm). Eine nachträglich angebrachte Lochung im oberen Ende des Schriftfeldes, die den ersten Buchstaben der Seite B zerstörte. Die Außenseiten der Ränder sind mit zahlreichen eingepunzten Mustern und Zeichen versehen, die keinen Sinn erkennen lassen." [HAENSCH – WEISS].

Buluntu Yeri: Nicomedea
Ağırlık : 1040 gram
Edisyon : AE (2005) 1434; HAENSCH – WEISS 2005: 470–2 , no. 10
Literatür : —
Tarih : M.s. 249–250 [HAENSCH – WEISS]

[A YÜZÜ]

ἔτου–
ς α΄ τοῦ
κυρίου ἡμ–
ῶν Αὐτοκρά–
τορος Κ̣αίσαρ–
ος Γ(αίου) Μεσσίου Κυ–
ίντο̣υ Τ̣ρ̣α̣ι̣α̣νοῦ
Δεκίου Ε̣ὐ̣σ̣εβοῦς
Εὐτυχοῦς Σε–
βαστοῦ

[B YÜZÜ]

ὐ–
πατε–
ύοντος
4 τῆς ἐπαρχί–
ας τοῦ λαμπρο–
τάτου ὑπατικοῦ Λ(ουκίου)
Ἐγνατίου Βί̣κ̣τορος Λ̣–
8 ολλιανοῦ, πρ̣εσβ̣ευτ̣ο̣ῦ̣ κ–
αὶ ἀντ̣ιστ̣ρ̣ατήγο̣υ τοῦ Σε–
βαστ̣οῦ̣, ἀγορ̣ανομοῦντ̣ος
Αὐρ(ηλίου) Μ̣αρ̣κ̣ι̣α̣νοῦ παλ–
12 αιστρ̣α̣τ̣ιώτου.

[HAENSCH – WEISS]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Bilinmiyor
»Birlik: Bilinmiyor

İki *litra* ağırlığında yaprak biçimli kurşun ağırlığın ön yüzünde on ve arka yüzünde on iki satırlık Helence bir yazıt bulunmaktadır. Ağırlık İmparator Decius dönemine tarihlendirilmektedir ve arka yüzünde adı geçen Bithynia et Pontus valisi Lucius Egnatius Victor Lollianus'un görev tarihini belirlemesi bakımından önemlidir[379]. Arka yüzde bulunan yazıtın son dört satırından adının Aurelius Marcianus olduğunu anladığımız bir kişinin παλαιστρατιώτης (= *veteranus*) olduğunu ve muhtemelen emekli olduktan sonra da imparatorluk kültünün rahipliğini yaptığını anlamaktayız[380].

45. Claudius Herculanus'un Mezarı

"Stela anaglypho ornata, in superiore parte abscisum, repraesentat defunctum equitantem. Stela Nicomediae reperta in fundamentis ecclesiae S. Pantaleonis" [TAM].
Buluntu Yeri: Kocaeli ili İzmit ilçesi [TAM]

---

[379] İlgili valinin diğer yazıtları için bk: IPrusa 12; IGR III 33; SOURLAS 2019: 393–407. Yine bk. HAENSCH – WEISS 2005: 443–98; https://pondera.uclouvain.be/artifact/3716.

[380] *Veteranus* olduktan sonra rahiplik görevini ifa eden diğer bazı Bithynia et Pontus'lu askerler için bk. no. 22, 41, 68.

Ölçüler : Y: 71 cm; G: 58 cm; D: 64 cm [TAM]
Edisyon : PH278958; FRANK 1969: 35, no. 4; TAM IV.1, 137; ILS 2775; CIL III 327
Literatür : DOLEZAL 2020: 225, dn. 18; SPEIDEL 1997: 232–3; JONES 1971: 420
Tarih : M.s. 270–275 [U. C. ARDAL]

Di Manes
Claudi Herculani
protectoris
Aureliani Augus–
ti vixit annos
quadraginta;
posuit memo–
riam Claudius
Dion[y]sius
Protector Aug–
usti, frater
ipsius.

[TAM]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Protectores Aureliani Augusti
»Birlik: –

İmparator Aurelianus'un özel muhafız birliğinde görev yaptığını anladığımız ve 40 yaşındayken vefat eden *protector* Claudius Herculanus onuruna, kendisi gibi *protector* olan kardeşi Claudius Dionysius tarafından dikilen mezar anıtı on iki satırdan oluşmaktadır ve dili Latincedir. Bu yazıt vasıtasıyla Herculanus'un yanı sıra Dionysius ismindeki askerin varlığından da haberdar olmaktayız. FRANK'e göre *scholae palatinae*'ın öncülü olan ilgili birim Geç Principatus Dönemi imparatorlarının güvenliklerini sağlamak için geliştirdikleri çeşitli yöntemlerden birisidir ve kuruluş olarak İmparator Aurelianus dönemine tarihlendirilmesi uygundur[381]. Yine Nicomedeia'dan bir başka *protector* bilinmekle birlikte, bu askerin yazıtı M.s. 300 civarına tarihlenmektedir[382].

[381] FRANK 1969: 30–4.

[382] Valerio | Vincentio actuario | protectorum Antia | marito dulcissimo ||[4] cum quo convixi annis sex (CIL III 6059).

46. Claudius Dionysius

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Protector Augusti
»Birlik: Bilinmiyor

Buluntu Yeri: Kocaeli ili İzmit ilçesi [TAM]
Ölçüler : Y: 71 cm; G: 58 cm; D: 64 cm [TAM]
Edisyon : Bk. 48 numaralı yazıt. (INikaia 1551)
Tarih : M.s. 270–275 [U. C. ARDAL]

47. Gaius Tarquitius'un Mezarı [Fig. 31]

"Slab of light–coloured marble, broken into several joining pieces; it perhaps originally formed one of the two longitudinal faces of a sarcophagus (πύελος) and was apparently sawn off on the left–hand side for some secondary use, a practice frequently encountered in Nikomedeia; most of the top as well as the right–hand and bottom sides are missing. The rear side of the slab is worked rough. As can be learned from the text (l. 4), the burial site comprised said sarcophagus and at least one other item. The fine and very carefully carved lettering is typical of the High Empire, with fine apices, spacers and one extant ligature" [STAUNER].

Buluntu Yeri: Kocaeli ili İzmit ilçesi
Ölçüler : Y: 97 cm; G: 150 cm; D: 16 cm; HY: 6.5–7 cm
Edisyon : STAUNER 2011: 45–52
Literatür : —
Tarih : M.s. I. veya II. yüzyıl [STAUNER]

Γ. Ταρκύτι[ος + cognomen? + askeri unvan(?) + στρατευσάμενος(?)]
ἐν σπείρῃ [+ rakam + askeri birlik(?) + hizmet yılı (?) + ζήσας(?)]
ἀμέμπτως ἔτη[+ yıl sayısı – – – + fiil + τὸν βωμὸν(?)]
καὶ τὴν πύελον Ταρκυτίο[υ? + cognomen? + καὶ Ταρκυτίου(?)]
Κρατέρου καὶ Ταρκυτίο[υ? + cognomen? + oğlu/kardeşi(?) + ?αὐ–]
τοῦ καὶ κληρονόμ[ων? – – – + ἕτερος δὲ ἐν τῇ πυέλῳ(?)]
μὴ βληθήσεται ἐ[ὰν δέ τις τολμήσῃ + fiil(?)]
[ἢ? κακο]υργῆσαί τ[ι? – – –].
– – –

[STAUNER]

»Durum: Bilinmiyor
»Rütbe: Bilinmiyor
»Birlik: Adı bilinmeyen bir cohors

Özellikle sol tarafından kırık olan sekiz satırlık Helence yazıt büyük oranda STAUNER tarafından tamamlanmıştır ve buradaki açıklamalar onun tamamlamaları doğru kabul edilerek yapılmaktadır. STAUNER'a göre Tarquitius muhtemelen bir *auxilia cohors*'unda görev yapmıştır ve ilgili yazıt bir mezar steli için yazılmış olsa da bu Tarquitius muvazzaf asker iken mi yoksa *veteranus* iken mi olduğu belli değildir. Tarquitius muhtemelen Yunan kökenlidir ve hatta Nicomedea kentinin yerlisi olması da mümkündür. STAUNER'a göre Tarquitius Roma vatandaşıdır ve bunu elde etmesinin iki olası yol varmış gibi görünmektedir. Bunlardan ilki askerlik hizmetinin karşılığı olarak Roma vatandaşlığı kazanmakken, ikincisi ise Bithynia et Pontus'da vali olarak görev yaptığını bildiğimiz Marcus Tarquitius Priscus tarafından Roma vatandaşlığının verilmesi olabilir[383]. STAUNER Tarquitius *nomen*'inin son derece seyrek olduğunu ve Bithynia et Pontus'taki başka bir yerden bu isme henüz ulaşılmadığını bildirmektedir[384].

48. Marcus Iulius Theodotos'un Mezarı

"Basis, quae prope Nicomediam inventa esse dicitur" [TAM].
Buluntu Yeri: Kocaeli ili İzmit ilçesi [TAM]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : PH279024; TAM IV.1, 203
Literatür : —
Tarih : XXX

Μ. Ἰούλιο[ς]
Θεόδοτο[ς]
στρατευσάμενο[ς]
ἐπιτείμω[ς]
τὸν ἀνδριάντ[α]
ζῶν ἑαυτῷ

[383] İlgili vali için bk. PIR T1 20.

[384] Detaylı bilgi için bk. STAUNER 2011: 45–52. Ayrıca Tarquitius *nomen*'inin taşıyan bir diğer asker için bk. CIL XIII 12048.

[κ]ατεσκεύασα.
χαῖρε.

[TAM]

»Durum: Bilinmiyor
»Rütbe: Miles (?)
»Birlik: Bilinmiyor

Sekiz satırlık Helence yazıtın üçüncü satırında geçen στρατευσάμενο[ς] ifadesinden adının Marcus Iulius Theodotos olduğunu anladığımız kişinin askerlik hizmetinde bulunduğunu ve yaşarken kendisi için bir heykel diktirdiğini anlamaktayız. Ancak yazıtta ilgili askerin rütbesine ya da birliğine dair bir ifade bulunmamaktadır.

Marcus Statius Iulianus ve S. Rufus'un Lucullus'u Onurlandırması

"Stela lapidis marmorei, anaglypho repraesentante virum et aquialam ornata, prope oppidum Gebze inventa, nunc in museo Constantinopolitano collocata" [TAM].
Buluntu Yeri: Kocaeli ili Gebze ilçesi [TAM]
Ölçüler : Y: 71 cm; G: 40 cm; D: 10 cm; HY: 1.2 cm [TAM]
Edisyon : MITCHELL 2020: 247, dn. 24; MITCHELL 2014: 258–9; TAM IV.1, 39; SEG XV 776; SEG II 666; ROSTOVTZEFF 1957: 704, dn. 40; KEIL 1921: 262–70; IGR II 256
Litaretür : SEG LXIV 1268; SEG XX 20; SEG IV 726
Tarih : M.s. III. yüzyıl [SEG LXIV]

Ἀγαθῇ τύχῃ. Μᾶρκος Στάτιος Ἰουλιανὸς καὶ Σ…–
λιος Ῥοῦφος στρατιῶται σπείρης ἕκτης ἱππικ[ῆς]
οἱ ἐπὶ τῶν σ<τ>ατιώνων τῶν ἄκτων καὶ νουμέρων καὶ οἱ
[μ]ουλίωνες οἱ ἐπεστῶντες συνωρίᾳ εὐχαριστοῦσιν Λευ–
[κο]ύλλῳ Ἡδύος ἐπιμελητῇ κτηνῶν Καίσαρος.

[TAM]

Beş satırlık Helence yazıt, Bithynia et Pontus'da bulunan bir istasyonda görev yaptıklarını anladığımız Marcus Statius Iulianus ve S. Rufus isimlerindeki iki askerin, muhtemelen imparatorun hayvan sürülerinden sorumlu olan Lucullus ismindeki bir görevliyi onurlandırmasıdır. SEG'in editörleri συνωρίᾳ kelimesinin anlamının belli olmadığını bildirmekle birlikte, LSJ'nin συνωρίς maddesine atıfta

bulunarak ilgili kelimenin bir çift katırı veya diğer hayvanları çiftleyerek, boyunduruk altına vurmak manasına gelebileceğini öne sürmektedir[385]. Bu bakımdan Lucullus'un imparatorun sürülerinden sorumlu olduğu iddia edilebilir[386]. İkinci satırda geçen στρατιῶται σπείρης ἕκτης ἱππικ[ῆς] ifadesinden Statius ve Rufus'un adı bilinmeyen bir süvari *cohors*'unda askerlik yaptıkları anlaşılmaktadır. MITCHELL'in de ifade ettiği gibi ilgili yazıt imparatorluğun at çiftlikleri ile *cursus publicus* arasındaki ilişkiyi açık bir biçimde gösteren yegâne kanıttır[387].

49. Marcus Statius Iulianus

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Miles
»Birlik: Cohors VI equestris

Buluntu Yeri : Kocaeli ili Gebze ilçesi [TAM]
Ölçüler : Y: 71 cm; G: 40 cm; D: 10 cm [TAM]
Edisyon : Bk. 61 numaralı yazıt. (INikaia 1551)
Tarih : M.s. III. yüzyıl [SEG LXIV]

50. S. Rufus

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Miles
»Birlik: Cohors VI equestris

Buluntu Yeri : Kocaeli ili İzmit ilçesi [TAM]
Ölçüler : Y: 71 cm; G: 40 cm; D: 10 cm [TAM]
Edisyon : Bk. 61 numaralı yazıt. (INikaia 1551)
Tarih : M.s. III. yüzyıl [SEG LXIV]

[385] LIDDELL – SCOTT 1996: 1730.

[386] SEG LXIV 1268.

[387] MITCHELL 2014: 258–9.

51. Servandinus Avitus'un Mezarı [Fig. 32]

"Fragment einer Grabstele aus Kalkstein mit Reliefdarstellung; gefunden 1976 in Izmit, im Stadtviertel Zeytinlik Mahallesi, also im Bereich der Westnekropole der antiken Stadt Nikomedeia. Die linke Seite der Stele ist vollständig erhalten, es fehlt der rechte Rand. Das Relief zeigt einen römischen Soldaten, in der Rechten eine Lanze, in der Linken einen Schild. Darunter steht die lateinische Inschrift. ImGarten des Museums von Izmit." [SCHWERTHEIM – ŞAHİN].

"Stèle funéraire, trouvée en 1976 dans la nécropole ouest de la ville antique. Soldat portant lance et bouclier; inscription sous le bas–relief. Aujourd'hui dans le jardin du Musée local" [AE].

"Pars sinistra stelae lapidis calcarii, ornata anaglypho repraesentante militem Romanum in armis, inventa Nicomediae (Zeytinlik Mahallesi), nunc in horto musei Nicomedensis collocata" [TAM].

Buluntu Yeri: Kocaeli ili İzmit ilçesi. Yazıt günümüzde Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunmaktadır. [SCHWERTHEIM – ŞAHİN]

Ölçüler : Y: 116 cm; G: 45 cm; D: 9 cm; HY: 4.5 cm [SCHWERTHEIM – ŞAHİN]

Edisyon : PH278973; REUTER 2012: 128, no. 90; HAENSCH 2001: 114, no. 120; SPEIDEL 1985: 90, no. 3; AE (1977) 792; SCHWERTHEIM – ŞAHİN 1977: 263, no. 8; TAM IV.1, 152

Literatür : —

Tarih : İmparator Traianus'un iktidarının sonları. (M.s. II. yüzyılın başı) [SCHWERTHEIM – ŞAHİN]; İmparator Elagabalus Dönemi (M.s. III. yüzyıl) [SPEIDEL]

D(is) m(anibus)
Servandin[o]
Avito mil[iti]
leg(ionis) XXX U(lpiae) V(ictricis), st[ip(endiorum)]
XX vixit an[n(is)]
XX[X – – –]
Se[rvandinus?].
[– – –]

[SCHWERTHEIM – ŞAHİN]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Miles
»Birlik: Legio XXX Ulpia Victrix

Yedi satırı okunabilen Latince yazıtlı ve alt tarafından kırılmış mezar steli, SCHWERTHEIM – ŞAHİN tarafından İmparator Traianus'un M.s. 114–117 yılları arasındaki Doğu seferine tarihlendirilirken, SPEIDEL tarafından bu öneri reddedilmekte ve yazıt İmparator Elagabalus'un Doğu Seferi ile bağlantılı olarak M.s. 218–219 yıllarına yerleştirilmektedir. SCHWERTHEIM – ŞAHİN, ilgili *legio*'nun M.s. 196 senesine kadar *pia fidelis* unvanını almadığını belirterek, yazıtta bu unvanın bulunmamasını bir tarihlendirme aracı olarak kullanmayı uygun görse de; SPEIDEL M.s. III. yüzyıla tarihlenen yazıtların önemli bir kısmında da bu unvanın görülmediğini belirterek, bunun tarihlendirme için yeterli bir kıstas olmadığını öne sürer. SPEIDEL mezar stelindeki rölyefte görülen yuvarlak ve küçük kalkanın M.s. III. yüzyıla ait olduğunu ekleyerek, askerin yazıtına bir *praenomen*'in yazılmamasını da aynı bağlama oturtur[388]. Cassius Dio'nun İmparator Elagabalus'un Germen birliklerinin Bithynia'da kışladığını bildirmesi de bu bağlamda değerlendirilmelidir ve Avitus bu konaklama sırasında vefat etmiş olabilir[389]. Zira yazıttan Avitus'un yirmi sene askerlik hizmetinde bulunduğunu ve muvazzafken hayatını kaybettiğini anlamaktayız. İmparator Elagabalus'un bu seferine katılan ve aynı bağlamda değerlendirilebilecek bazı asker yazıtlarına Bithynia et Pontus sınırları içinden ulaşmaktayız. Bu askerler arasında: Severius Acceptus[390], Dubitatius Attianus[391] ve Nobilinius Scriptio[392] sayılabilir. Yazıt muhtemelen Avitus'un asker arkadaşlarından biri tarafından tamamlanmıştır ancak stelin alt kısmının kırık olması sebebiyle, bu kişinin adının yazılmasının beklendiği bölümü okumak mümkün olmamıştır. İlgili *legio*'ya mensup askerlerin yazıtlarına Küçük Asya'nın başka bölgelerinden de ulaşmak mümkündür[393].

---

388 SCHWERTHEIM – ŞAHİN 1977: 263; SPEIDEL 1985: 91.

389 Cass. Dio lxxx 3.

390 No. 16.

391 No. 17.

392 No. 58.

393 D(is) M(anibus) | C(aio) Cattanio Tertio | B(ene)F(iciario) Trib(uni) Leg(ionis) XXX V(lpiae) V(ictris) P(iae) F(idelis) | Stip(endiis) XVII ||[4] Civi(s) Agripinensi(s) | M(arcus) Victorius Lollius Frater | Tertullo et Cleme/(vacat)ente Co(n)s(ulibus) (vacat) | F(aciendum) O(uravit)(C(uravit)) (BENNETT 2008: 543–9); Ephesos'tan gelen bir diğer yazıt için bk. AE (1957) 161.

Avitus'un görev yaptığı *legio XXX Ulpiae Victrix* M.s. 105 yılında İmparator Traianus tarafından Dacia Savaşı ile bağlantılı olarak kurulmuştur[394]. *Ulpia* adını Traianus'un aile adı olan Ulpius'tan; XXX sayısını kaçıncı *legio* olduğundan ve *victrix* adını ise Dacialılara karşı kazandığı zaferlerden almıştır[395]. Muhtemelen İmparator Traianus'un M.s. 115–117 yılları arasındaki Parth Seferi'ne dahil olmuştur ve ardından uzun yıllar ordugahı olarak kullanacağı Castra Vetera'ya (= Xanten) sevk edilmiştir[396]. Çeşitli çatışmalara ve savaşlara asker göndermekle birlikte, esas olarak İmparator Septimius Severus ve Clodius Albinus arasındaki iç savaştaki çatışmaya dahil olmuş ve Severus'un tarafını tutması sebebiyle imparator tarafından *pia fidelis* unvanı ile ödüllendirilmiştir[397]. Birliğin bir kısmının M.s. 208'den sonra Britannia'nın kuzeyindeki sefere dahil olduğu ve Severus Alexander'in Doğu Seferi'ne katıldığı anlaşılmaktadır[398].

52.Statius Rufinus'un Adağı

"Titulus incisus in capitulo invento non longe ab oppido Armaşa, nunc Akmeşe. De forma et mensuris lapidis nihil constant" [TAM].

Buluntu Yeri: Kocaeli ili İzmit ilçesi Akmeşe Mevkii [TAM]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : PH278902; TAM IV.1, 81
Literatür : —
Tarih : —

Θεῷ Ὑψίστῳ
ἐπηκόῳ
Στάτιος
Ῥουφῆννς
ἑκατόνταρ–
χος τὸν
βωμόν.

[TAM]

---

394 Cass. Dio. lv 24, 3. Ayrıca bk. CAMPBELL 1999: 22.

395 REUTER 2012: 5–7.

396 PETRIKOVITS'e göre birlik yaklaşık M.s. 120 yılında en azından İmparator Diocletianus zamanına kadar burada konuşlanmıştır (PETRIKOVITS 1976: 973).

397 RITTERLING 1925: 1826.

398 Detaylı bilgi için bk. POLLARD – BERRY 2021: 69–71.

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Centurio
»Birlik: Adı bilinmeyen bir legio ya da cohors birliği

Yedi satırdan oluşan yazıt Helencedir ve adının Statius Rufinus olduğunu öğrendiğimiz bir asker tarafından "En Yüce Tanrı'ya" yani Θεῷ Ὑψίστῳ'ya adanmıştır[399]. İlgili kült bilhassa Küçük Asya'nın kuzeyi ve Karadeniz'e kıyısı olan diğer bölgelerde görülmekle birlikte neredeyse Helence konuşan bütün Doğu'da rastlanılmaktadır[400]. Yazıtın 5–6 satırında geçen ἑκατόνταρχος ifadesinden Rufinus'un *centurio* olduğunu anlamakla birlikte, hangi birlikte ve rütbede görev yaptığına dair bir bilgi edinememekteyiz.

[399] Küçük Asya'dan gelen bazı yazıtlar için bk. MITCHELL 1999: 136–43.

[400] Detaylı bilgi için bk. BELAYCHE 2011: 139–174.

PRUSA AD OLYMPUM

Prusa ad Olympum, Uludağ'ın kuzeye bakan yamaçlarında kurulmuştur ve günümüzde modern Bursa kent tabakasının altında kalmıştır. Kent, Nilüfer Çayı'nın suladığı verimli bir vadiye egemen konumdadır. Kent hakkındaki önemli bilgileri epigrafik ve edebi kaynaklardan alıyor olmamıza rağmen, bu kaynaklarımız kentin egemenlik alanı konusunda son derece sessizdir. Ancak FERNOUX kentin Olympos Dağı'nın doğusunda günümüz İnegöl'üne kadar uzanan düzlüklere sahip olduğunu aktarmaktadır. Batıda ise Apollonia kenti ile batıya doğru akan Rhyndakos Nehri'nin bir kolu sınırı belirlemektedir[401].

Koordinat bilgisi: [40°12'34.3"N 28°59'45.2"E].

53. Adı Bilinmeyen Bir Askerin Mezarı (?)

"Gefunden wahrscheinlich in Bursa, heute verschollen"[IPrusa].
Buluntu Yeri: Bursa [IPrusa]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : PH278664; IPrusa 176; CIL III 6995
Literatür : —
Tarih : XXX

– – –]si dupl[icario
DERIESI[– – –
pulis Brita[nnia s]–
u<p>e<r>ior<e> e[t infe]–
riore AVI[– – – mi]–
li<t>avit an[nos – – – fra]–
tri ama[ntissimo.

[PHI]

»Durum: Bilinmiyor
»Rütbe: Duplicarius
»Birlik: Adı bilinmeyen bir turma birliği (?)

[401] Kent hakkında detaylı bilgi için bk. TIB 13 s.v. Prusa; STROBEL 2001a: 490–1; IPrusa: 3; FERNOUX 2004: 135.

Üst ve sol kısmından büyük oradan kırık olan ve yedi satırı okunabilen yazıt Latincedir. MOMMSEN yazıtın birinci satırında görünen DUPL ifadesini dupl[icario olarak tamamlamaktadır[402]. Bu tamamlamayı doğru olarak kabul edersek, yazıtının bağlamını tam olarak bilemediğimiz askerin bir *duplicarius* olduğunu varsayabiliriz. *Duplicarius* ifadesi hem çift maaş alan bir asker anlamına gelirken, hem de bir *turma* birliğinde *decurio*'nun ardından gelen ikinci komutanı ifade etmek için kullanılmaktadır[403]. Bu ifadenin bir ödeme şeklini yansıttığını kabul edecek olursak, SPEIDEL'in hesaplamalarına göre bu asker eğer M.s. 84'ten önce bir *cohors*'ta er ise 1.500 *sertertii*, eğer bir *cohors*'ta süvari ise 1.800 *sestertii* ya da bir *legio*'da er ise 1.800 *sestertii* veya bir *legio*'da süvari ise 2.100 *sestertii* kazanacaktır. M.s. 84'ten sonra ise bu ücretlerde %30'dan fazla bir artış yaşanırken, kademeli olarak artan ücretler Maximinus Thrax zamanında ise toplamda %600'den fazla bir artış yaşamış olacaktır[404]. Küçük Asya'dan başka *duplicarius* yazıtları da bilmekteyiz[405].

54. Adı Bilinmeyen Bir Veteranus'un Yazıtı [Fig. 33]

"Read from photo"[IAM].
Buluntu Yeri: Keles ilçesi Baraklı mahallesi Asartepe mevki [IAM]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : IAM 1: no. 61
Literatür : ŞAHİN 2017: 39
Tarih : M.s. II. yüzyıl [IAM]

---

[402] CIL III 6995. CORSTEN de benzer bir tamamlama önermektedir (IPrusa s. 205).

[403] SOUTHERN 2006: 337.

[404] Bk. SPEIDEL 2009: Tablo 3 ve 4.

[405] Cappadocia Bölgesi'nden bir örnek için bk. – – –]rius de[c(urio)] | al(ae) II Ulp(iae) | Aur(ianae) stip(endiorum) | XXII vix(it) an[n(os)] ||[4] XLV Iul(ius) Phil[ip]|pus dup(licarius) al(ae) eiu[s]|dem frater [p(osuit) (CIL III 6743); Cilicia'dan bir örnek için bk. D(is) o(mnibus) M(anibus) | Flac(cius) Septiminus | equ(es) sing(ularis) dom(inorum) nn(ostrorum) Impp(eratorum) | [mi]lit(avit) ann(os) XIII vixit ||[4] [ann(os) XXX cura]verun[t] | Iul(ius) Sim[plex dup(licarius) et Audac(ius)] | Victor here[des eius] (AE (1991) 1550).

– – –
Βετρανὸς λεγιῶν[ος – – –
– – –

[IAM]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Bilinmiyor
»Birlik: Adı bilinmeyen bir legio

Adı bilinmeyen bir askere ait yazıttır. Tek satırı okunabilen yazıttan ilgili askerin bir *legio* birliğinde görev aldığını ve *veteranus* olduğunu öğrenmekteyiz. Elimizdeki bilgilerden ilgili askerin Roma vatandaşı olduğunu söyleyebiliriz.

55. Marcus Lucretius Proclus'un Mezarı [Fig. 34]

"At Demirtaş, a village six miles from the Bithynian town of Prusa ad Olympum, Ph. LeBas saw, in 1834" [SPEIDEL].
"Stele mit bogenförmigem Giebel und Eckakroteren, die nur durch eine Ritzlinie vom Hintergrund abgesetzt sind. Das Relief zeigt einen frontal mit rechtem Standbein stehenden Soldaten in kurzem Gewand; an seiner rechten Seite ist die Spitze des Schwertes zu erkennen. In der rechten Hand hält er einen nach unten links weisenden Stab. Rechts neben ihm steht ein Diener, der den ovalen Schild des Soldaten trägt (siehe aber die Diskusseion von M. P. Speidel 94 für eine andere mögliche Interpretation) und zu diesem aufzublicken scheint. Das Relief scheint (anhand der Zeichnung zu urteilen) an den höchsten Stellen verwaschen zu sein. Ursprünglich muß es sich um eine plastiche, recht gute Arbeit gehandelt haben. Die Inschrift ist in ungelenken Buchstaben geschrieben, wobei der sicher griechische Steinmetz mehrmals griechische Buchstaben in den latcinischen Text eingefügt hat" [IPrusa].
Buluntu Yeri: Osmangazi ilçesi Demirtaş köyü [IPrusa]
Ölçüler : Y: 109 cm; G: 87–77 cm; D: 76–70 cm; HY: 2–3 cm [IPrusa]
Edisyon : PH278660; IPrusa 172; SPEIDEL 1985: 92, no. 2; LBW 1122; CIL III 343
Literatür : —
Tarih : M.s. II. yüzyıl [IPrusa]

M(arcus) Lucretius Proclus veteranus
legionis Adiutri(cis), Prusaens(is).

vix(it) annos LII.
[SPEIDEL]

1 LUCPETIUS lapis
2 PΛUSAEUS lapis

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Centurio (?)
»Birlik: legio I veya II Adiutrix

Üç satırdan oluşan Latince yazıt SPEIDEL tarafından M.s. II. yüzyıla tarihlenmektedir[406]. Birinci satırdan vet<e>ranus olduğunu öğrendiğimiz Lucretius muhtemelen ikinci satırda belirtildiği gibi askerlik vazifesini tamamladıktan sonra memleketi Prusa'ya geri dönmüştür. Yazıtın ikinci satırında geçen bir ifade özellikle bu *veteranus*'luk ile bağlantılı görünmektedir. LBW tarafından PΛVSAENΓ şeklinde ve CIL tarafından ise PΛVS AENΓ şeklinde verilen kısım, muhtemelen hem stelin bulunduğu yer hem de askerin kökeni ile bağlantılı olacak şekilde Prusaenses olarak tamamlanabilir[407]. Zira WESCH–KLEIN'ın da bahsettiği üzere emekli askerler görev yaptıkları yerler ile anavatanları arasında yüzlerce kilometre mesafe olsa bile yurtlarına geri dönmeye meyilliydiler[408]. Askerin görev yaptığı birlik *legio Adiutrix* olarak verilmekle birlikte herhangi bir sayı verilmemiştir ve bu adı taşıyan iki *legio*'nun olması sebebiyle ilgili birliği tam olarak tespit etmek mümkün görünmemektedir. Eğer Lucretius'un *legio I Adiutrix*'te askerlik yaptığını varsayarsak, bu birlik M.s. 68 senesinde kurulmuş gibi görünmekle birlikte hangi imparator tarafından kurulduğu kesin değildir[409]. M.s. 69 yılındaki Cremona Savaşı'nda İmparator

---

[406] SPEIDEL, steldeki kabartmanın elinde bulunan küçük yuvarlak kalkan dolayısıyla askerin birinci yüzyıldan sonra, *praenomen*'inin kısaltma şeklinde verilmesinden dolayı ise üçüncü yüzyıldan önceki bir tarihi işaret etmektedir (SPEIDEL 1985: 94).

[407] Roma'da bulunan bir yazıt Bithynia Bölgesi'nin iki önemli kenti Prusias ad Hypium ve Prusias ad Mare'den bahsederken Prusienses şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Benzer bir ifade Prusa ad Olympum için de kullanılıyor olabilir. Bk. CIL VI 1508.

[408] WESCH–KLEIN 2007: 446.

[409] Detaylı bir inceleme için bk. RITTERLING 1925: 1381–2. Tarihçi Cassius Dio *legio*'nun kurusucu olarak İmparator Galba'yı vermektedir (Cass. Dio LV 24, 2). PARKER, ilgili

Otho adına savaşan birlik, daha sonra Mogontiacum ordugahına yerleştirilmiştir[410]. Daha sonra Brigetio'ya yerleştirilen birlik, kısa süre sonra Danube *limes*'ini koruma üzere görevlendirilmiştir ve Nerva'nın imparatorluğunu kabul etmek için Traianus'un evlat edinilmesini şart koşması sebebiyle, Traianus'tan *pia fidelis* unvanını almıştır[411]. İmparator Traianus'un emri altında Parth Savaşları'na (M.s. 115–117) katılan *legio*, İmparator Hadrianus tarafından Pannonia'daki Brigetio'ya geri gönderilmiştir[412]. Septimius Severus ile Pescennius Niger arasındaki iç savaş sırasında Severus'un tarafını tutan *legio* Byzantium kentinin kuşatmasına da katılmıştır[413]. Birliğin daha sonra Septimius Severus, Caracalla ve III. Gordianus'un Parthlar üzerine yaptıkları seferlere dahil olduğunu bilmekteyiz.

56. Mellonius Varro'nun Mezarı [Fig. 35]

"Cour des écuries du grand han" [MENDEL 1900].
"Brousse: marbre bleuâtre; faces latérales sommairement dressées; revers fruste; surface dèlitée par endroits; h. au dessus du sol (la partie infèrieure enfouie). Petit autel rectangulaire, mouluré à la partie supérieure et décoré aux angles d'acrotères massifs, qui se dètachent en relief sur un dé rectangulaire, orné, sur sa face antérieure, d'un médaillon circulaire" [MENDEL 1909].
"Profilierte Basis aus bläulichem Marmor. Das Profil ist hinten nicht ausgeführt. Zwischen den Eckakroteren des Aufsatzes ist eine Patera dargestellt. Die Profile sind wesentlich einfacher als bei dem vorhergehenden Stein. Die Inschrift ist mit Buchstaben aus sehr dünnen Linien geschrieben und wirkt bisweilen etwas nachlässig" [IPrusa]

---

legio'nun Misenum ve Revanna'daki donanmada görevli ancak Roma vatandaş olmayan askerlerle Nero tarafından kurulduğunu söylemektedir (PARKER 1928: 100). Ayrıca Suetonius da benzer bir ifade kullanmaktadır (Suet. Galba XII).

410 CAMPBELL 1999: 9–10.

411 POLLARD– BERRY 2012: 192.

412 Yerleşim hakkında detaylı bilgi için bk. TOTH 1976: 167–8.

413 İlgili *legio*'da görev yapmış bir *bucinator*'un Byzantium'dan gelen mezar yazıtı bu kuşatma ile bağlantılı olabilir: D(is) M(anibus) | Aurel(io) Suro quo|ndam bucina|tori leg(ionis) I ad(iutricis) p(iae) f(idelis) ||[4] stip(endiorum) XVIII vixit a|nnis XL D(–––) F(–––) Suria(!) | Sept(imius) Vibianus heres | et collega eiius(!) ||[8] b(ene) m(erenti) f(aciendum) c(uravit) (IByzantion 122).

Buluntu Yeri: Bursa. Yazıt günümüzde 2549 envanter numarası ile Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [IPrusa]
Ölçüler : Y: 104 cm; G: 48–58 cm; D: 22–34 cm; HY: 3.5 cm [IPrusa]
Edisyon : PH278662; IPrusa 174; MENDEL 1909: 417, no. 425; MENDEL 1900: 369, no. 5
Literatür : —
Tarih : M.s. II. yüzyıl [IPrusa]

D(is) m(anibus).
Mellonio Va[r]ro–
[ni] hast(ato) leg(ionis) XIIII
4 Gem(inae) L(ucia) Censorin[a]
marito piintissi–
vacat mo posuit.

[IPrusa]

»Durum: Veteranus (?)
»Rütbe: Hastatus
»Birlik: Legio XIV Gemina

Lucia Censorina tarafından asker eşi Mellonius Varro için yaptırılan altı satırlık Latince yazıtlı mezar steli CORSTEN tarafından M.s. II. yüzyıla tarihlenmektedir[414]. Yazıtın üçüncü ve dördüncü satırlarından ilgili askerin *legio XIV Gemina*'da *hastatus*'luk vazifesini ifa ettiğini anlamaktayız[415]. İlgili *legio* muhtemelen Caesar tarafından Gallia Savaşı'nın bir parçası olarak kurulmuştur[416]. Tiberius'un M.ö. 7'deki Marcomanni Savaşı'nda görev alan birlik bir süre Mainz'a yerleştirilmiş olsa da, İmparator Claudius yönetiminde Britannia'nın işgaline katılmış ve burada konuşlanmıştır[417]. Boudicca İsyanı

414 IPrusa s. 203.

415 Her ne kadar *hastatus*'luk Cumhuriyet Dönemi ordusunun bir parçası gibi görülse de, SPEIDEL'in de aktardığı üzere bu isimlendirmenin İmparatorluk Dönemi ordusu tarafından da kullanıldığı görülmektedir. Ancak tam olarak neye karşılık geldiği belli değildir (SPEIDEL 2005: 290–2). Küçük Asya'da yazıtı bulunan diğer bazı *hastatus*'lar için bk. AE (1998) 1389; BOSCH 1967: 328, no. 269; AE (1997) 1522.

416 Caes. Gal. viii 4; CAMPBELL 1999: 20.

417 Tact. ann. xiv 34.

sırasında gösterdiği başarı dolayısıyla *Martia Victrix* unvanını alan birlik[418], M.s. 69'daki çatışmalar sırasında Otho'nun tarafını tutmuş, ancak Vitellius'un galip gelmesi üzerine yeniden Britannia'ya sevk edilmiştir[419]. Muhtemelen İmparator Traianus'un Dacia Seferi ile İmparator Lucius Verus'un Parth Seferi'ne dahil olan Gemina, M.s. 193'te patlak veren iç savaşta Septimius Severus'u Carnuntum karargahında imparator olarak ilan etmiştir[420].

57. Nikomedes'in Mezarı [Fig. 36]

"Gefunden in Bursa, heute im Garten des dortigen Mus. Inv. 2539. Profilierte Basis aus Marmor, deren Profile an der Front abgearbeitet sind; die untere linke Ecke ist abgebrochen. Die Inschrift beginnt unmittelbar unter dem Profil und besteht aus gleichmäßigen, sorgfältig geschriebenen Buchstaben mit kleinen Apices. Die letzte Zeile ist in größeren Lettern ausgeführt: zwischen ihr und der vorletzten Zeile ist ein Abstand von ca. einer Zeile Höhe" [IPrusa].
"Brousse; marble blank; faces latérales sommairement dressées: revers fruste, mutilé à la partie supérieure; les moulures de la face antérieure sont abattues" [MENDEL 1909].
"Cour des écuries du grand han" [MENDEL 1900].

Buluntu Yeri: Bursa. Yazıt günümüzde 2539 envanter numarası ile Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [IPrusa]
Ölçüler : Y: 95 cm; G: 38–45 cm; D: 25 cm; HY: 2.5 cm [IPrusa]
Edisyon : PH278634; IPrusa 145: IGR III 1396; MENDEL 1909: 412, no. 414; MENDEL 1900: 369, no. 4
Literatür : —
Tarih : M.s. I. yüzyılın sonu / II. yüzyılın başı [IPrusa]

Νεικομήδει στρατι–
ώτῃ σπείρης ἕκτης
στρατευσαμένῳ
ἔτη αι΄, ζήσαντι ἔτη
κθ΄, [τὸ μ]νημεῖον
κ[ατεσ]κεύασεν
μνήμης χάριν.

[418] Bir örnek için bk. AE (1939) 157.

[419] RITTERLING 1925: 1731–2.

[420] CAMPBELL 1994: 40–41. *Legio* hakkında detaylı bilgi için bk. POLLARD – BERRY 2012: 190–2.

8 vacat

vacat χαίρετε.

[IPrusa]

»**Durum** : Muvazzaf
»**Rütbe** : Miles
»**Birlik** : Cohors VI

Nikomedes isimli bir askerin mezar steli olan dokuz satırlık Helence yazıt, CORSTEN tarafından yazı karakteri dikkate alınarak M.s. I. yüzyılın sonu ile M.s. II. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir[421]. Nikomedes yirmi dokuz yaşında vefat ederken, on bir sene askerlik hizmetinde bulunduğunu anlamaktayız. Yazıtta geçen στρατιώτῃ σπείρης ἕκτης ifadesinden Nikomedes'in *cohors VI*'da askerlik yaptığını anlamaktayız. İlgili birlik hakkında herhangi bir başka tanımlayıcı özelliğin olmaması sebebiyle tespiti mümkün olmasa da vali Genç Plinius'un İmparator Traianus'a yazdığı mektuplardan birinde bir süvari birimi olarak *cohors VI* ve bu birliğin *centurio*'su Publius Attius Aquila'dan bahsetmesi önemlidir ve aynı bağlamda değerlendirilmesi de olasılık dahilindedir[422].

58. Nobilinius Scriptio'nun Mezarı [Fig. 37]

"Gefunden in Bursa auf dem Burgberg, bis 1925 im Haus des früheren Vali İsmail Hakkı, heute im Mus. Bursa, Inv. 2541. Unten abgebrochene profilierte Basis aus Marmor; das hintere Profil ist abgearbeitet oder war nie ausgeführt. Der Aufsatz hat an den Ecken Akrotere, deren rechtes fast vollständig abgeschlagen ist: in der Mitte eine Rosette, bei deren vier fleischingen Blättern die Mittelrippen angegeben sind. Zwischen den Akroteren und der Inschrift. Der Rest der Inschrift füllt den Schaft bis zum unteren Bruch vollständig aus. Die Buchstaben sind sauber und gleichmäßig" [IPrusa].
"A Second gravesstone of a German legionary, in Bithynia was found at Prusa ad Olympum, a marble base, 114 cm high" [SPEIDEL].
" Aus Bursa, profilierte Basis aus Marmor, bis 1925 im Hause des früheren Vali İsmail Hakkı, wohin sin nach ihrem Auffinden auf der Burg gebracht worden sein soll. Zwischen den Eckakroteren stehen, getrennt durch eine Rosette, die Buchstaben D. M. Das rechte Akroter ist zerstört und in Zement ausgebessert. Der untere Teil der Basis fehlt nur auf der Vorderseite, während die Nebenseiten noch teilweise erhalten sind" [DÖRNER].

---

[421] IPrusa s. 172.

[422] Plin. epist. x 106.

Buluntu Yeri: Bursa. Günümüzde 2541 envanter numarası ile Bursa Arkeoloji Müzesi'ne kayıtlıdır. [IPrusa]
Ölçüler : Y: 83 cm; G: 45–53 cm; D: 43–47 cm; HY: 4–6.4 cm [IPrusa]
Edisyon : PH278661; REUTER 2012: 126, no. 87; HAENSCH 2001: 119, no. 113; IPrusa 173; SPEIDEL 1985: 90, no. 2; AE (1947) 188; DÖRNER 1941: 113, no. 132
Literatür : —
Tarih : M.s. 214/5 veya 218/219 [IPrusa]

D(is) m(anibus)
Nobilinio
Scriptioni
4 mil(iti) leg(ionis) XXX
U(lpiae) V(ictricis) p(iae) f(idelis) Ant(oninianae),
vixit an(nos) XXXX,
milit(avit) an(nos) XVII,
8 Apuleius Ae–
qualis et Rufi–
nius Saturnin–
us civi suo cui
12 [– – –]

[SPEIDEL]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Miles
»Birlik: Legio XXX Ulpia Victrix Pia Fidelis Antoniniana

On iki satırdan oluşan Latince mezar steli CORSTEN tarafından M.s. 214/5 veya 218/9 yıllarına tarihlenmektedir[423]. Adının Nobilinius Scriptius olduğunu anladığımız muvazzaf askerin mezar steli Apuleius Aequalis ve Rufinius Saturninus tarafından tamamlanmıştır ve muhtemelen bu isimler Nobilius'un silah arkadaşıdır. Yazıtın altıncı satırından Nobilius'un kırk yaşında vefat ettiğini öğrenirken, yedinci satırından on yedi sene askerlik hizmetinde bulunduğunu anlamaktayız. Nobilinius *XXX Ulpiae Victrix piae fidelis Antoniniana* birliğinde görev yapmıştır.

[423] IPrusa 173. Benzer bir tarihlendirme önerisini SPEIDEL ve REUTER de vermektedir, bk. SPEIDEL 1985: 90; REUTER 2012: 127.

59. Apuleius Aequalis

Buluntu Yeri: Bursa. Günümüzde 2541 envanter numarası ile Bursa Arkeoloji Müzesi'ne kayıtlıdır. [IPrusa]
Ölçüler : Y: 83 cm; G: 45–53 cm; D: 43–47 cm; HY: 4–6.4 cm [IPrusa]
Edisyon : PH278661; IPrusa 173; SPEIDEL 1985: 90, no. 2; AE (1947) 188; DÖRNER 1941: 113, no. 132
Tarih : M.s. 214/5 veya 218/219 [IPrusa]

60. Rufinius Saturninus

Buluntu Yeri: Bursa. Günümüzde 2541 envanter numarası ile Bursa Arkeoloji Müzesi'ne kayıtlıdır. [IPrusa]
Ölçüler : Y: 83 cm; G: 45–53 cm; D: 43–47 cm; HY: 4–6.4 cm [IPrusa]
Edisyon : PH278661; IPrusa 173; SPEIDEL 1985: 90, no. 2; AE (1947) 188; DÖRNER 1941: 113, no. 132
Tarih : M.s. 214/5 veya 218/219 [IPrusa]

PRUSIAS AD HYPIUM

Prusias ad Hypium kenti Düzce ilinin, Konuralp ilçesi sınırları içinde bulunmaktadır. Kentin Antik Çağ'da sahip olduğu egemenlik alanını belirlemek mümkün görünmemektedir. Kentin batı yönünde Nicomedea, doğusunda Claudiupolis kenti, kuzeyinde Heraclea Pontica ve güney batısında Nicaea kentinin egemenlik alanları bulunmaktadır. FERNOUX batı sınırı olarak günümüzdeki Hendek Geçidi'nin ötesini ve kuzey sınırı olarak demir madenleri bakımından zengin olan Regio Tarsica'yı ve Sangarios Ovası'nın sağ yakasında kalan toprakların tamamanı içine alan bir sınır çizmektedir. Doğu sınırı olarak muhtemelen Düzce ve Bolu havzaları ile doğal sınırları belirlenen Bolu Dağlarının ötesine geçiyordu. Bu sınır kuzeye doğru yönelerek Akçakoca ve Alaplı arasında sahile devam ediyordu. Güney sınırını ise bölgenin en yüksek dağ silsilesi olan Dikmen Tepesi ile belirlenmekteydi. (Kent hakkında detaylı bilgi için bk. TIB 13 s.v. Prusias ad Hypium; IPrusias: 4–8; FIRATLI 1976: 741; STROBEL 2001b: 492–3; FERNOUX 2004: 134.)

Koordinat bilgisi: 40°54'22.8"N 31°08'53.0"E

61. Attius Livianus'un Mezarı

"Titulus (tabula?) Nicomediae inventus? De forma et mensuris nihil traditur" [TAM].
Buluntu Yeri: Nicomediae (?) [TAM]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmuyor
Edisyon : IPrusias 77; TAM IV.1 112
Literatür : —
Tarih : —

Ἀττίου Λιβιανοῦ
παῖδα κορ–
νοκλαρίου
Ἄττιον Λιβια–
νὸν σῆμ' ἔχι
τόδε ἓξ ἐτῶν.
[TAM]

»Durum: Bilinmiyor
»Rütbe: Cornicularius

»Birlik: Adı bilinmeyen bir legio

Altı satırdan oluşan Helence yazıtın ikinci ve üçüncü satırlarında geçen κορνοκλαρίου (= *cornicularius*) ifadesinden ilgili askerin Roma ordusunda görev aldığını öğrenmekteyiz. Yazıtta askerin birliği ya da görev süresi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Principatus Dönemi'nin Roma ordusunda görevli *cornicularius*'lar orduda kâtip ve karargâh hizmetlisi olarak görev yaparken, Geç İmparatorluk döneminde bu makam büyük oradan sivil bir karakter taşıyordu[424] . İlgili birimin adı, miğferlerine takılan ve bir keçininkine benzeyen küçük boynuzlardan (= *cornicula*) gelmektedir[425]. İlgili birime mensup diğer bazı askerlerin yazıtlarına Küçük Asya'nın çeşitli noktalarında rastlanmaktadır[426].

62. Gaius'un Mezarı ve Zeus Bronton'a Adağı [Fig. 38]

"Altar. Buluntu yeri bilinmiyor ama Söğüt çevresinden/Bilecik. Malzemesi mermerdir. Büyük altarın yüksek başlık kısmı vardır ve başlık üstte ince bir profille sona ermektedir. Başlık çepeçevre büyük ve düz akroterlerle çevrilmiştir. Ön yüzde, akroterler arasında büyük bir baş kabartması görülmektedir. Tahrip olan kabartma olasılıkla Zeus başına aittir. Başlığın sol yan yüzünde, akroterler arasında bir patera kabartması vardır. Yan yüzün gövdesi üzerinde ise iki tane dört yapraklı küçük rozet kabartması işlenmiştir. Diğer yan yüz ise düz işlenmiş olup motif yoktur. Altarın arka cepesinde, başlıkta, akroterler arasında bir patera betimi vardır. Altarın gövdesinin alt kısmı kaide ile birlikte kırık ve kayıptır. Taşın ön yüzünde, gövde üzerinde yine tahrip olmuş bir baş kabartması ve onun da altında altı satırlık Yunanca yazıt vardır. Yazıtın son satırı alttan tahrip olmuştur, ancak yine de sözcük anlaşılmaktadır. Gövde üzerindeki baş kabartması belki de yazıtta adı ge– çen ve ölmüş olan Gaius'a aittir. Başlığın üst kısmında iki tane dübel deliği vardır" [AKYÜREK–ŞAHİN].

Buluntu Yeri: Söğüt ilçesi. Mezar taşı günümüzde Söğüt Müzesi'nde bulunmaktadır. Ancak envanter numarası bulunmamaktadır. [AKYÜREK–ŞAHİN]

Ölçüler : Y: 87 cm; G: 54–46 cm; D: 30–33 cm; HY: 3–3.5 cm [AKYÜREK–ŞAHİN]

Edisyon : AKYÜREK–ŞAHİN 2012b: 363, no. 16

---

[424] Detaylı bilgi için bk. GAWROŃSKI 2014: 7–24.

[425] İlgili askeri dair yaratımlar için bk. fig. 51.

[426] AE (1978) 796; AE (1972) 573; AE (1937) 87.

Literatür : —
Tarih : —

Ἀγαθῇ τύχῃ· Δὶ Βρο–
vacat ντῶντι
Γαΐῳ πατρὶ μα–
4 γίστερι Λόνγος κ–
αὶ Κόϊντος καὶ Γάϊ–
ος ἀνεσ[τή]σαμεν.
[AKYÜREK–ŞAHİN]

»Durum: Veteranus (?)
»Rütbe: Magister
»Birlik: Bilinmiyor

Longus, Quintus ve Gaius isimli kardeşlerin babaları Gaius'un onuruna diktikleri mezar taşı altı satırlık Helence bir yazıttan oluşmaktadır. Yazıtın üçüncü ve dördüncü satırlarında geçen μαγίστερι kelimesi her ne kadar daha geç dönemde kullanılan bir unvan olsa da AKYÜREK–ŞAHİN ilgili kişinin bir *legio* ile bağlantısı olabileceğine dikkat çekmektedir[427].

63. Lucius Domitius Proclus'un Mezarı

"Dans le jardin de Seffer–Efendi. Base carrée, complète en haut et en bas. A gauche l'arète est brisée et il est tombé une ou deux lettres; à droit il manque deux, trois ou quatre lettres. La plus forte cassure est à la hauteur des" [MENDEL].
Buluntu Yeri: Konuralp [MENDEL]
Ölçüler : Y: 72 cm; G: 45 cm; HY: 3 cm [MENDEL]
Edisyon : PH280027; FERNOUX 2004: 428, no. 11; IPrusias 90; PFLAUM 1970: 367, no. 17; RIESE 1914: 204, no. 1906; MENDEL 1901: 83, no. 214; IGR III 1414; ILS 8866
Literatür : SEG XLIII 1150; DEMOUGIN 1999: 597, no. 3
Tarih : M.s. II. yüzyıl

[Λ]ούκιον Δομί[τιον]
Πρόκλον
ἔπαρχον σπείρ[ας]

[427] AKYÜREK–ŞAHİN 2012: 364.

ἕκτης Λουσιτανωρ[ουμ]
ἐν Ῥαιτίᾳ
κ[α]ὶ πρώτης Χουβερ[ν(ωρουμ)]
[χ]ειλιάρχην λεγε[ῶνος]
[δ]ευτέρας Αὐγούσ[της]
[ἐ]ν Βρεταννίᾳ,
[λ]εγεῶνος ἑβδόμ[ης]
[ἐν] Ἱσπανίᾳ, καθὼς α[ὐτὸς]
[ἐ]ν ταῖς διαθήκα[ις].
[ἐκ]έλευσεν.

[IPrusias]

»Durum: Veteranus (?)
»Rütbe: Praefectus, tribunus
»Birlik: Cohors VI Lusitanorum, cohors I Cubernorum, legio II Augusta, legio VII Gemina

On üç satırdan oluşan Helence yazıttan, Lucius Domitius Proclus ismindeki askerin *cohors VI Lusitanorum* ve *cohors I Cubernorum*'da *praefectus*'luk ile *legio II Augusta* ve *legio VII Gemina*'da *tribunus*'luk yaptığını öğrenmekteyiz. *Cohors VI Lusitanorum*'un adına ilk defa M.s. 110 yılında Pannonia'daki bir diplomada rastlanması bu birliğin M.s. 69 senesinden sonra silah altına alındığını akıllara getirmektedir. Birlik muhtemelen Domitianus'a karşı girişilen bir isyan hareketinin bastırılmasında vazifelendirildiği için *pia fidelis* unvanı almıştır. Birlik aynı zamanda Traianus'un Dacia Savaşı'nda da görev almış görünmektedir[428].

Proclus'un görev yaptığı *legio II Augusta*, muhtemelen M.ö. 43 yılında henüz Augustus adını almamış Octavianus tarafından silah altına alınmış olabilir. İlgili birlik Roma'nın Teutoburg Orman'ında büyük bir yenilgi almasının ardından ise muhtemelen Rhenus *limes*'ine sevk edilerek Mogantiacum dolaylarında bir yere konuşlandırılmış, ardından ise Rhenus'ta önemli bir geçiş noktasına yerleşmiş olan Argentoratum üssünü (= Strasbourg) yeni merkezi olarak kullanmıştır. İmparator Claudius'un Britannia Adası'nı işgaliyle birlikle bölgeye sevk edilen

[428] SPAUL 2000: 66–8.

birlik, muhtemelen M.s. 255 senesine kadar burada bulunmuştur[429]. Bir diğer *legio* olan *VII Gemina* ise M.s. 68 yılında Galba tarafından Hispania'da kurulmuş ve patlak veren iç savaşta kullanılarak İmparator Nero'ya karşı sevk edilmiştir. Vespasianus tarafından yeniden kurulan birlik tekrar Hispania'ya sevk edilmiş ve burada yüzyıllar boyunca konuşlanacağı Tarraco'ya yerleştirilmiştir. İlgili birliğe mensup askerlerden oluşan *vexillatio* birliklerinin çeşitli çatışmalara katıldığı bilinmektedir[430].

64. Marcus Aurelius Antoninus'un Antoniane Phylesi Tarafından Onurlandırılması [Fig. 39]

"Piédestal quadrangulaire dont le couronnement est orné d'une palmette, trouvé en fouillant un tertre au sud–est de la ville. Hauteur du piédestal, 170 cm. Hauteur des lettres des quatre premières lignes, 0.05 m et des lettres des lignes suivautes, 0.03 m" [PERROT].

"Basis, im Südosten der Stadt gefunden. Von einer Palmette gekrönt" [IPrusias].

"Seit längerem bekannte Statuenbasis aus hellem Marmor. Der Fundort ist in der Editio princeps mit «trouve en fouillant un tertre au sud–est de la ville» angegeben. Vorderseite und Nebenseiten sind profiliert. Der Schaft ist jeweils oben und unten in Taenien eingeteilt. Auf dem oberen Profil ist eine fünfblättrige Rosette angebracht, die beidseitig von einem Lotusstreifen erfaßt wird. Die Ausschmückung setzt sich auf den Nebenseiten in Gestalt einer einfachen Rosette und dieser beidseitig angeordnetener einzelner Blattstreifen fort. Der obere Profilbereich ist an beiden Akroterenden leicht abgeschlagen. Die Rückseite wurde roh belassen. Auffällig starke Apizierungen; Vertikalhasten des Phi weit über die Zeile nach oben und unten verlängert; Omikron und Theta wurden einige Male offenbar aus Platzmangel klein wiedergegeben, was in den beiden folgenden Phylenehrungen nicht der Fall ist. Ligaturen in Zeile 11 (ἰσότειμον) und 15 (ευεργέτην)" [ADAK – STAUNER].

Buluntu Yeri: Konuralp [ADAK – STAUNER]

Ölçüler : Y: 178 cm; G: 64 cm; D: 66 cm; HY: 3–5 cm [ADAK – STAUNER]

Edisyon : PH279960; ADAK – STAUNER 2006: 135, no. 1; FERNOUX 2004: 431, no. 13; IPrusias 21; DOBSON 1978: 289, no. 184; PFLAUM 1960: 791, no. 306; AE (1954) 229; IGR III 55; PERROT 1872: 29, no. 20

---

[429] Detaylı bilgi için bk. RITTERLING 1925: 1556–65; POLLARD – BERRY 2012: 85–9. İlgili birliğe ait Küçük Asya'daki diğer yazıtlardan bazıları için bk. CIL III 261; CIL III 6809.

[430] Detaylı bilgi için bk. RITTERLING 1925: 1630–41; MORILLO – GARCIA–MARCOS 2003: 275–86; POLLARD – BERRY 2012: 109–11.

Litaretür : DEMOUGIN 1999: 598, no. 9
Tarih : M.s. II. yüzyıl [ADAK – STAUNER]

Ἀγαθῆι τύχηι·
Μ. Αὐρήλιον
Ἀντωνεῖνον
τὸν κράτιστον
πρειμιπειλάριν
καὶ ἐπίτροπον
τοῦ Σεβαστοῦ,
φιλόπατριν,
ἀνδρεῖον, κόσμιον,
φιλόξενον, ἀληθῆ,
ἰσότειμον, σπουδαῖον,
πάσῃ ἀρετῇ
κεκοσμημένον,
φυλὴ Ἀντωνιανὴ
τὸν ἴδιον εὐεργέτην
καὶ τῆς πατρίδος.

[ADAK – STAUNER]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Primuspilus
»Birlik: Bilinmiyor

Prusias ad Hypium'dan gelen ve ADAK – STAUNER tarafından M.s. II. yüzyıla tarihlendirilen dört farklı yazıt, adı bilinmeyen bir *legio*'da *primuspilus*'luk yaptığını anladığımız Marcus Aurelius Antonius isimli bir *veteranus*'u onurlandırmaktadır. Bu asker muhtemelen İmparator Marcus Aurelius zamanında silah altına alınmıştır ve muhtemelen askere alınmadan önce Helence olan adını terk ederek Roma *tria nomin*a'sına uygun bir isim almıştır[431]. Aurelius *primuspilus*'luk rütbesinden emekli olmuş ve emekli olduktan sonra atlı sınıfına girmiştir. Yine ilgili yazıtlardan Aurelius'un İmparator Caracalla döneminde *procurator*'luk makamına yükseldiğini anlamaktayız. Aurelius'un silah altına alındığı dönemin askeri ve idari hareketliliği göz önüne alındığında, muhtemelen uzun süredir orduda görev yapan askerimizin yeteneklerini sergileyebilmek ve İmparator Caracalla'nın dikkatini çekebilmek için çok fazla fırsatı olması

[431] ADAK – STAUNER 2006: 148.

beklenebilir. Bu onurlandırma yazıtlarından Aurelius'un kentin önde gelen insanları ile yakınlık kurduğu anlaşılmaktadır[432]. Hem Prusias ad Hypium hem de diğer Bithynia et Pontus kentlerinde Aurelius'a benzer şekilde, sıradan bir er olarak orduya girdikten sonra imparatorluğun elitlerine dahil olan başka bir örnek yoktur. ADAK – STAUNER'a göre Antonius kentin tüm *phyle*'leri tarafından onurlandırılmıştır[433].

Antonius'un *primuspilus*'luktan önceki kariyeri hakkında bir şey bilmiyoruz. Bunun nedeni muhtemelen mütevazı bir geçmişe sahip olan askerin, geldiği sosyal konumu belli etmek istenmemesi olabilir ve bu bilinçli bir tercih gibi görünmektedir. ADAK – STAUNER'a göre erlikten *centurio*'luk rütbesine yükselişler 33–40 yaşları arasında gerçekleşirken, *primuspiluslar* ortalama 15–30 sene hizmet ediyorlardı[434]. SPEIDEL'e göre bir *primuspilus* İmparator Augustus zamanında yıllık 54.000 *sestertii* kazanırken, bu rakam Antonius'un askerlik yaptığı dönemde yıllık 216.000 *sestertii*'ye yükselmiştir[435]. Hizmetlerinin sonunda yaklaşık 600.000 *sestertii* gibi bir ücret alan *primuspilus*'ların, emekliliklerini geçirecekleri topluluğa bir katkılarının bulunması oldukça olağan bir durumdur[436].

65. Marcus Aurelius Antoninus'un Thebais Phylesi Tarafından Onurlandırılması [Fig. 40]

"Profilierte Statuenbasis aus hellem Marmor. In der Dekoration bestaht der einzige Unterschied zur vorausgehenden Basis darin, daß der Lotusfries in schmale Bänder

---

[432] Bu kişilerden birisi de atalarından bazıları *consul*'luk ve *senator*'luk yapmış olan Titius Ulpius Aeilanus Papianus'tur. Papianus aynı zamanda Βιθυνιάρχης ve Ποντάρχης makamlarında bulunmuştur. Bk. PIR V1 538.

[433] ADAK – STAUNER 2006: 168. Kentin *phyle*'leri şunlardır: Sebastene, Tiberiane, Thebais, Prusias, Germanike, Hadriane, Sabiniane, Megaris, Faustiniane, Iuliane, Dionysias ve Antoniane'dir (MAREK 2002: 42–3). Bu dört yazıttan Antoniane, Thebais, Tiberiane ve Prusias *phyle*'lerine adına ulaşmak mümkündür.

[434] ADAK – STAUNER 2006: 140–1.

[435] SPEIDEL 2009: 374.

[436] Detaylı bilgi içib bk. DOBSON 1993: 191.

eingeteilt ist. Die rechte Nebenseite ist im hinteren Akroterbereich abgeschlagen" [ADAK – STAUNER].

Buluntu Yeri: Konuralp [ADAK – STAUNER]
Ölçüler : Y: 178 cm; G: 64 cm; D: 66 cm; HY: 3–5 cm [ADAK – STAUNER]
Edisyon : SEG LVI 1406; ADAK – STAUNER 2006: 136, no. 2
Literatür : —
Tarih : M.s. II. yüzyıl [ADAK – STAUNER]

Ἀγαθῇι τύχηι·
Μ. Αὐρήλιον
Ἀντωνεῖνον,
τὸν κράτιστον
πρειμιπειλάριν
καί ἐπίτροπον
τοῦ Σεβαστοῦ,
τὸν φιλόπατριν
καὶ φιλοπολείτην
καὶ πάσης ἀρετῆς
ἄξιον, φυλὴ Θηβαὶς
τὸν ἴδιον
εὐεργέτην
καὶ τῆς πατρίδος.

[ADAK – STAUNER]

66. Marcus Aurelius Antoninus'un Tiberiane ve Prusias Phyleleri Tarafından Onurlandırılması [Fig. 41]

"Profilierte Statuenbasis aus hellem Marmor. Horizontal verlaufende Schuppenblätter auf der oberen Profilleiste. Die Rosette in der Mitte ist im Unterschied zu Nr. 1 und 2 als Scheibe ausgeführt. Der rechte Eckakroter ist abgeschlagen" [ADAK – STAUNER].

Buluntu Yeri: Konuralp [ADAK – STAUNER]
Ölçüler : Y: 178 cm; G: 64 cm; D: 66 cm; HY: 3–5 cm [ADAK – STAUNER]
Edisyon : SEG LVI 1407; ADAK – STAUNER 2006: 137, no. 3
Literatür : —
Tarih : M.s. II. yüzyıl [ADAK – STAUNER]

Ἀγαθῇι τύχηι·
Μ. Αὐρήλιον
Ἀντωνεῖνον,

τὸν κράτιστον
πρειμιπειλάριν
καὶ ἐπίτροπον
τοῦ Σεβαστοῦ,
φιλὸπατριν
καὶ φιλοπολείτην
καὶ πάσης ἀρετῆς
ἄξιον,
αἱ κράτισται
φυλαὶ Τιβεριανῆ
καὶ Προυσίας
τὸν ἴδιον εὐεργέτην
καὶ τῆς πατρίδος.

[ADAK – STAUNER]

Tiberiane ve Prusias *phyle*'leri tarafından onurlandırılan Marcus Aurelius Antoninus ismindeki askerin *primuspilus*'luk ve *procurator*'luk yaptığını öğrenmekteyiz.

67. Marcus Aurelius Antoninus'un Onurlandırılması [Fig. 42]

"Statuenbasis aus Kalkstein. In der südlichen Stadtmauer verbaut. Bei der Zweitverwendung wurden die Profile abgearbeitet" [ADAK – STAUMER].
"Kalksteinbasis, bei der die Profile abgearbeitet worden sind. Im kleinen, südlichen Rest der Stadtmauer verbaut, etwa in der Höhe des Gartens von Idris Bey" [IPrusias].

Buluntu Yeri: Konuralp [ADAK – STAUMER]
Ölçüler : Y: 94 cm; G: 74 cm; HY: 3.5 –5.5 cm [ADAK – STAUMER]
Edisyon : ADAK – STAUMER 2006; IPrusias 55
Literatür : DEMOUGIN 1999; 598, no. 7; AE (1954) 229
Tarih : M.s. 211–217 [DEMOUGIN]

[Ἀγαθῇ τύχῃ]·
Μᾶρκον Αὐρήλιον
Ἀντωνῖνον
τὸν κράτιστον πρειμιπειλάριν
Τίτιος Οὔλπιος Αἰλιανὸς
Παπιανὸς
τὸν κηδεστὴν
καὶ εὐεργέτην.

Daha önce kentin en az dört *phyle*'si tarafından onurlandırıldığını bildiğimiz asker Marcus Aurelius Antoninus, bu kez Titius Ulpius Aelianus Papianus tarafından onurlandırılmıştır[437].

68. Publius Alfius'un Zeus Soteros'a Adağı [Fig. 43]

"Altar aus Kalkstein. Das obere Profil rechts und das Schriftfeld unten rechts sind während einer zweitverwendung des Steines abgearbeitet worden" [CREMER–ŞAHİN].
"Die beiden letzten Zeilen sind spätere Nachträge" [IPrusias].
"Altar aus Kalkstein. Das obere Profil rechts und das Schriftfeld unten rechts sind während einer Zweitverwendung des Steines (wohl als Türschwelle) abgearbeitet worden" [ADAK – ŞAHİN].

Buluntu Yeri: Konuralp [CREMER–ŞAHİN]
Ölçüler : Y: 83 cm; G: 48–53 cm; D: 30–33 cm; HY: 2 cm [CREMER – ŞAHİN]
Edisyon : PH279970; AE (2006) 1379; ADAK – ŞAHİN 2005: 135, no. 1; IPrusias 31; AE (1983) 906; CREMER–ŞAHİN 1983: 141, no. 1; SEG XXXIII 1089
Literatür : —
Tarih : M.s. 14–37 [CREMER–ŞAHİN]

Τιβερίῳ Καί–
σαρι Αὐτοκρά–
τορι vacat Πόπλι–
ος Ἄλφιος, στρα–
τιώτης ἀπολε–
λυμένος λεγιῶ–
νος (ἕκτης) Σιδηρᾶς,
ἱερεὺς τῆς κώμης δι–
ὰ βίου, ἐκ τῶν ἰ[δίων]
καθιέρ[ωσεν – – –]
ἔτ[ους – – –]
Διὶ Σωτ[ῆρι κατ'] εὐ–
χὴν ὑπ[ὲρ τῆς κώμ]ης.

[437] T. Ulpius Aelianus Papianus için bk. PIR V1 538.

[IPrusias]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Miles
»Birlik: Legio VI Ferrata

On üç satırdan oluşan Helence metin bir adak yazıtına aittir ve ilk satırında geçen Τιβερίῳ Καίσαρι Αὐτοκράτορι ifadesinden anlaşılacağı üzere M.s. 14–37 yılları arasında tarihlendirilebilir. Adının Puplius Alfius olduğunu anladığımız asker *legio VI Ferrata*'da hizmette bulunduktan sonra her ne kadar yazıtta açıkça belirtilmese de *veteranus* olmuş ve rahiplik (= ἱερεὺς) görevinde bulunmuştur[438]. Hem ADAK – ŞAHİN hem de AMELING'in belirttiği üzere sonradan eklendiği düşünülen en alttaki iki satırdan Alfius'un kendi köyü için imparator adına Zeus Soteros'a bir kartal adadığı anlaşılmaktadır[439]. Alfius muhtemelen rahiplik görevini yaptığı ve yeri tespit edilmemiş olan köyün yerlisidir ve buradan silah altına alınmıştır. AMELING, Alfius'un askere alınmadan önce de Roma vatandaşlı olduğunu bildirmektedir[440].

Legio VI Ferrata Caesar tarafında Gallia Savaşı ile bağlantılı olarak kurulmuştur ve İmparator Augustus zamanından itibaren Syria Eyaleti'nden konuşlanmıştır. Karargâhı Samosata olan birlik, Tiberius zamanında Parthların üzerine sevk edilmiş ve Nero zamanında Corbulo'nun yönetimi altında Armenia Seferi'ne katılmıştır[441]. Benzer şekilde İmparator Traianus ile İmparator Lucius Verus'un

---

438 Askerlik hizmetinden sonra *veteranus* olarak kırsal yerleşimlerine geri dönen askerlerin kendi toplumları içinde önemli kişiler oldukları ve benzer görevleri üstlendikleri görülmektedir. Detaylı bilgi için bk. WESCH–KLEIN 2007: 447–9. MROZEWICH'in sınır eyaletlerindeki askerlerin yazıtlarına dayandırdığı istatistiki çalışması askerlerin kayda değer bir kısmının yerel yönetimlere katıldığını göstermiştir. Buna göre Noricum'da bu katılım oranı %1.4 iken Dacia'da %9.4'e ulaşmaktadır (MROZEWICH 1989: 67). Bithynia et Pontus'tan hem askerlik yapmış hem de veteranus olduktan sonra rahiplik görevinde bulunmuş askerler için bk. No. 22, 41, 44.

439 ADAK – ŞAHİN 2005: 135; IPrusias 100.

440 IPrusias 99.

441 Caes. Gal. viii 4; CAMPBELL 1999: 17.

Doğu seferlerine de dahil olmuşlardır[442]. İç savaş sırasında Septimius Severus'un tarafını tutan Ferrata, bu seçiminin ödülü olarak imparatordan *fidelis constant* unvanını almıştır[443]. Küçük Asya'da ilgili birliğe mensup başka askerlerin de yazıtlarına ulaşmak mümkündür[444].

69. Publius Silius Antoninus'un Oğlu Publius Silius Gemellus için Yaptırdığı Mezar

"Sur un autel quadrangulaire, autrefois adossé. Une des trois porte un vase, l'autre une palme, la face antérieure l'inscription, et au dessous, auprès d'un emblème effase, ce signe: γ" [PERROT].
"Bey–keui (Duse pros Olympum?), village turc parlagé en deux mahallés. Dans celui du bas (Arhagbaki–keui), base rectangulaire à moulures, marbre blanc" [MENDEL].
"Basis aus weissem Marmor, gefunden in Achahbaki – Köy, in der Nähe von Bey Köy" [IPrusias].
Buluntu Yeri: Merkez ilçesi Beyköy beldesi [IPrusias]
Ölçüler : Y: 132 cm; G: 55 cm; D: 60 cm; HY: 3 cm [IPrusias]
Edisyon : PH279998; IPrusias 59; IGR III 1390; MENDEL 1903: 316, no. 4; PERROT 1872: 28, no. 16
Literatür : —
Tarih : —

Π. Σειλίῳ Γεμέλλῳ ἑκατον–
τάρχῃ Π. Σείλιος Ἀντωνῖνος
ἐποίησεν
4 τῷ πατρί.

[IPrusias]

»Durum: Veteranus (?)
»Rütbe: Centurio
»Birlik: Adı bilinmeyen bir cohors/legio

---

442 RITTERLING 1925: 1590–2.

443 POLLARD – BERRY 2012: 154. İlgili bir örnek için. AE (1911) 107.

444 İlgili yazıtlar için bk. AE (2014) 1275; IKyzikos 26; ITroas 136; AE (1914) 132; AE (2002) 1457.

Publius Silius Antoninus tarafından babası *centurio* Publius Silius Gemellus için yaptırılmış olan mezar anıtı dört satırlık Helence bir yazıttan oluşmaktadır. İlgili askerin *nomen*'inden Silii *gens*'ine mensup olduğu anlaşılmaktadır ve aynı aileden gelerek Bithynia et Pontus'da vazife almış olduklarını bildiğimiz başka kişiler de bulunmaktadır[445]. Yazıtın birinci ve ikinci satırlarında geçen ἑκατοντάρχῃ ifadesinden Silius'un Roma ordusunda *centurio*'luk vazifesini ifa ettiğini anlamaktayız.

70. Sellius'un Mezarı

"Sur un long bloc dont on a fait au Bas–Empire le linteau d'une porte de ville; très–difficile à lire parce que les lettres sont sur la face inferrieure du linteau" [PERROT].
"Grand bloc formant le linteau d'une porte de l'enceinte, coté méridional. Petit relief représentant un cheval" [MENDEL].
"Der Block wurde in der Spätantike als Sturz eines Stadttores benutzt. Auf dem Stein ist ein kleines Relief mit einem Pferd. Dreieckiger Grabaufsatz" [IPrusias].

Buluntu Yeri: Konuralp. Günümüzde Konualp, Atlı Kapı Sokakta bulunan Geç Dönem Kapısı'nda söve olarak kullanılmıştır[446].
Ölçüler : Y: 112 cm; G: 400 cm (~); D: 58 cm
Edisyon : PH280041; IPrusias 104; IGR III 57, 1415; MENDEL 1901: 86, no. 217; PERROT 1872: 29, no. 19
Literatür : —
Tarih : XXX

Σέλλιος Συντ[υχί]ωνος, Προυσιεὺς ὑπὸ Ὑπίου, στρατευσάμενο[ς]
ἐπισήμως ἔ[τ]η κε΄ [ἐ]ν ἄλῃ τρίτηι Θρᾳκῶν Αὐγούστῃ σημεαφόρο[ς]
τὴν κ[αμ]άραν [.]O[.]A[.]O[..] ἑαυτῶι κα[τεσκεύασε(?), καὶ τῷ δεῖν(?)].
4 χαίρετε.

[IPrusias]

»Durum: Veteranus (?)

---

[445] Publius Silius M.ö. 51 senesinde Bithynia et Pontus'da *propraetor* olarak görev almıştır (BROUGHTON 1952: 621). Marcus Silius Messala ise M.s. 193–197 yılları arasında Bithynia et Pontus Eyaleti valiliği yapmıştır. Detaylı bilgi için bk. DÖNMEZ–ÖZTÜRK et alii. 2008: 244–7.

[446] H. S. ÖZTÜRK tarafından sözlü olarak aktarılmıştır.

»Rütbe: Miles
»Birlik: Ala III Augusta Thracum

Dört satırlık Helence yazıttan Syntykhion oğlu Sellius'un *ala III Augusta Thracum*'da 25 sene askerlik yaptığı anlaşılmaktadır[447]. Sellius'un görev yaptığı anlaşılan *ala III Augusta Thracum* SPAUL'e göre Syria ve Pannonia Superior'da görev almıştır[448]. Birinci satırda geçen Προυσιεὺς ifadesinden Sellius'un Prusias kökenli olduğunu ve görevini tamamladıktan sonra memleketine döndüğünü anlamaktayız[449].

[447] Συντ[υχί]ωνος ismi son derece nadir bulunan bir isimdir. Bk. LGPN s.v. Συντυχιανός.

[448] SPAUL 1994: 233.

[449] Προυσιεὺς ifadesinin geçtiği çeşitli yazıtlara imparatorluğun başka kısımlarında da ulaşmaktayız. Bk. SEG XXXIX 679; PHI 226010; IPrusias 98; SEG XXXIV 766.

SINOPE

Antik Sinope kenti, Sinop ilinin, Merkez ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Lepte Yarımadası'nın doğusundaki bir burnun üzerine kurulan Sinope'yi, Arrianus'a göre batısındaki diğer bir Helen kenti olan Amisus'tan Halys Irmağı ayırmaktadır. Kent M.s. II. yüzyıldaki sınırının Halys'e kadar uzandığı noktada ise Gazelonitis'in önemli bir bölümünü de içine almaktadır. Sinope'yi batı yönünde Abonuteichos/Ionopolis kentinin egemenlik alanı sınırlamaktadır. Kentin sınırları ve tarihi–coğrafi özellikleri için bk. (Arr. per. p. E. x; JONES 1971: 158; AKURGAL 1976: 842; BRYER – WINFIELD 1985: 69–70; MAREK 2001: 585–6)

Koordinat bilgisi: [42°01'11.5"N 35°07'22.9"E].

71. Asker Listesi (?)

"A list of names" [ISinope].
Buluntu Yeri: Sinop [ISinope]
Ölçüler : Y: 72 cm; G: 114; D: 25 cm; HY: 4–5 cm [ISinope]
Edisyon : PH312509; ISinope 214
Literatür : SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 72
Tarih : M.s. erken I. – II. yüzyıl [ISinope]

[?] [– – –]
[?] [. . . .]ḭINẠ
[?] Q Callius · Fadus
4 [?] I Callius · Selicianụ[s]
[?] Q Callius · Fadus MIL
ḭCỌḭILA L Callius
Paulla filia eius.
– – –

[ISinope]

Hem FRENCH hem de SUMMERER – CHRISTODOULOU bu listenin bir asker listesi olabileceğini ileri sürmektedirler[450]. Özellikle beşinci satırın sonunda geçen MIL ifadesinin *miles* olarak tamamlanabileceği düşünülmektedir.

[450] FRENCH 2004: 88; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 72.

72. Cohors IIII Cypriae'dan Adı Bilinmeyen Bir Askerin Mezarı [Fig. 44]

"A new inscription, which was found in 2006 in the city centre of Sinope in a secondary context and is kept today in the Archaeological Museum of the city. Only the lower part of the grave stele is preserved but the lower left–hand corner has been broken off. It is made from the same shelly limestone as the stele of Blossius, and its missing upper part was possibly also crowned with a pediment. The inscription was cut on a sunken panel, on the face of the shaft. Interpuncts in the shape of a reversed 'c'. Three lines are preserved" [SUMMERER – CHRISTODOULOU].

Buluntu Yeri: Sinop. Yazıt günümüzde 6.1.06 envanter numarası ile Sinop Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [SUMMERER – CHRISTODOULOU]
Ölçüler : Y: 69 cm; G: 42; D: 12 cm [SUMMERER – CHRISTODOULOU]
Edisyon : SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 69–70
Literatür : —
Tarih : M.s. I. – II. yüzyıl [U. C. ARDAL]

[– – – mil(es) coh(ortis)]
IIII Cypr(iae)
((centuria)) Asici
4 h(ic) s(itus).

[SUMMERER – CHRISTODOULOU]

»Durum: Bilinmiyor
»Rütbe: Miles (?)
»Birlik: Cohors IIII Cypria

Latince dört satırdan oluşan yazıt *cohors IIII Cypria*'daki Asicius *centuria*'sında görev yapmış ve adı bilinmeyen bir askere ait mezar taşıdır[451]. SUMMERER – CHRISTODOULOU ilgili yazıtı yazı karakterleri üzerinden M.s. I. yüzyıla tarihlemektedir[452]. Her ne kadar bir başka yazıtta IIII rakamını görmesek de, bir askeri diplomada ilgili birlik görülmektedir. Yine IIII rakamı ilgili *cohors*'tan önce kurulmuş olabilecek üç ayrı birliği daha akıllara getirmekle birlikte, bunlara dair de elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

[451] *Cohors IIII Cypria* için bk. SPAUL 2000: 389.

[452] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 69.

73. Gaius Octavius'un Mezarı [Fig. 45]

"Brought from the Dış Limanı (the north harbour), c. 200 m. south–west of the football stadium: lying on the shore. Now at the Ayışığı Apartotel, in the collection of Cemalettin Kaya. For the location of the Dış Limanı below the football stadium. Gravestone, in the form of a simple slab. No shape but the top is now rounded. Chipped above, broken below. Shelly, "Boztepe" limestone. Surface and letters: worn" [ISinope].

Buluntu Yeri: Sinop [ISinope]
Ölçüler : Y: 68 cm; G: 47 cm; D: 15 cm; HY: 4.1 cm [ISinope]
Edisyon : PH312418; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 66–8; AE (2004) 1375; CAMIA 2010: dn. 43; RUSCU 2008: 97; ISinope 124
Literatür : —
Tarih : M.s. I. yüzyıl (?) [ISinope]

C(aius). Octavius C(ai). f(ilius). Vel(ina).
dom(o). Savatra mil(es).
cohort(is). August(ae) et ei[us]–
4 dem cohortis sesque–
plicarius hic situs
vacat est. vacat

[ISinope]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Sesquiplicarius
»Birlik: Cohors I Augusta Cyrenaica veya Cohors I Augusta civium Romanorum

FRENCH, altı satırlık Latince bir metinden oluşan yazıtın, yerel bir kireçtaşından imal edilmiş basit biçimli bir stel olduğundan söz eder ve üzerindeki yazıtın yıpranmış olduğunu ifade eder. Alt kısmı ile üzerinde çeşitli kırıklar bulunan stel FRENCH tarafından M.s. I. yüzyıla tarihlenmektedir. Yazıtın tarihlenmesinde FRENCH'in dikkat ettiği noktalar arasında, D(is) M(anibus) kalıbının eksik olması, askerin *cognomen*'inin yazıtta geçmemesi, asker tarafından Octavius adının alınması ve babasının adının Gaius olması verilebilir[453].

[453] FRENCH 2004: 92.

Babasının adının Gaius olduğunu anladığımız Gaius Octavius adındaki askerin Lycaonia Bölgesi'ndeki Savatra (günümüzde Yağlıbayat) yerleşiminden askere alındığını ve buradaki Velina kabilesine mensup olduğunu anlamaktayız. Octavius'un kabilesinin adının zikredilmesi onun halihazırda Roma vatandaşı olduğunu göstermektedir[454]. Elimizde Savatra'dan[455] silah altına alınmış askerlere ait bazı yazıtlar bulunmaktadır ve bu askerler Küçük Asya ile imparatorluğun diğer eyaletlerinde görev yapmışlardır[456]. ALKAN – IŞIK Savatra'da bulunan askeri karakterli çok sayıda yapının, geçiş güzergahında bulunan ve önemli bir jeopolitik konuma sahip yerleşimin askeri bir karakter kazanmasında önemli bir rol oynadığının altını çizmektedir[457].

Octavius'un *cohors Augusta*'da askerlik yaptığına dair üçüncü satırda geçen ifade muğlaktır ve onun tam olarak hangi birlikte görev aldığı konusunda doğrudan bir çıkarım yapmamıza izin vermemektedir. RUSCU, burada zikredilen *cohors Augusta*'nın, Küçük Asya'nın çeşitli yerlerinden yazıtlarına ulaştığımız *cohors I Augusta Cyrenaica*[458] olduğunu söylerken[459], FRENCH ve SUMMERER – CHRISTODOULOU ise bu iddiayı zikretmekle birlikte net bir görüş bildirmekten

---

[454] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 66.

[455] Savatra için bk. TIB IV s.v. Sauatra; IŞIK 2018: 194–6.

[456] Hem FRENCH hem de SUMMERER – CHRISTODOULOU'nun başvurduğu en bilinen asker yazıtı BOSCH tarafından yayımlanan bir yazıttır. Yazıtta Cuintus Philippicus ve Lucius Valerius Valens ismindeki Savatralı iki askerin adı zikredilmektedir: χαῖρε παροδεῖτα· | ἐνθάδε κεῖται Κούιντ[ος] | Φιλιππικοῦ, <κου>ράτωρ, Σα–|ουαθρεύς, στρατιώτης χώρτης πρώ–||[4]της Αὐγούστης Κυρη–|ναικῆς, στουπενδίων | κα′. Λούκιος Οὐα–|λέριος Οὐά–||[8]λης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, στρατιώ–|της ἱππεὺς χώρτης τῆς α[ὐ]–|τῆς στουπενδίων ιγ′. | Μαρκία Αἰμιλία Ἀθηναὶ[ς] ||[12] [κ]αὶ Ἀρτεμεισία συνβίοις, | [μ]νήμης χάριν (BOSCH 1967: 136, no. 113). Diğer bazı Savatralı asker yazıtları için bk. ALKAN – IŞIK 2021: dn. 66.

[457] Bk. ALKAN – IŞIK 2021: 466–8 ve dn. 67; ayrıca bk. IŞIK et alii 2018: 275–92.

[458] İlgili birliğe ait yazıtlar için bk. BOSCH 1967: 138, no. 115; BOSCH 1967: 136, no. 113; ECK – PANGERL 2014: 240; BYRNE – LABARNE 2006: 49, no. 114 (Non vidi)

[459] RUSCU 2008: 99–100.

kaçınırlar[460]. Octavius'un görev aldığı birliğe dair SPEIDEL'in yaptığı yoruma göre ise ilgili birlik *cohors I Augusta civium Romanorum*'dur[461]. SPEIDEL'e göre bu birlik İmparator Augustus döneminde Roma vatandaşları arasından silah altına alınan askerlerle kurulmuş ve daha sonra geçici olarak Bithynia et Pontus'da konuşlandırılmıştır. Bu bakımdan ilgili yazıt muhtemelen M.s. 94 yılından önce dikilmiş olmalıdır; zira bu tarihten sonra birliğin durumuna ilişkin herhangi bir bilgimiz bulunmamaktadır[462].

Dördüncü ve beşinci satırlardan Octavius'un görevinde yükselerek *sesquiplicarius*[463] unvanını aldığını öğrenmekteyiz. Yazıtta ilgili unvan *sesqueplicarius* şeklinde yanlış yazılmıştır ve aynı zamanda kelime birleşik olmasına rağmen *sesque* ve *plicarius* şeklinde ikiye bölünmüştür. SUMMERER – CHRISTODOULOU buradan yola çıkarak steli yapan taş ustasının ve genel olarak bölgedeki Latince bilgisinin yetersiz olabileceğini belirtmektedir[464]. BREEZE'e göre *sesquiplicarius* ifadesi her ne kadar bir ödeme göstergesi olsa da, aynı zamanda bir *turma* ya da *centuria* birliğinde görevli *tessararius* ya da *optio* gibi alt kademedeki subay rütbelerine alternatif bir isimlendirme olarak da kullanılmıştır[465]. Eğer *sesquiplicarius* askerin alacağı ücreti ifade ediyorsa, SPEIDEL'in Romalı askerlerin aldıkları maaşlara ilişkin tablosunu referans alarak, M.s. I. yüzyılda asker olduğunu anladığımız Octavius'un, sıradan bir erin aldığı 750–1000 *sestertii* arasındaki maaş yerine, rütbesine uygun olarak 1125–1500 *sestertii* bir ücret aldığını öngörebiliriz[466]. Her iki seçenekte de Octavius'un ya rütbe ya da ödeme üzerinden bir terfi aldığını söylemek mümkündür. Küçük

---

[460] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 67; FRENCH 2004: 91. Benzer şekilde BENNETT de *cohors I Augusta Cyrenaica*'dan söz ederken Sinope'de bulunan ilgili yazıtta değinmemektedir. Hem birlik hem de ilgili yorum için bk. BENNETT 2009: 113–7.

[461] SPEIDEL 2009: 611.

[462] SPEIDEL 2009: 612.

[463] Genel olarak asıl maaşından %50 daha fazla alan askerleri tanımlamak için kullanılmaktadır (SOUTHERN 2006: 109 / 340).

[464] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 67.

[465] BREEZE 1971: 133.

[466] Bk. SPEIDEL 2009: 359. M.s. I. yüzyıldaki bu ücret farkı, M.s. 84 senesinde İmparator Domitianus zamanında askerlerin maaşlarına yapılan %50'lik bir zamdan kaynaklanmaktadır (SPEIDEL 2009: 350).

Asya'da, Cilicia'daki Anazarbos'tan gelen *sesquiplicarius* ifadesini içeren başka bir yazıt daha bulunmaktadır[467].

74. M. Celer'in Mezarı

"Istifan, à la fontaine Soulou–Kilissé, situeé sur la bauteur au–dessus du village. Plaque de calcaire bleuàtre, formant le linteau d'une porte par où l'on puise l'eau de la source qui jaillit dans une petite grotte" [MENDEL].

Buluntu Yeri: Ayancık ilçesi Çaylıoğlu köyü İstifan mevki [ISinope]
Ölçüler : Y: 58 cm; G: 100 cm; D: 12 cm; HY: 3 cm [MENDEL]
Edisyon : PH312431; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 74–5; ISinope 137; FRENCH 1984; 498, no. 10; IGR III 1426; MENDEL 1903: 333, no. 51
Literatür : —
Tarih : M.s. I. – II. yüzyıl [ISinope]

[– – –]μία Σεουῆρα γυνὴ Μ Κέλε–
[ρος] ἑκατοντάρχου λεγ[ε]ῶ–
[νο]ς αι΄ Κλ(αυδίας) γένει Ἰταλὴ
4 [ζή]σασα ἔτη λε΄ κεῖται
[ἐ]νθάδε· χαίρετε.

[PHI]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Centurio
»Birlik: Legio XI Claudia

FRENCH tarafından M.s. I. – II. yüzyıla tarihlendirilen kireç taşından, beş satırlık Yunanca yazıtı bulunan mezar steli günümüzde kayıptır[468]. SUMMERER – CHRISTODOULOU, her ne kadar M. Celer şeklindeki *nomen* ve *cognomen*

[467] DOM | Flac(ius) Septiminu[s], | ẹq(ues) sing(ularis) dom(inorum) n(ostrorum) imp(eratorum), | [mi]lit(avit) ann(os) XIII, vixit||[4] [ann(os) XXX. Cura]ṿeṛụṇ[t] | Iul(ius) Siṃ[plex, dup(licarius), et Audacius] | Victor heṛẹḍ[es eius]. [vac.] Φλάκιος Σεπτίμινος, ἱππεὺς ν̣(ουμέρου) ||[8] Βατάων τῶν κυρίων αὐτοκρα|τόρων, ἐστρατεύσατο ἔτη ιγ΄, ἔζησεν | ἔτη λ΄. ἐφρόντισαν Ιούλι(ος) Σίμπλιξ διπλο[κ](άριος) | καὶ Αὐδάκιος Οὐίκτωρ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ||[12] (IAnazarbos 65).

[468] ISinope 137: 100.

yazımının nadir bir uygulama olduğunu söyleseler de, imparatorluğun doğusunda Roma isim sistemine aşina olunmaması sebebiyle böyle bir yazımın kullanılmış olabileceğini belirtmektedirler[469]. Bununla birlikte Celer ismi Bithynia et Pontus'un birçok noktasındaki yazıtlardan bilinmektedir[470]. M. Celer'in *legio XI Claudia*'da ἑκᾰτόντᾰρχος (= centurio) vazifesini ifa ettiğini ikinci ve üçüncü satırlardan anlamaktayız. *Legio XI Claudia* muhtemelen Iulius Caesar tarafından silah altına alınmıştır[471] ve uzun bir süre Balkanlardaki Burnum'da konuşlanan birlik, Dalmatia valisi Lucius Arruntius Camillus Scribonianus'un İmparator Claudius'a karşı başlattığı isyana katılmaması sebebiyle *Claudia pia fidelis* unvanını almıştır[472]. Vespasianus zamanındaki Batavia Ayaklanması'nın bastırılmasında görev alan birlik, daha sonra Vindonissa'ya sevk edilmiştir[473]. Birlik II. yüzyılın hemen başında muhtemelen İmparator Traianus'un Dacia Seferi ile bağlantılı olarak Pannonia Inferior'daki Brigetio'ya sevk edilmiş ve muhtemelen çatışmalara katılmıştır[474]. İç Savaş sırasında Septimius Severus'un tarafını tutan birlik, onun rakibi Pescennius Niger'e karşı olan savaşlara ve ardından patlak veren Doğu'daki çatışmalara da katılmıştır[475].

Bithynia et Pontus'da herhangi bir *legio*'nun konuşlandırılmamış olması Celer'in durumu için akıllara üç ihtimali getirmektedir: birincisi, yazıtta böyle bir ifade bulunmasa da Celer'in bir *veteranus* olma ihtimali vardır; ikincisi, Celer bir *vexillatio* birliğinde görev almış ve bölgede bulunmuş olabilir; fakat üçüncü ve en geçerli değerlendirme, Celer'in eşi vefat ettiği sırada henüz görevinin başında bulunuyor olmasıdır[476]. İlgili *legio*'ya mensup başka askerlere Küçük Asya'da rastlamaktayız[477]. Üçüncü ve beşinci satırlardan mezarın, Celer'in 35 yaşında vefat eden eşi Severa için yaptırıldığını ve Severa'nın İtalya kökenli olduğunu

---

469 SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 74–5.

470 Bazı örnekler için bk. SP III 96; SP III 272; PHI265634.

471 Caes. Gall. ii 23; viii 2/6/8.

472 ZANINOVIC 1976: 173; CAMPBELL 1999: 19.

473 GONZENBACH 1976: 983.

474 RITTERLING 1925: 1967–8; TOTH 1967: 167.

475 POLLARD – BERRY 2012: 180.

476 SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 75.

477 AE (1984) 893 (= HD1949); AE (1987) 941 (= HD9536); AE (1987) 945 (=HD12875).

öğrenmekteyiz. Her ne kadar günümüze ulaşmamış olduğunu varsaysak da hem Severa'nın İtalya kökenli olması hem de Celer'in Roma vatandaşı bir asker olması sebebiyle ilgili yazıtın bir Latince kısmının bulunması mümkündür ve SUMMERER – CHRISTODOULOU da benzer bir düşünceyi belirtmektedirler[478].

75. Marcus Blossius'un Mezarı [Fig. 46]

"Gravestone, in the form of a pedimented stele. Broken at the base, otherwise complete. Soft, pale, shelly, "Boztepe" limestone. At the top; a triangular pediment with stylized acroteria. The inscription is cut on the front face. Surface and letters slightly worn" [ISinope].
"Stèle de calcaire coquillier clair à fronton stylisé. Points triangulaires" [AE].

Buluntu Yeri: Sinop. Stel günümüzde Sinop Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [ISinope]
Ölçüler : Y: 71 cm; G: 36 cm; D: 15 cm; HY: 4–6.5 cm [ISinope]
Edisyon : PH312416; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 68–70; MATEI–POPESCU – TENTEA 2018: 102, no. 3; MATEI–POPESCU – TENTEA 2006: 130, dn. 51; AE (2004) 1374; CAMIA 2010: dn. 43; ISinope 122; SPEIDEL – FRENCH 1985: 99–100
Literatür : —
Tarih : M.s. I. – II. yüzyıl [ISinope]

M(arcus) Blossius
M(arci) f(ilius) Ter(etina tribu) mil(es)
coh(ortis) Cypr(iae)
4 VII (centuria) Bassi ex tes–
tamento. (Hic) situs (est).
[SPEIDEL – FRENCH]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Miles
»Birlik: Cohors Cypria

Beş satırlık Latince yazıtlı ve yerel bir kireç taşından imal edilmiş mezar stelinin alt tarafı kırılmıştır ve üst kısmında üçgen bir alınlık ile iki akroter bulunmaktadır. SPEIDEL – FRENCH yazıtta bir *cognomen*'in bulunmaması ve D(is)

[478] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 75.

M(anibus) kısaltmasının eksikliğinden dolayı yazıtı M.s. I. yüzyıla ve özellikle ise Iulius–Claudius Hanedanı zamanına tarihlemektedir[479]. Ancak AE ve ISinope tarihlendirme için M.s. I.–II. yüzyıl arasını önerir[480]. Yazıt günümüzde Sinop Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlıdır. SPEIDEL – FRENCH'in belirttiği gibi Blossius adına Sinope'de rastlamamaktayız, ancak özellikle İtalya başta olmak üzere imparatorluğun çeşitli yerlerinde bu isme tesadüf edilmektedir[481]. Yazıtın ikinci satırında dikkat edilmesi gereken ifade Ter(etina tribu) ifadesidir[482]. SPEIDEL – FRENCH bu *tribus*'un yerel olabileceğini söylemelerine rağmen bu iddia ile alakalı herhangi bir bulguya gönderme yapmazlar[483]. SUMMERER – CHRISTODOULOU ise Roma'nın eski kırsal *tribus*'larından biri olan Teretina'ya atıfta bulunmaktadır[484]. AÉ'de yaptığı yorumda SOLIN, bu *tribus*'un İtalya'daki Campania Bölgesi'nde bulunan Sinuessa'da kurulu olduğunu ve dolayısıyla da askerin buradan gelmiş olabileceğini aktarmaktadır[485]. Teretina *tribus*'una mensup askerlerin yazıtlarına imparatorluğun çeşitli bölgelerinden ulaşabiliyor

---

[479] SPEIDEL – FRENCH 1985: 99.

[480] ISinope 122: 90. Ancak SOLIN tarafından düşülen not SPEIDEL – FRENCH benzer bir öneri getirmektedir (AE (2004) 1374).

[481] HD480; AE (1984) 226 (= HD2971); AE (1980) 242 (= HD4003).

[482] Ancak FRENCH tarafından Teretina *tribu*s'u ISinope çalışmasında Terentina olarak verilmiştir (ISinope 122: 100).

[483] SPEIDEL – FRENCH'e göre, M. Blossius'un Roma vatandaşı olması ve bir *auxilia* birliğinde hizmette bulunması, herhangi bir *legio*'nun konuşlanmadığı Bithynia et Pontus'daki Bithynialıların kendi eyaletlerini korumak için bir *cohors*'a kayıt olmalarıyla açıklanabilir (SPEIDEL – FRENCH 1985: 99).

[484] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 68, dn. 37. Ayrıca bk. PAPATHANASIOU – BECKER, 'tribus Teretina: a Pleiades place resource', Pleiades: A Gazetteer of Past Places, 2017 <https://pleiades.stoa.org/places/239510733> [Erişim tarihi: 22 Şubat 2022]

[485] AE (2004) 1374. SOLIN muhtemelen Campania Bölgesi'ndeki Sinuessa yerleşiminden gelen bir başka Blossius'tan hareketle böyle bir çıkarımda bulunmaktadır. İlgili Blossius da Terentina kabilesine mensuptur. Sp(urius) Blossius Sp(uri) f(ilius) Ter(etina) | duovir | v(ivus) Sp(urius) Blossius Sp(uri) l(ibertus) Nicefor. (AE (1977) 187) (= HD6759).

olmamız bu iddiayı güçlendirmektedir[486]. Üçüncü ve dördüncü satırlarda geçen ifadeden anlaşıldığı üzere Blossius, *cohors Cypria*'daki Bassus'un *centuria*'sında er olarak görev almıştır ve *cohors Cypria* Moesia Superior'da bulunan M.s. 103–5 tarihli askeri diplomalarda görülmektedir[487]. Muhtemelen burada geçen birlik ile Blossius'un görev yaptığı birlik aynıdır. SPAUL'ün birliğin İmparator Claudius zamanında kurulduğunu söylemesi önemlidir, zira bu bağlamda *cohors Cypria* M.s. 45–9 yılları arasında Bosporus Krallığı'nda devam eden savaşlar sebebiyle M.s. I. yüzyılın ilk yarısında Sinope kentine sevk edilerek buraya yerleştirilmiş olabilir[488]. Zira SPEIDEL – FRENCH'in de belirttiği üzere Sinope yerleşimi Küçük Asya'dan Karadeniz'in kuzeyine birlik sevk etmek için en kısa noktadır ve zaten bölgenin ele geçirilmesiyle birlikte ilgili yerleşim önemli bir deniz üssü haline gelmiştir[489]. Bununla birlikte bu iddiayı destekleyecek biçimde, *cohors Cypria*'ya mensup bir askerin yazıtını Panticapaeum'dan bilmekteyiz[490]. Birlik daha sonra muhtemelen İmparator Traianus zamanındaki İkinci Dacia Savaşı ile bağlantılı olarak Sinope'den Balkanlara sevk edilmiş ve burada konuşlanmış olabilir[491].

---

[486] AE (1979) 412 (= HD8140); AE (1914) 98 (= HD20981); CIL III 14358, 18 (= HD61021).

[487] MATEI–POPESCU – ȚENTEA 2018: 51. Diploma için bk. DH24969.

[488] SPAUL için bk. SPAUL 2000: 389; SPEIDEL – FRENCH, ROSTOVTZEFF'in Bosporus Krallığı'nın askeri olarak Moesia'ya ile bağlantılı olduğu önerisine karşı çıkarlar ve bunun yerine krallığın Bithynia et Pontus ile bağlantılı olduğunu iddia ederler. Roma'nın III. Mithradates ile kardeşi I. Kotys arasındaki çatışmalarda ikincisi desteklediği bilinmektedir. Nihayetinde Mithradates, Roma'nın Bithynia et Pontus valisi Iunius Cilo'ya teslim olmuştur. SPEIDEL – FRENCH bu başarının neticesinde sahada savaşı yöneten Iulius Aquila'nın yalnızca *ornamenta praetoria* ile ödüllendirilirken, Cilo'nun *ornamenta consularia* ile ödüllendirilmesini, birliklerin Bithynia et Pontus valisine bağlı olduğu şeklinde yorumlar. Bu bakımdan Aquila aslında M.s. I. yüzyılın ilk yarısında Bithynia et Pontus'a konuşlanmış bir orduyla bağlantılı *cohors*'ları idare etmiştir (SPEIDEL – FRENCH 1985: 97–8).

[489] SPEIDEL – FRENCH 1985: 99–100.

[490] L(ucius) Volusius | mi(les) coh(o)r(tis) Cy|priae (centuria) Ael(i) Secun|di ||[4] Λούκιος Οὐλούσιος | στρατιώτης σπ<εί=ι>ρης Κυ|πρίας, κεντυρίας Σεκούν|δου, τοῖς παράγουσι ||[8] χαίρειν. SPEIDEL – FRENCH 1985: 98–9 (= DH33441).

[491] MATEI–POPESCU – ȚENTEA 2006: 130; MATEI–POPESCU – ȚENTEA 2018: 51. Ayrıca ilgili birlikle alakalı M.s. 100–150 arasına tarihlenen ve Dacia'dan gelen bir yazıt için

76. Publius Aelius Pompeius'un Mezarı [Fig. 47]

"Sarcophagus. Slab from the inscribed side of a sarcophagus. Broken on the left, on the right and below. Hard, white marble. On the face, between an upper and lower flat border: a relief; on the left, a woman, seated in a cushioned chair, facing or right; her face is shown frontally; her right arm rests on the back of the chair, her left arm on her knee; her feet rest on a stool. On the right of the women: a table and a basket with folded cloth; on the left, behind the chair; a young woman, standing to the right; in her left hand; a box. Below the chair; a box. Below the lower border in a long register, from right to left: a dog (moving to right), (?) object (?), a cupid (facing to right), a (?) bush, a bucranium, a (?) bush. The inscription is cut on the right of the relief. Pronounced apices both in the Latin and in the Greek, text. Surface and letters: well preserved" [ISinope]

"Plaque de marbre, d'un sarcophage, brisée à la partie inférieure et des deux côtés. A gouche de l'inscription bilingue, une femme est figurée assise de trois–quarts sur un fauteail. La tète de face; ses pieds reponsent sur un tabouret. La pose est assez vivante: la main droite s'appuie sur le dossier du siège; la main gauche touche le genou droit: la tète se détourne légèrement: la draperie est étudiée avec soin. Derrière elle (à gauche), est debout une servante coiffée en bandeaux ondulés; elle tient, de la main gauche, une cassette qu'elle va montrer à sa maitresse. Le geste est devenu un peu maladroit, par la faute du sculpteur, qui n'a pas su représenter le coffret selon l'exacte perspective: les premiers copistes de l'inscription avaient cru reconnaitre un mouchoir, que la servante, en pleurant, aurait porté à ses yeux. Sous le fauteuil, un coffret fermé, à toit en fronton; à côté de la morte, sur une petite armoire, une corbeille pleine de linge nouvellement lavé(?) ou de laine à tisser. Au–dessous du sujet principal, dans une "prédelle", separée par un listel, saillant petite frise d'objets divers; la partie inférieure est brisée; on distingue un bucrane, un amour ailé, des plantes, etc. L'inscription, latine et grecque, est placée à droite du sujet principal" [SALAC].

"Epitaphe bilingue pour Numeria Procopè, épouse du vétéran Publius Aelius Pompeius, qui est honorée dans l'inscription selon les idéaux de la matrona et dans le relief selon des canons empruntés à l'art classique" [AE].

Buluntu Yeri: Sinop. Lahit günümüzde 3870 envanter numarası ile Sinop Arkeoloji Müzesi'nden bulunmaktadır. [ISinope]

---

bk. AE (1896) 67 (= DH23192). Her ne kadar bu anlatı araştırmacıların çoğunluğu tarafından geniş bir kabul görse de, IVANTCHIK konu hakkında başka bir görüş belirtmektedir. Detaylı bilgi için bk. IVANTCHIK 2014: 188–91. IVANTCHIK tarafından öne sürülen iddialara bir cevap için bk. SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 69, dn. 41.

Ölçüler : Y: 85 cm; G: 115 cm; D: 19 cm; HY: 1–3.2 cm [ISinope]
Edisyon : PH312415; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 72–4; RAEDER 2008: 177–86; AE (2008) 1303; AE (2004) 1373; ISinope 121; SALAC 1920: 357, no. b; AE (1916) 121
Literatür : RUSCU 2008: 97; SEG LVIII 1471
Tarih : M.s. I.–II. yüzyıl [ISinope]

P. Ael(ius) Pompeius, veter(anus) ex c(enturione)
Carnuntum Pannoniae superioris
Numeriae Procopeti, con[iugi carissimae]
piissimaeq(ue), pudicitiae castita[tis eximiae],
quae vixit ann(os) L, et mihi vivu[s posui. si quis post]
obitum nostrum aperuerit [hanc arcam],
dabit poenae nomine rei publ(icae) spl[(endissimae) col(oniae)]
Sinop(ensium) denar(iûm) quinque milia, simul[que sacer erit].
Π. Αἴλ(ιος) Πομπήιος ἐξ ἑκατονταρχίας οὐετρανὸς Καρν[οῦτον]
Προκοπῇ γυναικὶ ἑαυτοῦ εὐσεβεστάτῃ [καὶ ἐπὶ]
σεμνότητι σωφροσύνης μεμαρτυρημ[ένῃ, ζησά]–
σῃ ἔτεσιν ν΄, καὶ ἑαυτῷ ζῶν ἔθηκα. ἐὰν δέ [τις μετὰ]
τὸ ἡμᾶς κατατεθῆναι τολμήσας ἀνοίξει ταύ[την τὴν]
πύαιλον, δώσει προστείμου τῇ λαμπ[ροτάτῃ]
κολωνείᾳ Σινώπῃ (δην.) πεντακισχείλ[ια καὶ]
ὑπεύθυνος ἔστε τῆς τυμβωρυχίας. vacat

[ISinope]

»Durum: Veteranus
»Rütbe: Centurio
»Birlik: Adı bilinmeyen bir legio

Şimdi İstanbul Arkeoloji Müzeleri envanterinde bulunan beyaz mermerden bir lahdin ön yüz parçası olan çift dilli yazıt, sekizi Latince ve sekizi Yunanca olmak üzere on altı satırdan oluşmaktadır. İki metin yazılış itibariyle birbirlerinin aynısı olmamakla birlikte, muhtevaları tamamen aynıdır. Lahit parçası hem sağ tarafından hem de sol tarafından büyük oranda kırıktır ve lahdin solunda bir sandalyenin üzerinde, sağ omzunu açıkta bırakacak şekilde bir *peplos* giymiş bir kadın ile hemen onun arkasında bir hizmetçi kabartması bulunmaktadır. Duruş biçimi olarak tanrıça Aphrodite'yi andıracak şekilde betimlenen kadın, sola doğru bakan bir sandalyede oturmaktadır ve vücudu lahdi izleyenlere doğru

dönüktür[492]. FRENCH bu yazıtı M.s. I.–II. yüzyıllara tarihlerken, RAEDER daha çok M.s. II. yüzyıl üzerinde durmaktadır[493].

Birinci satırdan ilgili askerin *centurio*'luk vazifesini ifa ettikten sonra *veteranus* olduğunu öğrenmekle birlikte, yazıtın geri kalanında Pompeius'un görev yaptığı birliğe dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Ancak ilginç bir şekilde birinci satır ve ikinci satır arasına son derece küçük ve sonradan eklendiği anlaşılan "Carnuntum Pannoniae superioris" ifadesi işlenmiştir. Bu ifade sayesinde Pompeius'un Pannonia Superior eyaletindeki Carnuntum kentinde doğduğunu anlamaktayız. Erken bir dönemden itibaren Roma'nın Danuvius *limes*'indeki önemli bir *legio* karargâhı olarak dikkat çeken ve zaman içinde gelişerek bir kent halini alan yerleşim, İmparator Traianus'un M.s. 103–106 arasında yaptığı değişiklikler ile Pannonia Superior eyaletinin başkenti haline geldi[494]. SUMMERER – CHRISTODOULOU, Pompeius'un asker olmadan önce muhtemelen Carnuntum'da diğer askerleri izleyerek büyüdüğünü ve muhtemelen asker bir aileden geldiğini öne sürmektedir[495]. Carnuntum'da doğmuş bir askerin emeklilikten sonra yerleşmek için neden Sinope'yi seçtiği sorusuna olası bir yanıtı RAEDER vermektedir. RAEDER'a göre babası halihazırda İmparator Hadrianus zamanında vatandaşlık alan Pompeius, görev yaptığı *legio* ile birlikte Sinope veya onun çevresinde bir yere konuşlandığı sırada muhtemelen bölgenin yerlisi olan ve Helence konuşan Prokope ile tanıştı ve askerlik hizmetinden sonra Prokope ile evlenerek eşinin memleketi Sinope'ye yerleşti ve nihayetinden hayatını burada tamamladı[496]. Ancak bunun yalnızca olası bir açıklama olduğunu ve pek çok farklı alternatif açıklamada bulunulabileceğini belirtmekte yarar vardır.

---

[492] İkonografi üzerine daha detaylı bir inceleme için bk. RAEDER 2008: 177–9.

[493] ISinope 121: 89; RAEDER 2008: 178. AE (2004) editörleri, Aelius ve Publius nomen ve *praenomen*'i dolayısıyla bu yazıtın Hadrianus'tan öncesine tarihlendirilemeyeceğini söyleyerek, benzer şekilde M.s. I.–II. yüzyılları önermektedir. Ancak SOLIN buraya düştüğü şerhte lahit parçasının stili dolayısıyla ilgili yazıtı M.s. II. yüzyıla tarihler (AE (2004) 1373); ancak AE (2008) editörleri, stilistik ve onomastik gerekçeler ile M.s. II. yüzyılın üçüncü çeyreğini önerir ve zaman aralığını daraltır. Benzer şekilde PHI'da yazıtı M.s. II. yüzyıla tarihlendirir (PHI266309).

[494] DIETZ 1997: 994–5.

[495] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 74.

[496] RAEDER 2008: 180.

77. Quintus Licinius Macrinus'un Adak Yazıtı [Fig. 48]

"Autre inscription romaine, mentionnant un légionnaire. Encastrée dans un mur, en face de la maison d'Omer–Aga (ancienne Acropole, quartier ottoman)" [YERAKIS].

Buluntu Yeri: Sinop [ISinope]
Ölçüler : Y: 68 cm; G: 44 cm [YERAKIS]
Edisyon : PH312419; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 75–6; ISinope 125; AE (1902) 99; CIL III 14402b; YERAKIS 1901: 356, no. 12
Literatür : RUSCU 2008: 97
Tarih : M.s. I.–II. yüzyıl [ISinope]

Q(uintus) L<i>cinius
Macrinus
(centurio) [le]g(ionis) XXII Pri–
4 mig(eniae) (rosa) p(iae) f(idelis)
v(otum) s(olvit)^{vacat} l(ibens) m(erito).

[SUMMERER – CHRISTODOULOU]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Centurio
»Birlik: Legio II Primigenia

FRENCH'in YERAKIS'ten aktardığı üzere, bir Osmanlı evinin duvarında inşaat malzemesi olarak kullanılan Latince yazıt beş satırdan oluşmakla birlikte, kaydedildiği sıradaki koşulları sebebiyle muhtemelen devam eden satırlarını okumak mümkün olmamıştır[497] ve yazıt günümüzde muhtemelen kayıptır[498]. Askerin adı konusunda YERAKIS ve FRENCH, Olcinius Macrinus yazımını kabul etmekle birlikte[499], SUMMERER – CHRISTODOULOU bunun Quintus Licinius

[497] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 75.

[498] FRENCH 2004: 92.

[499] FRENCH 2004: 92; YERAKIS 1910: 356, no. 12. Ancak yine de YERAKIS, SUMMERER – CHRISTODOULOU'nun da dn. 107'de belirttikleri üzere ilgili askerin adının Onacianus

Macrinus olduğunu öne sürmektedir[500]. SUMMERER – CHRISTODOULOU tarafından getirilen öneri daha doğru görünmektedir; zira Quintus Licinius Macrinus ismindeki bir başka *centurio*'ya ait yazıt Dacia Bölgesi'nde bulunmuştur[501]. *Legio IIII Flavia Felix*'te görev yaptığını anladığımız ilgili asker, Iupiter Optimus Maximus Heliopolitanus'a bir altar adamıştır. SUMMERER – CHRISTODOULOU bu iki askerin aynı kişi olabileceğini belirtmektedir[502]. Her ne kadar iki askerin görev aldıkları *legio*'lar farklı olsa da, BIRLEY'in de ifade ettiği gibi *centurio*'ların hayatları boyunca başka birliklerde görevlendirilmeleri son derece olağan bir durumdu[503]. Quintus'a dair aktarılabilecek bir diğer önemli ayrıntı ise kendisi ile aynı *nomen*'i taşıyan başka bir askere ait bir yazıtın varlığıdır. Adının Gaius Licinius olduğunu anladığımız asker, Sinope'nin Fabius kabilesindendir ve yirmi altı sene hizmet ettikten sonra *veteranus* olarak, modern Bosna–Herkes devletinin sınırları içinde kalan Dalmaçya kıyısındaki Bigeste (= Ljubuški) yerleşimine yerleşmiştir[504].

Üçüncü ve dördüncü satırlardan Quintus'un *legio XXII Primigenia*'da *centurio*'luk vazifesinde bulunduğunu anlamaktayız. İlgili *legio* muhtemelen Germania Seferi ile bağlantılı olarak İmparator Caligula tarafından M.s. 39 senesinde kurulmuştur ve ordugâh olarak Mogontiacum'a (= Mainz) konuşlanmıştır[505]. Birlik M.s. 69 senesinde Vitellius'un emri altındayken, kısa bir süre Carnuntum'da görev yaparak, en geç M.s. 71'e kadar Germania Superior'da bulunan Vetera'da (= Xanten) konuşlanmıştır. Domitianus'un iktidarı sırasında M.s. 89 senesinde isyan eden Germania Superior valisi Lucius Antonius Saturninus'un isyanına katılmadığı için adına "*Pia fidelis Domitiana*"

Severus yerine Quintus Licinius şeklinde okunabileceğini belirtmektedir (SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 75, dn. 107).

500 SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 75

501 IDR III/3: no. 95 (= PHI299413).

502 SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 75

503 Detaylı bilgi için bk. BIRLEY 1988: 206–20.

504 C(aius) Licinius C(ai) f(ilius) | Fab(ia) dom(o) Sinope | vet(eranus) leg(ionis) VII an(norum) L | stip(endiorum) XXVII ||[4] h(ic) s(itus) e(st) | heredes posuer(unt) (AE (2000) 1174) (= HD39805).

505 RITTERLING 1925: 1798.

eklenmiştir[506]. İmparatorluğun[507] ve Küçük Asya'nın[508] çeşitli yerlerinden ilgili birliğe dair yazıtlar günümüze gelmekle birlikte bunlar arasından bir tanesi daha önemliymiş gibi görünmektedir. Titus Maninus Magnus ismindeki bir *centurio*'nun Sinope'den askere alındığını ve Quintus'un birliği olan *legio XXII Primigenia*'da askerlik yaptığını görmekteyiz[509]. Son olarak bu yazıtın, adı bilinemeyen bir tanrıya adandığı düşünülmektedir. Taşın durumundan dolayı YERAKIS, muhtemelen ismi yazıtın devamında geçen tanrının veya tanrıçanın adını okuyamamıştır[510].

78. Sextus Egnatius'un Mezarı

"Gerze" "on the north of the Church of the Archangel Michael…, built into the outside of the walls of the church" "on white stone (Demitsas)" [ISinope].
"Inscription on gravestone built into the" "at Karousa. Broken on all sides" [ROBINSON].

Buluntu Yeri: Gerze ilçesi [ISinope]
Ölçüler : Y: 34 cm; G: 27 [ISinope] Y: 32 cm; HY: 3 cm [ROBINSON]
Edisyon : PH312417; SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 70–1; ISinope 123; ROBINSON 1905: 318, no. 51; DEMITSAS 1889: 210
Literatür : —
Tarih : M.s. I. yüzyıl [ISinope]

[C]έξτος Ἐγν[άτιος]
[.] Ἐγνατίου <c>τ[ρατ]–
[ι]ώτης cπείρης [– – –]
4 [P]ublilia Urb[ana(?)]
Egn[ati]
[uxor?].

[PHI]

---

506 CAMPBELL 1999: 22.

507 AE (1983) 729; AE (1982) 938; AE (1984) 658; AE (1982) 709; AE (1985) 685; AE (1988) 566.

508 BOSCH 1967: 237, no. 177; BOSCH 1967: 251, no. 187; STERRETT 1888: 124, no. 98.

509 Fortunae sac(rum) | Brittones Trip(utienses) | qui sunt sub cura | T(iti) Mani T(iti) f(ili) Pollia ||[4] Magni Senope(!) | (centurionis) leg(ionis) XXII P(rimigeniae) p(iae) f(idelis) ob… (CIL XIII 6502).

510 SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 75.

»D u r u m: Muvazzaf
»R ü t b e: Miles
»B i r l i k: Adı bilinmeyen bir cohors

FRENCH tarafından M.s. I. yüzyıla tarihlenen çift dilli beş satırdan oluşan yazıt günümüzde kayıptır[511]. DEMITSAS ve ROBINSON taşı görmüşlerdir ve ROBINSON yazıtı kopya etmiştir. İkisi de taşın bulunduğu konum olarak Gerze'de bulunan bir kilisenin (DEMITSAS'a göre Başmelek Mikail Kilisesi) dış duvarını işaret etmektedir ve "mezar steli" olarak tarif ettikleri taş muhtemelen devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Ayrıca DEMITSAS, yazıtın "beyaz bir taşın" üzerinde olduğunu söylemektedir. Birinci satırdan askerin adının Sextus Egnatius olduğunu anlamaktayız ve SUMMERER – CHRISTODOULOU ilk satırdaki Εγνάτιος kelimesinin ardında yeterince boşluk bulunduğunu ve buraya askerin *cognomen*'i veya babasının *praenomen*'inin yazılabileceğini söylemektedir. Ancak birincisinin yazılma ihtimali daha yüksektir[512]. Yazıtın üçüncü satırında eksiksiz olarak okunan σπείρης kelimesi Yunancada *cohors* manasına gelmekle birlikte, kelimeyi 1905 yılındaki makalesinde lonca anlamına gelecek şekilde tamamlayan ROBINSON, 1906 yılındaki makalesinde ise kendisini kelimenin *cohors* manasına geldiği yönünde uyaran Mr. VAN BUREN'e karşı bir kere daha aynı iddiada bulunmuş ve "club", "guild" ve "organisation" kelimelerinin bu örnek için daha tercih edilebilir olduğunu söylemiştir[513]. Ancak hem FRENCH hem de SUMMERER – CHRISTODOULOU bu öneriyi reddederek kelimenin *cohors* manasına geldiğini söylemektedirler[514]. Üç araştırmacının tamamlamalarından hareketle Sextus'un adı bilinmeyen bir *cohors*'ta askerlik vazifesini ifa ettiğini söyleyebiliriz. SUMMERER – CHRISTODOULOU, dördüncü satırdan itibaren Latinceye dönüşen yazıtta geçen Publilia kadın isminin Sextus'un karısı ya da

---

[511] ISinope 123: 90.

[512] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 71.

[513] ROBINSON ilgili kısmı [πρ]ὸ τῆς σπείρης şeklinde tamamlamaktadır (ROBINSON 1905: 318; ROBINSON 1906: 429–30).

[514] FRENCH kopyasında yalnızca O<Ω>ΤΗΣ şeklinde görülen kısmı <σ>τ̣[ρατ]/[ι]ώτης şeklinde tamamlamaktadır (ISinope 123: 90); SUMMERER – CHRISTODOULOU ise ilgili kısım için [στρατ–]/[ι]ώτης şeklinde bir tamamlama önermektedir (SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 71).

onunla bağlantısı olan bir kişi olduğunu söyler. Publilia'nın adının yalnızca Latince kısımda geçmesi, Latince karakterlerin daha büyük olması ve merhumun adının büyük bir kısaltma şeklinde yazılması anıtı diktiren kişi veya merhum için Latincenin daha önemli olduğunu akıllara getirmektedir ve belki de müteveffanın ana dili Latincedir[515].

[515] SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 71.

TESTIMONIA EK[516]

79. Marcus Flavius Domitianus'un Tanrıça Demeter'e Adağı [Fig. 52]

"Marmoraltar mit Profilen, gefunden im Stadtviertel Orhan Mahallesi, Karanlık Sokak Nr. 98 während des Hausbaus. Der Stein, dessen unterer Teil abgeschlagen ist, befand sich vor dem Haus" [ŞAHİN].

Buluntu Yeri: Kocaeli ili Orhan mahallesi [ŞAHİN]
Ölçüler : Y: 20 cm; HY: 2.8 cm [ŞAHİN]
Edisyon : EDCS – 12600007; BOYANA 2006: 177; IAM IV, 1; ŞAHİN 1973: 28, no. 3
Literatür : —
Tarih : M.s. 218-9. yüzyıl [ŞAHİN]

B(ona) F(ortuna)
deae Sanc(tae)
Demetri
pro salute
d(omini) n(ostri) M(arci) Aur(eli)
Antonini
Pii Aug(usti)
M(arcus) Flavius
Domitianus
b(ene)f(iciarius
vot(um).
M. Φλ. Δο–
[μιτιανος – – –]
– – –

[ŞAHİN+EDCS]

»Durum: Muvazzaf
»Rütbe: Beneficiarius

[516] İlgili bölümde bulunan üç yazıt tezimizin tesliminden hemen önce yapılan ek taramalar sırasında keşfedilmiştir. Dolayısıyla nihayete erdirdiğimiz tezimizin akışının bozulmaması için ilgili yazıtlar Testimonia Ek Bölümü'ne dahil edilmişlerdir.

»Birlik: Bilinmiyor

Marcus Flavius Domitianus tarafından İmparator Elagabalus'un esenliği için tanrıça Demeter'e adandığını anladığımız çift dilli yazıtın on bir satırı Latince ve alt tarafından kırık olması sebebiyle ise daha uzun olduğunu anladığımız ve muhtemelen üstünde yer alan Latince metnin bir tekrarı olan Helence kısmı ise bir satırdan oluşmaktadır. ŞAHİN yazıtın resmi adı Imperator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Pius Augustus olan İmparator Elagabalus'a dikildiğini belirtirken, tarihlendirme için Cassius Dio, Herodianus ve Historia Augusta'da geçen ifadelere müracaat ederek, ilgili yazıtın muhtemelen imparatorun Doğu Seferi'nden dönüşünde Nicomedea'da kışladığı sırada dikildiğini belirtmektedir[517]. Marcus Flavius Domitianus'un asker olduğunu belirten ifade ise muhtemelen dokuzuncu satırda geçen bir kısaltma olan B.F. ifadesidir. Hem ŞAHİN, hem DÖRNER hem de BOYANA ilgili ifadeyi kapalı bir şekilde bırakmayı tercih ederlerken, EDCS'nin editörleri B.F. kısaltmasını b(ene)f(iciarius) şeklinde tamamlamaktadır[518]. Her ne kadar ilk satırda geçen B. F. (Bona Fortuna) tamamlaması ile bir karışıklık yaratsa da onuncu satırda geçen B.F. kısaltması aynı şekilde tamamlamak doğru değildir ve *beneficiarius* gibi benzer tamamlama önerileri pek çok başka yazıt için de kullanılmıştır. Roma ordusundaki küçük subaylıklardan biri olan *beneficiarius*'luk rütbe olarak *centurio*'luğun altında bulunuyordu ve idari işlerde görevli olabiliyorlardı.

80. Marcus Cominius Macer ve Ailesinin Mezarı [Fig. 53]

"Kireç taşından, sağ ve sol kenarları kısmen kırılmış üç silmeli bir mezar taşı. Taşın üst ve arka tarafı kaba bırakılmış ve üst kısmında bir zıvana deliği bulunmaktadır" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri: Osmaneli. Yazıt şimdi A1001 envanter numarası ile Bilecik Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. [ÖZTÜRK]

Ölçüler : Y: 45 cm; G: 121 cm; D: 68 cm; HY: 2.3-3.6 cm [ÖZTÜRK]

Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 142, no. 91

Literatür : —

---

[517] Bk. Cass. Dio. lxxix 7,3; Herod. v 5,3; Hist. Aug. Elagabalus v 1. Ayrıca bk. ŞAHİN 1973: 29.

[518] Bk. EDCS – 12600007.

Tarih : M.s. II. yüzyıl [ÖZTÜRK]

Μ̣ᾶρκος Κομίνις Μάκερ ούετρανὸς κατες-
[κε]ύ̣ασε τὸ μνῃμῖον ἑαυτῷ̣ καὶ τῇ ἑαυτοῦ γυνεᾳ̣[ὶ]
vacat ζήσας vv ἔτη v ρ‘ vacat
4 [κα]ὶ τυς ἐγγόνυς Μαρκίᾳ̣ Κομινίᾳ̣
vacat Μαρκῖνᾳ̣ vvv < ἔτη> με‘. vacat

[ÖZTÜRK]

»**Durum**: Veteranus
»**Rütbe**: Bilinmiyor
»**Birlik**: Bilinmiyor

Beş satırdan oluşan Helence yazıttan adının Marcus Comenius Macer olduğunu anladığımız *veteranus*'un seksen sene yaşadığını anlamaktayız. İlgili yazıt Comenius'un eşi Marcia Cominia Macrina tarafından yaptırılmıştır.

81. Lucius Domitius Isicus'un Mezarı

Buluntu Yeri: Bolu ili Göynük ilçesi Kınık köyü [ÖZTÜRK]
Ölçüler : Bilinmiyor
Edisyon : —
Literatür : ÖZTÜRK 2015: 31, no. 104
Tarih : —

"IV. Macedonia Legion'undan emekli L. Domitius Isicus'un mezar yazıtı."

[ÖZTÜRK]

»**Durum**: Veteranus
»**Rütbe**: Bilinmiyor
»**Birlik**: IV. Macedonica

ÖZTÜRK tarafından Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün haberler dergisinde yalnızca açıklaması verilen yazıttan, ilgili askerin *veteranus* olduğunu ve *legio IV*

Macedonica'da askerlik görevini ifa ettiğini anlamaktayız. ÖZTÜRK ile yapılan sözlü mülakatta, kendisi yazıtın daha sonraki bir tarihte yayımlanacağını ifade etmiştir ve yazıt bizim tarafımızdan da görülmüştür.

TABLO

Sırası	Birlik Adı	Görev Yapan Asker
1	Ala Gallorum Veterana	Onacianus Severus
2	Ala III Augusta Thracum	Sellius
3	Cohors Cypria (Cohors IIII Cypria)	Marcus Blossius, Adı Bilinmeyen Bir Asker
4	Cohors I Augusta Cyrenaica ya da Cohors I Augusta Civium Romanorum	Gaius Octavius
5	Cohors I Cubernorum	Lucius Domitius Proclus
6	Cohors I Ulpia Afrorum Equitata	Patrokles
7	Cohors II Hispanorum pia fidelis	Patrokles
8	Cohors II Lucensium	Aurelius Saturninus
9	Cohors Praetoria	Lucius Valerius Potitus, Lucius Volumnius Similis
10	Cohors Prima Urbana	Aleksandros
11	Cohors Urbana	Aurelius Flavonius Rufinus
12	Cohors VI	Nikomedes
13	Cohors VI Lusitanorum	Lucius Domitius Proclus
14	Cohors XXXIII Civium Romanorum	Onacianus Severus
15	Legio I Minervia	Aurelius Antonius, Flavius Iulianus
16	Legio I Parthica	Papianus Pompeius
17	Legio I ya da II Adiutrix	Marcus Lucretius Proclus
18	Legio II Augusta	Lucius Domitius Proclus
19	Legio II Parthica	Adı Bilinmeyen İki Farklı Asker
20	Legio II Primigenia	Quintus Licinius Macrinus
21	Legio III Augusta	Lucius Volumnius Similis
22	Legio III Gallica	Onacianus Severus
23	Legio IV Scythica	Lucius Valerius Longidius, Aurelius Antipatros
24	Legio VI Ferrata	Publius Alfius
25	Legio VII Claudia Pia Fidelis ya da Legio XI Claudia Pia Fidelis	Pontius Galat–
26	Legio VII Gemina	Lucius Domitius Proclus
27	Legio VIII Augusta	Severius Acceptus

28	Legio XI Claudia Pia Fidelis	Marcus Domitius Barbarus, M. Celer
29	Legio XIII Gemina	Sextus Vibius Gallus
30	Legio XIV Gemina	Mellonius Varro
31	Legio XV Apollinaris	Severus
32	Legio XXX Ulpia Victrix (Pia Fidelis Antoniniana)	Servandinus Avitus, Nobilinius Scriptio, Apuleius Aequalis, Rufinius Saturninus
33	Legio IV Macedonica	Lucius Domitius Isicus

Tablo 1: Yazıtlarda geçen askeri birlikler ve bu birliklerde görevli askerlerin isimleri

FİGÜRLER

Fig. 1: Antonius (?) Severus'un mezar taşı [No. 1]
(MAREK 1993: Taf. 38,4)

Fig 2: Lucius Sempronius'un mezar taşı [No. 2]
(MAREK 1985: Taf. 16)

Fig. 3: Publicius Rufunianus'un mezar taşı [No. 4]
(MAREK 1993: Taf. 37,2)

Fig. 4a: Sextus Vibius Gallus'un İstanbul Arkeoloji Müzeleri bahçesinde bulunan mezar taşının yazıt kısmı [No. 5]
(RUSCU 2017: 67, no. 6)

Fig 4b: Sextus Vibius Gallus'un İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin bahçesinde bulunan mezar taşının kabartmalar kısmı [No. 5]
(D'AMATO 2009: 178)

Fig. 5: Sextus Vibius Gallus'un İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki adak yazıtı [No. 6] (MAIER 2007: Abb. 3)

Fig. 6: Gaius Numerius Maior'un mezar yazıtı [No. 8]
(BRYER – WINFIELD 2007: Taf. 42)

Fig. 7: Aurelius Antonius'un mezar yazıtı [No. 11]
(MAREK – ADAK 2016: 47)

Fig. 8: Marcianus Severus'un mezar yazıtı [No. 12]
(SGO II: 257)

Fig. 9: Pontius Galates'in (?) mezar yazıtı [No. 13]
(ÖZTÜRK 2021: 21, Fig.)

Fig. 10a: Aurelius Saturninus'un mezar yazıtı [No. 14]
(ÖĞÜT–POLAT – ŞAHİN 1985: Taf. 12)

Fig. 10b: Aurelius Saturninus'un mezar yazıtının çizimi [No. 14] (SPEIDEL 1986: 35)

Fig. 11a: Severius Acceptus'un mezar yazıtı [No. 16]
(RICCI 2013: 35, Fig. 3a)

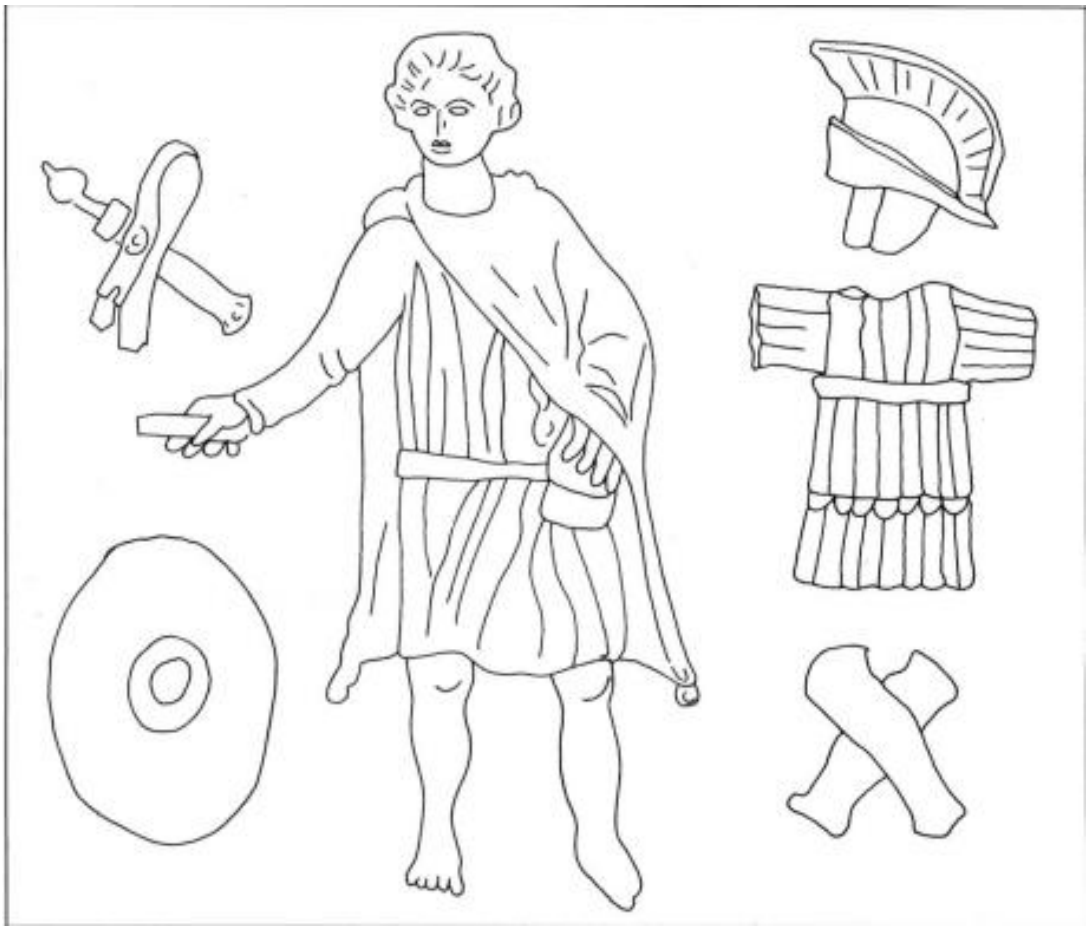

Fig. 11b: Severius Acceptus'un mezar yazıtının kabartma kısmının çizimi [No. 16] (MACDOWALL – EMBLETON 1994: 10)

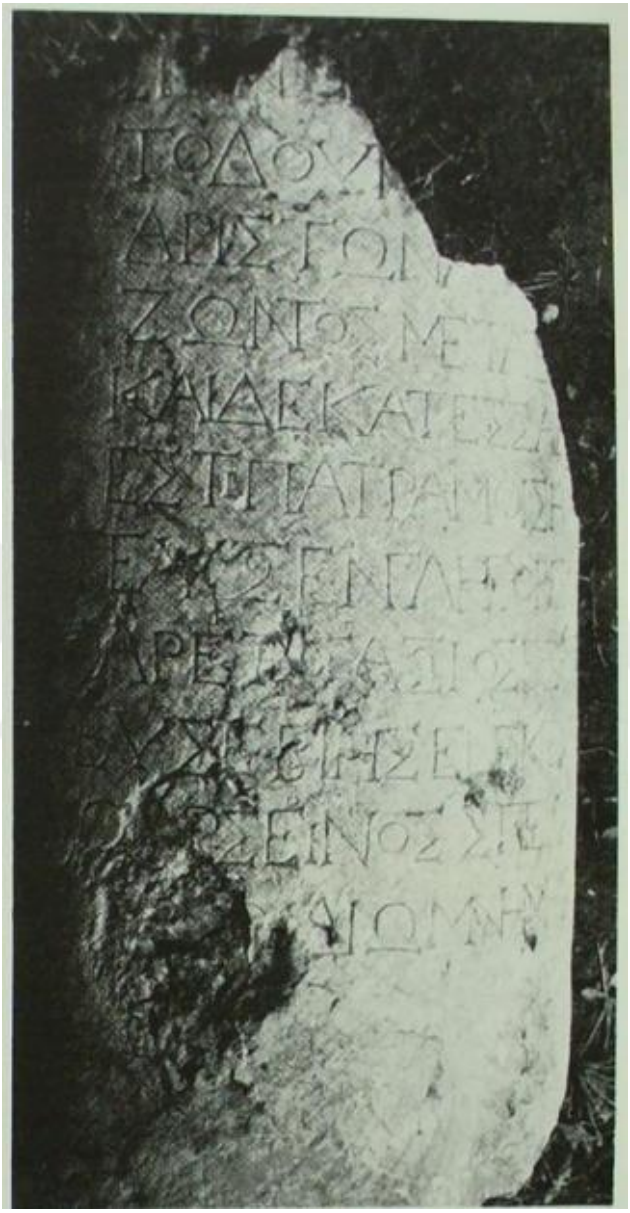

Fig. 12: Iulius Ursinus'un mezar yazıtı [No. 18]
(IKlaudiupolis Taf. 1)

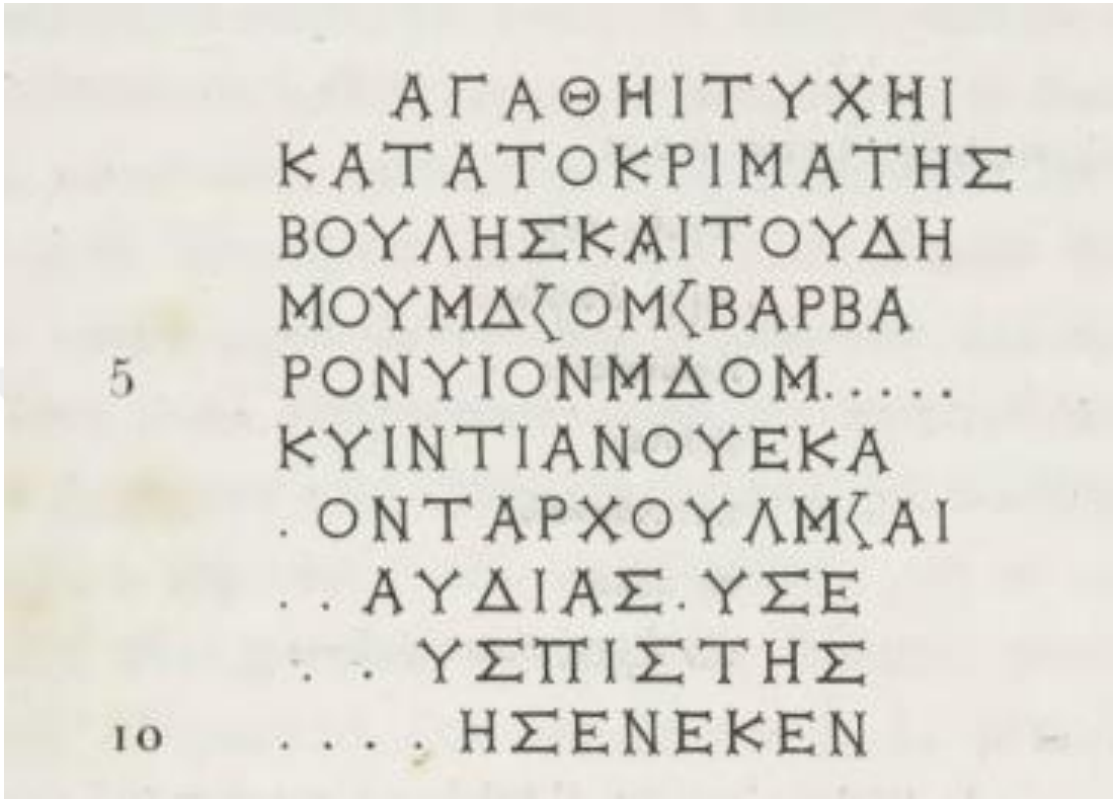

Fig. 13: Marcus Domitius Barbarus'un yazıtının çizimi [No. 20]
(PERROT 1872: 47, no. 25)

Levha 14: Adı bilinmeyen bir askerin mezar yazıtına ait fragman [No. 21] (CIL III s. 2086)

Fig. 15: Adı bilinmeyen bir tribunus'a ait yazıt parçası. [No. 22]
(STAUNER 2012: 86)

Fig. 16: Adı bilinmeyen bir başka tribunus'a ait yazıt parçası. [No. 23]
(STAUNER 2012: 87)

Fig. 17: Adı bilinmeyen bir askerin mezar yazıtı [No. 24]
(MAREK – ADAK 2016: 23)

Fig. 18: Askeri bir yazıttan fragman [No. 25]
(STAUNER 2012: 90)

Fig. 19: Asker Aurelius Antipatros'un ailesi için yaptırılan mezar anıtı [No. 26] (INikaia b. II/2: Taf. XIX)

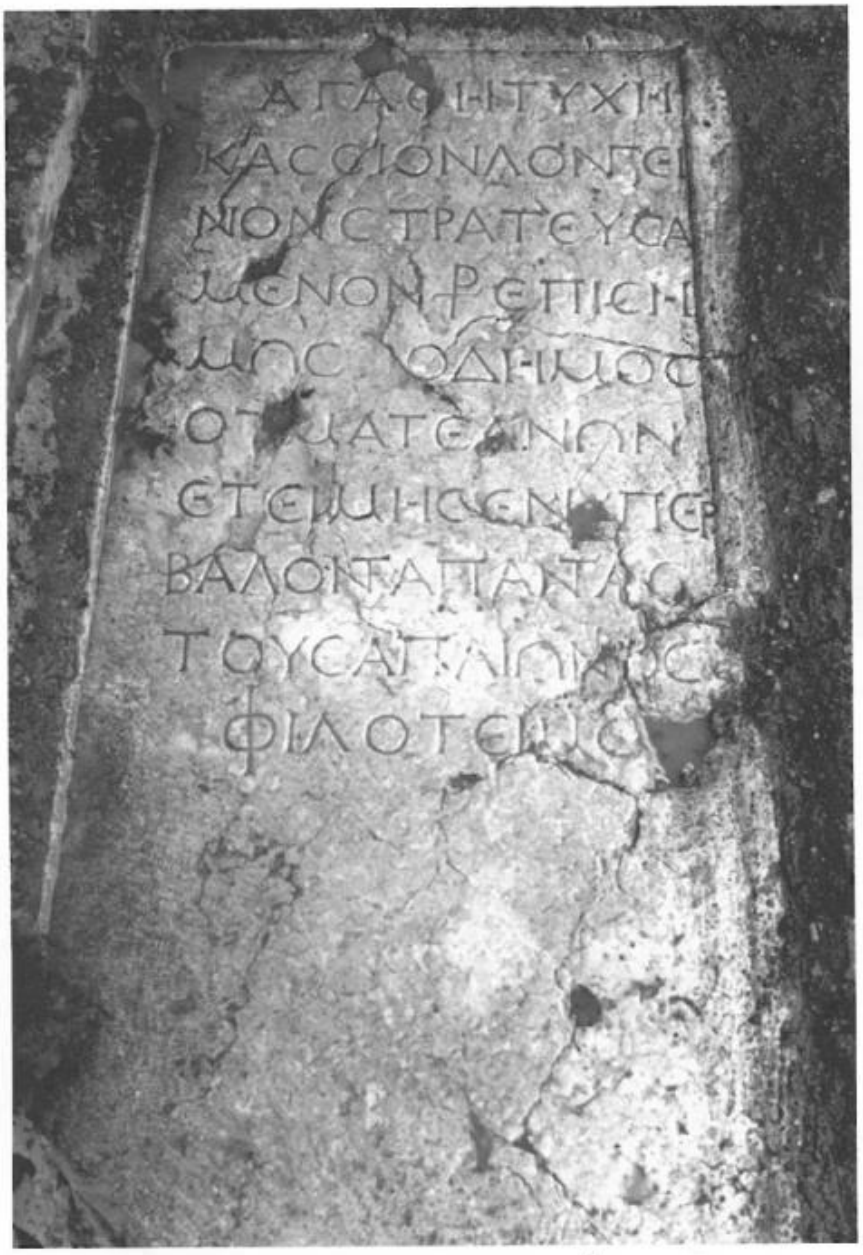

Fig. 20: Cassius Longinus'un onurlandırılması [No. 27]
(MAREK 1997: Taf. 18)

Fig. 21: Yazıtı gören MENDEL'in majiskül haliyle aldığı not [No. 28] (MENDEL 1900: 395)

Fig. 22: Clodius Maximus'un mezar yazıtı [No. 29]
(INikaia b. II/2, Taf. XXV)

Fig. 23: Flavius Iulianus'a ait bir onurlandurma yazıtı [No. 30]
(INikaia II/2, Taf. XXXIV)

Fig. 24a: Marcella, kızı ve damadı asker Glukios'un adağı [No. 34]
(MAREK – ADAK 2016: 10)

Fig. 24b: Marcella, kızı ve damadı asker Glukios'un adağı [No. 34]
(MAREK – ADAK 2016: 10)

Fig. 25: Legio II Parthica'da görevli bir askere ait yazıttan fragman [No. 35]
(STAUNER 2012: 89)

Fig. 26: Asker Longinianus ve ailesinin mezar yazıtı [No. 37]
(INikaia b. II/2, Taf. IV)

Fig. 27a: Lucius Valerius Potitus'un mezar yazıtı [No. 38]
(AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR 2010: 32)

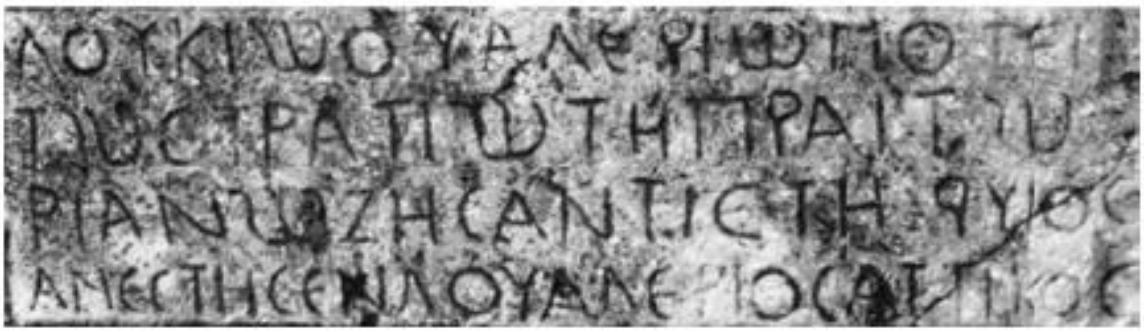

Fig. 27b: Lucius Valerius Potitus'un mezar yazıtı [No. 38]
(AKYÜREK–ŞAHİN – ONUR 2010: 32)

Fig. 28: Papianus Pompeius'un adağı [No. 40]
(ÖZTÜRK 2020: 118)

Fig. 29: Aurelius Arrianus'un mezar yazıtı [No. 43]
(DÖRNER 1941: Taf. 40)

Fig. 30a: Aurelius Marcianus'un ağırlığının ön yüzü [No. 44]
https://pondera.uclouvain.be/artifact/3716/

Fig. 30b: Aurelius Marcianus'un ağırlığının arka yüzü [No. 44]
https://pondera.uclouvain.be/artifact/3716/

Fig. 31: Gaius Tarquitius'un mezar yazıtı [No. 47]
(STAUNER 2011: 46)

Fig. 32: Servandinus Avitus'un mezar yazıtı [No. 51]
(SCHWERTHEİM – ŞAHİN 1977: taf. 7)

Fig. 33: Adı bilinmeyen bir veteranus [No. 54]
(ŞAHİN 2017: 39)

Fig. 34: Marcus Lucretius Proclus'un mezar yazıtı [No. 55]
(SPEIDEL 1985: 92)

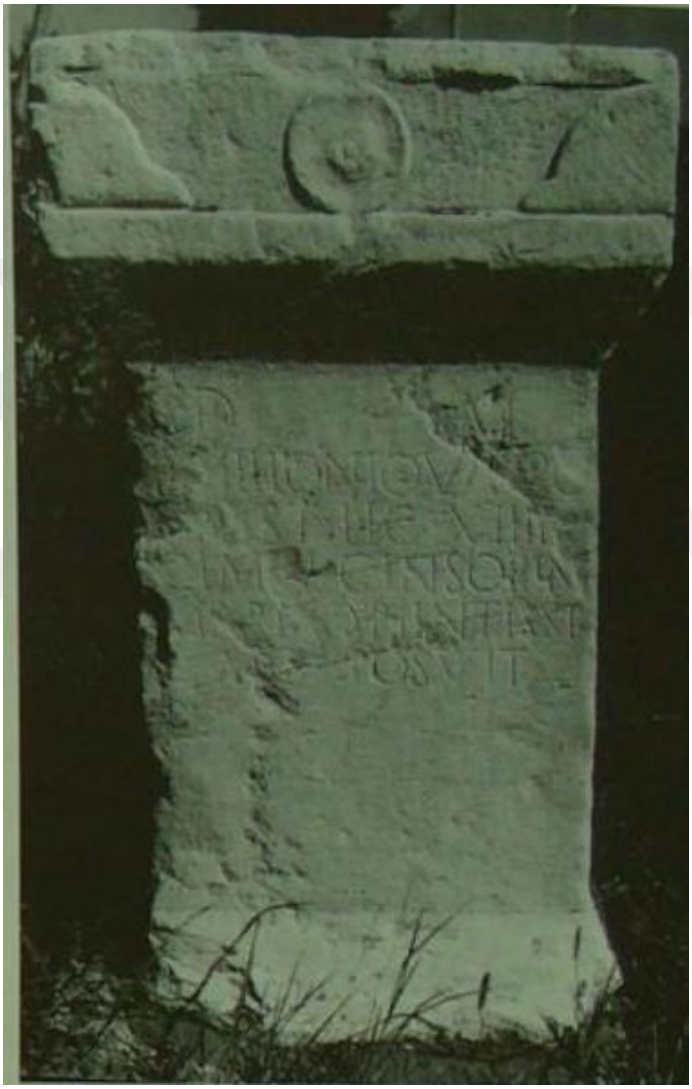

Fig. 35: Mellonius Varro'nun mezar yazıtı [No. 56]
(IPrusa s. 203)

Fig. 36: Nicomedes'in mezar yazıtı [No. 57]
(IPrusa s. 172)

Fig. 37: Nobilinius Scripto'nun mezar yazıtı [No. 58] (IPrusa s. 201)

Fig. 38: Gaius'un adağı ve mezarı [No. 62]
(IPrusa s. 201)

Fig. 39: Marcus Aurelius Antoninus'un onurlandırılması [No. 64]
(ADAK – STAUNER 2006: 134, no. 1)

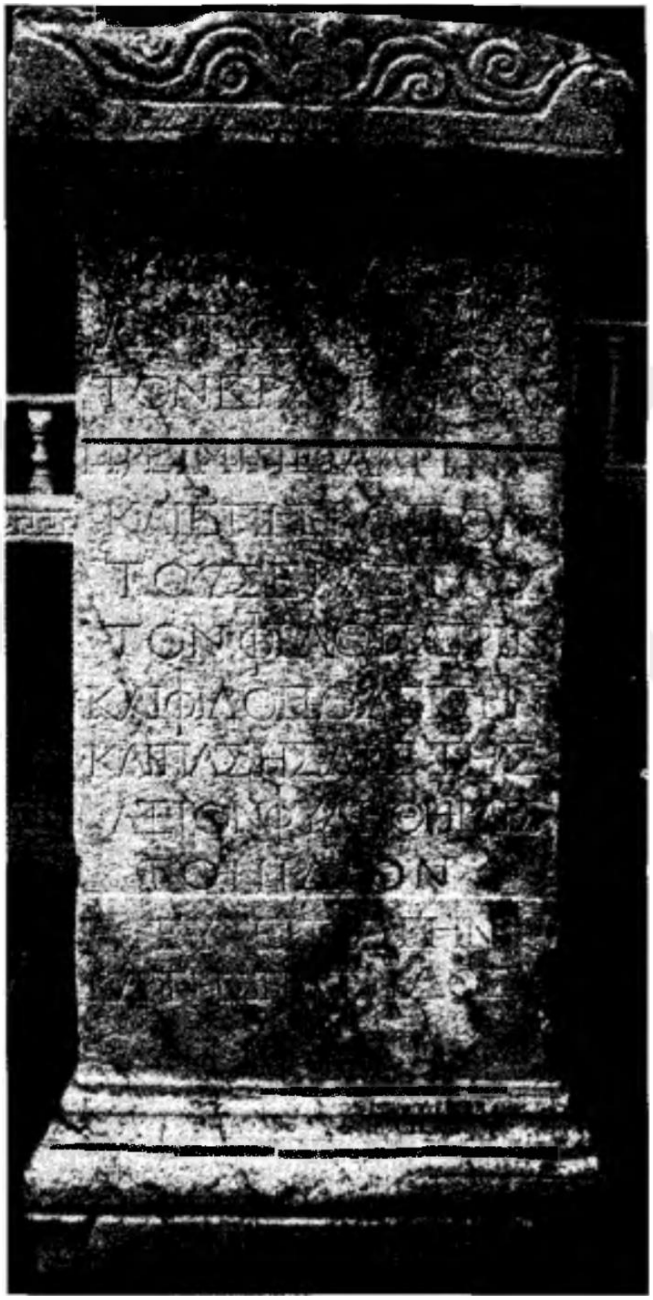

Fig. 40: Marcus Aurelius Antoninus'un onurlandırılması [No. 65]
(ADAK – STAUNER 2006: 134, no. 2)

Fig. 41: Marcus Aurelius Antoninus'un onurlandırılması [No. 66]
(ADAK – STAUNER 2006: 134, no. 3)

Fig. 42: Marcus Aurelius Antoninus'un onurlandırılması [No. 67]
(DÖRNER 1952: taf. 5)

Fig. 43: Publius Alfius'un adağı [No. 68]
(ADAK – ŞAHİN 2005: 135)

Fig. 44: Adı bilinmeyen bir askerin yazıtı [No. 72]
(SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 69, fig. 4)

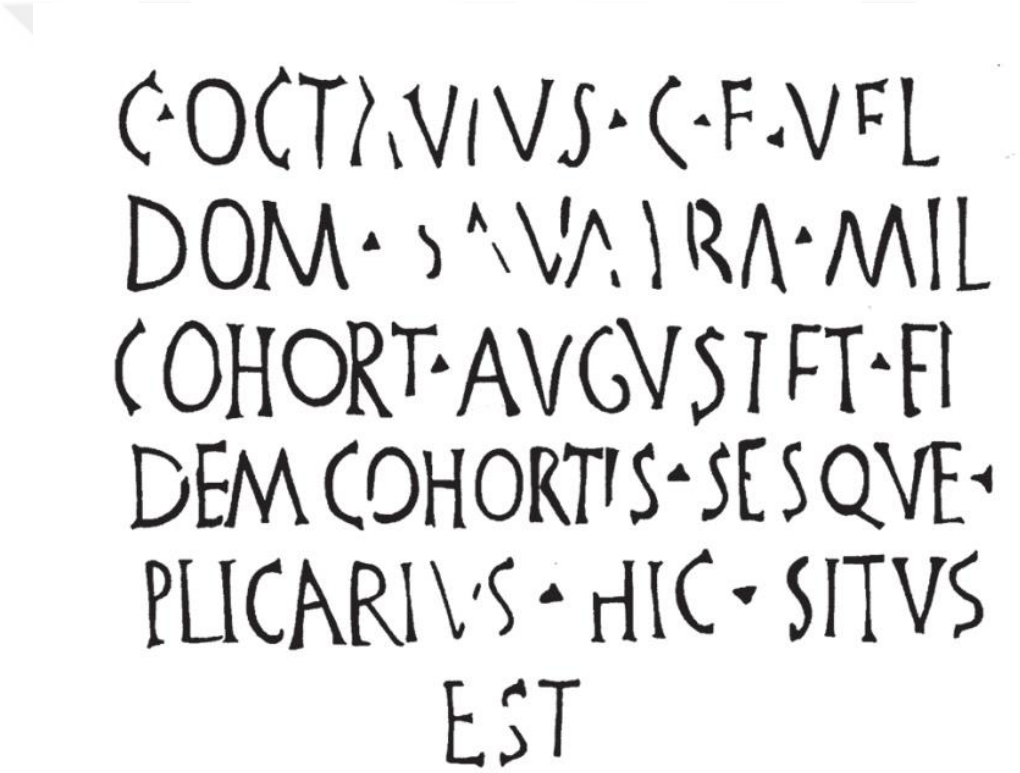

Fig. 45: Gaius Octavius'un mezat yazıtı [No. 73]
(FRENCH 2004: 91)

Fig 46: Marcus Blossius'un mezat yazıtı [No. 75]
(SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 68, fig. 3)

Fig. 47: Publius Aelius Pompeius'un mezat yazıtı [No. 76]
(SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 73, fig. 7)

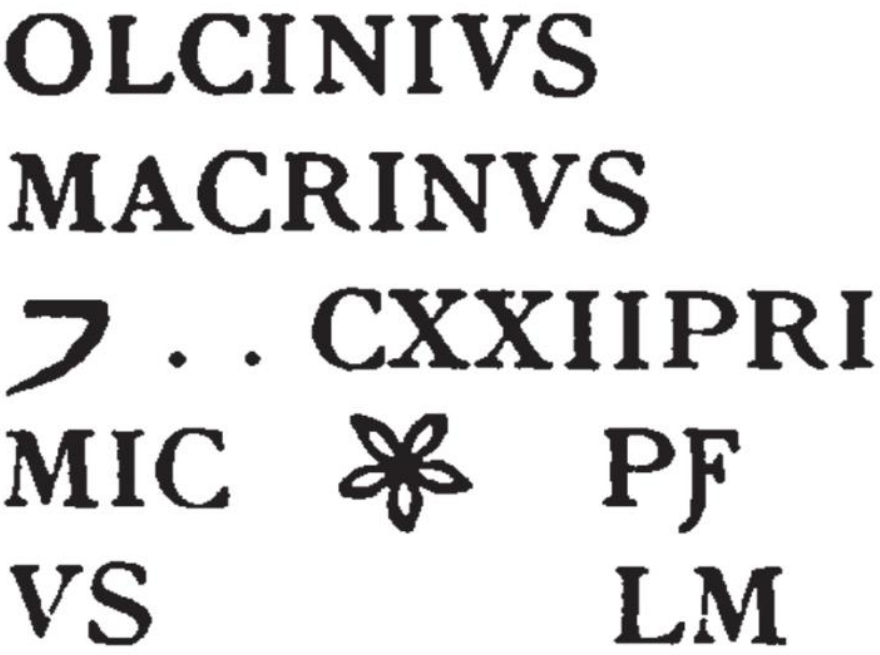

Fig. 48: Quintus Licinius Macrinus'un mezat yazıtı [No. 77]
(SUMMERER – CHRISTODOULOU 2021: 75, fig. 8)

Fig. 49: Lucius Volumnius Similis'in mezar yazıtı [No. 39]
(H. S. ÖZTÜRK'ün arşivinden alınmıştır.)

Fig. 50: Bir tubicen'in modern yaratımı
(D'AMATO 2018: 43)

Fig. 51: Bir cornicularius'un modern yaratımı
(GAWRONSKI 2014: 15)

Fig. 52: Marcus Flavius Domitianus'un tanrıça Demeter'e adağı [No. 79]
(ŞAHİN 1973: 28, no. 3)

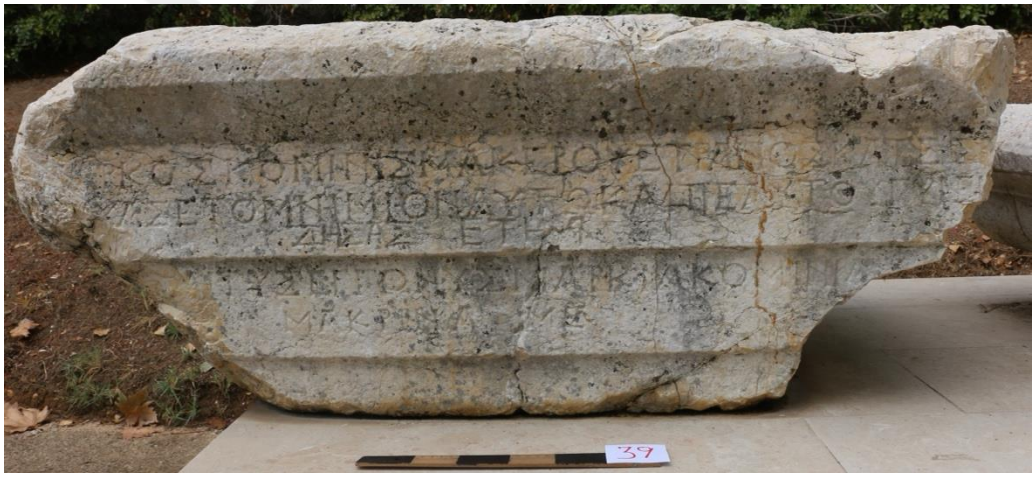

Fig. 53: Marcus Cominius Macer ve ailesinin mezarı [No. 80]
(H. S. ÖZTÜRK'ün arşivinden alınmıştır.)

HARİTA

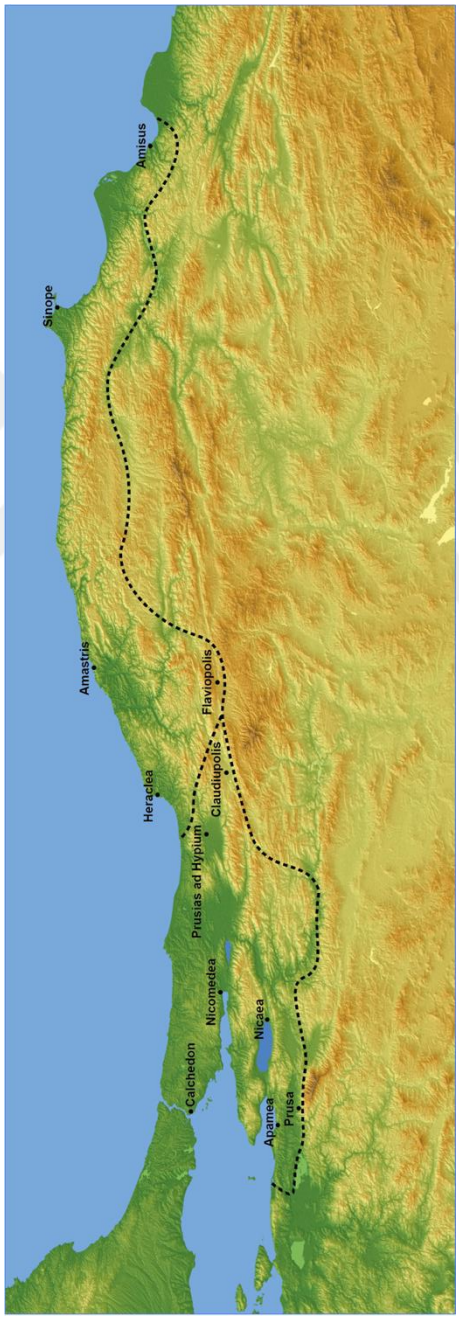

Harita 1: Provincia Bithynia et Pontus'un idari sınırları